ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง

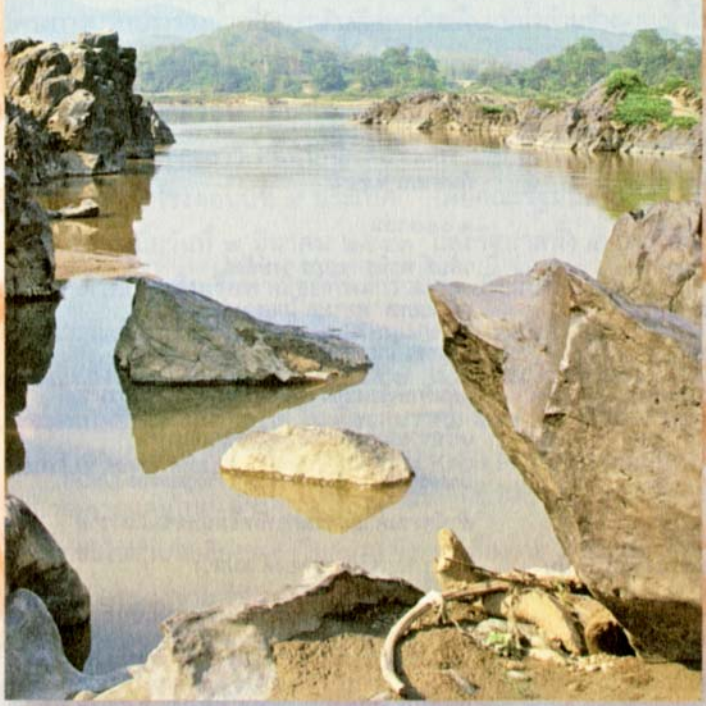

ISBN ๙๗๔ - ๙๓๔๕๒-๘ - ๒
พิมพ์ครั้งที่ ๑ กันยายน ๒๕๔๘
จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
ที่ปรึกษา วสันต์ พานิช อาภร วงษ์สังข์
บรรณาธิการ สุนี ไชยรส ศยามล ไกยูรวงศ์
ผู้ศึกษา วรินทรา ไกยูรวงศ์
ภาพประกอบ กลุ่มรักษ์เชียงของ มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
เครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
United Nations Development Programme (UNDP)
สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
ผู้ประสานงานต้นฉบับ ธิติมา รุญเจริญ ยุพยงค์ สมหวัง
ผู้จัดพิมพ์ **สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (สสม.)**
๔๒๒ ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐
โทรศัพท์/ โทรสาร ๐ ๒๒๑๙ ๒๙๖๔ สายด่วน ๑๓๗๗
E-mail: www.promotenetwork@nhrc.or.th
www.nhrc.or.th
พิมพ์ **ยูโรปา เพรส บริษัท จำกัด**
๑๐๕๘/๑๑๑-๑๑๒ ถนนพหลโยธิน แขวงจอมพล เขตจตุจักร
กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๒๗๒ ๐๙๕๑-๓ โทรสาร ๐ ๒๒๗๒ ๐๙๕๔

คำนำ

โครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง หรือ **โครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง** ได้ถือกำเนิดขึ้นมาจากการผลักดันของประเทศจีน ซึ่งเสนอให้เปิดเส้นทางเดินเรือในแม่น้ำโขงตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๖ และในปี พ.ศ.๒๕๔๒ ประเทศจีน พม่า ไทย และลาว ได้เห็นพ้องต่อร่างความตกลงเพื่อความร่วมมือในการเดินเรือเสรีตามลำน้ำโขงตอนบน ๔ ประเทศ โดยคณะรัฐมนตรีของประเทศไทยอนุมัติในหลักการเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๔๓ และรัฐบาลทั้ง ๔ ประเทศ ลงนามความตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ที่พม่าร่วมกัน เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๔๓ การดำเนินการระเบิดแก่งแม่น้ำโขงเริ่มในเดือนเมษายน ๒๕๔๕ และจะทำการระเบิดทั้งหมด ๒๑ แก่งให้เสร็จภายในปี พ.ศ.๒๕๔๗ เมื่อมีการระเบิดแก่งไปทั้งหมด ๑๖ แก่ง และจะระเบิดอีก ๓ แก่งสุดท้าย ในเดือนธันวาคม ๒๕๔๖ - มีนาคม ๒๕๔๗ อันได้แก่ Nam Lor River Mouth, Tang Pang และ Khon Pi Luang (คอนผีหลง) เป็นแก่งอยู่บริเวณพรมแดนไทย-ลาว

ประชาชนในอำเภอเชียงของ เวียงแก่น จังหวัดเชียงราย และกลุ่มรักษ์เชียงของ องค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการในประเทศ ได้เคลื่อนไหวคัดค้านต่อการตัดสินใจของรัฐบาลไทยในการดำเนินการโครงการตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ๒๕๔๕ *เนื่องจากโครงการดังกล่าวเป็นการตัดสินใจดำเนินการโดยประชาชนที่จะได้รับผลกระทบ ไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าว และมีความห่วงใยว่าโครงการจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของแม่น้ำโขง ทำลายพันธุ์ปลาและพรรณพืช ซึ่งจะมีผลกระทบต่อชาวประมงและประชาชนที่พึ่งพาแม่น้ำโขงในประเทศจีน ลาว ไทย กัมพูชา และเวียดนาม นอกจากนี้ยังมีทางเลือกอื่นสำหรับการคมนาคมทางน้ำและทางบกในการค้าขายติดต่อกันระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง*

คณะอนุกรรมการที่ดินและน้ำ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้รับทราบการคัดค้านของประชาชน จึงได้หยิบยกโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขงขึ้นมาตรวจสอบข้อเท็จจริงจากประชาชนและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง พบว่าสาเหตุสำคัญของความขัดแย้งมาจากการไม่เปิดเผยข้อมูล และไม่ชี้แจงโครงการให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบก่อนการดำเนินการโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการนี้เป็นโครงการระหว่างประเทศในลุ่มน้ำโขง ซึ่งเป็นลุ่มน้ำที่ถูกจัดให้เป็นลุ่มน้ำระดับชาติที่ได้รับความคุ้มครองจาก**อนุสัญญาแรมซาร์ (คุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ)** ที่ต้องมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง เพราะจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนใน ๖ ประเทศ นอกจากนี้ ยังไม่มีการศึกษาและจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง โดยอ้างว่ามีการจัดทำและได้รับความเห็นชอบแล้ว แต่แท้จริงเป็นเพียงการศึกษาเบื้องต้น ยิ่งไปกว่านั้น ยังไม่มีการศึกษาอย่างชัดเจนถึงสถานะทางกฎหมายระหว่างประเทศ และประเทศไทยจะได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจำเป็นต้องพิจารณาเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

คณะอนุกรรมการที่ดินและน้ำ มีความเห็นว่าการดำเนินโครงการใด ๆต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๔๐ เพื่อให้การตัดสินใจต่อการดำเนินการโครงการนั้นรอบคอบ เป็นประโยชน์และเป็นธรรมกับสังคมและประชาชนทุกฝ่าย กล่าวคือ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์สังคมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างสมดุลและยั่งยืนในระยะยาว

คณะอนุกรรมการที่ดินและน้ำจึงได้จัดเวทีสัมมนาเรื่อง *ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง : ความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจจริงหรือ?* ในวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๖ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ และแสวงหาทางออกร่วมกันในส่วนของภาครัฐและประชาชน การจัดสัมมนาดังกล่าวเพื่อเป็นข้อเสนอแนะต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งรัฐบาลได้มีมติชะลอการปรับปรุงร่องน้ำบริเวณคอนผีหลงไว้ก่อน จนกว่าการสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนทางน้ำร่วมไทย-ลาว บริเวณดังกล่าวจะเสร็จสิ้น เนื่องจากกระทรวงกลาโหมมีความเห็นว่า การระเบิดแก่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวเขตแดนไทย-ลาว ในแม่น้ำโขง นอกจากนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็ได้มอบหมายให้สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่ง

แวดล้อม (สผ.) จัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้านอีกครั้ง หลังจากมีการนำเสนอความเห็นคัดค้านจากหลายฝ่าย

ผลของการสัมมนามีความเห็นร่วมกันว่า รายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมของคณะประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมยังมีข้อบกพร่องอยู่มาก โครงการระเบิดแก่งน้ำโขงจะมีผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพของแม่น้ำโขง ที่สำคัญยังมีคำถามและมีความห่วงใยว่าไทยจะเสียประโยชน์ทางเศรษฐกิจถ้ามีการเปิดตลาดการค้าเสรีของไทยให้กับจีน ผู้เข้าร่วมสัมมนาจึงมีข้อเสนอให้ทบทวนโครงการนี้ และต้องมีการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนมีส่วนร่วม พร้อมกับเสนอให้มีการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงของภาคประชาชน

คณะอนุกรรมการที่ดินและน้ำ เห็นว่า ผลของการสัมมนาซึ่งเป็นเสียงของภาคประชาชนเป็นประโยชน์ต่อภาครัฐและสาธารณชนที่จะรับรู้และเข้าใจต่อสถานการณ์ของโครงการและแผนพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจของประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง จึงได้มีการจัดทำหนังสือเผยแพร่เพื่อประมวลผลการสัมมนาดังกล่าว โดยเพิ่มเติมข้อมูลสถานการณ์ของโครงการ และแผนพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจตลอดจนข้อเสนอต่อรัฐบาลและภาคประชาชน

ต่อมาได้มีการปรับปรุงคณะอนุกรรมการด้านฐานทรัพยากร ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จึงได้มีการโอนงานเฉพาะทรัพยากรน้ำจาก**คณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ**ให้แก่ **คณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำและแร่** และปรับเปลี่ยน **คณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ เป็นคณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า** ดังนั้นคณะอนุกรรมการทั้งสองคณะ ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จึงได้เข้าร่วมประชุมนานาชาติ **'เรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และกลไกความร่วมมือในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง'** โดยร่วมจัดระหว่างคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะกรรมาธิการต่างประเทศ วุฒิสภา คณะกรรมาธิการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ วุฒิสภา โครงการฟื้นฟูนิเวศน์วิทยาในอินโดจีนและพม่า และ TERRA เมื่อวันที่ ๑๖-๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพมหานคร โดยนำเอกสารการศึกษาของคณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ เผยแพร่เป็นเอกสารเบื้องต้นในการประชุมครั้งนี้ และ **ศ.เสน่ห์ จามริก ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ** ได้กล่าวปาฐกถาเปิดงาน (ดูในภาคผนวก) ซึ่งในที่ประชุมดังกล่าวได้มี

คำประกาศกรุงเทพฯ (ภาคผนวก) เรียกร้องให้องค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งมีบทบาทในการชี้นำการพัฒนาของประเทศในลุ่มน้ำโขง และตัวแทนของรัฐบาลของประเทศต่างๆ ในลุ่มน้ำโขง ได้ตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นอย่างยิ่งต่อกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน โดยสรุปหลักการ คือ

๑. การส่งเสริมให้ตัวแทนประชาชนจากทุกภาค ส่วนของสังคมของทุกประเทศมีส่วนร่วมในการวางแผนการตัดสินใจ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

๒. การตระหนักถึงสิทธิของประชาชนทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เยาวชน ผู้หญิง กลุ่มชาติพันธุ์ และผู้ด้อยโอกาสในสังคม ในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ให้ครอบคลุมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

๓. การสร้างกลไกคู่ขนานสำหรับประสานความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของภาคประชาชนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๔. การปฏิรูปแผนการ และกลไกการตัดสินใจของรัฐบาลที่เป็นอยู่ในขณะนี้ให้ภาครัฐ ตระหนักถึงความสำคัญถึงสิทธิและความมุ่งหมายของภาคประชาชนในภูมิภาค อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ต่อมา **คณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำและแร่** ได้จัดประชุมปรึกษาหารือกับผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ ผู้แทนกระทรวงกลาโหม ผู้แทนสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้แทนกรมทรัพยากรน้ำ และผู้แทนกรมขนส่งทางน้ำและพาณิชย์นาวี เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๗ ซึ่งผลสรุปจากการประชุมพบว่า การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ไทยได้ศึกษาเพิ่มเติมโดย สผ.นั้น จัดทำเฉพาะกรณีแก่งคอนผีหลงเท่านั้น แต่มิได้เป็นการศึกษาในระดับมหภาคของทั้งลุ่มน้ำโขง ซึ่งการศึกษาดังกล่าวควรครอบคลุมทุกมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มิใช่เพียงศึกษาว่าผลกระทบ และอุปสรรคในการเดินเรือในแม่น้ำโขงที่เคยทำมาก่อนหน้านี้ อีกทั้งขณะนี้ การปักปันเขตแดนระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวยังไม่แล้วเสร็จ ดังนั้นคณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำและแร่ จึงยืนยันข้อเสนอให้ยุติโครงการนี้ แม้ภาครัฐจะไม่ยุติโครงการนี้ แต่การระเบิดแก่งคอนผีหลงก็ได้ชะลอออกไป

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ยังได้ร่วมมือกับองค์กรเครือข่ายต่างๆ ดำเนินการให้ข้อมูลต่อสาธารณะ และร่วมกิจกรรมขององค์กรต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่องอาทิ *(ดูภาคผนวก)*

❁ วันที่ ๒๖-๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ การอภิปรายและนิทรรศการเรื่อง **"ผลกระทบจากการพัฒนาแม่น้ำโขงตอนบน : มุมมองภาคประชาสังคม และงานวิจัยจาวบ้าน"** ณ ศูนย์ฝึกอบรมข้าราชการครู อ.เชียงของ จ.เชียงราย ซึ่งมีทั้งการพูดถึงสิทธิมนุษยชน และการนำเสนองานวิจัยจาวบ้าน โดยเฉพาะการจัดงานวัฒนธรรมลำน้ำของ และงานลอยกระทง ซึ่งมีคุณหญิง**อัมพร มีศุข** นาย**วสันต์ พานิช** และ**สุนี ไชยรส** เข้าร่วมงานด้วย จัดโดยคณะนักวิจัยจาวบ้านน้ำของ เครือข่ายนักวิจัยไทบ้าน ๖ ลุ่มน้ำ (ปากมูน ราษีไศล สงคราม สาละวิน สะเอียบ เชียงของ) เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง-ล้านนา เครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ Oxfam America และสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (IUCN)

❁ วันที่ ๓๐ มิถุนายน-๒ กรกฎาคม ๒๕๔๘ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และองค์กรต่างๆ ร่วมกันจัดการประชุม **บทบาทสภาประชาชนแม่น้ำโขง ต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภูมิภาคแม่น้ำโขง** ณ จังหวัดเชียงราย และมี *ถ้อยแถลงสภาประชาชนแม่น้ำโขง ต่อการประชุมสุดยอด จีเอ็มเอส (ดูภาคผนวก)* ซึ่งเป็นการประชุมคู่ขนานกับการประชุมสุดยอดผู้นำความร่วมมือด้านเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (จีเอ็มเอส) จัดในวันที่ ๔-๕ กรกฎาคม ที่นครคุนหมิง ประเทศจีน โดยมี ศ.เสน่ห์ จามริก และนายวสันต์ พานิช เข้าร่วมด้วย

❁ วันที่ ๒๙-๓๑ สิงหาคม ๒๕๔๘ **โครงการเวทีชาวบ้านในชุมชนแม่น้ำโขงตอนล่าง เพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำข้ามพรมแดน** โดยการสนับสนุนของ**โครงการเพื่อการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ** (UNDP) ซึ่งดำเนินงานกับชุมชนใน ๓ ประเทศ ทั้งไทย ลาว และกัมพูชา ได้จัดให้มีการประชุมเสวนา (dialogue) ระหว่างตัวแทนชุมชนชาวบ้านไทย-ลาว และกัมพูชา โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ ส่งเสริมการเสวนาแลกเปลี่ยนข้ามพรมแดนกันระหว่างชุมชนที่อยู่อาศัย และพึ่งพาแม่น้ำโขงในกัมพูชา ลาว และไทย เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยตรงในปัญหาร่วมกัน เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ชุมชนควรจะได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใดๆที่เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรน้ำโขง ซึ่ง **สุนี ไชยรส** ร่วมเป็นวิทยากรในมิติสิทธิมนุษยชน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตระหนักว่า ***โครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง*** **เป็นกรณีตัวอย่างที่ควรเผยแพร่อย่างกว้างขวางทั้งในสังคมไทย และประเทศลุ่มน้ำโขง เพื่อเตือนสติให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างกว้างขวางตลอดลุ่มน้ำ เมื่อตัดสินใจจะดำเนินการโครงการใดๆ ด้วยความเคารพต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนโดยไม่จำกัดขอบเขต พรมแดน เชื้อชาติ เพื่อรักษาระบบนิเวศที่ดีของลุ่มน้ำ อันเป็นทั้งสิทธิของชุมชน และเป็นฐานต้นทุนชีวิตของทุกสังคม เพราะถ้าเสียหายไปแล้ว ยากที่จะฟื้นฟูกลับมาดังเดิม**

นอกจากนี้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้ศึกษาถึงผลกระทบสืบเนื่องจากการสร้างเขื่อนในประเทศจีนที่กระทบต่อระดับน้ำและระบบนิเวศ รวมทั้งปัญหาตลิ่งพังทั้งในไทยและลาว และปัญหาผลกระทบจากการตกลงการค้าเสรีทวิภาคีไทย-จีน ซึ่งมีต่อสินค้าเกษตรของไทยอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตรวจสอบเรื่องร้องเรียนที่มีการคัดค้านอย่างกว้างขวางกรณีการอนุญาตให้จีนมาตั้งนิคมอุตสาหกรรมเชียงแสน ซึ่งเป็นพื้นที่โบราณคดี จนในที่สุด ทางรัฐบาลต้องยุติโครงการนี้

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลมีการร่างพระราชบัญญัติ เขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้จัดรับฟังความคิดเห็นทุกภาค และได้เสนอแนะต่อรัฐบาลถึงผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสิทธิเสรีภาพทั้งของบุคคล ชุมชน และองค์กรปกครองท้องถิ่น รวมถึงการเสนอแนะปัญหาสำคัญที่ภาครัฐมีแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นตัวเลขทางสถิติ การส่งออก และอุตสาหกรรมเป็นทิศทางหลัก โดยละเลยต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน อันจะเป็นปัญหาใหญ่ที่ก่อผลกระทบอย่างมาก รวมทั้งก่อความขัดแย้งในหลากหลายมิติต่อไป

หวังว่า เอกสารศึกษาเบื้องต้นที่ได้นำมาปรับปรุงเพิ่มเติม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคผนวก ที่นำเสนอเรื่องราวสืบเนื่องของภารกิจองค์กรเครือข่ายต่างๆ จะเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้และสรุปบทเรียนร่วมกันต่อไปทั้งภาครัฐและประชาชน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กันยายน ๒๕๔๘

สารบัญ

คำนำ ๓

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

บทที่ ๑ ๑๓

'ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง' ภายใต้การพัฒนาเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

บทที่ ๒ ๔๙

เสียงจากภาคประชาชน

บทที่ ๓ ๖๗
มุมมองต่อรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
ของโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง

บทที่ ๔ ๙๕
นานาทัศนะต่อโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง

บทที่ ๕ ๑๓๓
นานาทัศนะต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

บทที่ ๖ ๑๖๙
โครงการระเบิดแก่งในมิติสิทธิมนุษยชน

บรรณานุกรม ๑๗๙

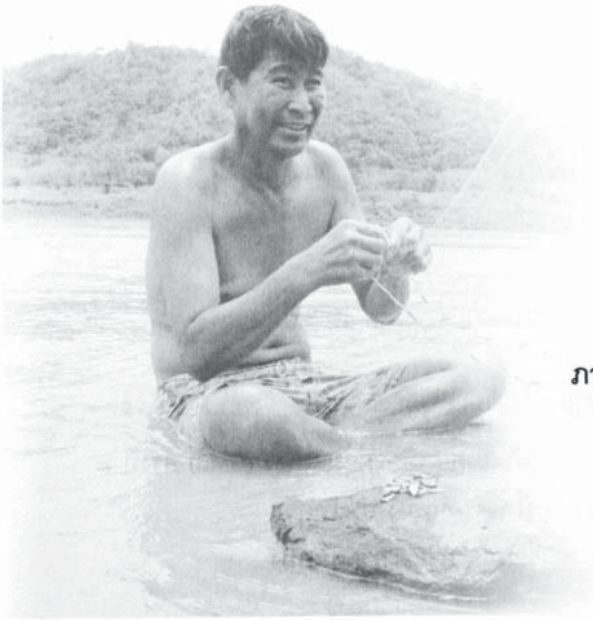

ภาคผนวก ๑๘๓

แผนที่ ๑๘๔

๑. การประชุมนานาชาติ เรื่อง ๑๙๑
การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและกลไกความร่วมมือในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง
๑๖-๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติกรุงเทพมหานคร
- ปาฐกถาโดย ศ.เสน่ห์ จามริก เรื่อง Asian Positive Regionalism
- คำประกาศกรุงเทพ โดย องค์กรร่วมจัด

๒. การอภิปรายและนิทรรศการ เรื่อง ๑๙๙
ผลกระทบจากการพัฒนาแม่น้ำโขงตอนบน : มุมมองภาคประชาสังคมและงานวิจัยจาวบ้าน
๒๖-๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ ณ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

๓. คณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำและแร่ ๒๐๓
ประชุมหารือหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกรณีโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง
๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๗

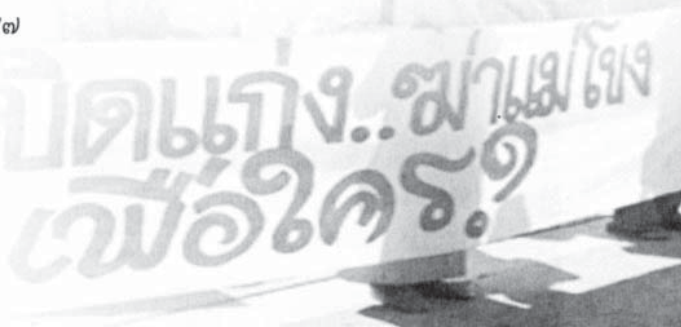

๔. การประชุม **บทบาทสภาประชาชนแม่น้ำโขง ต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภูมิภาคแม่น้ำโขง** ๒๐๖
๓๐ มิถุนายน-๒ กรกฎาคม ๒๕๔๘
- ถ้อยแถลงสภาประชาชนแม่น้ำโขงต่อการประชุมสุดยอดจีเอ็มเอส

๕. การประชุมสุดยอดผู้นำ ๖ ประเทศ **โครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่โขง** (GMS) ครั้งที่ ๒ ๒๑๓
วันที่ ๔-๕ กรกฎาคม ๒๕๔๘ ที่ นครคุนหมิง ประเทศจีน
- สาระสำคัญของแถลงการณ์ร่วม **คำประกาศคุนหมิง**

๖. โครงการเวทีชาวบ้านในชุมชนแม่น้ำโขงตอนล่าง เพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำข้ามพรมแดน สนับสนุนโดย โครงการเพื่อการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ๒๑๗
- การประชุมเสวนา (dialogue) ระหว่างชุมชนไทย-ลาว และกัมพูชา ที่ อ.เชียงของ จ.เชียงราย ๒๙-๓๑ สิงหาคม ๒๕๔๘
- บทความ การประชุมสุดยอดจีเอ็มเอสที่คุนหมิง : ยิ่งซ้ำรอยความผิดพลาดต่อประชาชนลุ่มน้ำโขง

๗. **แนะนำคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ** ๒๒๘

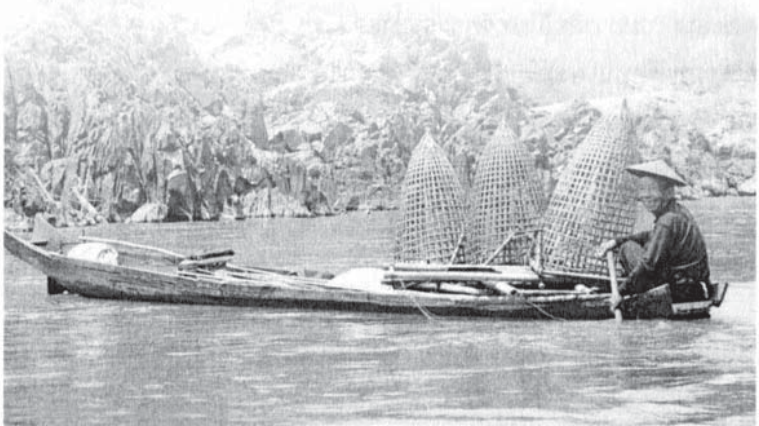

บทที่ ๑

‘ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง’ ภายใต้การพัฒนาเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

“เพียงเพื่อเปิดทางให้เรือขนาดใหญ่เข้ามาค้าขายในแถบนี้ได้ ชาวบ้านต้องแลกด้วยวิถีชีวิตชุมชนคนหาปลาทั้งหมด และปลาในแม่น้ำต้องสังเวยให้กับการเดินเรือเพื่อการค้าด้วยหรือ รัฐบาลจะรู้หรือเปล่า แค่จีนเปิด-ปิดเขื่อนตามอัธยาศัยของจีน สองปีมานี้ ชาวเชียงของไม่เห็นปลาบึกแม้แต่ตัวเดียว เกิดมาก็เห็นน้ำของ (แม่น้ำโขง) น้ำของมีแก่งหิน เรารู้ว่ามีปลาอยู่ในนั้น มีพืชน้ำที่เป็นอาหารของปลาอยู่ตรงนั้น เงินสร้างบ้าน ส่งลูกเรียนก็มาจากเงินหาปลาทั้งนั้น ถ้าไม่มีปลา ไม่มีแก่งหิน ชาวบ้านจะอยู่กินกันอย่างไร ที่เป็นมาก็ดีอยู่แล้ว จับปลากันมาตั้งแต่รุ่นพ่อ รุ่นแม่ ไม่เห็นปลาหมด พอมีท่าเรือ มีเขื่อนไม่ถึง ๒ ปี ปลาหายไปหมด”[๑]

เสียงสะท้อนจากลุงซ้อ จินะราช พรานปลาบึกวัย ๗๕ ปี ที่เติบโตมากับริมโขง บอกเล่าความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของสายน้ำ ที่แกคุ้นเคยมาตั้งแต่เด็ก หลังจากจีนตัดสินใจสร้างเขื่อนบนต้นน้ำเมื่อ ๕ ปีที่ผ่านมา

---

[๑] *โครงการแม่น้ำและชุมชนและกลุ่มรักษ์เชียงของ. ระเบิดแก่ง : ว่าด้วยการพัฒนาสู่หายนะเรื่องใหม่. (เอกสารอัดสำเนา)*

"แม้ว่ารัฐบาลไทยให้การรับรู้ขบวนการเคลื่อนไหวของนักสิ่งแวดล้อมและชาวบ้านที่คัดค้านโครงการระเบิดแก่ง แต่ท่าทีของรัฐบาลเป็นเช่นเดียวกับการรับรู้ขบวนการเคลื่อนไหวอื่นๆ คือ รับรู้ แต่ถึงที่สุดแล้ว โครงการพัฒนาทั้งหลายก็ดำเนินการไปจนลุล่วง คล้ายกับเป็นละครที่ว่าด้วยการพัฒนาเรื่องเดิม

ไม่มีใครรู้ว่าโครงการนี้จะดำเนินต่อไปอย่างไร เสียงคัดค้านและร้องขอให้มีการทบทวนโครงการใหม่ของนักสิ่งแวดล้อมและชาวบ้าน อาจดังไม่พอที่จะหยุดยั้งโครงการนี้ได้

เรื่องนี้ คู่ต่อสู้ไม่ได้มีเพียงชุมชนท้องถิ่นที่อยู่ริมฝั่งโขงและเอ็นจีโอ กับโครงการพัฒนาที่อำนวยการสร้างโดยรัฐ (ไทย-จีน) และองค์กรเหนือรัฐตลอดจนองค์กรโลกบาลทั้งหลาย ยังมีคุณๆทั้งหลายอยู่ในนั้นด้วย แสดงพลังของคุณเสีย

ยังจำกันได้ไหมว่า ที่หายนะกันทุกวันนี้ ไม่ได้เกิดจากการที่เราคิดหรือถูกทำให้คิดว่าเป็นเพียงผู้ชมเท่านั้น...."[๒]

---

[๒] *โครงการแม่น้ำและชุมชน, อ้างแล้ว*

ข้อความนี้ปรากฏหราในบทความที่ชื่อว่า **"ระเบิดแก่งแม่โขง : ว่าด้วยการพัฒนาสู่หายนะเรื่องใหม่"** เขียนโดย **โครงการแม่น้ำและชุมชน กลุ่มรักษ์เชียงของ** สนับสนุนการจัดพิมพ์และเผยแพร่โดย กองทุนสัตว์ป่าโลกสากล ประเทศไทย เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๔๕

ภาพเหตุการณ์เบื้องต้น ๒ ภาพนั้น สะท้อนให้เราได้รู้อะไรบ้าง

ประการแรก คำพูดของลุงซ้อ กำลังสะท้อนนัยว่า ขณะนี้แม่น้ำโขงกำลังกลายสภาพจาก *'แม่น้ำ'* ที่เป็นสัญลักษณ์การกั้นแนวเขตแดนระหว่างประเทศในลุ่มน้ำโขง ๖ ประเทศ มาเป็น *'แม่น้ำ'* เพื่อรองรับแนวทางการค้าเสรีแบบทุนนิยมเต็มตัว และพื้นที่ริมน้ำที่เคยเป็นสัญลักษณ์เศรษฐกิจแบบพอเพียงด้วยการทำเกษตรริมฝั่งโขงของชาวบ้านกำลังถูกทำให้หายไปกลายเป็น*'เศรษฐกิจเพื่อการค้าและพาณิชย์อย่างเต็มรูปแบบ'*

ประการที่สอง เสียงสะท้อนของชาวบ้านแบบลุงซ้อ และอีกหลายคนทั้งในประเทศเพื่อนบ้าน และเขตชายแดนภาคเหนือของไทย ที่กำลังบอกเล่าความหายนะของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในแม่น้ำโขงบนสื่อต่างๆ ชี้ให้เห็นว่าเสียงของภาคประชาชนไม่ได้อยู่ในความสำคัญต่อการพิจารณาและตัดสินใจในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศแต่อย่างใด

"ไม่มีใครรู้ว่าโครงการนี้จะดำเนินต่อไปอย่างไร เสียงคัดค้านและร้องขอให้มีการทบทวนโครงการใหม่ของนักสิ่งแวดล้อม และชาวบ้านอาจดังไม่พอที่จะหยุดยั้งโครงการนี้ได้"[๓]

ประการสุดท้าย บทความจากโครงการแม่น้ำและชุมชน ช่วยย้ำให้เราเห็นถึงความสำคัญของ **'แม่น้ำนานาชาติ'** สายนี้ว่า มันมีความหอมหวานและเป็นที่ต้องตาต้องใจของภาครัฐและนักลงทุนต่อการพัฒนาประเทศโลกที่สามเพียงไร

---

[๓] *โครงการแม่น้ำและชุมชน, อ้างแล้ว*

ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ๖ ประเทศ

หากจะถามว่า **โครงการระเบิดแก่งแม่โขง** เกิดขึ้นมาได้อย่างไร เราคงต้องเดินถอยหลังเพื่อมองย้อนไปถึงประวัติศาสตร์การพัฒนาลุ่มน้ำโขง ซึ่งจะทำให้เราเห็นตัวละครต่างๆที่เข้ามาเกี่ยวข้อง และตัวละครเหล่านี้เองที่ช่วยกันแสดงผลักดัน จนทำให้ *เกาลอง* หรือ *เก้ามังกร* (ชื่อแม่น้ำโขงในประเทศเวียดนาม) ตัวนี้ ที่เคยสงบนิ่งมาช้านานต้องตื่นขึ้นมาพบกับความเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ของตัวเอง

ต้นธารของแม่น้ำโขงเริ่มต้นจากมณฑลทิเบตในประเทศจีน บริเวณเทือกเขาหิมาลัย มีชื่อเรียกว่า *แม่น้ำหลานซาง* และ *แม่น้ำล้านช้าง* ในภาษาไทลื้อของชนชาติสิบสองปันนา ไหลผ่านประเทศพม่า ก่อนเข้าสู่เขตแดนไทย-ลาว ซึ่งเรียกแม่น้ำสายนี้ว่า *แม่น้ำของ* หรือ *แม่น้ำโขง* ในปัจจุบัน เมื่อไหลลงไปถึงกัมพูชา ก็เปลี่ยนชื่อเป็น *ตนเลธม* ด่านสุดท้ายที่แม่น้ำโขงไหลผ่าน คือ เวียดนาม ซึ่งแยกออกเป็น ๙ สาย ก่อนไหลลงสู่ทะเลจีนใต้ คนเวียดนามจึงเรียกแม่น้ำโขงว่า *เกาลอง* หรือ *เก้ามังกร* เป็นแม่น้ำสายใหญ่ของโลกที่มีความยาวประมาณ ๔,๙๐๙ กิโลเมตร รวมพื้นที่แม่น้ำโขงทั้งหมด ๘๑๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร มีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ปลามากเป็นอันดับ ๓ รองจากแม่น้ำอเมซอนในอเมริกาใต้ แม่น้ำแซร์ในทวีปแอฟริกา มีจำนวนพันธุ์ปลาที่สำรวจพบ ๑,๒๔๕ ชนิด มีพื้นที่ชุ่มน้ำ ๗๙๕,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร ในทุกๆ ปี ปริมาณน้ำจากแม่น้ำโขงไหลลงสู่ทะเลจีนใต้เฉลี่ยสูงถึง ๔๗๕,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร[๕]

ความคิดในการพัฒนาลุ่มน้ำโขง มีเค้าโครงมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๐๐ โดยสหรัฐอเมริกาเข้ามาผลักดันให้เกิดแผนการก่อสร้างโครงการสาธารณูปโภค ที่แฝงไว้ด้วยข้อตกลงทางการเมืองและการทหาร เช่น การก่อสร้างเขื่อน และ

---

[๕] *นิวัติ ร้อยแก้ว (บ.ก.). ทางเลือกแม่น้ำโขง : การค้าที่เป็นธรรมและไม่ระเบิดแก่ง. กลุ่มรักษ์เชียงของ โครงการแม่น้ำและชุมชน. มกราคม ๒๕๔๗.*

การผลิตกระแสไฟฟ้า เพื่อใช้ในฐานทัพและการสร้างถนนให้เป็นถนนสายยุทธศาสตร์ในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคนี้ แต่แล้วการผลักดันดังกล่าวต้องหยุดชะงักลง เมื่อเกิดสงครามอินโดจีนในช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๓

ต่อมาในช่วงสถานการณ์สงครามอินโดจีน เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๐ ประเทศกัมพูชาได้ออกจากการเป็นประเทศสมาชิก ประเทศไทยเวียดนามและลาว จึงได้ตกลงร่วมกันจัดตั้ง **'คณะกรรมการประสานงาน เพื่อการสำรวจแม่น้ำโขงชั่วคราว/ Interim Committee for Coordination of Investigation of the Lower Mekong Basin)'** ในปี พ.ศ.๒๕๒๑ เพื่อพัฒนาทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำโขงตอนล่าง โดยมุ่งเน้นการสร้างเขื่อนเพื่อผลิตไฟฟ้าและการชลประทาน เช่น เขื่อนอุบลรัตน์ เขื่อนสิรินธร เขื่อนน้ำกก เขื่อนปากมูล หรือเขื่อนน้ำงึมในลาว เป็นต้น และโครงการปรับปรุงการเดินเรือในลำน้ำโขงให้สะดวกมากขึ้น

หลังจากที่กัมพูชาได้กลับเข้าสู่สันติภาพอีกครั้ง ในปี พ.ศ.๒๕๓๔ โดยการช่วยเหลือสนับสนุนของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ จึงทำให้คณะกรรมการแม่น้ำโขง ประกอบด้วยภาคีสมาชิก ๔ ประเทศ ในปี พ.ศ.๒๕๓๕ รัฐบาลทั้ง ๔ ประเทศ ได้ตั้งคณะทำงานชื่อว่า Mekong Working Group/ MWG ซึ่งมาจากการแต่งตั้งตัวแทนจาก ๔ ประเทศดังกล่าว โดย **โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ** (UNDP) เป็นผู้สนับสนุนค่าใช้จ่ายการเจรจาและให้การปรึกษาแนะนำ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๓๘ ประเทศทั้งสี่ ได้ลงนามในข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือในการพัฒนาลุ่มน้ำโขงอย่างยั่งยืน ณ จังหวัดเชียงราย จึงทำให้มีการเปลี่ยนแปลงจาก **คณะกรรมการแม่น้ำโขง/ Mekong Committee"** มาเป็น **คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง / Mekong River Commis-sion/ MRC** ถือเป็นการกลับมารวมตัวอีกครั้งของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนล่าง

MRC มีบทบาทประสานการพัฒนาทรัพยากรน้ำ การจัดการ และการป้องกันสิ่งแวดล้อมของภูมิภาค รวมทั้งการพัฒนาภูมิภาคใกล้เคียง เช่น โครงการพัฒนาสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ (Quadrangle Economic Zone) และโครงการพัฒนาลุ่มน้ำโขงของ**ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย** (The ADB's Greater Mekong

Subregion Initiatives) โครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างในระยะยาว ได้แก่ โครงการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่บนแม่น้ำโขงประมาณ ๗ เขื่อน โดยจะกักเก็บน้ำได้ประมาณ ๑๔๐,๐๐๐ ล้านลูกบาศก์เมตร หรือประมาณร้อยละ ๓๐ ของปริมาณน้ำที่ไหลออกสู่ทะเลทั้งหมด ปัจจุบันยังไม่สามารถดำเนินการได้ตามที่วางแผนไว้แม้แต่เขื่อนเดียว โครงการที่ได้รับความสนใจมากคือ เขื่อนผามอง แต่เพราะต้องอพยพคนที่อาศัยอยู่ประมาณ ๔๐๐,๐๐๐ คน และมีผลกระทบสิ่งแวดล้อม จึงทำให้ไม่สามารถสร้างเขื่อนผามองได้

ปี พ.ศ.๒๕๓๔ เกิดการรวมตัวของ ๖ ประเทศทั้งตอนบนและตอนล่างแม่น้ำโขง (จีน พม่า ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม) ภายใต้แผน **ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (Great Mekong Subregion/ GMS)** จากการผลักดันของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank/ ADB) โดยแผนนี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและมนุษย์ การสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจโดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทางรถยนต์ รถไฟ ตลอดจนถึงการพัฒนาเส้นทางเดินเรือในแม่น้ำโขง

นอกจากนี้ ยังมีแผนความร่วมมือ *'สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ'* เพื่อเปิดเส้นทางค้าขายในระหว่างประเทศลุ่มน้ำโขงตอนบน อันได้แก่ ไทย พม่า ลาว จีน โดยไทยจะมีจังหวัดเชียงราย เป็นศูนย์กลางทางการค้า

ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาลุ่มน้ำโขงเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองเศรษฐกิจอุตสาหกรรมแต่เพียงทางเดียว โดยเฉพาะหลังจากที่จีนเข้าเป็นสมาชิกองค์กรการค้าโลก (WTO) ในวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๔๔ การขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของประเทศสังคมนิยม ยังผลให้เกิดการผลักดันการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำโขงตอนบนเพิ่มยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องพลังงานไฟฟ้าจากเขื่อน เพื่อตอบสนองเขตอุตสาหกรรมในจีน รวมทั้งเพื่อการเพิ่มการค้าและตัวเลขทางเศรษฐกิจ การบริโภค ด้วยการเปิดเขตการค้าเสรีไทย-จีน (FTA) ในเดือนตุลาคม ปี พ.ศ.๒๕๔๖ และกำลังผลักดันการค้าเสรีอาเซียน-จีนอย่างจริงจังอีกด้วย

เพราะฉะนั้น ในปี พ.ศ.๒๕๓๖ จีนจึงได้สร้างเขื่อนแห่งแรกบนลุ่มน้ำโขงในประเทศ คือ *เขื่อนมันวาน* เริ่มใช้งานในปี พ.ศ.๒๕๓๙ เขื่อนที่สอง คือ *เขื่อนดาเฉาซาน* ก่อสร้างเสร็จในปี พ.ศ.๒๕๔๖ เขื่อนที่สาม คือ *เขื่อนเซี่ยวหวาน* ซึ่งเริ่มก่อสร้างไปแล้วและคาดว่าจะเสร็จในปี พ.ศ.๒๕๕๕ ที่เหลืออยู่ในระหว่างการศึกษาเตรียมการก่อสร้าง และได้ปรับแต่งหน้าดินบริเวณริมฝั่งโขงไปแล้ว คือ *เขื่อนจินหง* โดยมีนักธุรกิจการเมืองจากไทยไปร่วมลงทุน ซึ่งมีสัญญาจะส่งไฟฟ้ามาขายในประเทศไทยด้วย

เอกสารจาก**กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชย์นาวี**[๕] ที่ชี้แจงต่อ**คณะอนุกรรมการที่ดินและน้ำ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ** ได้อธิบายถึง

---

[๕] *กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี. สรุปรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง ตั้งแต่แนวเขตประเทศจีน-พม่า ถึงบ้านห้วยทราย ประเทศลาว. เอกสารประกอบการสัมมนาชี้แจงโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง, ณ โรงแรมลิตเติ้ลดั๊ก จังหวัดเชียงราย, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๔๕.*

แผนงานการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ๖ ประเทศ (Great Mekong Subregion/ GMS) ว่า

โครงการนี้เริ่มเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๖ โดยความช่วยเหลือทางวิชาการ และการสนับสนุนทางการเงินจากธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) เพื่อจัดทำกรอบแผนยุทธศาสตร์ พัฒนาความร่วมมือใน ๗ สาขา ที่มีศักยภาพ ได้แก่ คมนาคมขนส่ง พลังงาน สื่อสารโทรคมนาคม การท่องเที่ยว การค้า การลงทุน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสิ่งแวดล้อม และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

เป้าหมายการพัฒนา

แนวทางการพัฒนาความร่วมมือตามแผนงาน GMS มีการประชุมระดับเจ้าหน้าที่อาวุโสและรัฐมนตรี ๖ ประเทศลุ่มแม่น้ำโขง จำนวน ๑๑ ครั้ง โดยเฉพาะการประชุม ๔ ครั้งหลังสุดท้าย ได้มุ่งเน้นปรับกลยุทธ์การพัฒนาใหม่ภายหลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย จากเดิมเน้นการพัฒนารายสาขา เป็นเน้นการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบองค์รวม โดยเฉพาะการเชื่อมเส้นทางในระดับภูมิภาค ขยายความต่อคือ การพัฒนาแบบองค์รวมในพื้นที่เศรษฐกิจเฉพาะที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะพื้นที่ตามแนวทางที่มีแผน และกำหนดการก่อสร้างระบบโครงข่ายเส้นทางคมนาคมขนส่งเชื่อมโยงที่แน่นอนแล้ว โดยแต่ละประเทศไม่ต้องลงทุนเพิ่มมากนัก ให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่สามารถส่งเสริมภาคเอกชนลงทุนด้านการค้า การผลิต ทั้งการเกษตร อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว และบริการอื่นๆได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นระบบ พร้อมทั้งช่วยแก้ปัญหาความยากจน และบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรม

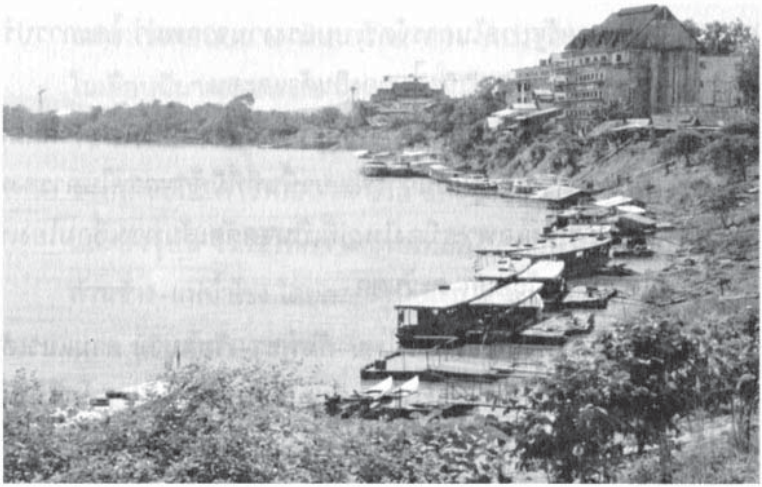

แนวทางการพัฒนา

การพัฒนาเชิงพื้นที่เศรษฐกิจ มี ๓ พื้นที่หลัก ได้แก่

๑. พื้นที่เศรษฐกิจแนวตะวันออก-ตะวันตก เชื่อมโยงพม่า ไทย ลาว เวียดนาม มี ๓ ส่วน คือ

(ก) ด้านฝั่งตะวันออก (เชื่อมโยงไทย-ลาว-เวียดนาม) แผนการพัฒนา ได้แก่ การพัฒนาระบบโครงข่ายถนน การพัฒนากิจกรรมพิเศษเพื่อส่งเสริมการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวภาคเอกชน และการปรับปรุงกฎระเบียบการผ่านแดนของสินค้าและคน โดยได้มีการลงนามความตกลงการผ่านแดนของสินค้าและผู้โดยสารไปแล้ว เมื่อ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ ขณะนี้อยู่ระหว่างการจัดทำพิธีสารแนบท้ายและภาคผนวก ให้มีผลปฏิบัติในปี ๒๕๔๘

(ข) ด้านฝั่งตะวันตก (เชื่อมโยงไทย-พม่า) มีแผนการพัฒนาระบบโครงข่ายถนน การพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจร่วม ด้านบริเวณอำเภอแม่สอดของไทย โดยจะมีการลงทุนด้านอุตสาหกรรมของภาคเอกชนที่ต้องการใช้แรงงานพม่า และความชัดเจนของ

นโยบายรัฐบาลในการจัดระบบแรงงานจากพม่า และการปรับปรุงกฎระเบียบการผ่านแดนของสินค้าและคน

(ค) พื้นที่ตอนกลางในส่วนของประเทศไทย (จากแม่สอด-มุกดาหาร) มุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพในการลงทุนเชิงธุรกิจ โดยเฉพาะเมืองใหญ่ที่เป็นจุดตัดเส้นทางเชื่อมโยงเหนือ-ใต้ และตะวันออก-ตะวันตก

๒. พื้นที่เศรษฐกิจเชื่อมโยงไทย-กัมพูชา-เวียดนาม ตามแนวเส้นทางกรุงเทพฯ-อรัญประเทศ-เสียมเรียบ /พนมเปญ-โฮจิมินห์ซิตี้-วังเดา แผนการพัฒนาสำคัญคือ การเชื่อมโยงเส้นทางตามโครงข่ายคมนาคมขนส่ง ได้แก่

(ก) เส้นทางถนน มีแผนงานก่อสร้างระบบเส้นทางเชื่อมโยงไทย-กัมพูชา-เวียดนามตอนใต้

(ข) เส้นทางรถไฟสายกรุงเทพฯ-อรัญประเทศ-พนมเปญ

(ค) การพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจการผลิตร่วมไทย - กัมพูชา โดยมีพื้นที่เป้าหมายคือ อรัญประเทศ ปอยเปต จังหวัดตราด เกาะกง และจังหวัดสุรินทร์ เสียมเรียบ

(ง) การปรับปรุงกฎระเบียบ การผ่านแดนของสินค้าและคน ได้มีการลงนามเมื่อปี ๒๕๔๔ และให้มีผลปฏิบัติภายในปี ๒๕๔๘

๓. พื้นที่เศรษฐกิจแนวเหนือ-ใต้ (ไทย-พม่า/สปป.ลาว-จีนตอนใต้)

(ก) เส้นทางถนน มี ๓ เส้นทาง ได้แก่ (๑) เส้นทางแม่สาย (เชียงราย)-ท่าขี้เหล็ก(พม่า)-เชียงตุง-ต้าหลั่ว(จีน) เชียงรุ่ง-คุนหมิง (๒) เส้นทางเชียงของ (เชียงราย)-ห้วยทราย (สปป.ลาว)-หลวงน้ำทา-บ่อเต็น-เชียงรุ้ง(จีน)-คุนหมิง (๓) เส้นทางห้วยโกร๋น (น่าน)-ปากเบ็ง (สปป.ลาว)-อุดมไชย-บ่อเต็น-เชียงรุ้ง(จีน)-คุนหมิง

(ข) การปรับปรุงกฎระเบียบการผ่านแดนของสินค้าและคน

(ค) เส้นทางน้ำ ได้ลงนามความตกลงการเดินเรือพาณิชย์ใน

แม่น้ำโขงตอนบน ๔ ฝ่าย (ไทย-ลาว-พม่า-จีน) และมีผลบังคับใช้ในเดือนมีนาคม ๒๕๔๔ และ ADB ได้เตรียมให้ความช่วยเหลือทางวิชาการและเงินกู้ในการปรับปรุงร่องน้ำเดินเรือ การติดตั้งสัญญาณช่วยเดินเรือ การพัฒนาท่าเรือ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ และปัจจุบัน จีนได้ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงร่องน้ำแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง โดยตลอดเป็นเงิน ๕ ล้านหยวน

(ง) เส้นทางรถไฟสายยูนนาน-ไทย

ข้อสังเกต[๖]

๑. แผนพัฒนาเหล่านี้ จะเน้นที่การสร้างโครงสร้างพื้นฐานและการแก้ไขนโยบายและกฎระเบียบต่างๆของประเทศเพื่อส่งเสริมการค้าข้ามพรมแดน ให้เป็นไปอย่างสะดวก เช่น ขั้นตอนศุลกากรขั้นตอนเดียว เพื่อลดอุปสรรคการค้าระหว่างประเทศในภูมิภาค และสร้างบรรยากาศการลงทุนให้นักลงทุนทั้งในและนอกประเทศ

๒. เป็นแผนพัฒนาที่ขยายการมีส่วนร่วมและการแข่งขันของภาคเอกชน เพื่อให้ภาคธุรกิจเอกชนเป็นตัวขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจ

๓. เป็นแผนพัฒนาที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยดึงเอาทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาคมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเขื่อนผลิตไฟฟ้า หรือการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนทรัพยากรให้เป็นตัวเงิน เพราะแผนนี้มองว่า ทรัพยากรเป็นสิ่งที่ควรนำมาใช้เพื่อก่อความมั่งคั่งแก่ภูมิภาค และเชื่อมต่อการค้ากับประเทศอื่นนอกภูมิภาค การสร้างถนนมากมาย เพื่อขนส่งสินค้าออกสู่ทะเลเพื่อดึงทรัพยากรมาใช้ให้มากที่สุด

๔. แม้จะมีแผนยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อม ที่อ้างว่า เพื่อช่วยจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน แต่ก็เป็นไปเพื่อการพาณิชย์เป็นหลัก

---

[๖] *www.searin.org/th/mekong/mek_a๑.htm*

ภาพรวมแผน 'สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ'

ในปี พ.ศ.๒๕๓๒ สมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้จุดประกายนโยบายแปรสนามรบเป็นสนามการค้าในการพัฒนาประเทศอินโดจีน ซึ่งทำให้ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคเหนือและอีสานของไทยถูกเชื่อมโยงเข้ากับเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้านในลุ่มน้ำโขง การพัฒนาเขตความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเขตอินโดจีน ที่เรียกว่า **'สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ'** ต่อมาพัฒนาเป็นหกเหลี่ยมเศรษฐกิจ หรือ กลุ่ม ๖ ประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงในปัจจุบัน (มีแผนที่โครงข่ายถนนพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจ ๖ ประเทศ) แผน *"สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ"* มีองค์ประกอบสำคัญคือ เป็นการรวมตัวเพื่อทำการค้าขายของ ๔ ประเทศตอนบนลุ่มน้ำโขง ได้แก่ จีน พม่า ไทย และลาว

ในส่วนของประเทศไทย มีบุคคลหลายวงการและหลายองค์กรที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาแผนสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจให้เกิดเป็นรูปธรรม นับตั้งแต่หอการค้าจังหวัดเชียงราย ผู้บริหารของจังหวัด นักธุรกิจในจังหวัดเชียงรายในภาคเหนือตอนบน ในภาคอื่นๆ โดยเฉพาะกรุงเทพฯ และนักธุรกิจต่างชาติ ตลอดจนผู้นำในระดับชาติ เช่น รองนายกรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจ กระทรวงการคลัง กระทรวงคมนาคม ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานส่งเสริมการลงทุนภาคเหนือ สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และรูปธรรมที่ชัดเจนที่สุดของสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจในประเทศไทย ก็คือ การบรรจุ **โครงการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย** ไว้ใน *'นโยบายและแนวทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจสังคม ภายใต้โครงการการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ๖ ประเทศ'* ของสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การเลือก *จังหวัดเชียงราย* ให้เป็นเมืองหน้าด่านและเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาแผนสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจให้เป็นจริง มีเหตุผลสำคัญคือ เพราะจังหวัด

เชียงรายเป็นจังหวัดในภาคเหนือตอนบน ที่มีพื้นที่ชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ๒ ประเทศ ได้แก่ พม่า ที่อำเภอแม่สาย และ สปป.ลาว ที่อำเภอเชียงแสนและเชียงของ และสามารถเชื่อมโยงการค้าไปยังจีนตอนใต้ (มณฑลยูนนาน) โดยการขนส่งทางแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง

ทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ[๗] ได้ร่วมกับกรมการปกครองและกรมโยธาธิการ จัดทำแผนพัฒนาเมืองชายแดนแห่งนี้ และดำเนินการแปรแผนสู่ปฏิบัติ โดยมุ่งเน้นที่ ๓ เมืองในจังหวัดเชียงราย อันได้แก่ แม่สาย เชียงแสน และเชียงของ โดยในขณะนี้ได้มีการดำเนินการแล้ว ๓ ส่วน ดังนี้

(๑) สร้างเส้นทางเชื่อมโยงไทย-ลาว-จีน โดยเฉพาะช่วงเส้นทางเชียงของ-ห้วยทราย-หลวงน้ำท่า-บ่อเต็น (ถนนสาย R3) โดยก่อสร้างด้วยการใช้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำจากรัฐบาลไทย-ADB-รัฐบาลจีน ในปี พ.ศ.๒๕๔๗ และแล้วเสร็จในปี พ.ศ.๒๕๕๐ นอกจากนี้มีการสร้างความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกการขนส่งสินค้าและผู้โดยสารไทย-ลาว-จีน-เวียดนาม-กัมพูชา จะมีผลบังคับใช้ปี พ.ศ.๒๕๔๙ ทำให้การขนส่งสินค้าระหว่างไทย-จีน มีความสะดวกและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

(๒) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ร่วมกับกระทรวงพาณิชย์ ได้**ศึกษาความเหมาะสมการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จ.เชียงราย ใน ๓ พื้นที่** คือ แม่สาย เชียงแสน และเชียงของ เพื่อพัฒนาให้เป็นฐานการผลิตการลงทุนทางการเกษตร อุตสาหกรรม การค้า

---

[๗] *สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. นโยบายและแนวทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจสังคม ภายใต้โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ๖ ประเทศ. (เอกสารอัดสำเนา)*

และการท่องเที่ยวตามยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคเหนือตอนบน ระยะ ๑๐ ปี (พ.ศ.๒๕๔๒-๒๕๕๑) และยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจเชียงราย-เชียงใหม่-ลำพูน โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๔๕ เห็นชอบกรอบแผนปฏิบัติการพัฒนาเมืองชายแดนหลัก ๑๓ เมือง และให้ดำเนินการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นโครงการนำร่องใน ๓ เมือง คือ แม่สาย เชียงแสน และเชียงของ

❖ **เชียงแสน** พัฒนาให้เป็นเขตประกอบการอุตสาหกรรม เชื่อมโยงท่าเทียบเรือในแม่น้ำโขงและโครงข่ายคมนาคมขนส่งหลักให้เป็นระบบ ได้แก่ การจัดทำผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ โครงการเขตประกอบอุตสาหกรรมท่าเทียบเรือในแม่น้ำโขงแห่งใหม่ การก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการขนส่งและสถานีขนส่งถ่ายสินค้า และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสนับสนุนการผลิตในเขตประกอบอุตสาหกรรม ได้แก่ โครงการก่อสร้างสายส่งไฟฟ้าแรงสูงจากแม่จัน มายังเขตประกอบการอุตสาหกรรมและจัดระบบประปา

❖ **แม่สาย** พัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการค้าและบริการในเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยจัดทำโครงการสำคัญ ได้แก่ การจัดทำผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ การก่อสร้างสะพานข้ามน้ำแม่สายแห่งที่ ๒ และการก่อสร้างอาคารด่านพรมแดนในบริเวณเดียวกัน การจัดตั้งชุมชนอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ การก่อสร้างสถานีขนถ่ายสินค้า และการพัฒนาพื้นที่ตลาดการค้าชายแดน

❖ **เชียงของ** พัฒนาเขตประกอบอุตสาหกรรม ให้เป็นนิคมอุตสาหกรรมเพื่อเกษตรครบวงจร และเขตอุตสาหกรรมทั่วไป ประกอบด้วยโครงการหลัก ได้แก่ การจัดทำผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ โครงการเขตประกอบอุตสาหกรรมการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการขนส่งและสถานีขนถ่ายสินค้า และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสนับสนุนการผลิตในเขตประกอบอุตสาหกรรมทั้งไฟฟ้าและประปา

(๓) ภาคเอกชน ได้แสดงความสนใจในการร่วมลงทุนกับภาครัฐ (การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย) โดยสมาคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจไทย-จีน (สาขาล้านนา-ยูนนาน) ได้เสนอดำเนิน ๒ โครงการ คือ **โครงการจัดตั้งเขตการค้าเสรี ใน อ.เมือง** และ **โครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมปลอดภาษี ใน อ.เชียงแสน** ตามระเบียบปฏิบัติของทางราชการไทย เป็นวงเงิน ๒๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐ

สำหรับแนวทางการดำเนินการในระยะต่อไป ได้แก่

(ก) การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งเน้นการพัฒนาความพร้อมของเมืองให้สามารถรองรับการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ และการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน ที่เป็นองค์ประกอบหลักของเขตเศรษฐกิจพิเศษ

(ข) การปรับปรุงกฎระเบียบของรัฐ เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการในรูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษ แบ่งเป็น ๒ ส่วน ได้แก่

(๑) การปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการประกอบการของภาคเอกชน ในเขตประกอบการอุตสาหกรรมพาณิชยกรรมและบริการ ให้แตกต่างไปจากการส่งเสริมและการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจอื่นๆที่มีอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดึงดูดการลงทุนจากนักลงทุนทั้งในและนอกประเทศ โดยออกประกาศ แก้ไขกฎระเบียบเดิมที่มีอยู่ให้ครอบคลุม ๔ ประเด็น คือ การปรับปรุงสิทธิประโยชน์ทั้งด้านภาษีและไม่ใช่ภาษี การอำนวยความสะดวกแบบบูรณาการในลักษณะ ONE STOP SERVICE การผ่อนปรนการใช้แรงงานต่างด้าว และการทำธุรกรรมเงินตราต่างประเทศ สำหรับระยะยาว ควรออกกฎหมายเฉพาะสำหรับเขตเศรษฐกิจพิเศษต่อไป

(๒) การเจรจากับประเทศเพื่อนบ้านที่เกี่ยวข้อง เพื่อปรับปรุงแก้ไขกฎระเบียบด้านการค้าและการผ่านแดนกฎระเบียบด้านความมั่นคงเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการลงทุน และสร้างความมั่นใจต่อนักลงทุนเข้ามาลงทุนในประเทศมากขึ้น

(ค) การจัดองค์กรบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งอาจปรับปรุงรูปแบบการปกครองที่มีอยู่แล้วในปัจจุบัน เช่น กรุงเทพมหานคร และที่เมืองพัทยา

อาจกล่าวได้ว่า สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจเป็นเรื่องของการร่วมมือกันระหว่างนักธุรกิจและภาครัฐภายในดินแดนของสี่ประเทศเป็นหลัก โดยมีธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) เข้ามาให้ความช่วยเหลือเป็นลำดับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นบทบาทของธนาคารและรัฐที่เข้ามาสนับสนุนการเติบโตของเศรษฐกิจภาคเอกชน

แต่เนื่องจากบริเวณชายแดนของทั้งสี่ประเทศยังประกอบไปด้วยถิ่นที่อยู่ของชนกลุ่มน้อยเป็นจำนวนมาก ซึ่งมิได้มีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมเพื่อการค้าเอากำไร ด้วยเหตุนี้จึงมีการเรียกร้องให้มีการร่วมมือทางด้านวัฒนธรรม เป็นสี่เหลี่ยมวัฒนธรรมพร้อมกับสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจด้วย แต่ความจริงที่ต้องยอมรับคือ สี่เหลี่ยมวัฒนธรรมสำหรับหลายคนเป็นเรื่องเพ้อฝัน เพราะในเมื่อสี่ดินแดนนี้ยังตกอยู่ใต้อำนาจทางการเมืองของรัฐถึงสี่รัฐ ย่อมทำให้บางคนและบางรัฐระแวงไปไกลได้ว่า ผู้เสนอมีจุดมุ่งหมายทางการเมืองแอบแฝง

และเป็นที่น่าเสียดายยิ่งกว่าว่า ในการสัมมนาเกี่ยวกับสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจที่ผ่านมา มักพูดกันแค่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจล้วนๆ โดยไม่เคยพูดถึงแนวทางที่จะช่วยกันสนับสนุนประชาชนในท้องถิ่นให้เขาช่วยกันรักษาวัฒนธรรมไว้อย่างไร ส่วนรายการสัมมนาด้านสี่เหลี่ยมวัฒนธรรม ก็แทบจะไม่พูดถึงผลกระทบของการเติบโตทางเศรษฐกิจทุนนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ที่จะมีต่อวัฒนธรรมชายแดนเช่นกัน[๙]

---

[๙] *ธเนศวร์ เจริญเมือง. ไทย-พม่า-ลาว-จีน สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ สี่เหลี่ยมวัฒนธรรม. โครงการจัดพิมพ์คบไฟ. มกราคม ๒๕๓๘.*

โครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง : สายสัมพันธ์เพื่อสานต่อแผนพัฒนา ลุ่มน้ำโขง

โครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง หรือชื่ออย่างเป็นทางการว่า **การปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง** เป็นอีกโครงการจากการผลักดันของจีน เพื่อตอบสนองนโยบายการค้าเสรี ด้วยการเปิดเส้นทางคมนาคมทางน้ำ ให้เรือขนส่งสินค้าของจีนสามารถเดินเรือมาถึงตอนล่าง จากเมืองซือเหมา มณฑลยูนนานของจีน ผ่าน พม่า ไทย ลาว มายังหลวงพระบาง ได้ตลอดทั้งปี โครงการนี้เป็นแผนความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ประกอบด้วยประเทศริมฝั่งโขงตอนบน ๔ ประเทศคือ จีน พม่า ไทย และลาว ซึ่งได้รับเงินสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) และองค์กรนานาชาติอีกหลายองค์กรจำนวนเงิน ๕.๓ ล้านเหรียญสหรัฐ

โครงการดังกล่าว ได้มีการลงนามในความตกลงร่วมมือไปเรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๔๓ ณ เมืองท่าขี้เหล็ก ประเทศพม่า โดยนาย**สุเทพ เทือกสุบรรณ** รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมสมัยนั้นเป็นผู้ลงนาม ในนามของรัฐบาลไทย ซึ่งข้อตกลงมีทั้งหมด ๒๔ มาตรา โดยมีสาระสำคัญของข้อตกลงดังกล่าว ดังนี้

(๑) ทั้งสี่ประเทศเห็นพ้องกันที่จะเปิดการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขงตอนบน ๑ ปี หลังจากวันลงนามความตกลงฯ ประเทศคู่สัญญาจะได้รับสิทธิเดินเรืออย่างเสรีระหว่างเมืองซือเหมาของจีน ลงมาถึงเมืองหลวงพระบางของลาว โดยไม่ให้มีการเก็บค่าธรรมเนียมผ่านแดน

(๒) ให้มีการเปิดท่าเรือตามแนวแม่น้ำโขงตอนบน ๑๔ แห่ง ซึ่งในส่วนของประเทศไทย ได้แก่ ท่าเรือเชียงแสนและเชียงของ

(๓) ประเทศภาคีต้องให้การปฏิบัติเยี่ยงชาติ ที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งแก่เรือของแต่ละฝ่ายในด้านพิธีการเข้าออกของเรือ พิธีการด้าน

ศุลกากร การใช้อู่จอดเรือ และคลังสินค้าและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆของท่าเรือ

(๔) หากเรือของภาคีคู่สัญญาจอดอยู่ในท่าเรือของภาคีคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง จะได้รับสิทธิในการรับจ้างขนสินค้าและผู้โดยสารระหว่างสองประเทศ และอำนาจดำเนินการรับขนสินค้าและผู้โดยสารระหว่างท่าเรือของภาคีคู่สัญญาฝ่ายที่สอง และฝ่ายที่สามตามการอนุญาตของภาคีคู่สัญญาฝ่ายที่สอง ทั้งนี้จะไม่อนุญาตให้มีการรับขนของวัตถุอันตราย

(๕) ภาคีคู่สัญญาจะจัดประชุมอย่างน้อยปีละครั้ง หรือเมื่อใดก็ตามที่มีความจำเป็นตามการร้องขอของภาคีคู่สัญญาใด ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาอันอาจเกิดจากการปฏิบัติตามความตกลงฯ และเพื่อส่งเสริมความ

ร่วมมือในด้านต่างๆ โดยเฉพาะความร่วมมือในการปล่อยน้ำ เพื่อการเดินเรือที่ราบรื่นและปลอดภัย โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง[๙]

ต่อมาในปลายปี พ.ศ.๒๕๔๔ ประเทศภาคีสมาชิกได้จัดทำกฎระเบียบว่าด้วยการเดินเรือ รวมทั้งสิ้น ๖ ฉบับ ได้แก่

(๑) ระเบียบว่าด้วยการเดินเรืออย่างปลอดภัย

(๒) แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการบำรุงรักษาและการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือ

(๓) ระเบียบว่าด้วยการบริหารการขนส่งทางน้ำในแม่น้ำโขง

(๔) ระเบียบเกี่ยวกับการสืบสวนและดำเนินการเกี่ยวกับอุบัติเหตุที่เกิดกับยานพาหนะทางน้ำในแม่น้ำโขง

(๕) ระเบียบว่าด้วยการจัดการค้นหา ช่วยเหลือ กู้เรือ และเคลื่อนย้ายซากเรือในแม่น้ำโขง

(๖) ระเบียบทางเทคนิคว่าด้วยการตรวจเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขง[๑๐]

สำหรับคณะผู้แทนไทยที่เข้าร่วมจัดทำกฎระเบียบว่าด้วยการเดินเรือประกอบด้วย ผู้แทนกรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี (กรมเจ้าท่าเดิม) ผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ ผู้แทนสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง และผู้แทนกรมศุลกากร

จากระเบียบฉบับที่ ๓ ว่าด้วยแนวทางปฏิบัติในการบำรุงรักษา และปรับปรุงร่องน้ำ เพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขง ประเทศภาคีสมาชิกจึงได้ทำการสำรวจแม่น้ำโขง เพื่อปรับปรุงร่องน้ำสำหรับการเดินเรือ โดยได้เริ่มสำรวจมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๓ พบว่า เส้นทางเดินเรือในแม่น้ำโขงตอนบนซึ่งมีความยาวประมาณ ๘๘๒ กิโลเมตร จากเมืองซือเหมาของจีน ถึงหลวง

---

[๙] *กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี, อ้างแล้ว.*

[๑๐] *กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี, อ้างแล้ว.*

พระบางของลาวนั้น มีโขดหินใต้น้ำ แก่ง และแนวหินที่มีบางส่วนพ้นน้ำมากกว่า ๑๐๐ แห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งระยะทางจากหมุดพรมแดนจีน-พม่า ถึงบ้านห้วยทราย ประเทศลาว ซึ่งมีระยะทางประมาณ ๓๓๑ กิโลเมตรนั้น มีแนวหินหลักจำนวน ๑๑ แห่ง ที่เป็นอันตรายต่อการเดินเรือ และเรือขนาดใหญ่ไม่สามารถแล่นผ่านได้ อันเป็นอุปสรรคต่อการขนส่งสินค้าและผู้โดยสาร ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องจัดการโขดหินใต้น้ำแก่งและแนวหินเหนือน้ำที่กีดขวางการเดินเรือ เพื่อปรับปรุงร่องน้ำในแม่น้ำโขงให้มีความปลอดภัยในการเดินเรือ และได้จัดตั้งคณะผู้เชี่ยวชาญด้านอุทกวิทยา อุทกศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมระหว่างพรมแดนขึ้น เพื่อจัดทำรายงานการประเมินผลประทบสิ่งแวดล้อม เสนอแนวคิดการออกแบบและปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือ ให้สอดคล้องกับอนุสัญญาระหว่างประเทศ ประกาศ และกฎข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง[๑๑]

ปัจจุบัน เรือระวางบรรทุก ๑๐๐-๒๐๐ ตัน สามารถเดินเรือในแม่น้ำโขงได้แล้ว แต่ได้เฉพาะหน้าน้ำ หน้าแล้งเดินเรือไม่ได้ เพราะติดเกาะแก่ง ดังนั้นแนวคิดของจีน คือ ต้องระเบิดสิ่งกีดขวางที่เป็นอุปสรรคขวางกั้นออกให้หมด เพื่อให้เดินเรือได้ตลอดทั้งปี ไม่ใช่เฉพาะในฤดูกาลใดฤดูกาลหนึ่งเท่านั้น[๑๒]

ถึงเวลาระเบิดแก่ง !!!

ก่อนการระเบิดแก่งจะเริ่มขึ้น ทีมวิศวกรจีนได้จัดอันดับสิ่งที่มีคุณค่าในสายตาของชาวบ้าน คือ แก่งหินในแม่น้ำโขง ว่าเป็นความอันตรายต่อการเดินเรือ อยู่ ๓ ระดับ คือ เอ บี ซี[๑๓]

ระดับเอ หมายถึง แก่งหินที่อันตรายมากที่สุดต่อการเดินเรือ

---

[๑๑] *ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. การเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง. (เอกสารอัดสำเนา)*

[๑๒] *โครงการแม่น้ำและชุมชน กลุ่มรักษ์เชียงของ. ความไร้เดียงสาของอีไอเอ ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง. (เอกสารอัดสำเนา)*

[๑๓] *โครงการแม่น้ำและชุมชน. ความไร้เดียงสาของอีไอเอระเบิดแก่งแม่น้ำโขง, อ้างแล้ว*

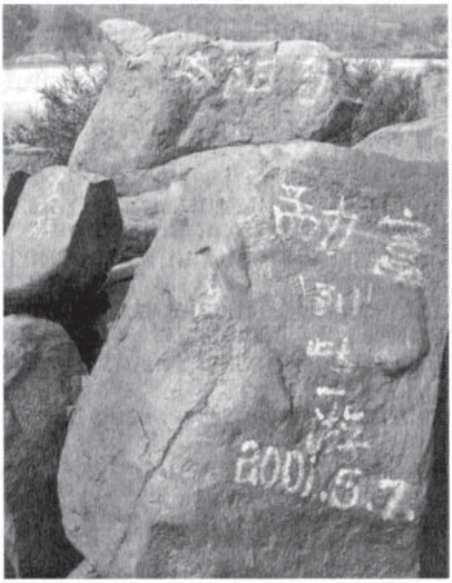

คณะสำรวจจีนได้จารึกบนแก่งในแม่น้ำโขงที่จะถูกระเบิดว่า "เราได้มาเยือนเกาะแก่งที่งดงามดังเกาะพระอาทิตย์-เกาะที่งดงามแห่งหนึ่งในจีน"

ระดับบี หมายถึง อันตรายระดับปานกลางต่อการเดินเรือ

ระดับซี หมายถึง อันตรายต่อการเดินเรือ

โครงการปรับปรุงร่องน้ำถูกแบ่งเป็น ๓ ระยะ คือ

๑. **ระยะแรก ระเบิด ๑๑ แก่ง และ ๑๐ กลุ่มหิน** ติดตั้งสัญญาณเดินเรือ ๑๐๐ จุด ๑๐๖ เครื่องหมาย และวินช์ (รอกช่วยดึงเรือข้ามแก่ง) ๔ จุด เพื่อให้สามารถเดินเรือระวางบรรทุกอย่างต่ำ ๑๐๐ ตัน ได้เป็นระยะเวลาอย่างน้อยร้อยละ ๙๕ ในรอบปี

๒. **ระยะที่สอง ระเบิด ๕๑ แก่ง และดอน** เพื่อให้สามารถเดินเรือระวางบรรทุกอย่างต่ำ ๓๐๐ ตัน ได้เป็นระยะเวลาอย่างน้อยร้อยละ ๙๕ ในรอบปี

๓. **ระยะที่สาม ปรับปรุงทางน้ำให้มีลักษณะคล้ายคลอง** เพื่อให้สามารถเดินเรือระวางบรรทุกอย่างต่ำ ๕๐๐ ตัน ได้เป็นระยะเวลาอย่างน้อยร้อยละ ๙๕ ในรอบปี

การระเบิดแก่งในระยะแรก เริ่มต้นเมื่อฤดูแล้งในปี พ.ศ.๒๕๔๕ ช่วงเดือนเมษายน และตามแผนกำหนดว่าจะทำการระเบิด ๒๑ แก่ง ให้เสร็จในปี พ.ศ.๒๕๔๗ โดยมีรายละเอียดแบ่งเป็น ๓ ช่วง คือ

- **การระเบิดชุดแรก** : ๒๙ มีนาคม - ๑๕ เมษายน ๒๕๔๕ ทีมงานปรับปรุงร่องน้ำจากจีน และผู้สังเกตการณ์จากทีมงานประสานโครงการของทั้ง ๔ ประเทศ เข้าดำเนินการระเบิดแก่งบริเวณพรมแดนพม่า-ลาว ๓ แก่ง คือ *แก่งตั้งอ้อ (Tang Ao)* ซึ่งทีมวิศวกรจีนจัดระดับความอันตรายอยู่ในระดับเอ *แก่งทั่งหลวงล่าง (Lower Tang Luang)* อันตรายในระดับบี แต่แก่งสุดท้ายคือ *แก่งปากแม่น้ำโหลย (Nam Loi River Mouth)* ระดับบี ยังไม่เสร็จ ต้องดำเนินการต่อในฤดูแล้งต่อไป
- **การระเบิดชุดสอง** : ธันวาคม ๒๕๔๕ - เมษายน ๒๕๔๖ จีนจะทำการเปิดประตูเขื่อน ๑ วัน และปิด ๓ วัน เพื่อปรับระดับน้ำให้ระเบิดแก่งได้ โดยมีแก่งทั้งหมด ๑๖ แก่ง ที่จะถูกระเบิดในบริเวณรอยต่อพม่า-จีน และพม่า-ลาว คือ *แก่งห้วยลา แก่งไคร้* หรือ *แก่งหาดไคร้ แก่งซ่องน้ำทั่งลาน แก่งร่องจอม แก่งขอนหมูใต้ แก่งปากน้ำโหลย แก่งคลองตัน แก่งต้นป่านกยาง แก่งห้วยนาย้อ แก่งทั่งสะลัม แก่งท่าบ้านบ่อ แก่งว่องวิด แก่งแสนปี แก่งวัวเส็ง แก่งเมืองป่าเลียวล่าง และแก่งสามเส้า*
- **การระเบิดชุดสุดท้าย** : ธันวาคม ๒๕๔๖ - เมษายน ๒๕๔๗ ตามแผนงานจะทำการระเบิด ๓ แก่งสุดท้าย คือ *แก่งปากแม่น้ำโหลย แก่งทั่วปัง* และ *แก่งคอนผีหลง* หรือ *แก่งคอนผีหลวง* ซึ่งอยู่ในเขตแดนไทย-ลาว บริเวณ อ.เชียงของ จ.เชียงราย

ข้อมูลทั้งหมดคือสถานการณ์ล่าสุด ขณะนี้ แก่งคอนผีหลง ในเขตแดนไทย-ลาว ยังไม่มีการระเบิด เนื่องจากปัญหาเรื่องการปักปันเขตแดนไทย-ลาว

ยังไม่เสร็จสิ้น ผนวกกับมีเสียงคัดค้านจากภาคประชาชนและหลายฝ่ายถึงโครงการดังกล่าว โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน และการจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ที่ไม่ได้มาตรฐาน ซึ่งจีนเป็นเจ้าภาพจัดทำขึ้นมาในระยะเวลาเร่งด่วน คือ ๑ เดือน และผ่านด้วยการผลักดันในทางลับของรัฐบาลจีนที่มีต่อประเทศสมาชิกแม่น้ำโขง อย่างประเทศไทย พม่า และลาว การระเบิดแก่งจึงได้ดำเนินการจนเกือบรุกเข้ามาถึงรอยต่อแม่น้ำโขงไทยและลาวแล้ว โดยในหัวข้อกระบวนการบรรเทาผลกระทบระบุว่า

"เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อพันธุ์ปลาในช่วงการระเบิดแก่ง คณะผู้เชี่ยวชาญที่รับผิดชอบการระเบิดแก่งจะดำเนินการในช่วงฤดูแล้ง เพราะเป็นระยะเวลาที่ปลาในแม่น้ำโขงไม่มีการอพยพ ฉะนั้นการระเบิดแก่งในฤดูแล้งจะไม่มีผลกระทบต่อปลา"[๑๔]

รายงานฉบับนี้ ถูกเรียกจากนักวิชาสิ่งแวดล้อมว่า เป็นรายงาน EIA ฉบับไร้เดียงสา เพราะมีข้ออ่อนอยู่หลายประการ โดยเฉพาะความไร้เดียงสาต่องานวิชาการที่มีความสำคัญอย่างที่สุดต่อธรรมชาติแม่น้ำโขง และเป็นความไร้เดียงสาที่ทำลายแม่น้ำโขงอย่างประเมินค่าไม่ได้

ดร.คริส คอกลิน และโมนิค แฮน จากสถาบันสิ่งแวดล้อมโมนาช มหาวิทยาลัยโมนา ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งได้ทำการศึกษารายงานประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการปรับเส้นทางเดินเรือ ตามสัญญากับคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง (Mekong River Commission) กล่าวว่า

"รายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการนี้ ไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ในหลายแง่มุม เนื้อหาจำนวนมากในรายงานมีพื้นฐานมาจากการคาดเดา สถิติที่ใช้มีไม่เพียงพอ การประเมินผลกระทบในระยะยาวถูกมองข้ามอย่าง

---

[๑๔] *โครงการแม่น้ำและชุมชน. ความไร้เดียงสาของอีไอเอระเบิดแก่งแม่น้ำโขง, อ้างแล้ว*

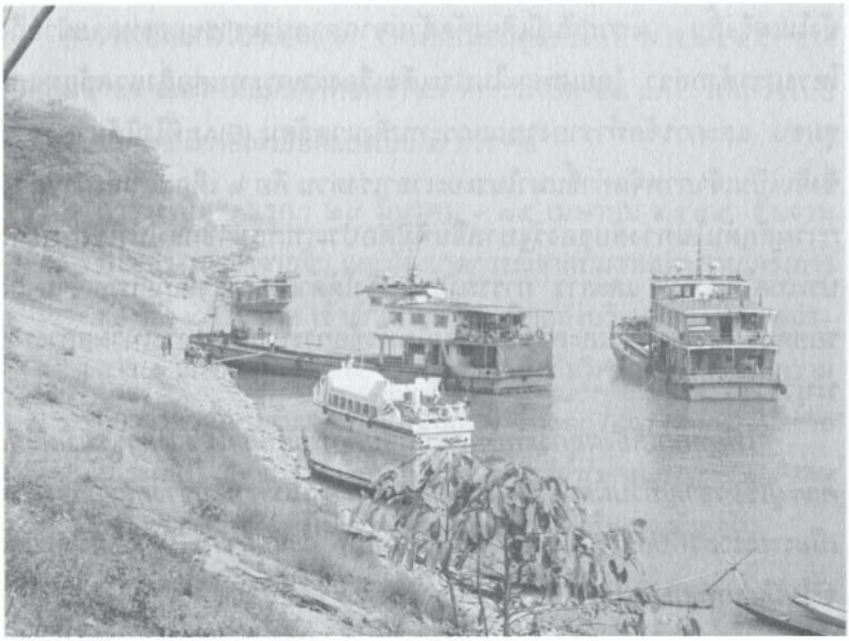

สิ้นเชิง ผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมก็ถูกเมินเฉย รายงานที่มีอยู่จึงไม่สามารถที่จะยอมรับได้ว่ามีการศึกษาเพียงพอ"[๑๕]

รายงานฉบับนี้ จึงเป็นได้เพียงแค่ **คู่มือการระเบิดแก่งหินเท่านั้น** !!!

และไม่เพียงแต่ *คำถาม* ที่มีต่อรายงาน EIA ฉบับดังกล่าวนี้ ในหน้าหนังสือพิมพ์และหนังสือจากผลงานวิชาการอีกหลายเล่ม ยังสะท้อนภาพว่าตัวแทนของ ๔ ชาติ ทั้งภาครัฐและโดยเฉพาะนักลงทุนภาคเหนือ ที่พยายามผลักดันให้บริเวณประเทศลุ่มน้ำโขงตอนบนกลายเป็น *'สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ'* ต่างมองการเกิดขึ้นของ *'ข้อตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์แม่น้ำล้านช้าง–แม่น้ำโขง'* นี้เฉพาะในแง่มุมด้านเศรษฐกิจเป็นหลักด้านเดียว นั่นคือ การเกิดของ

---

[๑๕] *โครงการแม่น้ำและชุมชน. ความไร้เดียงสาของอีไอเอระเบิดแก่งแม่น้ำโขง, อ้างแล้ว*

ข้อตกลงดังกล่าวเท่ากับเป็นการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวริมฝั่งโขงผ่านแดนถึง ๔ ประเทศ ส่วนมาตรการด้านการขนส่งสินค้านั้นจะทำได้แค่ไหน ใช้เรือขนาดเท่าใด ที่ไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือปัญหาเรื่องการทำลายเกาะแก่งในแม่น้ำโขงว่า ชาติใดควรทำได้แค่ไหน และการทำลายดังกล่าวจะกระทบกระเทือนระบบนิเวศอย่างไร รวมทั้งผลกระทบที่มีต่อชุมชนท้องถิ่น และวัฒนธรรม ดูเป็นปัญหาที่ตัวแทนทั้ง ๔ ชาติ ละเลยไปทั้งสิ้น ซึ่งเห็นภาพสะท้อนดังกล่าวได้จากรายงาน EIA ฉบับนี้เช่นกัน

ลำดับเหตุการณ์การดำเนินงานของภาครัฐเกี่ยวกับโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง[๑๖]

พ.ศ.๒๕๓๖

กุมภาพันธ์ : ประเทศในเขตลุ่มน้ำโขงตอนบน (จีน พม่า ไทย ลาว) มีความเห็นร่วมกันที่จะพัฒนาการขนส่งทางน้ำในแม่น้ำโขง จึงจัดตั้งองค์กรร่วมเพื่อสำรวจการขนส่งในลุ่มน้ำล้านช้าง-แม่โขง ผลจากการสำรวจพบว่า หากต้องการให้เดินเรือได้ตลอดทุกฤดูกาล และเพิ่มขนาดเรือที่แล่นในลำน้ำขนาด ๓๐๐-๕๐๐ ตัน จำเป็นจะต้องมีการควบคุมและปรับปรุงร่องน้ำ (โดยการระเบิดแก่ง-ผา-ดอนบางส่วนออก)

พฤษภาคม : ผู้ว่าราชการจังหวัดยูนนาน นาย He Zhiqiang เสนอแผนพัฒนาแม่น้ำโขงตอนบนให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษหรือ 'Lancang Economic Belt' และข้อเรียกร้องหนึ่งของแผนก็คือ การเปิดแม่น้ำโขงเพื่อการเดินเรือระหว่างประเทศไปยังแม่น้ำโขงตอนล่างผ่านเมืองสิบสองปันนา

---

[๑๖] *โครงการแม่น้ำและชุมชน. ลำดับเหตุการณ์การดำเนินงานของภาครัฐเกี่ยวกับโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง. (เอกสารอัดสำเนา)*

พ.ศ.๒๕๓๗

กันยายน : ในการประชุมประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงครั้งที่ ๔ โครงการปรับปรุงการเดินเรือในแม่น้ำล้านช้าง-แม่โขง ถูกยกให้เป็นโครงการนำร่องที่ควรเริ่มดำเนินงานก่อน เนื่องจากถูกมองว่าใช้เงินลงทุนน้อยที่สุด และให้ผลตอบแทนคุ้มค่าที่สุดในบรรดาโครงการพัฒนาต่างๆที่มีการนำเสนอ เช่น ถนน ทางรถไฟ อีกทั้งยังเป็นช่องทางนำไปสู่การใช้ทรัพยากรอื่นๆได้ง่ายขึ้นด้วย

ตุลาคม : เจ้าหน้าที่ระดับสูงของ ๔ ประเทศ (ไทย จีน ลาว พม่า) ทำความตกลงร่วมกันเรื่องการเดินเรือเสรี เป็นการเปิดท่าเรือในแม่น้ำโขงตอนบนของ ๔ ประเทศ ให้เรือของประเทศภาคีเข้าเทียบท่าได้อย่างเป็นทางการ โดยความตกลงมีทั้งหมด ๒๔ มาตรา สรุปได้ดังนี้

(๑) ทั้งสี่ประเทศเห็นพ้องกันที่จะเปิดการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขงตอนบน ๑ ปี หลังจากวันลงนามความตกลงฯ ประเทศคู่สัญญาจะได้รับสิทธิเดินเรืออย่างเสรีระหว่างเมืองซือเหมาของจีนลงมาถึงเมืองหลวงพระบางของลาว โดยไม่ให้มีการเก็บค่าธรรมเนียมผ่านแดน

(๒) ให้มีการเปิดท่าเรือตามแนวแม่น้ำโขงตอนบน ๑๔ แห่ง ซึ่งในส่วนของประเทศไทย ได้แก่ ท่าเรือเชียงแสนและเชียงของ

(๓) ประเทศภาคีต้องให้การปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่งแก่เรือของแต่ละฝ่ายในด้านพิธีการเข้าออกของเรือ พิธีการด้านศุลกากร การใช้อู่จอดเรือและคลังสินค้าและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆของท่าเรือ

(๔) หากเรือของภาคีคู่สัญญาจอดอยู่ในท่าเรือของภาคีคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง จะได้รับสิทธิในการรับจ้างขนสินค้าและผู้โดยสารระหว่างสองประเทศ และอำนาจดำเนินการรับขนสินค้า และผู้โดยสารระหว่างท่าเรือของภาคีคู่สัญญาฝ่ายที่สอง และฝ่ายที่สามตามการอนุญาตของภาคีคู่สัญญาฝ่ายที่สอง ทั้งนี้ จะไม่อนุญาตให้มีการรับขนของวัตถุอันตราย

(๕) ภาคีคู่สัญญาจะจัดประชุมอย่างน้อยปีละครั้ง หรือเมื่อใดก็ตามที่มีความจำเป็นตามการร้องขอของภาคีคู่สัญญาใดๆ เพื่อแก้ไขปัญหาอันอาจเกิดจากการปฏิบัติตามความตกลงฯ และเพื่อส่งเสริมความร่วมมือในด้านต่างๆ โดยเฉพาะความร่วมมือในการปล่อยน้ำเพื่อการเดินเรือที่ราบรื่นและปลอดภัย โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง[๑๗]

พ.ศ.๒๕๓๘

หลังปัญหาการปักปันเขตแดนลาว-จีน และจีน-พม่า ยุติลง ความเคลื่อนไหวในการสร้างเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจเริ่มเป็นรูปเป็นร่าง พร้อมกับเสียงสะท้อนว่าสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจเป็นเพียงอีกชื่อหนึ่งของสามเหลี่ยมทองคำ

นอกจากนี้ ทั้ง ๔ ประเทศ ได้มีการประชุมร่วมกันในระดับปฏิบัติการ (Working Level) ๖ ครั้ง รวมประมาณ ๗ ปี

พ.ศ.๒๕๔๓

ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการประสานความร่วมมือในโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง (Joint Committee on Coordination of Commercial Navigation on the Lancang-Mekong River : JCCCN) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประสานงานและติดตามการดำเนินงานในโครงการฯ ให้เป็นไปตามข้อตกลงและดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากโครงการ

มีนาคม : จากการประชุมของผู้บริหารที่กรุงปักกิ่ง ประเทศจีน มีความเห็นให้มีการปรับปรุงร่องน้ำที่จะต้องจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) โดยใช้แนวทางของ ESCAP และรายงาน EIA ที่จัดทำขึ้นจะ

---

[๑๗] *กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี, อ้างแล้ว.*

ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลของแต่ละประเทศ และ JCCCN ให้ความเห็นชอบในลำดับต่อไป

เมษายน : รัฐบาล ๔ ประเทศ ร่วมลงนามในข้อตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่โขง ที่ท่าขี้เหล็ก ประเทศพม่า เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๔๓ (ตัวแทนประเทศไทยคือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม)โดยในข้อตกลงระบุว่า "ภายใน ๑ ปีหลังจากการลงนามในข้อตกลงนี้ ให้เรือของประเทศภาคีความตกลงมีสิทธิแล่นได้อย่างเสรีในทางน้ำระยะทาง ๘๘๖.๑ กิโลเมตร จากท่าเรือซือเหมาของจีน จนถึงท่าเรือหลวงพระบาง ประเทศลาว ทั้งนี้ต้องเคารพในกฎข้อบังคับของแต่ละประเทศเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ ความตกลงฯยังได้กำหนดให้ภาคีคู่สัญญาจัดประชุมพิจารณาร่างกฎระเบียบที่จะใช้ในการเดินเรือร่วมกันในระหว่าง ๑ ปี ที่รอให้ความตกลงฯ มีผลบังคับใช้ กระทรวงคมนาคมจีนในฐานะประเทศผู้ประสานงาน จึงได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุม**คณะทำงานด้านเทคนิคเพื่อยกร่างระเบียบการเดินเรือร่วมกัน** (common navigation rules) รวม ๓ ครั้ง โดยที่ประชุมสามารถลงนามในร่างบันทึกความเข้าใจให้การรับรองกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องจำนวน ๖ ฉบับ[๑๘]

จากการสำรวจเส้นทางการเดินเรือ พบว่า ช่วงตั้งแต่หมุดพรมแดนพม่า-จีน ที่ ๒๔๓ ถึงบ้านห้วยทรายของลาว (ตรงข้ามอำเภอเชียงของ) มี แก่ง ผา ดอน กว่า ๑๐๐ แห่ง ที่เป็นอันตรายร้ายแรงต่อการเดินเรือ ทำให้เดินเรือได้เฉพาะในบางฤดูกาล ดังนั้น ต่อมาได้มีการแต่งตั้งคณะสำรวจความเหมาะสมของโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือให้ได้ตลอดฤดูกาล

---

[๑๘] *กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี, อ้างแล้ว.*

พฤศจิกายน : การสำรวจความเหมาะสมเบื้องต้นของโครงการ ได้ข้อสรุปว่า ๑) โครงการนี้มีความเหมาะสมทางเทคนิค ๒) การระเบิดจะไม่ทำให้กระแสน้ำ ปริมาณน้ำ และท้องน้ำในแม่น้ำโขงเปลี่ยนแปลง และการดำเนินการจะไม่มีผลต่อเส้นแบ่งเขตแดน ๓) โครงการนี้มีความจำเป็นอย่างเลี่ยงไม่ได้ และจำเป็นต้องทำอย่างเร่งด่วน

มีการตั้งคณะทำงานทางด้านเทคนิค (Team Working Group) หลังจากที่ได้มีการลงนามในบันทึกข้อตกลงของทั้ง ๔ ประเทศแล้ว ได้มีการประชุมต่อเนื่องกันอีก ๓ ครั้ง โดยจีนเป็นผู้ประสานงานหลัก และได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎข้อบังคับทั้ง ๖ ข้ออย่างต่อเนื่อง

ทีมร่วมศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) และทีมศึกษารายละเอียดเพื่อการออกแบบ โดยมีฝ่ายจีนเป็นผู้ประสานงาน ลงพื้นที่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำเพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม ตั้งแต่ ๑๘ เมษายน ถึง ๑๒ มิถุนายน รวมระยะเวลาประมาณ ๒ เดือน

พ.ศ.๒๕๔๔

มีนาคม : ระเบียบข้อบังคับทั้ง ๖ ข้อ ที่จะใช้ในการเดินเรือ ๑ ปี ได้รับการยอมรับและลงนามโดยผู้บริหารของทั้ง ๔ ประเทศ ในวันที่ ๑๔-๑๕ มีนาคม ๒๕๔๔

มิถุนายน : การจัดทำข้อมูลด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ พร้อมทั้งการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ กรมเจ้าท่า (ปัจจุบัน คือ กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชย์นาวี) ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม จังหวัดเชียงราย พร้อมกับทำการสำรวจความคิดเห็นประชาชนในพื้นที่ เมื่อวันที่ ๓-๙ มิถุนายน ๒๕๔๔ และได้ทำสรุปข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมและความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ที่ดำเนินโครงการในประเทศไทยเบื้องต้น

วันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๔๔ จีนได้เป็นเจ้าภาพจัดพิธีเปิดการเดินเรือในแม่น้ำโขงอย่างเป็นทางการ ณ เมืองเชียงรุ้ง ในส่วนของไทย รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม (นายประชา มาลีนนท์) ได้เข้าร่วมพิธีดังกล่าว

วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๔๔ ได้มีการประชุมคณะกรรมการประสานความร่วมมือในโครงการฯ (JCCCN) ครั้งที่ ๑ และได้ทำพิธีเปิดการเดินเรือพาณิชย์ ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง ณ เมืองจิงหง แคว้นยูนนาน ประเทศจีน โดยมีผู้แทนภาครัฐบาลและเอกชนของทั้ง ๔ ประเทศได้เข้าร่วมในพิธี

กรกฎาคม : ประเทศจีนได้จัดประชุม สัมมนา เรื่องข้อตกลง และกฎข้อบังคับในการเดินเรือในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง ให้กับผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องของประเทศจีน ลาว ไทย และพม่า ณ เมืองจิงหง ประเทศจีน โดยมี UN เข้าร่วมสัมมนาด้วย

กันยายน : รายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมฉบับสมบูรณ์เสร็จสิ้น บนพื้นฐานของฉบับร่างที่เตรียมโดยฝ่ายจีน มีการประชุมร่วมกัน ๔ ประเทศ ในการ

จัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่ดำเนินโครงการ และจัดทำรายงานการออกแบบด้านวิศวกรรมเกี่ยวกับการปรับปรุงร่องน้ำ ที่เมืองวูฮัน ประเทศจีน แต่ละประเทศได้ให้หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่พิจารณาให้ความเห็นชอบ

พ.ศ.๒๕๔๕

๒๙ มกราคม : คณะรัฐมนตรีไทยมีมติให้ความเห็นชอบ/ อนุมัติรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม และโครงการปรับปรุงร่องน้ำ

มีนาคม : ลาวเป็นประเทศสุดท้ายที่อนุมัติรายงานฉบับดังกล่าว

เมษายน : ต้นฤดูแล้งนั้นเอง การระเบิดแก่งก็เริ่มขึ้นที่แม่น้ำโขงบริเวณพรมแดนพม่า-ลาว

พฤษภาคม : ทีมงานปรับปรุงร่องน้ำจากฉงชิ่งและกวางสี ของประเทศจีน ได้เข้าพื้นที่บริเวณ Tang Luang, Tang Ao และ Nam Loi River Mouth ชายแดนประเทศลาวและพม่า

ทีมงานประสานโครงการ (Project Coordination Office : PCO) ของทั้ง ๔ ประเทศ เข้าสังเกตการณ์การดำเนินงานปรับปรุงร่องน้ำของทีมงานจากประเทศจีน

มิถุนายน : ประเทศจีนในฐานะหน่วยงานหลักได้จัดให้มีการสัมมนาการเดินเรือในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง ให้กับนักเดินเรือ วิศวกร และผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับ Asean

๒ มิถุนายน : คณะกรรมาธิการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา ลงพื้นที่อำเภอเชียงของ เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับผลกระทบต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิต คณะกรรมาธิการระบุว่าจะทำการสอบสวนเรื่องนี้เพื่อการศึกษาผลกระทบอย่างจริงจัง

กรกฎาคม : กระทรวงกลาโหม เรียกร้องให้มีการทบทวนโครงการ เนื่องจากเกรงว่าการระเบิดแก่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวเขตแดนไทย-ลาว ในแม่น้ำโขง และให้มีการเลื่อนการระเบิดแก่งคอนผีหลวง ซึ่งอยู่ในบริเวณดังกล่าว จนกว่าการปักปันเขตแดนจะเสร็จสิ้น อย่างไรก็ตาม กรมเจ้าท่ายังคงยืนยันว่าการระเบิดคอนผีหลวงจะเสร็จสิ้นภายในปี ๒๕๔๗ แน่นอน

๒๒ สิงหาคม : คณะกรรมาธิการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา เรียกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าชี้แจงข้อมูล *กรรมการคนหนึ่งของคณะอนุกรรมการพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งชาติ* ให้ความเห็นว่า ***เนื่องจากแม่น้ำโขงได้รับการประกาศเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติ โครงการใดก็ตามที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชุ่มน้ำระดับชาติหรือนานาชาติ ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และต้องเสนอรายงานตามลำดับขั้นตอน โดยเสนอให้คณะผู้ชำนาญการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(ส.ผ.) พิจารณาแล้วจึงเสนอให้คณะรัฐมนตรีอนุมัติได้ รวมทั้งต้องเสนอต่อคณะอนุกรรมการพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งชาติเพื่อพิจารณาด้วย*** แต่โครงการดังกล่าว *ไม่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอน* จึงถือว่ารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมดังกล่าวไม่ได้มาตรฐานตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมไทย

กันยายน : คณะกรรมาธิการต่างประเทศ วุฒิสภา เรียกร้องให้ทางจีนหยุดการระเบิดแก่งหินแม่น้ำโขง เพื่อรอผลการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่ทำอย่างถูกกระบวนการ

๓๐ ตุลาคม : ครั้งแรกของการชี้แจงจากกรมเจ้าท่าต่อสาธารณชนในการประชุมสัมมนาชี้แจงโครงการปรับปรุงร่องน้ำทางเดินเรือเพื่อการพาณิชย์แม่น้ำหลานซาง-แม่โขง ที่ จ.เชียงราย จัดขึ้นโดยกรมเจ้าท่า นาย**พิเชษฐ์ สถิรชวาล** รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคมเข้าร่วม ให้สัมภาษณ์ว่าการระเบิดแก่งแม่น้ำโขงจะเป็นผลดีมาก ในขณะที่กรมเจ้าท่าอ้างว่า โครงการระเบิดแก่งหินแม่น้ำโขงจะไม่มีผลกระทบกับประเทศไทย เพราะแม่น้ำโขงเป็น

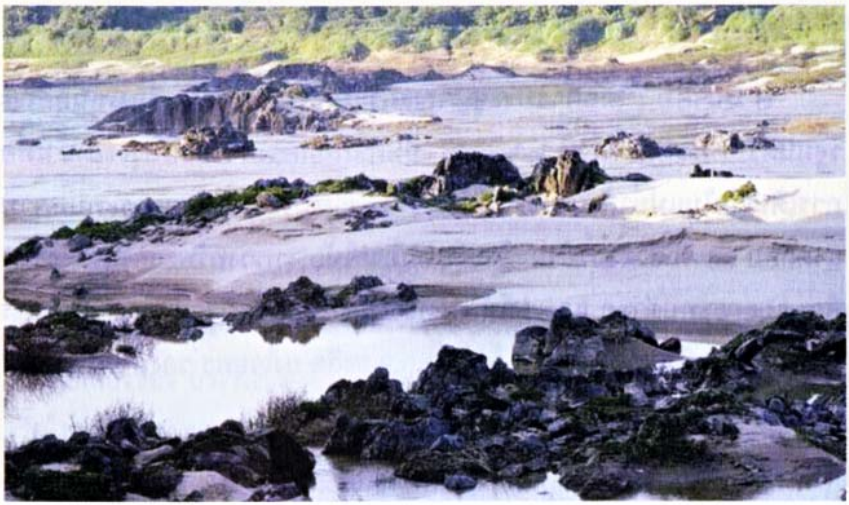

ของประเทศลาว ซึ่งแสดงถึงทัศนะกรมเจ้าท่าว่า ไม่มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อระบบนิเวศในแม่น้ำโขงแม้แต่น้อย และไม่สามารถตอบข้อซักถามของชาวบ้านต่อกรณีผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับแม่น้ำโขงได้

๒-๓ ธันวาคม : ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ประธานกรรมาธิการการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา **ดร.ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ** ประธานกรรมาธิการการต่างประเทศ วุฒิสภา นาง**เตือนใจ ดีเทศน์** โฆษกคณะกรรมาธิการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา และ **ดร.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ** สมาชิกวุฒิสภา จ.อุบลราชธานี รวมทั้งคณะสื่อมวลชนไทยและต่างประเทศ ลงพื้นที่บริเวณแก่งหินแม่น้ำโขงที่จะถูกระเบิด และหมู่บ้านติดกับแม่น้ำโขงที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการ

ธันวาคม : รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์) ได้รับการร้องเรียกจากชาวบ้านอำเภอเชียงของ ถึงผลกระทบที่ได้รับจากโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง จึงได้สั่งให้รวบรวมข้อมูลการทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมทั้งหมดมาพิจารณาดูว่า ควรจะต้องทำใหม่หรือไม่ เพราะเห็นว่ามีหลายประเด็นที่เป็นจุดอ่อน เพราะใช้เวลาศึกษาเพียง ๑ เดือน ๒๐ วัน อาจจะไม่ครอบคลุมผลกระทบทั้งหมด

พ.ศ.๒๕๔๖

๓ มีนาคม : ผลการประชุมคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี คณะที่ ๑ ครั้งที่ ๒/๒๕๔๖ มีมติชะลอโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง เพราะเกรงว่าจะส่งผลกระทบสภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยมอบหมายให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติฯ ศึกษาผลกระทบต่างๆ และเร่งให้กระทรวงกลาโหมจัดทำความตกลงเรื่องการปักปันเขตแดนไทยกับฝ่ายลาว โดยมี พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกรัฐมนตรี เป็นประธานการประชุม

๑๙ มิถุนายน : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่งตั้งคณะกรรมการกำกับการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โดยไม่มีผู้แทนประชาชนในท้องถิ่นได้รับการแต่งตั้ง ทั้งที่เป็นผู้เสนอให้มีการทบทวนโครงการและเสนอให้ประชาชนมีส่วนร่วมทุกกระบวนการ

๒๗ สิงหาคม : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำสัญญากับบริษัทที่ปรึกษา *ทีม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริ่ง แอนด์ แมเนจเมนท์ จำกัด* ดำเนินการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม เป็นระยะเวลา ๑๐ เดือน โดยศึกษาเฉพาะฝั่งไทย ในพื้นที่เชียงแสน-เชียงของ-เวียงแก่น เป็นการศึกษาแบบแยกส่วน ขาดมาตรฐานทางด้านวิชาการ ไม่สอดคล้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมกับอนุสัญญาว่าด้วย พื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งให้ความสำคัญกับแม่น้ำโขงเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับโลก

๑๕ กันยายน : คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยคณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ เชิญรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์), กรรมาธิการต่างประเทศ วุฒิสภา (นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัน), กรรมาธิการการมีส่วนร่วมของประชาชน

วุฒิสภา (นายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง), ผู้แทนกองบัญชาการทหารสูงสุด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประชุมรับฟังข้อเสนอแนะจากหน่วยงานต่างๆ และประชาชนต่อโครงการความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศลุ่มน้ำโขง

พ.ศ.๒๕๔๗

๑๔ เมษายน : เรือของประเทศจีนได้เริ่มลำเลียงอุปกรณ์เข้ามาที่พื้นที่อำเภอเชียงของ บริเวณแก่งไก ฝั่งประเทศไทย เพื่อติดตั้งเครื่องหมายการเดินเรือในแม่น้ำโขงตอนบน ในช่วงฤดูแล้งที่ ๓ โดยไม่สนใจมติคณะรัฐมนตรีไทยที่ให้ชะลอโครงการ และอยู่ระหว่างการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม และเป็นที่น่าสังเกตว่า การสำรวจดังกล่าว ทำไมไม่มีเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานไทยที่เกี่ยวข้องเข้าไปดูแล ทั้งที่เป็นเรื่องความอ่อนไหวต่ออธิปไตยของชาติ

๑๑ พฤษภาคม : คณะกรรมการประสานความตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง ได้สรุปผลการดำเนินงานว่าบรรลุผลแล้วร้อยละ ๙๐ ในส่วนของคอนผีหลงชายแดนไทย-ลาว และข้อตกลงเดิมที่จะดำเนินการไปจนถึงหลวงพระบาง เมื่อพิจารณาศักยภาพและผลลัพธ์แล้วไม่จำเป็นต้องมีการระเบิดแก่งเพิ่มเติมอีก จึงตัดสินใจปิดโครงการในระยะแรกเอาไว้ก่อน

พ.ศ.๒๕๔๘

๓-๕ กรกฎาคม ๒๕๔๘ พันตำรวจโท **ดร.ทักษิณ ชินวัตร** นายกรัฐมนตรี นาย**สุรนันทน์ เวชชาชีวะ** รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ในฐานะรัฐมนตรีกำกับดูแลแผนงานพัฒนาเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(สคช.) ในฐานะฝ่ายเลขานุการและผู้ประสานงานหลักของไทย ในแผนงานพัฒนาเศรษฐกิจ

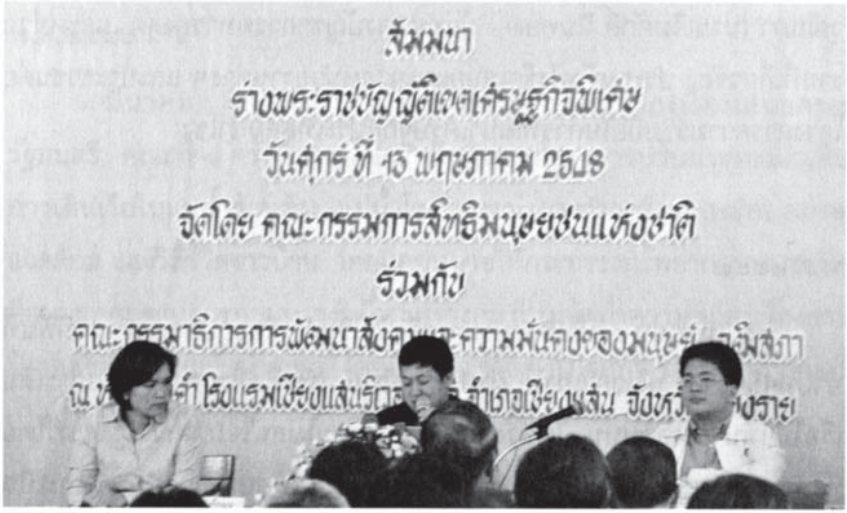

ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ได้เข้าร่วมการประชุมระดับสุดยอดผู้นำ ๖ ประเทศลุ่มน้ำโขง ณ นครคุนหมิง ประเทศจีน ผลการประชุมให้ความสำคัญ ๓ เรื่อง ได้แก่ (๑) การสนับสนุนการค้าการลงทุน (๒) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (๓) การเชื่อมโยงเครือข่ายข้อมูลข่าวสาร หลังการประชุม ทางรัฐบาลไทยขอให้ทุกหน่วยงานของไทยให้ความร่วมมือ และเร่งรัดการดำเนินงานตามที่กำหนดไว้ในแถลงการณ์ร่วม และเอกสารที่ได้ลงนามร่วมกันให้เป็นรูปธรรม และรายงานผลต่อ สศช. ในฐานะหน่วยประสานหลักของไทย

บทที่ ๒

เสียงจากภาคประชาชน

"เสียงคัดค้านของผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการที่ทำลายธรรมชาติแม่น้ำโขงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ประเด็นสำคัญที่น่าสนใจ คือ "ความไร้เดียงสา" ของการทำรายงานการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของโครงการนี้ แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม รัฐบาลทั้ง ๔ ประเทศ ก็ยังปล่อยให้ทีมวิศวกรจีนเดินหน้าระเบิดแก่งอย่างต่อเนื่อง...

ไม่มีใครรู้ว่า ต้องให้ธรรมชาติย่อยยับไปอีกเท่าใด ถึงจะเพียงพอต่อการที่รัฐ ผู้มีอำนาจสูงสุดจะหันกลับมาสนใจเรื่องการมีอยู่ของธรรมชาติและประโยชน์ของธรรมชาติต่อมนุษย์ทุกคนอย่างจริงจังเสียที แต่กว่าจะถึงเวลานั้น ก็อาจจะสายเกินไปก็เป็นได้...."

ความไร้เดียงสา ของ อีไอเอ ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง
โดย โครงการแม่น้ำ และชุมชน, กลุ่มรักษ์เชียงของ

ลำดับเหตุการณ์การเคลื่อนไหวของภาคประชาชน[๑]

พ.ศ.๒๕๔๕

๒๑ พฤษภาคม : ชาวบ้านอำเภอเชียงของ เวียงแก่น และ**กลุ่มรักษ์เชียงของ** ยื่นจดหมายต่อ**คณะกรรมาธิการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา** เชิญให้คณะกรรมาธิการมารับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ ที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการปรับปรุงร่องน้ำ เพื่อการเดินเรือทั้งต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิตของชุมชน

จดหมายดังกล่าวยังเรียกร้องให้หยุดการดำเนินโครงการ ให้ชี้แจงข้อมูลทั้งหมดต่อประชาชน เปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ และเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น ตลอดจนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของโครงการและเรียกร้องให้รัฐบาลทบทวนมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๔๕ ที่เห็นชอบกับรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ซึ่งใช้เวลาศึกษาข้อมูลภาคสนามเพียง ๒ เดือน

๒๕ กรกฎาคม : หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันฉบับวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๕ รายงานว่า นายปองพล อดิเรกสาร รองนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นกล่าวว่า ตามข้อเท็จจริงการดำเนินการใดๆเกี่ยวกับแม่น้ำโขงควรจะผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง ในองค์การสหประชาชาติเสียก่อน เพราะกิจกรรมใดๆก็ตามที่อาจจะมีผลกระทบต่อ ๔ ประเทศสมาชิกในคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง ซึ่งประกอบด้วยประเทศที่อยู่ตอนล่างของแม่น้ำโขงตอนล่าง ได้แก่ ลาว ไทย กัมพูชา เวียดนาม ร่วมหารือก่อนที่จะมีการดำเนินการ

๓๑ กรกฎาคม : องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม ๗๖ องค์กร

---

[๑] *โครงการแม่น้ำและชุมชน. ลำดับเหตุการณ์โครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง. (เอกสารอัดสำเนา*

และนักวิชาการ ๑๖ คน จาก ๒๕ ประเทศ ร่วมกันลงนามในหนังสือ ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ของ ๖ ประเทศ ได้แก่ จีน พม่า ลาว ไทย เวียดนาม และกัมพูชา และคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาล ๔ ประเทศ (จีน พม่า ลาว ไทย) หยุดการดำเนินโครงการทันที จนกว่าจะมีการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคม ตลอดลำน้ำโขง ตั้งแต่ประเทศจีนลงไปจนถึงประเทศกัมพูชาและเวียดนาม และต้องเป็นการศึกษาอย่างรอบด้าน โปร่งใส และมีกระบวนการ มีส่วนร่วมของประชาชน

วันเดียวกัน ในงานสัมมนาเกี่ยวกับโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือในแม่น้ำโขงซึ่งจัดโดย**ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อมไทย** กรมเจ้าท่ายอมรับว่ารายงาน EIA ของโครงการที่จัดทำเสร็จเมื่อเดือนกันยายน ๒๕๔๔ ไม่สมบูรณ์ โดยเฉพาะผลกระทบทางสังคม และข้อมูลพื้นฐานด้านระบบนิเวศ เช่น ข้อมูลเรื่อง ปลาบึก และ ไก แต่โครงการดังกล่าว ไม่อยู่ในรายชื่อ ๑๖ ประเภทโครงการที่ต้องจัดทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ตามประกาศกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๓๕ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องดำเนินการตามขั้นตอน และไม่จำเป็นต้องผ่านการเห็นชอบจากคณะผู้ชำนาญการ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ส.ผ.)

๙ กันยายน : หนังสือพิมพ์*มติชนรายวัน* วันจันทร์ที่ ๙ กันยายน ๒๕๔๕ รายงานว่า หอการค้าจังหวัดน่าน ไม่เห็นด้วยกับการระเบิดแก่งหินแม่น้ำโขง เพราะจะทำให้กระแสน้ำไหลแรงขึ้นและจะทำให้ตลิ่งพังแผ่นดินหาย ที่สำคัญจีนได้ประโยชน์การระเบิดแก่งหินฝ่ายเดียวในขณะที่ประเทศอื่นๆ สูญเสียประโยชน์และการพัฒนาเส้นทางรถยนต์จะคุ้มค่ามากกว่า

๒๑ พฤศจิกายน : คณะกรรมาธิการต่างประเทศ วุฒิสภา นำเรื่องผลกระทบโครงการระเบิดแก่งหินแม่น้ำโขง เข้าสู่การพิจารณา โดยกลุ่มรักษ์เชียงของ ยื่นหนังสือเรียกร้องให้คณะกรรมาธิการตรวจสอบประเด็นการทำผิด

กฎหมายระหว่างประเทศ และขั้นตอนการทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ไม่สมบูรณ์

๑๒ ธันวาคม : ชาวบ้านในนามเครือข่ายประชาชนลุ่มน้ำโขงตอนบนแห่งประเทศไทยประมาณ ๒๐ คน เดินทางไปยื่นหนังสือเรียกร้องให้หยุดโครงการระเบิดแก่งหิน ร่วมกับสมัชชาคนจน และองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศพม่า ๕๒ องค์กร ที่สถานเอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศไทย

และได้เดินทางไปพบนาย**ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์** รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเจรจาถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากโครงการ นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ กล่าวภายหลังการเจรจาว่า เป็นห่วงร่องน้ำที่อาจจะส่งผลกระทบกับระบบนิเวศของประเทศไทย ได้สั่งให้รวบรวมข้อมูลการทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมทั้งหมดมาพิจารณาดูว่าควรจะต้องทำใหม่หรือไม่ เพราะเห็นว่ามีหลายประเด็นที่เป็นจุดอ่อน เพราะใช้เวลาศึกษาเพียง ๑ เดือน ๒๐ วัน อาจจะไม่ครอบคลุมผลกระทบทั้งหมด

พ.ศ.๒๕๔๖

วันที่ ๗-๙ มกราคม : เอกอัครราชทูต กระทรวงการต่างประเทศจำนวน ๒๐ คน พร้อมด้วยสมาชิกวุฒิสภา ๑๐ คน เช่น ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ดร.ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ นางเตือนใจ ดีเทศน์ นางประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ เดินทางมารับฟังปัญหา วิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำโขง ที่ อ.เชียงของ และอ.เวียงแก่น จ.เชียงราย ได้มีการพูดคุยกันเกี่ยวกับการเดินเรือเสรีในแม่น้ำโขงตอนบน จากสิบสองปันนา ประเทศจีน ถึงหลวงพระบาง สปป.ลาว ตามข้อตกลงการเดินเรือสี่ชาติ (ไทย จีน พม่า ลาว) โดยมีโครงการที่ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติอย่างรุนแรงคือ โครงการระเบิดแก่งหินแม่น้ำโขง ที่ทางจีนกำลังดำเนินการอยู่ขณะนี้

๑๔ มกราคม : การพูดคุยกลุ่มแม่หญิงแม่น้ำโขง วัดหาดไคร้ นำไปสู่การตั้งกลุ่ม *แม่หญิงฮักแม่น้ำโขง* ขึ้นมา เพื่อเป็นกลุ่มในการทำกิจกรรมต่อไป และได้ร่วมกันเลือกคณะทำงานขึ้นมา ๙ คน รวมทั้งกำหนดให้มีการจัดเวที *ผู้หญิงกับการใช้แม่น้ำโขง* ขึ้น ในวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖

๓ มีนาคม : ผลการประชุมของคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี คณะที่ ๑ ครั้งที่ ๒/๒๕๔๖ มีมติชะลอโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง เพราะเกรงว่าจะส่งผลกระทบสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยมอบหมายให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติฯ ศึกษาผลกระทบต่างๆ และเร่งให้กระทรวงกลาโหมจัดทำความตกลงเรื่องการปักปันแขตแดนกับฝ่ายลาวให้แล้วเสร็จ วันนี้ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกรัฐมนตรี ได้เป็นประธานการประชุม

๑๙ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๖ : สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่งตั้งคณะกรรมการกำกับการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม โดยไม่มีผู้แทนประชาชนในท้องถิ่น ได้รับการแต่งตั้งทั้งที่เป็นผู้เสนอให้มีการทบทวนโครงการ และเสนอให้ประชาชนมีส่วนร่วมทุกกระบวนการ

๘ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๖ : คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ จัดประชุมสัมมนาเรื่อง *ระเบิดแก่งน้ำโขง : ความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจจริงหรือ* มีกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเข้าร่วม อาทิ ศ.เสน่ห์ จามริก, อาภร วงษ์สังข์ และสุนี ไชยรส โดยมีรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติฯ ประธานกรรมาธิการต่างประเทศ, ประธานคณะกรรมาธิการการมีส่วนร่วม วุฒิสภา ผู้แทนกลุ่มรักษ์เชียงของ และกระทรวงต่างประเทศ ร่วมสัมมนา

๒๗ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๖ : สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำสัญญากับบริษัทที่ปรึกษา ทีม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริ่ง แอนด์ แมนเนจเมนท์ จำกัด ดำเนินการศึกษาผลกระทบทาง

สิ่งแวดล้อม เป็นระยะเวลา ๑๐ เดือน โดยศึกษาเฉพาะฝั่งไทย ในพื้นที่เชียงแสน-เชียงของ-เวียงแก่น เป็นการศึกษาแบบแยกส่วน ขาดมาตรฐานทางด้านวิชาการ ไม่สอดคล้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมกับอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งให้ความสำคัญกับแม่น้ำโขงเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับโลก

๔-๑๖ ธันวาคม ๒๕๔๖ : สถาบันราชภัฏจังหวัดเชียงราย ได้จัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่จำนวน ๓๕ หมู่บ้าน จากอำเภอเชียงแสน เชียงของ และเวียงแก่น ได้ข้อสรุปว่า ชาวบ้านทุกหมู่บ้านมีมติไม่เห็นด้วยกับโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง พร้อมเสนอให้รัฐบาลแสวงหาทางเลือกอย่างอื่น

พ.ศ.๒๕๔๗

๑๙-๒๑ มกราคม ๒๕๔๗ : มติของเวทีสาธารณะระดับอำเภอ ได้ข้อสรุปคือ ที่อำเภอเชียงแสน ชาวบ้านที่เข้าร่วมไม่เห็นด้วยกับโครงการ แต่ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ และผู้แทนองค์กรท้องถิ่น เสนอว่า โครงการน่าจะเป็นประโยชน์ด้านเศษฐกิจ ที่อำเภอเชียงของ-เวียงแก่น มติที่ประชุมไม่เห็นด้วยกับโครงการระเบิดแก่ง

๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๗ : คณะกรรมการประสานความตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง ได้สรุปผลการดำเนินงานว่าบรรลุผลแล้วร้อยละ ๙๐ ในส่วนของคอนผีหลงชายแดนไทย-ลาว และข้อตกลงเดิมที่จะดำเนินการไปจนถึงหลวงพระบาง เมื่อพิจารณาศักยภาพและผลลัพธ์แล้วไม่จำเป็นต้องมีการระเบิดแก่งเพิ่มเติมอีก จึงตัดสินใจปิดโครงการในระยะแรกเอาไว้ก่อน

๑๖-๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗: โครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในอินโดจีนและพม่า ร่วมกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะกรรมาธิการต่างประเทศ วุฒิสภา คณะกรรมาธิการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ วุฒิสภา องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชาวบ้านที่ทำงานเกี่ยวข้องกับแม่น้ำโขง ได้จัดการประชุมนานาชาติเรื่อง **'การจัดการทรัพยากรและกลไกความร่วมมือในภูมิภาคแม่น้ำโขง'** ณ ห้องประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพฯ เพื่อส่งเสริมความร่วมมือของภาคประชาสังคมทุกระดับในประเทศสมาชิก กลุ่มน้ำโขง ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อสถานการณ์ปัญหาและทางเลือกต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในลุ่มน้ำโขง รวมทั้งทบทวนกลไกความร่วมมือ กระบวนการวางแผนและการตัดสินใจในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง ผลจากการประชุมสรุปเป็นหลักการสำคัญ คือ (๑) ส่งเสริมให้มีตัวแทนภาคพลเมืองทุกภาคส่วนของสังคมจากทุกประเทศในการตัดสินใจและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ๒) ตระหนักถึงสิทธิของประชาชนทุกคน ให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่

เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรในลุ่มน้ำโขง ๓) สนับสนุนกลไกคู่ขนานสำหรับการประสานความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งรวมถึงการจัดตั้ง *สภาประชาชนแม่น้ำโขง* เพื่อส่งเสริมบทบาทและสะท้อนความต้องการและข้อห่วงใยของภาคประชาสังคมในภูมิภาคลุ่มน้ำแม่โขง (มีคำประกาศกรุงเทพฯและคำกล่าวเปิดการประชุมโดยศ.เสน่ห์ จามริก ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในภาคผนวก)

๒๖-๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ : คณะนักวิจัยชาวบ้านน้ำของ และเครือข่ายนักวิจัยไทบ้าน ๖ ลุ่มน้ำ ได้จัดการอภิปรายและนิทรรศการเรื่อง *ผลกระทบจากการพัฒนาแม่น้ำโขงตอนบน : มุมมองภาคประชาชน และงานวิจัยชาวบ้าน* ณ ศูนย์ฝึกอบรมข้าราชการครู อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย โดยมี สุนี ไชยรส กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ส.ว.เตือนใจ ดีเทศน์ ร่วมอภิปราย

๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๗: คณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำและแร่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (ซึ่งเปลี่ยนมารับผิดชอบการตรวจสอบโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขงแทนคณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ) ได้เชิญตัวแทนกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงกลาโหม สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมทรัพยากรน้ำ กรมการขนส่งทางน้ำมาร่วมหารือและชี้แจงข้อเท็จจริงใน ๒ ประเด็น คือ การปักปันแนวเขตไม่ชัดเจนและข้อสัญญาเกี่ยวกับการควบคุมน้ำ ผลการชี้แจงจากตัวแทนหน่วยงานราชการ สรุปว่า การปรับปรุงร่องน้ำยังเป็นข้อตกลงในระดับแนวทางการปฏิบัติที่ให้ความสำคัญเรื่องการค้าว่าจะให้มีเรือขนาดใด แต่ในทางปฏิบัติจริงอาจเป็นอีกเรื่องหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การเจรจาได้ใช้ข้อยุติว่า **มองไปข้างหน้า** แต่มีข้อความว่าจะต้องไม่เกิดผลกระทบรุนแรง โดยประเทศสมาชิกลุ่มน้ำโขง ๔ ประเทศ ต้องมาศึกษาร่วมกัน ส่วนข้อสัญญาเกี่ยวกับการควบคุมน้ำ เป็นการตกลงระหว่าง ๔ ประเทศให้สิทธิต่อกัน แม้ประเทศจีนจะได้เปรียบ แต่มีสัญญาแม่บท และข้อตกลงย่อย ๕-๖ ฉบับ เพื่อกำหนดการเดินเรือ หลังการชี้แจง

ทาง**คณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำและแร่** ได้ทำบันทึกที่เกี่ยวข้องถึงคณะรัฐมนตรี ขอให้ผู้แทนหน่วยงานที่มาชี้แจงทำบันทึกถึงผู้บังคับบัญชา และข้อห่วงใยของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เช่น เรื่องการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง เรื่องการสร้างเขื่อนในจีน โดยอยากให้แต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาประเด็นปัญหาร่วมกัน

พ.ศ.๒๕๔๘

๓๐ มิถุนายน – ๒ กรกฎาคม ๒๕๔๘ : โครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในอินโดจีนและพม่า ร่วมกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยคณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำและแร่ คณะกรรมาธิการต่างประเทศ วุฒิสภา คณะกรรมาธิการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ วุฒิสภา องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชาวบ้านที่ทำงานเกี่ยวข้องกับแม่น้ำโขง ได้จัดการประชุมคู่ขนาน *บทบาทสภาประชาชนแม่น้ำโขง ต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (GMS)* ณ โรงแรมริมกกรีสอร์ท จังหวัดเชียงราย และออกถ้อยแถลงสภาประชาชนแม่น้ำโขง (ดู ถ้อยแถลงสภาประชาชนแม่น้ำโขงในภาคผนวก) ต่อการประชุมสุดยอด GMS ว่า โครงการ GMS เน้นการสนับสนุนการลงทุนธุรกิจภาคเอกชน เน้นการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมต่อในภูมิภาค เช่น โครงการเขื่อนขนาดใหญ่ การระเบิดเกาะแก่งในแม่น้ำโขง การผันน้ำข้ามลุ่มน้ำ และการจัดการป่าไม้เชิงพาณิชย์ ซึ่งโครงการดังกล่าวกำลังสร้างความแบ่งแยกและความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างภาคอุตสาหกรรม และเกษตรกรรม เฉพาะส่วนโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขงเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ถือเป็นโครงการที่มีผลโดยตรงต่อความเสี่ยงการสูญพันธุ์ของปลาบึก และปลาเศรษฐกิจที่สำคัญอื่นๆ รวมถึง การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในแม่น้ำโขง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาประเด็นความขัดแย้งในเรื่องความสูญเสียทรัพยากร และระบบเศรษฐกิจในท้องถิ่นของประชาชน และปัญหาในเรื่องผลประโยชน์ทางด้านการค้า และเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งกำลังเป็นที่ถกเถียงกันอย่างหนักในขณะนี้

ข้อเสนอของภาคประชาชนและองค์กรพัฒนาเอกชน

จากการศึกษาผลกระทบของโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง โดยองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชาวบ้านบริเวณริมฝั่งโขงทั้งไทยและประเทศเพื่อนบ้านที่เกี่ยวข้องได้แก่ ลาว และพม่า มาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๕ ทุกภาคส่วนต่างมีความชัดเจนในทางรูปธรรมแล้วว่า

๑. การระเบิดแก่ง เท่ากับเป็นการทำลายแหล่งที่อยู่อาศัย และที่หากินของปลาในแม่น้ำโขง ถ้าไม่มีแก่งหินในแม่น้ำโขง ปลาในแม่น้ำโขงจะลดจำนวนลง ปลาถือเป็นแหล่งโปรตีนราคาถูกสำหรับชาวบ้าน กรณีนี้จะทำให้ชาวบ้านขาดความมั่นคงด้านอาหาร

๒. แก่งหินในแม่น้ำโขง รวมทั้งระบบนิเวศดอนทรายกลางน้ำนั้น เป็นที่ซึ่งพืชผักพื้นบ้าน และสมุนไพรที่ชุมชนสามารถเก็บหากินตาม

ธรรมชาติเติบโตอยู่ได้ ถ้าระเบิดเกาะแก่งทิ้ง จะทำให้ชาวบ้านสูญเสียแหล่งอาหารที่เคยหาได้ นั่นเท่ากับว่าทำให้ชาวบ้านขาดความมั่นคงด้านอาหาร

๓. แก่งหินในแม่น้ำโขงเป็นตัวชะลอการไหลเชี่ยวของแม่น้ำโขง ถ้าไม่มีแก่งจะทำให้แม่น้ำโขงพุ่งตรงเข้ากัดเซาะทำลายตลิ่งริมแม่น้ำโขงเหมือนกับที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว เมื่อฤดูฝนปี ๒๕๔๕ ที่บ้านดอนสวรรค์ (สปป.ลาว) ตรงข้ามกับ อ.เชียงแสน ถูกแม่น้ำโขงกัดเซาะที่ดิน จนต้องอพยพหมู่บ้านถอยร่นเข้าไป

๔. หากไม่มีที่ดินริมฝั่ง รวมถึงการที่ที่ดินริมฝั่งถูกกัดเซาะไปเรื่อยๆ ชาวบ้านจะต้องสูญเสียวิถีชีวิตของการทำเกษตรริมโขงไป เมื่อรวมเข้ากับระดับน้ำที่ขึ้น-ลง ตามการเปิด-ปิดเขื่อนของจีน ก็จะทำให้เกษตรริมโขง ซึ่งเป็นแหล่งอาหารและรายได้เสริมของพวกเขาในฤดูน้ำลดต้องหายไปด้วย

๕. ชาวบ้านกังวลเรื่องสภาพวิถีชีวิตของชาวบ้านที่เคยอยู่อย่างสงบจะเปลี่ยนไปในทางที่ไม่ดี ชาวบ้านเชื่อว่าถ้าพวกเขามีความเดือดร้อนเรื่องการทำมาหากิน จะทำให้ครอบครัวแตกสลาย ต้องดิ้นรนทำมาหากินในเมือง ชุมชนกระจัดกระจาย ที่เคยอยู่อย่างสงบก็ต้องวุ่นวาย เพราะต้องเอาตัวรอดเรื่องการหาอยู่หากิน[๒]

ดังนั้น ภาคประชาชนและองค์กรพัฒนาเอกชน จึงมีข้อเสนอและข้อเรียกร้องต่อหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ [๓]

---

[๒] *กลุ่มรักษ์เชียงของ. ความวิตกกังวลของชาวบ้านชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง อ.เชียงของ และ อ.เวียงแก่น จ.เชียงราย ต่อกรณีโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง. (เอกสารอัดสำเนา)*

[๓] *กลุ่มรักษ์เชียงของ. ข้อเรียกร้ององค์กรชาวบ้านและองค์กรพัฒนาเอกชน ต่อกรณีโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง. (เอกสารอัดสำเนา)*

ข้อเสนอและข้อเรียกร้อง ต่อหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

๑. ให้ระงับโครงการดังกล่าวโดยทันที

๒. เปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับโครงการ และเปิดให้มีการรับฟังความเห็นของประชาชนที่ได้รับผลกระทบและประชาสังคม

๓. ดำเนินการให้มีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ได้รับผลกระทบและองค์กรประชาสังคมในลุ่มน้ำโขง เพื่อประกอบการตัดสินใจอย่างรอบคอบ เพราะการระเบิดแก่งในแม่น้ำโขงเพื่อการเดินเรือค้าขาย ตั้งแต่ชายแดนจีนลงมาจนถึง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เป็นโครงการขนาดใหญ่ แต่กลับดำเนินโครงการอย่างเร่งรีบ ไม่โปร่งใส และขาดความชอบธรรม

๔. เรียกร้องให้รัฐบาลทั้ง ๔ ประเทศ ได้แก่ จีน พม่า ลาว และไทย ควรทำการศึกษาผลกระทบอย่างรอบด้าน และเปิดเผยข้อมูลโครงการพัฒนาลุ่มน้ำโขงทั้งหมดต่อประชาชนก่อนดำเนินการพัฒนาใดๆในลุ่มน้ำโขง

๕. การจัดทำรายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม ควรมีมาตรฐาน ครอบคลุม และเหมาะสม ซึ่งต้องเป็นการสำรวจแนวโน้มของผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตลอดลำน้ำโขงตั้งแต่จีนจนถึงกัมพูชา และเวียดนาม การประเมินดังกล่าวต้องมีกระบวนการที่โปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยคณะผู้ศึกษาที่คัดเลือกจากเจ้าหน้าที่รัฐบาล ชาวบ้านจะได้รับผลกระทบจากโครงการดังกล่าว และองค์กรประชาสังคมในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยตระหนักถึงความอุดมสมบูรณ์ของแม่น้ำโขง สังคมมนุษย์ และธรรมชาติที่พึ่งพากับแม่น้ำสายนี้

๖. รัฐบาลทั้ง ๔ ประเทศ ควรเคารพสิทธิมนุษยชนของประชาชนทุกประเทศที่เกี่ยวข้อง เพราะโครงการดังกล่าวถือเป็นการละเมิดฐานชีวิต การทำมาหากินของประชาชน นอกจากนี้ประชาชนในพื้นที่ก็ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร ไม่มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็น และไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใดๆ จึงถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน

๗. ตามที่รัฐบาลอ้างว่า โครงการระเบิดแก่ง จะทำให้ไทยได้ประโยชน์ในเรื่องการค้าขายกับจีน และการพัฒนาแม่น้ำโขงจะทำให้ชาวบ้านลืมตาอ้าปากได้นั้น ชาวบ้านเชื่อว่า พวกเขาไม่มีเงินไปต่อเรือ เพื่อรับจ้างขนส่งสินค้าได้แน่นอน และพวกเขาไม่มีความรู้ อาจจะถูกพวกพ่อค้าที่มีความชำนาญหลอกเอาได้ ชาวบ้านคุ้นเคยกับการหาอยู่หากินแบบนี้ และพวกเขาก็มีความสุขดีตามอัตภาพ ถึงไม่รวยแต่ก็อยู่สบาย ไม่เดือดร้อน ลงน้ำก็ได้ปลา ได้ผักมาทำกินเหลือขาย ชาวบ้านเชื่อว่า การพัฒนาแม่น้ำโขงแบบนี้ จะทำให้ชีวิตของพวกเขาแย่ลง

นอกจากนี้ ปัจจุบันชาวบ้านกำลังได้รับความเดือดร้อนจากการที่สินค้าเกษตรจากประเทศจีนเข้ามาตีตลาดสินค้าไทย เช่น กระเทียม หัวหอมใหญ่ ส้มเขียวหวาน โดยเฉพาะชาวบ้านที่อำเภอเวียงแก่น มีอาชีพปลูกส้มเขียวหวาน แต่พอเรือจีนขนส่งส้มจากประเทศจีนเข้ามาได้ ปรากฏว่า ส้มของไทยมีราคาสูงกว่าของจีน อย่างเช่น ส้มที่ตลาดอำเภอเชียงของ ราคากิโลกรัมละ ๑๐ บาท แต่ส้มที่นำเข้าจากจีนกิโลกรัมละ ๕-๖ บาทเท่านั้น ทำให้สินค้าเกษตรขายไม่ค่อยได้ ชาวบ้านเกรงว่า ถ้าจีนระเบิดเกาะแก่งเสร็จแล้ว จะทำให้ชาวบ้านรวมทั้งเกษตรกรไทยอื่นๆ ได้รับความเดือดร้อนอย่างแน่นอน[๔]

นาย**นิวัติ ร้อยแก้ว** แกนนำกลุ่มอนุรักษ์เชียงของ กล่าวว่า *"โครงการระเบิดแก่งนี้มีประเทศจีนได้ผลประโยชน์ฝ่ายเดียว เพราะเมื่อเรือจากจีน ๓๐๐-๕๐๐ ตัน สามารถแล่นผ่านเชียงของไปถึงหลวงพระบาง ประเทศไทยก็สูญเสียการค้าที่มีอยู่ในขณะนี้ และจีนจะเจาะตลาดเข้ามาแทนที่ไทย ในขณะนี้เรือสินค้าจากจีนก็มาถึงเชียงแสนเพียงพออยู่แล้ว และถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็นว่า โครงการนี้ไม่มีความจำเป็น เพราะประเทศไทยจะต้องสูญเสียตลาดการค้าที่สำคัญให้จีน ยิ่งกว่านั้น เราจะต้องสูญเสียแม่น้ำโขง สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของคนในชุมชนริมฝั่งโขงไปโดยไม่มีวันเรียกกลับมาได้"*[๕]

ดังนั้น ในประเด็นเรื่องการค้า ประเทศไทยควรคำนึงถึงการค้าที่เป็นธรรม คือ ผลประโยชน์ต้องตกสู่ประชาชนในทุกระดับ โดยเฉพาะประโยชน์กับคนในท้องถิ่น ผู้มีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับ

---

[๔] *กลุ่มรักษ์เชียงของ. ความวิตกกังวลของชาวบ้านชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง อ.เชียงของ และ อ.เวียงแก่น จ.เชียงราย ต่อกรณีโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง. (เอกสารอัดสำเนา)*

[๕] *โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ. ภาคประชาสังคมกับการจัดการน้ำในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องภาคประชาสังคมกับการจัดการน้ำในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ณ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ๘-๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๕. (เอกสารอัดสำเนา)*

ธรรมชาติตลอดมา โดยการไม่ระเบิดแก่ง ข้อเสนอคือ การค้าท้องถิ่นในเขตเชียงราย-แม่สาย-เชียงแสน ซึ่งมีศักยภาพที่จะค้าขายกับจีน-ยูนนาน และลาวตอนบน ส่วนเชียงของ-เวียงแก่น ซึ่งมีศักยภาพที่จะค้าขายกับจีนและลาว สามารถขนส่งสินค้าผ่านเส้นทางคมนาคมทางถนนสาย R3 อันเป็นการตัดถนนสายหนึ่ง ตามแผนเส้นทางเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (The North-South Economic Corridor) (ไทย-พม่า/สปป.ลาว-จีนตอนใต้) ที่ได้ถูกบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ๖ ประเทศ เรียบร้อยแล้ว อนึ่งการค้าขายบนเส้นทางถนนสายดังกล่าว ยังเป็นการค้าและความสัมพันธ์ในเชิงนิเวศวัฒนธรรมที่จะไม่ทำลายต้นทุนทางนิเวศของแม่น้ำโขงด้วย

นอกจากนี้ ในรายละเอียดการจัดการการค้าชายแดนในเขตนี้ รัฐบาลต้องให้สิทธิพิเศษแก่คนในท้องถิ่นที่ทำมาค้าขาย มีสิทธิพิเศษเช่นเดียวกับนายทุนต่างถิ่นข้ามชาติ ที่ได้รับสิทธิในการลงทุนมากมายตลอดมา โดยสิทธิเหล่านี้ต้องคำนึงถึงคนท้องถิ่นทั่วไป ที่ไม่สามารถทำการค้าก็ต้องได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือด้วยความเท่าเทียมกัน[๖]

๘. ในฐานะประเทศสมาชิกของกลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง ถึงเวลาที่ประเทศไทยจะต้องแสดงจุดยืนที่มีต่อการพัฒนาลุ่มน้ำโขง ซึ่งต้องมองให้ลึกซึ้งรอบด้าน ไม่เฉพาะเพียงผลประโยชน์ แต่ต้องมองให้เห็นผลเสียด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้นทั้งกับประเทศไทยเอง และประเทศเพื่อนบ้าน ในลุ่มน้ำแม่โขงตอนล่าง สมควรแล้วหรือที่ประเทศไทยจะตั้งอยู่บนความหวังเดียวกันกับประเทศจีนต้นน้ำ ที่มุ่งจะหาประโยชน์จากลำน้ำโขงเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึง ประวัติศาสตร์ของการสูญเสียทรัพยากร

---

[๖] *โครงการแม่น้ำและชุมชน, กลุ่มรักษ์เชียงของ. ทางเลือกแม่น้ำโขง : การค้าที่เป็นธรรมและไม่ระเบิดแก่ง. มกราคม ๒๕๔๗.*

ธรรมชาติจากการพัฒนาที่ประเทศไทยผ่านมาแล้วอย่างโชกโชน คำตอบที่ชัดเจนของรัฐบาลไทยในโครงการ *ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง* นี้ จะเป็นตัวบ่งชี้ว่า ไทยจะเลือกประสานความร่วมมือกับประเทศพี่น้อง เพื่อหยุดยั้งภัยพิบัติที่จะเกิดต่อแม่น้ำโขง ซึ่งหล่อเลี้ยงชีวิตของคนถึง ๖๐ ล้านคนในภูมิภาคนี้ไว้หรือไม่ หรือจะเลือกนโยบายเสรีสุดขั้ว และอยู่อย่างไร้จุดยืนเช่นนี้เป็นการถาวร[๗]

ข้อเสนอต่อภาคประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน

๑. ในส่วนของการจัดการทรัพยากรชุมชนลุ่มน้ำโขงที่เหมาะสมในยุคที่กำลังเผชิญกับปัญหาผลกระทบ ซึ่งส่งผลมาจากการพัฒนาจากกระแสโลกาภิวัตน์ จำเป็นจะต้องสร้างภาคประชาสังคมให้เข้มแข็ง รวมไปถึงความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้คนในท้องถิ่นได้เข้าถึงข้อมูลการพัฒนาที่กระทบต่อการเข้าถึงและการจัดการทรัพยากร และต้องมีการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบเพื่อให้มีฐานข้อมูล เพื่ออธิบายสภาพปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาได้อย่างเท่าทันต่อสถานการณ์

๒. ภาคประชาสังคม จำเป็นต้องร่วมมือกันผลักดันให้ประเทศต่าง ๆ ในลุ่มน้ำโขงปรับปรุงกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย สำหรับโครงการขนาดใหญ่ โดยการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะ เชิงยุทธศาสตร์ ๗ ประการ ของคณะกรรมการเขื่อนโลก โดยเฉพาะข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ในการใช้แม่น้ำระหว่างประเทศ เพื่อสันติภาพและการปรึกษาหารือกับชุมชนที่พึ่งพาแม่น้ำทางด้านท้ายน้ำก่อนดำเนินโครงการ

---

[๗] *กรชุลี ดาราสว่าง. ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง : ประเทศไทยไร้จุดยืน. (เอกสารอัดสำเนา)*

'แผ่นดิน แม่น้ำ ฟ้าเดียวกัน' ก็ต้องแบ่งปันกันกินแบ่งกันอยู่ ช่วยกันดูแลรักษาทั้งคนที่ทำการค้า ทั้งคนที่ทำอาชีพประมง คนที่ทำอาชีพเกษตร และคนที่รักการท่องเที่ยว โดยทั้งหมดนี้ต้องมาจากพันธสัญญาของคนลุ่มน้ำที่ได้จากการศึกษาองค์ความรู้ในท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมกันมาก่อนแล้ว เพื่อให้ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวตกลงสู่คนทุกระดับเช่นเดียวกับการค้า และนโยบายการพัฒนาประเทศการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานเหล่านี้ ทั้งในระดับชาติ และในระดับนานาชาติ

(*เราควรจะอยู่ร่วมกันอย่างไร* จากหนังสือ *ทางเลือกแม่น้ำโขง : การค้าที่เป็นธรรม และไม่ระเบิดแก่ง* จัดทำโดย เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง-ล้านนา)

บทที่ ๓

มุมมองต่อรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง

ฐานคิดสำคัญของการเกิด **ข้อตกลงการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง** อาจกล่าวได้ว่า เป็นผลมาจากการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจของประเทศอาเซียน ผสมกับแนวคิดของผู้นำประเทศทั้งหลายที่มองว่า การพัฒนาเขตพื้นที่ลุ่มแม่น้ำในด้านต่างๆทั้งทางด้านคมนาคม ชลประทาน การผลิตกระแสไฟฟ้าเหมืองแร่ การท่องเที่ยว การป่าไม้ และการประมง การพัฒนาทางด้านการคมนาคมทางน้ำเป็นการลงทุนที่น้อยที่สุด แต่ได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าที่สุด โดยได้มีการคาดการณ์ว่า การคมนาคมของสินค้าบรรทุกทางเรือ และนักท่องเที่ยวในแม่น้ำโขง จะเพิ่มเป็น ๑.๕ ล้านตัน และ ๔ แสนคน ภายใน ปีพ.ศ. ๒๕๕๓ ตามลำดับ และการเดินเรือระหว่างประเทศในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง จะสามารถสร้างผลประโยชน์และส่งเสริมความสัมพันธ์ในด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี การค้า และมิตรภาพของประชาชนในประเทศต่างๆในลุ่มน้ำได้หรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเดินเรือในลำน้ำ การเพิ่มระวางบรรทุกของเรือ ความปลอดภัยในการเดินเรือตลอดปี และค่าขนส่งที่มีราคาถูก

ดังนั้น รัฐบาลจีน ลาว พม่า และไทย จึงเห็นพ้องกันที่จะให้การพัฒนาการคมนาคมทางน้ำเป็นโครงการริเริ่มในการใช้ทรัพยากรของลุ่มน้ำ พร้อมทั้ง

ดำเนินการลงทุนร่วมในการคมนาคมทางน้ำของแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง และได้มีการจัดทำข้อตกลงระหว่างภาคีทั้ง ๔ ประเทศในด้านการเดินเรือพาณิชย์[๑]

หลังการลงนามอย่างเป็นทางการในข้อตกลงการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง ของรัฐมนตรีกระทรวงคมนาคมของ ๔ ประเทศ ลุ่มน้ำโขงตอนบน (จีน-พม่า-ไทย-ลาว) ในวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๔๓ ที่จังหวัดท่าขี้เหล็ก ประเทศพม่า เรียบร้อยแล้ว โดยข้อตกลงดังกล่าวมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า *ข้อตกลงภาคี ๔ ประเทศ : The Quadripartie Agreement* ทางประเทศภาคี ๔ ประเทศ ได้มีการจัดตั้งคณะงานวิชาการเพื่อให้การทำงานตามข้อตกลงภาคี ๔ ประเทศ บรรลุผล (The Technical Working Group on the Implementation of Quadripartie Agreement) คณะงานวิชาการดังกล่าวซึ่งมีจีนเป็นผู้ประสานงาน ได้มีการจัดประชุม ๓ ครั้ง เพื่อมีการพิจารณาและรับกฎและข้อบังคับทางวิชาการ ๖ ข้อ (อ้างแล้วในบทที่ ๑)

ในปัจจุบัน ช่วงของแม่น้ำจากหมุดเขตแดนพรมแดนประเทศจีน-พม่า จนถึง บ้านห้วยทราย ประเทศลาว รวมระยะทาง ๓๓๑ กิโลเมตร เป็นช่วงลำน้ำที่มีการเดินเรือได้ยากลำบาก จากความยาวทั้งหมด ๘๘๑.๖ กิโลเมตร จากเมืองซือเหมา ประเทศจีน ถึงหลวงพระบาง ประเทศลาว มีโขดหินใต้น้ำ แก่ง และแนวหินพันน้ำมากกว่า ๑๐๐ แห่ง โดยที่แก่งหลัก ๑๑ แห่ง และแนวหินที่กระจัดกระจาย ๑๐ แห่ง มีแนวโน้มที่จะเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยในการเดินเรือ

---

[๑] *กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี. สรุปรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง ตั้งแต่แนวเขตประเทศจีน-พม่า ถึงบ้านห้วยทราย ประเทศลาว. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาชี้แจงโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง ณ โรงแรมลิตเติ้ลดั๊ก จังหวัดเชียงราย. ๓๐ ตุลาคม ๒๕๔๕.*

ดังนั้น จากการประชุมครั้งที่ ๒ ของคณะทำงานวิชาการมีมาตรการที่สำคัญเพื่อจัดการโขดหินใต้น้ำ แก่ง และแนวหินเหนือน้ำหลักๆ ที่กีดขวางการเดินเรือ ในการประชุมครั้งที่ ๓ จึงได้จัดตั้งให้มีคณะประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมร่วม และคณะสำรวจรายละเอียด โดยมีทางฝ่ายจีนเป็นผู้ประสานงาน มีการสำรวจพื้นที่ทำงานตามแนวแม่น้ำในวันที่ ๑๘ เมษายน และ ๒๙ เมษายน ๒๕๔๔ ตามลำดับ คณะทำงานทั้งสองได้ดำเนินการสำรวจพื้นที่ เก็บข้อมูล และทำงานเกี่ยวข้องแล้วเสร็จในวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๔๔ อีกทั้งคณะประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ได้พิจารณาและสรุปโครงร่างรายงาน การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment/ EIA) ต่อมาได้นำรายงานไปร่วมจัดทำกับคณะออกแบบร่องน้ำ และได้มีการพิจารณารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมและแนวคิดของการออกแบบร่องน้ำของโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือเป็นครั้งสุดท้าย ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาระหว่างประเทศ ประกาศ กฎ และข้อบังคับทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยกระบวนการดังกล่าวเสร็จสิ้นในช่วงวันที่ ๑๗-๒๘ กันยายน ๒๕๔๔

รายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม ของคณะประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมร่วม[๒]

งานหลักของโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง ตั้งแต่แนวเขตประเทศจีน-พม่า ถึงบ้านห้วยทราย ประเทศลาว คือ การจัดการแก่งหินหรือแนวโขดหินใต้น้ำ ๑๑ แห่ง และแนวหินเหนือน้ำที่กระจัดกระจาย ๑๐ แห่ง ที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อการเดินเรือ การดำเนินโครงการและการปฏิบัติงานของเรือ อาจก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านบวกและลบต่อสิ่งแวดล้อมตลอดลำน้ำ

---

[๒] *กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี, อ้างแล้ว*

รายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมฉบับนี้ จะคาดการณ์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยการวิเคราะห์ผลกระทบของโครงการ และกำหนดมาตรการที่เหมาะสมในการป้องกันมลภาวะและความเสื่อมโทรมของสภาพนิเวศ รายงานจะเสนอพื้นฐานการตัดสินใจของโครงการ และแนะนำการออกแบบในการป้องกันสิ่งแวดล้อม และการจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งในช่วงการก่อสร้างและช่วงดำเนินการ เพื่อลดผลกระทบทางลบและเพิ่มผลกระทบทางบวกของโครงการ ส่งผลให้เกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ต่อประเทศตามแนวแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง

เป้าหมายของการประเมิน คือ พื้นที่ในน้ำและบนบกตลอดความยาวของลำน้ำ ๓๓๑ กิโลเมตร จากหลักชายแดนพม่า-จีน ที่ ๒๔๓ ถึง บ้านห้วยทราย ของลาว

ขอบเขตของการประเมิน มีดังต่อไปนี้

- คุณภาพอากาศ เสียง และนิเวศวิทยา
- การวิเคราะห์ผลกระทบทางด้านอุทกวิทยา การระบายน้ำ อัตราการไหล ระดับน้ำ แนวชายฝั่ง และแนวร่องน้ำลึกของแม่น้ำ หลังจากการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือ
- การวิเคราะห์ผลกระทบต่อสัตว์น้ำ ระหว่างการก่อสร้างโดยเฉพาะปลา
- การวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคม

การติดตามตรวจสอบผลกระทบ

- อาจมีการแต่งตั้งคณะทำงานร่วมเพื่อติดตามตรวจสอบสิ่งแวดล้อม โดยทำงานภายใต้การปรึกษาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง ๔ ประเทศ การติดตามตรวจสอบผลกระทบควรได้รับความสำคัญที่สุด โดยมีการตรวจสอบที่ตำแหน่งต่างๆ เป็นระยะๆ ตามข้อกำหนดการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ข้อสรุปและสภาพแวดล้อมปัจจุบัน

(๑) **การสำรวจสภาพแวดล้อมปัจจุบัน** พบว่า คุณภาพของแม่น้ำตลอดช่วง ๓๓๑ กิโลเมตร อยู่ในสภาพดีและอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน คุณภาพสิ่งแวดล้อม คุณภาพอากาศที่บริเวณแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขงอยู่ในเกณฑ์ดี ระดับเสียงรบกวนอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน และคุณภาพเสียงที่บริเวณก่อสร้างอยู่ในเกณฑ์ดี

(๒) **ผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตทางน้ำ (ปลา) ระหว่างการก่อสร้าง** พบว่า การเตรียมงานก่อการระเบิดแนวหินจะมีผลให้ปลาตกใจ และหลบหนีไปจากพื้นที่ปฏิบัติงาน ซึ่งจะช่วยลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อปลาในบริเวณก่อสร้าง การกำหนดตารางการก่อสร้างหลักใต้น้ำ จะหลีกเลี่ยงช่วงเวลาการอพยพและขยายพันธุ์ปลา ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการระเบิดแนวหินแต่ละครั้ง ประเมินว่าขอบเขตของผลกระทบต่อปลาเนื่องจากคลื่นกระแทก จะไม่เกินร้อยละ ๐.๘ ของช่วงลำน้ำ ๓๓๑ กิโลเมตร หรือ ร้อยละ ๐.๑ ของพื้นที่ท้องแม่น้ำ ดังนั้น ขอบเขตของผลกระทบอยู่ในวงแคบ อีกทั้งผลกระทบที่เกิดจากคลื่นกระแทกจะหายไปหลังจากการระเบิดสิ้นสุดลง กล่าวได้ว่าโครงการนี้มิได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญต่อระบบนิเวศวิทยาของลำน้ำ ๓๓๑ กิโลเมตร และผลกระทบทางลบที่มีต่อพฤติกรรมของปลาในระยะยาวอยู่ในระดับต่ำ นอกจากนี้ การปรับปรุงจัดการแก่งจะทำให้ความเร็วกระแสน้ำลดลง ซึ่งเป็นผลดีต่อการอพยพสู่เหนือน้ำของปลา

(๓) **ผลกระทบด้านอุทกวิทยา** พบว่า การปรับปรุงแก่งไม่ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้น หรือลดลงของปริมาณน้ำผิวดินในแม่น้ำ และลำน้ำสาขา หรือเกิดการเก็บกักหรือระบายการไหลใดๆ การปรับปรุงร่องน้ำเพื่อ

การเดินเรือไม่รบกวนหรือมีอิทธิพลต่อการกระจายตัวของการไหลในแม่น้ำและสาขา ดังนั้นโครงการนี้จึงไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการไหลของน้ำในลำน้ำช่วง ๓๓๑ กิโลเมตร และทางด้านท้ายน้ำ

(๔) **การประเมินผลกระทบทางสังคม** พบว่า

(ก) การระเบิดจะส่งผลกระทบในระยะสั้น และในระดับต่ำ ต่อการเดินเรือ ผลกระทบทางลบต่อผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่นเพียงเล็กน้อย และผลกระทบดังกล่าวจะหายไปหลังจากโครงการเสร็จสิ้น

(ข) การเดินเรือได้อย่างปลอดภัย และสะดวก จะส่งผลต่อปัญหาสาธารณสุขเพียงเล็กน้อย

(ค) การระเบิดครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง ทั้งในด้านความปลอดภัยในการเดินเรือ ช่วยลดอุบัติเหตุทางน้ำ สร้างความเข้มแข็งของการร่วมมือทางเศรษฐกิจและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยว การค้า ความร่วมมือทางวิชาการและเศรษฐกิจระหว่างภาคีทั้ง ๔ ประเทศ กับประเทศอื่นๆในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สุดท้ายเป็นการเพิ่มโอกาสในการจ้างงานของประชาชนในท้องถิ่น นำไปสู่การปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่

ข้อวิจารณ์ต่อรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง

จากรายงานประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของโครงการปรับปรุงเส้นทางเดินเรือในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง ปรากฏว่าได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากประชาชน และนักวิชาการสิ่งแวดล้อมหลายฝ่าย อาทิ

(๑) **Dr.Chris Cocklinand Ms.Monique Hain** จาก Monash Environment Institute, Monash University, Australia

(๒) **คณะของ Brian Finlayson,** Centre for Environmental Applied Hydrology, School of Anthropology, Geography and Environmental Studies, The University of Melbourne ซึ่งได้เขียนรายงานให้ความเห็นต่อรายงาน EIA ฉบับดังกล่าว ตามคำขอของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง

(๓) **คณะของ R.M.McDowall,** Institute of Water and Atmospheric Research Ltd.,

(๔) **ความเห็นของภาคประชาชน และนักวิชาการ โดยเฉพาะกลุ่มรักษ์เชียงของ และโครงการแม่น้ำและชุมชน**

โดยความเห็นทั้งหมด สามารถสรุปภาพรวมได้ดังนี้

๑. **การวิเคราะห์โดยรวม** มีความเห็นว่า

ผลสรุปการวิเคราะห์รายงาน EIA ชี้ว่า ขาดหลักฐานเพียงพอและหลายแห่งมีข้อบกพร่อง การวิเคราะห์นี้จึงอยู่บนพื้นฐานข้อสังเกตทั่วไป รายงาน EIA ไม่สามารถวิเคราะห์ผลกระทบได้รอบด้าน โดยมองข้ามผลกระทบระยะยาวในการดำเนินการเกี่ยวกับการทำทางน้ำ (waterway) ตามโครงการที่นำเสนอ และที่สำคัญคือ ผลกระทบระยะยาวต่อพลังน้ำ แม่น้ำ และระบบนิเวศสองฝั่งแม่น้ำ

รายงาน EIA ได้มองข้ามผลกระทบที่สะสมและต่อเนื่องจากโครงการ รวมทั้งผลกระทบจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะเพิ่มขึ้น ซึ่งรายงาน EIA เน้นย้ำเสมอ เช่น ไม่มีการหารือในเรื่องผลกระทบที่เกิดจากมลพิษ ซึ่งอาจเกิดขึ้นเนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรม ข้อ ๗.๒.๑.๑ แม้ตระหนักว่ามลพิษจะเกิดขึ้นระหว่างการก่อสร้างแต่ก็ระบุว่า *"เมื่อการดำเนินการเสร็จสิ้น คุณภาพอากาศ*

จะกลับสู่ระดับเดิม" (หน้า ๑๑๔) การวิเคราะห์ผลกระทบให้ความสนใจน้อยมากต่อผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดจะมาจาก การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยว และการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เหล่านี้จึงเป็นนัยสำคัญที่เป็นไปได้ในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งรายงานฉบับนี้ควรยอมรับ[๓]

ข้อสรุปจากการประเมินรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ถือว่าเป็นรายงานที่ไม่เพียงพอตั้งแต่ระดับพื้นฐาน และมีหลายแห่งที่ล้มเหลวในระดับรากฐาน ทั้งยังเป็นรายงานที่มิได้ยืนอยู่บนพื้นฐานของการประเมินอย่างเต็มที่จากผลกระทบที่เป็นไปได้โดยทั่วไป รายงานละเลยต่อการประเมินผลกระทบระยะยาวที่เกี่ยวกับการทำทางน้ำ (waterway) หลังจากที่ทำตามขั้นตอนที่เสนอมา

---

[๓] *Dr.Chris Cocklin and Ms.Monique Hain จาก Monash Environment Institute Monash University Australia. Evaluation of the EIA for the Proposed Upper Mekong Navigation Improvement Project Report Prepared for the Mekong River Commission-Environmental Program.*

สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การดูผลกระทบทางด้านอุทกศาสตร์ของแม่น้ำ ผลกระทบต่อแม่น้ำและระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องและผลกระทบเกี่ยวกับการใช้น้ำ

นอกจากนี้ ขอบเขตภูมิศาสตร์ของโครงการจำกัดไว้เพียงบริเวณที่มีการเดินเรือ โดยได้มองข้ามผลกระทบที่จะตามมาโดยเฉพาะบริเวณตอนล่างของแม่น้ำ ขอบข่ายการวิเคราะห์จำกัดเพียงช่วงการก่อสร้าง ส่วนที่เหลือไม่มีการกล่าวไว้ในรายงาน จึงไม่มีการวิเคราะห์ผลกระทบต่อจากนั้น

โดยรวมแล้ว รายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ในหลายแง่มุม เนื้อหาจำนวนมากเกินไปในรายงาน ที่มีพื้นฐานมาจากการคาดเดา ที่ใช้ข้อมูลทุติยภูมิเป็นส่วนใหญ่ สถิติที่ใช้ก็ชัดเจนว่า มีไม่เพียงพอ ผลกระทบในระยะยาวเกือบจะถูกมองข้ามโดยสิ้นเชิง และผลกระทบที่ชัดเจน (ทั้งทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ก็ถูกเมินเฉยอย่างมีนัยสำคัญ รายงานดังที่เป็นอยู่จึงไม่สามารถยอมรับได้ว่าเป็นสิ่งที่ถือได้ว่าเพียงพอ และเป็นการประเมินผลกระทบในด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในการเปิดเส้นทางการเดินเรือดังกล่าว[๔]

๒. ระยะเวลาในการศึกษา มีความเห็นว่า

การทำรายงานเริ่มขึ้นตั้งแต่เดือนมีนาคม ๒๕๔๔ และเสร็จในเดือนกันยายนปีเดียวกัน การทำการศึกษาโดยใช้เวลา ๕ เดือน ถือว่าเป็นระยะเวลาไม่เพียงพอโดยสิ้นเชิงสำหรับการศึกษาสิ่งที่มีความสำคัญเช่นนี้ การที่จะทำผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการนี้ ต้องการเวลาที่ยาวนานกว่านี้มาก ตัวอย่างเช่น ในกรณีคุณภาพน้ำซึ่งได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ อย่างน้อยที่สุด ต้องมีข้อมูลไม่น้อยกว่า ๑ ปี และเมื่อรวบรวมข้อมูลแล้ว ต้องใช้เวลาอย่างน้อย ๒ ปี ในการสร้างเครือข่ายการตรวจติดตามและวิเคราะห์ข้อมูล

---

[๔] *โครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในอินโดจีนและพม่า. บทสรุปย่อของบทวิเคราะห์เกี่ยวกับรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการปรับปรุงเส้นทางเดินเรือในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง. (เอกสารอัดสำเนา)*

ความรีบเร่งในการทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมนี้ ชัดเจนว่ามีความขาดแคลนในแง่ของสถิติและข้อมูลพื้นฐานมีลักษณะคร่าวๆ สถิติเกี่ยวกับแม่น้ำโขงตอนบนก็มีน้อยมาก และไม่ได้ส่งเสริมให้มีบทวิเคราะห์จากการทำงานจำเป็นต้องมีบทวิเคราะห์ที่มีแก่นสารมากกว่านี้[๕]

๓. **รายละเอียดของโครงการ**[๖] มีความเห็นว่า

❖ **ไม่มีการพิจารณาทางเลือกอย่างเป็นระบบ** มีการนำเสนอทางเลือกสองทาง แต่ไม่มีการนำเสนอวิธีการเลือก และทำไมจึงมีเพียงสองทางเลือก โดยทั่วไป รายงานฉบับนี้แทบไม่มีประเด็นเกี่ยวกับทางเลือกสำหรับโครงการ การเดินเรือ (รวมทั้งมาตรฐานเปิดไว้ที่จะ*ไม่ทำอะไรเลย*) นอกเหนือจากนี้ มีการรวบรวม (หน้า ๙๑) การเปรียบเทียบประเภทการขนส่งบนพื้นฐานงานวิจัยของสหภาพยุโรป แต่ไม่มีแหล่งที่มาหรือคำอธิบายที่เพียงพอ

❖ **ในด้านบวกและด้านลบของโครงการ รายงาน EIA ยังไม่มีการวิเคราะห์การกระจายค่าใช้จ่ายและประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างสี่ประเทศ** เหล่านี้ เป็นพื้นฐานการวิเคราะห์ผลกระทบด้านสังคม แต่รายงานฉบับนี้ได้มองข้ามไปโดยสิ้นเชิง รายงานอาจถูกต้องในการเสนอว่าประโยชน์ทางเศรษฐกิจจะเพิ่มขึ้น(แม้ควรจะมีการประมาณการไว้) แต่ไม่เป็นที่ชัดเจนว่าทั้งสี่ประเทศจะได้รับประโยชน์เท่าเทียมกัน ทำนองเดียวกัน ผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศจะไม่เท่ากัน และเป็นไปได้ว่าประเทศที่ได้รับประโยชน์น้อยที่สุดจากโครงการในด้านเศรษฐกิจอาจเป็นประเทศที่รับภาระค่าใช้จ่ายด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศลาว ซึ่งอาจไม่ได้รับประโยชน์จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจนี้ ลาวอาจต้องเผชิญประเด็นที่สำคัญ

---

[๕] *โครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในอินโดจีนและพม่า, อ้างแล้ว*

[๖] *Dr.Chris Cocklin and Ms.Monique Hain จาก Monash Environment Institute Monash University Australia. อ้างแล้ว*

เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจในภายหลัง (โดยเฉพาะเรื่องป่าไม้และการท่องเที่ยว) ซึ่งค่าใช้จ่ายต่อเนื่องในการรักษาลำน้ำอาจเป็นภาระสำคัญของประเทศ บริเวณก่อสร้างและบริเวณตอนล่างอาจได้รับประสบการณ์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนที่สุด และยังมีคำถามหลายข้อ ดังนี้

ก. ประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยตรงที่เพิ่มขึ้นกับประเทศทั้งสี่ อันเนื่องมาจากโครงการนี้คืออะไร

ข. ค่าใช้จ่ายต่อเนื่องของแต่ละประเทศ ในการบำรุงรักษาช่องทางการเดินเรือมาจากไหน

ค. ผลกระทบทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศในการเพิ่มการหมุนเวียนสินค้าและบริการคืออะไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลประโยชน์ที่เกิดจากการเพิ่มการหมุนเวียนสินค้าและบริการจากจีนและไทยที่จะเกิดกับเศรษฐกิจของลาว

นอกจากนี้ รายงาน EIA ให้ความสนใจเฉพาะในช่วงการก่อสร้างโครงการมากกว่าประเด็นในระยะยาว และไม่นำเสนอสาระ เช่น กฎระเบียบการเดินเรือและการบังคับใช้ข้อบังคับ ประเด็นเหล่านี้ ต้องการการวางแผนที่จริงจัง เนื่องจากมีสี่ประเทศเข้ามาเกี่ยวพัน

กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อตอบสนองปัญหาที่จะเกิดขึ้นมีการนำเสนอไว้น้อยมาก เช่น การปล่อยสารพิษ (เช่น น้ำมันและวัชพืช) จากเรือ ดังนั้น หากกฎหมายมีขึ้นเพื่อตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การกระทำก็จะมีขึ้นเมื่อแม่น้ำได้รับความเสียหายไปแล้ว การป้องกันแม่น้ำต้องการการวางแผนล่วงหน้าก่อนที่การแก้ไขความเสียหายจะเกิดขึ้น เป็นที่แน่นอนว่าอุบัติเหตุทางเรือจะเกิดขึ้นหากการป้องกันไม่ดีพอ

เมื่อเกิดสภาวการณ์สิ่งแวดล้อมจะดำเนินการอย่างไร รายงาน EIA ไม่มีบริบทเกี่ยวกับกระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาฉุกเฉิน ความห่างไกลและเข้าไปไม่ถึงของแม่น้ำโขง ทำให้ต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบล่วงหน้า และ

การจัดตั้งหน่วยงานปฏิบัติการรวดเร็วระหว่างเขตแดนที่ได้รับการฝึกฝนมาแล้ว จึงเป็นเรื่องสำคัญ[๗]

๔. การสำรวจสิ่งแวดล้อม มีความเห็นว่า

คำอธิบายเกี่ยวกับประเทศทั้งสี่ไม่เท่าเทียมกัน ทั้งด้านคุณภาพและภาพรวม *โดยทั่วไปคุณค่าของข้อมูลยังเป็นที่น่าสงสัย เนื่องจากนำเสนอในระดับที่ไม่น่าเหมาะสมกับโครงการ* (เช่น ข้อมูลพื้นฐานจำเป็นต้องมีรายละเอียดของท้องถิ่นซึ่งจะเป็นพื้นที่ที่ตั้งโครงการ) ข้อมูลในตาราง ๓.๒.๒ เป็นข้อมูลถึง ปี ๒๕๒๙ และไม่มีข้อมูลที่เป็นปัจจุบันกว่านี้ ความเพียงพอข้อมูลคุณภาพนั้นยังคงเป็นคำถาม มีการวัดคุณภาพน้ำเพียง ๓ แห่งเท่านั้น (ระยะทางมากกว่า ๓๓๐ กม.) ข้อมูลในตารางแสดงตัวอย่างเพียง ๓ วัน (สำหรับท่าเรือเชียงแสน) และเพียงหนึ่งตัวอย่างสำหรับท่าเรือสองแห่งและการวัดไม่มีหน่วยเป็นมิลลิกรัม/ลิตร คุณภาพอากาศไม่สำคัญสำหรับโครงการนี้ เช่นเดียวกับข้อมูลคุณภาพน้ำ ข้อมูลยังไม่ดีพอ มีเพียงสี่แห่งและมีเพียงแห่งเดียวที่ *มีการสำรวจ ณ สถานที่ที่ตั้งโครงการ* (หน้า ๖๓) เสียง ก็ไม่เป็นปัจจัยสำคัญเช่นกัน ข้อมูลยังคงไม่เพียงพอ (สองจุดตัวอย่าง)[๘]

๕. ผลกระทบทางด้านความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อม มีความเห็นว่า

ไม่มีสิ่งใดบ่งชี้ว่า ได้มีการสำรวจที่สำคัญในแง่ของคุณค่าในทางชีววิทยา ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแม่น้ำโขงในการที่เสนอให้มีการเปิดเส้นทางการเดินเรือ และไม่มีความพยายามใดๆที่จะแยกให้เห็นปริมาณของคุณค่าทางด้านชีววิทยา ทั้ง

---

[๗] *Brian Finlayson, Centre for Environmental Applied Hydrology, School of Anthropology, Geography and Environmental Studies, The University of Melbourne. Report to the Mekong River Commission.*

[๘] *Dr.Chris Cocklin and Ms.Monique Hain จาก Monash Environment Institute Monash University Australia. อ้างแล้ว*

ยังไม่มีที่ใดที่เขียนให้เห็นถึงชนิดพันธุ์ปลา ซึ่งจะทำให้สามารถใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ได้ ยังไม่ต้องพูดถึงการประเมินที่ชัดเจนเกี่ยวกับชนิดพันธุ์ปลา ถิ่นที่อยู่ ถิ่นที่อยู่ใดบ้างที่มีความเกี่ยวพันอย่างสำคัญต่อการอยู่รอด การขยายพันธุ์ พัฒนาการ อาหาร หรือประวัติศาสตร์ใดๆที่เกี่ยวกับชีวิตของปลาในแต่ละช่วง และพฤติกรรมปลาโดยทั่วไป แง่มุมเรื่องราวเกี่ยวกับปลาในแม่น้ำโขงหายไปทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการสำรวจเกี่ยวกับคุณค่าทางชีววิทยาของแม่น้ำ หรือสถิติที่ขาดไปเกี่ยวกับปริมาณที่เป็นคุณค่าของแม่น้ำ **รายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมฉบับนี้ ทำให้เห็นชัดว่าไม่มีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับปลาและนิเวศวิทยาของมันในเขตที่จะมีการพัฒนา หรือมีการประเมินผลกระทบที่เป็นไปได้จากการเปิดเส้นทางการเดินเรือต่อคุณค่าทางชีววิทยาเหล่านั้น** พูดโดยรวมก็คือ เป็นที่ชัดเจนว่า *รายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมนี้ไม่เพียงพอโดยสิ้นเชิง*[๙]

[๙] *โครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในอินโดจีนและพม่า, อ้างแล้ว*

ด้านระบบนิเวศที่สำคัญ เช่น วังน้ำในแม่น้ำโขง ซึ่งมีความสำคัญต่อปลาในช่วงฤดูแล้ง สำหรับเป็นเขตที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมนั้น รวมทั้งยังเป็นเขตผสมพันธุ์และวางไข่ของปลา ก็ไม่ได้ถูกประเมินผลกระทบในรายงานดังกล่าว **ทั้งที่การทำลายแก่งหินในแม่น้ำโขงจะทำให้เกิดผลกระทบระยะยาวต่อวังน้ำ** ๒ ประการ คือ

(๑) เมื่อระเบิดแก่งจะทำให้น้ำไหลท่วมวัง และผ่านไปตามแก่งต่างๆที่อยู่ทางตอนล่างของลำน้ำ ส่งผลให้ออกซิเจนในน้ำมีการกระจายตัวและเพิ่มปริมาณขึ้น หากไม่มีแก่งในน้ำ แหล่งอาหาร และแหล่งออกซิเจนในแม่น้ำสำหรับที่อยู่อาศัยของปลาจะลดลงอย่างมีนัยยะสำคัญ ปัจจุบันชาวบ้านบอกว่า ไม่พบปลาบึก ซึ่งเป็นปลาสำคัญของแม่น้ำโขงมา ๒ ปี แล้ว

(๒) รายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม ไม่มีการแสดงข้อมูลใดๆที่ใช้อ้างอิงและไม่มีรายงานจากการสำรวจภาคสนามในช่วงที่เป็นการเดินทางของปลา ดังนั้นเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องตระหนักว่า มีปลาหลายชนิดพันธุ์ ซึ่งอาศัยอยู่ในวังต่างๆในแม่น้ำโขงในช่วงฤดูแล้ง และปลาเหล่านี้จะไม่ว่ายน้ำหรือไม่สามารถว่ายน้ำไปในเขตวังอื่นๆ หรือเขตแก่งอื่นๆในช่วงฤดูแล้ง เนื่องจากน้ำในระดับแม่น้ำต่ำ การระเบิดแก่งจะมีผลทันทีกับปลาเหล่านี้ หมายความว่า อาจจะฆ่าปลาในเขตที่กล่าวมาเกือบทั้งหมด[๑๐]

ชาวประมงฉานคนหนึ่ง ซึ่งอยู่ที่ปางสาน ด้านท้ายน้ำของบริเวณที่มีการระเบิดประมาณ ๓๐ กิโลเมตร ทางตะวันออกของท่าขี้เหล็ก รายงานว่า ฤดูแล้งที่ผ่านมามีปลาตายจำนวนมากลอยมาตามน้ำ ปลาเหล่านี้กินไม่ได้ และเขาเชื่อว่าสาเหตุมาจากการระเบิดแก่งหินทางตอนบนของแม่น้ำโขง[๑๑]

---

[๑๐] *โครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในอินโดจีนและพม่า. วังน้ำในแม่น้ำโขง : อีกหนึ่งผลกระทบที่ไม่มีการรายงานและเข้าไม่ถึงของโครงการปรับปรุงเส้นทางการเดินเรือพาณิชย์. (เอกสารอัดสำเนา)*

[๑๑] *โครงการแม่น้ำและชุมชน กลุ่มรักษ์เชียงของ. ความไร้เดียงสาของอีไอเอระเบิดแก่งแม่น้ำโขง. (เอกสารอัดสำเนา)*

สำหรับด้านนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ มีความเห็นว่า **ในรายงานไม่มีการพิจารณาอย่างเข้าใจถึงผลกระทบต่อสัตว์ที่ไม่มีกระดูกสันหลัง (เช่น หอย) และพืชน้ำ** การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรอาจมีผลกระทบต่อปลาและสัตว์น้ำอื่น ไม่มีคำอธิบายเกี่ยวกับผลกระทบต่อปลาและพันธุ์สัตว์น้ำอื่นระหว่างการดำเนินการปรับปรุงร่องน้ำ (เช่น ผลกระทบต่อ altered hydrological regime หรือคุณภาพของน้ำ หรือการจราจรทางน้ำเพิ่มขึ้น) นอกจากนี้ ยังระบุว่าเมื่อสิ้นสุดโครงการ สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิตของปลาจะกลับคืนสู่สภาพเดิมทีละน้อย (หน้า ๗๑) ความเป็นอิสระของพืชดั่งเดิม นกและสัตว์ในระบบแม่น้ำไม่มีการกล่าวถึง(ข้อ ๕.๑.๓) นำมาสู่คำถามที่อ้างว่าจะไม่มีผลกระทบ ข้อ ๕.๑. วิเคราะห์การสูญเสียดิน ระบุว่า การขุดดินและการระเบิดจะไม่เป็นผล ต่อการสูญเสียพืชพันธุ์ การสูญเสียดิน หรือการพังทลายดิน แต่รายงานไม่มีข้อมูลสนับสนุน เช่น คำอธิบายเกี่ยวกับวัสดุที่ใช้ขุด (materials to be excavated)

๖. ผลกระทบทางสังคม มีความเห็นว่า

การวิเคราะห์ผลกระทบด้านสังคมเกือบจำกัดไว้เพียงงานการสำรวจลำน้ำเพื่อขยายผลกระทบด้านสังคมมากกว่านี้ การวิเคราะห์ก็ยังคงจำกัดเพียงข้อคิดเห็นที่คาดการณ์เกี่ยวกับประโยชน์ทางเศรษฐกิจระยะยาวที่เป็นไปได้ เอกสารสรุปของ SIA (Social Impact Assessmsnt) ที่จัดทำขึ้นสำหรับรัฐบาลลาว ชี้ให้เห็นผลกระทบทางสังคมระยะยาวที่กว้างกว่า รวมถึง

- *ผลกระทบบริเวณท้องถิ่น* ผลกระทบด้านความมั่นคงของอาหาร (food security) ผลกระทบด้านที่ตั้งวัฒนธรรมและความงาม การขัดจังหวะรูปแบบที่เป็นอยู่ในการใช้แม่น้ำ การใช้น้ำ (เช่น การอาบน้ำ การดื่มน้ำ) ผลกระทบ (ทั้งด้านบวกและด้านลบ) ต่อสุขภาพอันเนื่องมาจากคุณภาพน้ำเปลี่ยน ความอดอยาก และเชื้อโรค การบริการทางการศึกษาและสุขภาพที่ดีขึ้น ลดพื้นที่ถูกน้ำท่วมเนื่องมาจากการเปลี่ยนทิศทางของน้ำ ผลกระทบจากอุบัติเหตุทางเรือ ซึ่งอาจมาจากการปนเปื้อนของน้ำในบริเวณท้องถิ่นและตอนล่าง

- *ผลกระทบตอนล่าง* หมู่บ้านตอนล่างทั้งสองฝั่งของโครงการ (เช่น ด้านใต้ของบ้านห้วยทราย) อาจได้รับผลกระทบ ในเบื้องต้นเป็นการเปลี่ยนทิศทางของน้ำและคุณภาพของน้ำ
- *ผลกระทบด้านเศรษฐกิจของภูมิภาค* คำถามที่สำคัญคือประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ (ค่าใช้จ่าย) จะกระจายไปสู่ประเทศทั้งสองฝั่งอย่างไร คงหลีกเลี่ยงไม่ได้ว่าการปรับปรุงการเดินเรือจะมีผลสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ การเข้าถึงป่าไม้และทรัพยากรการเกษตร และนักท่องเที่ยวจะสะดวกขึ้น ผลด้านบวกและด้านลบจะมาจากการพัฒนานี้โดยผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญก็จะเพิ่มขึ้นด้วย นัยทางเศรษฐกิจและสังคมระยะยาวกว่านี้ของโครงการควรได้รับการวิเคราะห์ด้วยเช่นกัน

อนึ่ง ผลกระทบด้านสังคม รายงาน EIA ได้นำเสนอการวิเคราะห์ที่เป็นจริงอยู่บ้าง ซึ่งได้มาจากแบบสอบถามและกระบวนการปรึกษาหารือ (หน้า ๑๐๑-๑๐๗) แต่ไม่มีการอธิบายวิธีการ แบบสอบถามไม่ได้นำเสนอไว้ในรายงานและมีข้อมูลน้อยมากเกี่ยวกับผู้ที่ถูกสัมภาษณ์ หรือมีการเลือกผู้ถูกสัมภาษณ์อย่างไร และมากไปกว่านั้น มีกระบวนการหารือในจีนและไทย แต่ไม่มีการนำเสนอของลาวและพม่า ในบทสรุปรายงานของ EIA ที่นำเสนอ MRC อ้างถึงกำหนดเวลาจัดทำแบบสอบถามและสรุปว่า **แบบสอบถามยังไม่เพียงพอที่จะเป็นพื้นฐานสำหรับ SIA** (หน้า ๒) การตัดสินแบบสอบถามซึ่งเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ผลกระทบด้านสังคม ทำให้เกิดคำถามที่สำคัญเกี่ยวกับความถูกต้องของข้อสรุปต่อผลกระทบด้านสังคม[๑๒]

---

[๑๒] *Dr.Chris Cocklin and Ms.Monique Hain จาก Monash Environment Institute Monash University Australia. อ้างแล้ว*

๗. การคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน มีความเห็นว่า

- กระบวนการคำนึงถึงประชาชน (เช่น การปรึกษาหารือสาธารณชน) ดำเนินการในเวลาที่สั้นมาก (๓-๕ วัน)- ไม่น่าเชื่อถือ
- การปรึกษาหารือประชาชน โครงการควรขยายไปสู่กลุ่มประชาชนที่ให้ความสนใจ เช่นเดียวกับสมาชิกชุมชนและหน่วยงานรัฐ
- ไม่มีรายงานผลการสำรวจของพม่าและลาว ทำให้เกิดคำถามถึงข้อเท็จจริงของการสำรวจ
- รายงานผลการสำรวจ ไม่มีมาตรฐานที่จะยอมรับได้บางแห่งใช้เปอร์เซ็นต์ (เมื่อผลสนับสนุนงานโครงการ) บางแห่งใช้คำหลวมๆ (เช่น *บ้าง*) การรายงานผลควรกวดขันและเป็นระบบมากกว่านี้
- ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับลาวไม่เหมาะสม : เป็นการนำเสนอว่าการวิเคราะห์อะไรบ้างที่ควรดำเนินการ แทนที่จะแจ้งว่าได้ทำการวิเคราะห์อะไรแล้ว เหล่านี้เป็นความไม่เหมาะสมของรายงาน EIA

- การวิเคราะห์ผลของพม่าไม่เพียงพอเลย การปรึกษาหารือประชาชนมีเพียง ๒๐ คน ชี้ให้เห็นว่าขั้นตอนไม่น่าพึงพอใจ
- จำนวนประชาชนที่ไม่เข้าใจรายละเอียดของโครงการอย่างเพียงพอหรือผู้คัดค้านโครงการเป็นการคาดการณ์ในระดับสากล ข้อโต้แย้งที่ชัดเจนต่อการยอมรับงาน EIA / SIA คือ การวิเคราะห์โครงการเดินเรือ

บริเวณแม่น้ำโขงตอนบนไม่มีกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน MRC เสนอไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ควรเป็นดังนี้

- กระบวนการตัดสินใจต้องมีการนำเสนอของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดและผู้ที่ต้องการเข้าร่วม
- กระบวนการตัดสินใจต้องได้รับการยอมรับตามกฎหมายโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
- มีการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้ตัดสินใจ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของผู้ที่เกี่ยวข้อง
- สาธารณชนเชื่อถือและมั่นใจในผู้ตัดสินใจและโครงการ
- มีการแบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อปรับปรุงการตัดสินใจที่สำคัญ และ
- มีการยอมรับโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียถึงการตัดสินใจที่สำคัญว่าเป็นไปตามกฎหมาย

ไม่มีหลักฐานปรากฏว่า ปัจจุบันรายงาน EIA ดำเนินการตามข้างต้นเพื่อให้มีการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นที่พึงพอใจ[๑๓]

---

[๑๓] *Dr.Chris Cocklin and Ms.Monique Hain จาก Monash Environment Institute Monash University Australia. อ้างแล้ว*

ผลสรุปจากรายงานการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม[๑๔]

เดือนมีนาคม ๒๕๔๖ คณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรีได้มีมติชะลอโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง และมอบหมายให้ทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ศึกษาผลกระทบต่างๆของโครงการนี้

เดือนสิงหาคม ๒๕๔๖ ทางสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ทำสัญญากับบริษัทที่ปรึกษา *ทีม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริ่ง แอนด์ แมนเนจเมนท์ จำกัด* ดำเนินการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเป็นระยะเวลา ๑๐ เดือน โดยศึกษาเฉพาะฝั่งไทย ในพื้นที่เชียงแสน-เชียงของ-เวียงแก่น และมหาวิทยาลัยสถาบันราชภัฏ เชียงราย สำรวจความคิดเห็นของประชาชนในบริเวณดังกล่าว

ผลสรุปจากรายงานการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม จากการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง มีดังนี้

๑. อุทกวิทยา การกัดเซาะ และการตกตะกอน

๑.๑ ปัจจัยอื่นๆ

- มีปัจจัยผลกระทบจากภายนอก คือ การสร้างเขื่อนในจีนทำให้น้ำในฤดูฝนลดลง และในฤดูแล้งเพิ่มขึ้น ดังนั้นการความเร็วของน้ำจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยเรื่องเขื่อนจากจีนด้วย

---

[๑๔] *สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดทำโดย บริษัท ทีม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริ่ง แอนด์ แมเนจเมนท์ จำกัด และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. รายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม จากการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง*

๑.๒ กรณีปรับปรุงร่องน้ำ

- กรณีการระเบิดแก่งไม่เกิดผลกระทบที่ชัดเจน เนื่องจากท้องน้ำแม่น้ำโขงมีความลึก ๑ เมตร ในฤดูแล้ง การระเบิดทำให้ลึกขึ้นเป็น ๑.๕ เมตร ไม่ทำให้ความเร็วกระแสน้ำและระดับน้ำเปลี่ยนแปลงไป การกัดเซาะจึงไม่เกิดขึ้นมากไปกว่าตามธรรมชาติ

๒. คุณภาพน้ำผิวดิน

๒.๑ ปัจจัยอื่นๆ

- ปัจจัยเรื่องเขื่อนจากจีน ทำให้คุณภาพน้ำเปลี่ยน ปริมาณตะกอนลดลง
- การก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรม ท่าเรือ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำ เกิดความขุ่นและปริมาณตะกอนแขวนลอยเพิ่มขึ้น ตลอดจนการปนเปื้อนน้ำมัน ต้องมีแผนรองรับจัดการคุณภาพน้ำ

๒.๒ กรณีปรับปรุงร่องน้ำ

- ทำให้เรือผ่านง่ายขึ้น ปลอดภัย
- ปริมาณเรือมากขึ้น รบกวนตะกอนท้องน้ำ ทำให้ปริมาณตะกอนแขวนลอยในน้ำและความขุ่นเพิ่มขึ้น รวมถึงการระบายน้ำอับเฉาจากเรือ การเกิดน้ำมันรั่วไหล ตลอดจนการทิ้งขยะ

๓. นิเวศวิทยาทางบก

๓.๑ ปัจจัยอื่นๆ

- สภาพการพัฒนา ความเจริญเติบโตได้กระทบต่อนิเวศ สัตว์ป่าอยู่แล้ว

๓.๒ กรณีการปรับปรุงร่องน้ำ

- มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก แต่มีโอกาสรบกวนนกน้ำ นกอพยพ

๔. นิเวศวิทยาทางน้ำ พันธุ์ปลา และการประมง

๔.๑ ปัจจัยอื่นๆ

- การสร้างเขื่อนในจีน การพัฒนานิคมอุตสาหกรรม และท่าเรือในไทย ทำให้เกิดการขยายตัวของเมือง ซึ่งส่งผลต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบนิเวศทางน้ำ

๔.๒ กรณีการปรับปรุงร่องน้ำ

- ทำให้มีการเดินเรือมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อความขุ่น และทำให้ปริมาณแพลงก์ตอนพืชลดลง มีผลต่อสัตว์น้ำ เกิดอุปสรรคต่อการว่ายน้ำ ทำให้อัตราการเจริญเติบโตและความต้านทานโรคลดลง ขัดขวางการพัฒนาของไข่และตัวอ่อนของปลา มีผลต่อการประมง

๕. การใช้ประโยชน์ที่ดิน

๕.๑ ปัจจัยอื่นๆ

- นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจส่งผลต่อปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ที่ดิน เกิดการขยายตัวของชุมชน กิจกรรมพาณิชย์ อุตสาหกรรม รุกพื้นที่เกษตรและพื้นที่โบราณคดี

๕.๒ กรณีปรับปรุงร่องน้ำ

- ทำให้มีเรือขนส่งสินค้ามากขึ้น กระตุ้นการพัฒนา เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน อพยพโยกย้ายแรงงาน เกิดความขัดแย้งการใช้ที่ดิน เกษตรกรเปลี่ยนแปลงอาชีพไปทำงานโรงงานมากขึ้น

๖. การคมนาคม

๖.๑ ปัจจัยอื่นๆ

- ไม่มีปัญหา

๖.๒ การปรับปรุงร่องน้ำ

- ❖ สภาพจราจรดีขึ้นทั้งทางบกและน้ำ

๗. การจัดการของเสีย

๗.๑ ปัจจัยอื่นๆ

- ❖ มีปัญหาขยะมากขึ้น จัดการไม่ถูกสุขลักษณะ ขณะนี้กำลังออกแบบระบบจัดการ ต่อไปน่าจะไม่มีปัญหา ส่วนน้ำเสียไม่มีปัญหา

๗.๒ กรณีปรับปรุงร่องน้ำ

- ❖ กรณีขยะ เทศบาลได้ออกแบบระบบล่วงหน้าแล้ว ไม่เกิดปัญหา
- ❖ กรณีน้ำเสีย มีมากขึ้น ควรเร่งแก้ไข

๘. เศรษฐกิจและการค้า

๘.๑ ปัจจัยอื่นๆ

- ❖ การพัฒนาได้ทำให้เศรษฐกิจขยายตัว

๘.๒ กรณีปรับปรุงร่องน้ำ

- ❖ สินค้าจีนทะลักเข้ามาตีตลาดไทย แต่สินค้าที่มีคุณภาพจากไทยจะได้เปรียบ
- ❖ กิจกรรมเศรษฐกิจกระทบต่อที่ดินทำเกษตรริมโขงของประชาชน ส่งผลรายได้ตกต่ำลง

๙. สังคมและวิถีชีวิต

๙.๑ ปัจจัยอื่นๆ

- ❖ การพัฒนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งบวกและลบ

๙.๒ กรณีปรับปรุงร่องน้ำ

- ❖ ประชากรเพิ่มขึ้น มีแรงงานต่างถิ่นเข้ามา เกิดปัญหาสังคมตามมา
- ❖ มีการพัฒนาศักยภาพกลุ่มองค์กรให้มีความสามารถขึ้น

- ชุมชนมีโอกาสติดต่อกับภายนอก พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดีขึ้น
- กระทบจิตวิทยา ชุมชนกังวลต่อการเปลี่ยนแปลง
- ผลกระทบจากนิเวศ น้ำลด ผลจากการพัฒนา การเดินเรือ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการทำประเพณี พิธีกรรม ซึ่งมักมาจากปัจจัยอื่นๆ มากกว่าการปรับปรุงร่องน้ำ

๑๐. สาธารณสุข และความปลอดภัย

๑๐.๑ ปัจจัยอื่นๆ

- รัฐกำลังพัฒนาให้รองรับการเติบโตของประชากร

๑๐.๒ กรณีปรับปรุงร่องน้ำ

- อุบัติเหตุจากการเดินเรืออาจมากขึ้น
- ปัญหาแรงงานต่างถิ่น อาจทำให้เกิดโรคระบาด เช่น มาลาเรีย อหิวาต์ เอดส์

๑๑. แหล่งท่องเที่ยว/ โบราณสถาน และวัฒนธรรม

๑๑.๑ ปัจจัยอื่นๆ

- การสร้างเขื่อนจีน เริ่มกระทบต่อธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ตลิ่งพัง การพัฒนาของรัฐ ทำให้กิจกรรมเศรษฐกิจขยายตัวรุกพื้นที่แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี

๑๑.๒ กรณีปรับปรุงร่องน้ำ

- จะเพิ่มปัญหามากขึ้น ต้องรีบดำเนินการ

โดยภาพรวมแล้ว **ผลสรุปของรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมฉบับนี้ สะท้อนให้เห็นว่า โครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง จะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบทั้งต่อระบบนิเวศ ธรรมชาติ วัฒนธรรม สังคม และวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นมากกว่าสร้างผลในด้านบวก**

การประเมินผลกระทบด้านความหลากหลายทางชีวภาพบริเวณแม่น้ำโขงในเขตภาคเหนือของประเทศลาวและในเขตประเทศไทยโดย IUCN[๑๕]

เอกสารสรุป *ขอบเขตการสำรวจเพื่อการประเมินผลกระทบด้านความหลากหลายทางชีวภาพบริเวณแม่น้ำโขงในเขตภาคเหนือของประเทศลาว และในเขตประเทศไทย* ชิ้นนี้ เป็นการจัดทำขึ้นมาโดย **สหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์** (IUCN – The World Conservation Union) ภายใต้ความร่วมมือของคณะกรรมาธิการลุ่มน้ำโขงประเทศลาว ทั้งสองหน่วยงานดังกล่าวได้จัดการฝึกอบรม เรื่อง Biodiversity Assessment Tools for Inland Water Ecosystems in the Lower Mekong River Basin ระหว่างวันที่ ๑๘-๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ ณ เมืองเวียงจันทน์ ประเทศลาว ให้แก่ผู้ทำการสำรวจทั้งสิ้น ๑๐ คน ประกอบด้วยผู้แทนจากประเทศไทย ลาว และผู้แทนจาก IUCN และระยะลงสำรวจคือ วันที่ ๒๒-๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖

วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมคือ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจด้านความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศ ถิ่นที่อยู่อาศัย และชนิดของสิ่งมีชีวิตบริเวณแม่น้ำโขงระหว่างเขตชายแดนประเทศจีน/ลาว บ้านห้วยทรายในเขตประเทศลาว และ อ.เชียงของ ในเขตประเทศไทย โดยการฝึกอบรมได้ลงพื้นที่สำรวจศึกษาจริง แบ่งการสำรวจในมิติต่อไปนี้

๑. ความสำคัญของระบบนิเวศวิทยา/ถิ่นที่อยู่อาศัย พบว่าบริเวณแม่น้ำโขงปรากฏแก่ง แอ่งน้ำลึก น้ำวน แนวสันทราย และเกาะต่างๆ โดยพบ

---

[๑๕] *สหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์. ขอบเขตการสำรวจเพื่อการประเมินผลกระทบด้านความหลากหลายทางชีวภาพบริเวณแม่น้ำโขง ในเขตภาคเหนือของประเทศลาว และในเขตประเทศไทย. มีนาคม ๒๕๔๖. (เอกสารอัดสำเนา)*

สาหร่าย และไก บริเวณในเขตน้ำตื้นใกล้ๆ ซึ่งควรได้รับการสงวนรักษาไว้ให้เป็นที่ปลอดภัยสำหรับความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้ บริเวณคอนผีหลวง พบพื้นที่ทำรังและแหล่งหาอาหารของนกน้ำจำนวนมาก

๒. ชนิดของสัตว์ที่พบมาก ได้แก่ ปลา นก ผีเสื้อ โดยเฉพาะ นก พบมากถึง ๗๖ ชนิด ส่วนปลาบึกและปลาเลือม พบว่ามีจำนวนลดน้อยลงกว่าเดิมมาก

๓. สภาพทางสังคม-การเยี่ยมเยือน และบทสรุปของการสนทนา พบว่า บริเวณแก่ง Wong Wit ชาวประมงจับปลาได้ลดน้อยลง ส่วนบริเวณบ้านดอนมูน ชาวบ้านเคยปลูกถั่วลิสงและถั่วเหลือง ปัจจุบันไม่สามารถเพาะปลูกได้แล้ว เพราะตลิ่งพัง และยังพบว่า ระดับน้ำในแม่น้ำโขงมีการขึ้นลงในช่วงกลางวัน-กลางคืน แตกต่างจากในอดีตมาก โดยเฉพาะในช่วง ๒ เดือนที่ผ่านมา (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๔๕)

นอกจากนี้ ชาวบ้านยังมีความเห็นว่า ไม่เคยพบปลาตายเนื่องมาจากการระเบิดแก่ง แต่เสียงที่เกิดขึ้นจากการระเบิดจะเกิดผลกระทบต่อปลาเหล่านั้น และชาวบ้านที่มีอาชีพเก็บสาหร่าย พบว่า เก็บได้น้อยลงกว่าปีที่แล้วมาก

ด้านการอพยพของปลา พบว่า อุณหภูมิ ปริมาณน้ำฝน ความขุ่นของน้ำ และปรากฏการณ์ข้างขึ้น-ข้างแรม จะมีอิทธิพลต่อช่วงเวลาการอพยพโยกย้ายของปลา และจากการวิจัยครั้งล่าสุดแสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำและความขุ่นของน้ำ เป็นตัวแปรพื้นฐานที่สำคัญในการกำหนดช่วงเวลาการอพยพโยกย้ายของปลา

ในอดีต พบว่า มีการแพร่พันธุ์ของปลาบึกตั้งแต่ชายฝั่งประเทศลาวไปจนถึงภาคใต้ของมณฑลยูนนานในเขตประเทศจีน และทางภาคเหนือของประเทศไทยเหนือ อำเภอเชียงของ ปัจจุบันไม่พบแหล่งวางไข่ในพื้นที่ดังกล่าวแล้ว รวมทั้งในเขตทางตอนใต้ของประเทศลาวและเวียดนาม ก็ไม่พบปลาบึกเช่นกัน

จากการสำรวจดังกล่าว ทาง IUCN จึงได้ให้ความเห็นว่า กิจกรรมการระเบิดแก่งเป็นการยากที่จะตัดสินถึงระดับของผลกระทบ โดยเฉพาะพื้นที่การดำเนินงานซึ่งอยู่ใต้น้ำ อย่างไรก็ตาม **ผลกระทบโดยตรง** ซึ่งได้รับการพิจารณาจากพื้นที่ที่มีการระเบิดแก่ง คือ

๑. การเปลี่ยนแปลงสภาพของลำน้ำ
๒. การตายของปลาอันเนื่องมาจากการระเบิดแก่ง
๓. การรบกวนต่อสัตว์ในเรื่องแหล่งหาอาหาร พื้นที่ทำรัง พื้นที่พักอาศัย เป็นต้น
๔. การสูญเสียถิ่นที่อยู่อาศัยชั่วคราวของสิ่งมีชีวิตในน้ำ
๕. การทำลายแหล่งหาอาหาร และแหล่งวางไข่ของปลา โดยเฉพาะพื้นที่ทิ้งเศษวัสดุ ซึ่งอาจเป็นแนวสันทราย พื้นที่ริมตลิ่ง หรือแอ่งน้ำลึก
๖. การพังทลายของตลิ่ง อันเนื่องมาจากการใช้วัตถุระเบิดหรือการใช้เครื่องจักรเพื่อสกัดหิน
๗. ผลกระทบต่อปลา การทำประมง สาหร่าย การพังทลายของตลิ่งและการเพาะปลูกพืชผลบริเวณพื้นที่ริมตลิ่ง อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำ

ผลกระทบทางอ้อม ได้แก่

๑. การเปลี่ยนแปลงสภาพอุทกวิทยาและสัณฐานของแม่น้ำโขง
๒. การเปลี่ยนทิศทางการไหลของน้ำ
๓. การลดลงของปลาบึก
๔. การสูญเสียพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของสาหร่ายอย่างถาวร รวมทั้งพืชชนิดอื่น ๆ ซึ่งเจริญเติบโตบริเวณแก่ง แนวสันทราย หรือริมตลิ่ง
๕. การสร้างเขื่อนในประเทศจีน ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำ และต่อเนื่องถึงการลดลงของพื้นที่ป่าน้ำท่วมถึง และการพังทลายของตลิ่ง

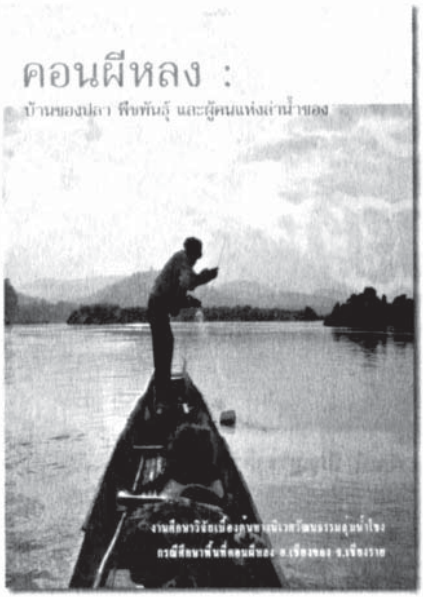

๖. น้ำทิ้งและน้ำมันจากเรือ

๗. การลักลอบค้าสัตว์ป่าหรือพืชสมุนไพร

นอกจากนี้ ทาง IUCN ยังมีความเห็นต่อรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี (ซึ่งจัดทำโดยตัวแทน ๔ ประเทศร่วมกัน) ว่า ขั้นตอนวิธีการดำเนินงานไม่มีประสิทธิภาพและไม่ชัดเจน ทำให้ยากต่อการทำนายผลกระทบที่เกิดขึ้น ทั้งผลกระทบทางตรงและทางอ้อม เช่น การเพิ่มปริมาณเรือบรรทุกในลำน้ำโขง ซึ่งทำให้เกิดผลเสียอื่นๆตามมา เช่น การชะล้าง พังทลายของตลิ่ง หรือมลพิษทางเสียง เป็นต้น

ดังนั้น IUCN จึงสรุปว่า โครงการการระเบิดแก่งคอนผีหลวง ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างประเทศไทยและประเทศลาวนั้น ควรมีการสำรวจข้อมูลพื้นฐานด้านอุทกศาสตร์ ความหลากหลายทางชีวภาพ และวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นก่อนที่จะมีการระเบิดเกาะแก่งในเขตประเทศไทย

ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์

ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ

บทที่ ๔

นานาทัศนะต่อโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง[๑]

จากเรื่องราวการเคลื่อนไหวคัดค้านการระเบิดแก่งแม่น้ำโขงของกลุ่มรักษ์เชียงของและสภาพปัญหาที่ส่งผลต่อระบบนิเวศ **คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยคณะอนุกรรมการที่ดินและน้ำ** จึงได้หยิบยกกรณีนี้ขึ้นมาตรวจสอบและติดตามสอบถามข้อมูลจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและจากภาคประชาชนถึงความเป็นมาต่างๆ

ในวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๖ ณ โรงแรมเอเชีย กรุงเทพมหานคร ทางคณะอนุกรรมการที่ดินและน้ำ ได้จัดสัมมนาเรื่อง **ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง : ความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจจริงหรือ?** เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสรับฟังความเห็นและความคืบหน้าของโครงการดังกล่าวจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องด้วยตัวเอง

---

[๑] *สรุปจากการสัมมนาเรื่อง "ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง : ความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจจริงหรือ" จัดโดย คณะอนุกรรมการที่ดินและน้ำ วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๖ ณ โรงแรมเอเชีย*

ศ.เสน่ห์ จามริก ในฐานะประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กล่าวว่า

"หลักการสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญก็คือ สิทธิในการดำรงชีวิตของประชาชน เรื่องของฐานทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็น ดิน น้ำ ป่า เขา ลุ่มน้ำระหว่างประเทศ เช่น แม่น้ำโขง ถือเป็นฐานทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิทธิในการดำรงชีวิต และสิทธิในการยังชีพของประชาชนเป็นจำนวนมาก กรณีการระเบิดแก่งแม่น้ำโขงถือเป็นโครงการระหว่างประเทศ ซึ่งมีขอบเขตอำนาจรัฐเข้าไปใช้ทรัพยากรระหว่างประเทศ เราไม่ได้ปฏิเสธการพัฒนาเพื่อให้การค้าขายสะดวก มีคุณประโยชน์ต่อส่วนรวม แต่โครงการในทำนองนี้ควรต้องคำนึงถึงอย่างน้อย ๒ ประการ คือ

๑. ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

๒. ความอุดมสมบูรณ์ บูรณภาพ ความมั่นคงในทางทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ

ดังนั้น โครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาทบทวนอย่างถี่ถ้วน มิฉะนั้นแล้วจะเกิดผลกระทบอย่างมาก ไม่เฉพาะสิทธิในการยังชีพของประชาชนเท่านั้น แต่ยังมีความหมายสำคัญอย่างยิ่งต่อปัญหาความมั่นคงทางอาหารของโลกด้วย"

พันธุ์ปลากว่า ๙๑ ชนิด ที่บรรยายในหนังสือเรื่อง *คอนผีหลง*[๒] อันเป็นงานศึกษาวิจัยเบื้องต้นทางนิเวศวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง บริเวณพื้นที่คอนผีหลง อ.เชียงของ จ.เชียงราย จัดทำโดยชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์เชียงของ ที่ถูกนำมาเผยแพร่ในงานสัมมนาครั้งนี้ ถือเป็นฐานข้อมูลชั้นดี ที่ช่วยตอกย้ำความสำคัญของลุ่มน้ำโขงในฐานะ *อู่ข้าวอู่น้ำ* ของชุมชนริมฝั่งโขงและ*แหล่งอาหารของโลก*

---

[๒] *สุภาพร นิภานนท์ (บ.ก.). คอนผีหลง : บ้านของปลา พืชพันธุ์ และผู้คนแห่งลำน้ำของ. จัดพิมพ์โดย กลุ่มรักษ์เชียงของ โครงการแม่น้ำและชุมชน และเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง-ล้านนา. กันยายน ๒๕๔๖.*

หากในขณะเดียวกัน ภายใต้บทนำของหนังสือเล่มเดียวกัน ก็ได้ฝากความห่วงใยถึงภัยพิบัติที่กำลังคืบคลานเข้ามาสู่ *"คอนผีหลง"* และ *"ลุ่มน้ำโขง"* ภายใต้คำว่า *"โครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ขนาดใหญ่"* หรือ *"โครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง"*

> *"คอนผีหลง ถือเป็นบ้านของปลาที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งหาปลาของผู้คนที่อาศัยอยู่ริมสองฟากฝั่ง ก่อกำเนิดเป็นวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอันงดงาม ซึ่งเป็นอีกหนึ่งแก่งระหว่างไทย-ลาว ในจำนวนเกาะแก่งทั้งหมด ๒๑ แก่งของโครงการระเบิดในระยะที่ ๑ ตามแผนโครงการระเบิดเกาะแก่งทั้งหมดมีอยู่ด้วยกัน ๓ ระยะ โดยอยู่ระหว่างเขตไทย-ลาวถึง ๙ จุด ที่จะถูกระเบิด หากนำความยาวทั้ง ๙ จุดมารวมกันแล้ว มีความยาวประมาณ ๘ กิโลเมตร ของความยาวทั้งหมด ๘๔ กิโลเมตร ตั้งแต่เขตอำเภอเชียงแสน ผ่านอำเภอเชียงของ จนถึงอำเภอเวียงแก่น กรณีศึกษาเบื้องต้น ระบบนิเวศวัฒนธรรมพื้นที่คอนผีหลง อ.เชียงของ จ.เชียงราย เล่มนี้ เป็นเพียงพื้นที่ ๑ ในจำนวนกว่า ๑๐๐ แก่งที่ต้องถูกกระทำ"*

สถานการณ์ของโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง ได้เริ่มดำเนินงานระเบิดรอบแรกไปแล้วในบริเวณรอยต่อพม่า-ลาว เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๕ - เมษายน ๒๕๔๖ โดยผลการดำเนินงานคืบหน้าไปถึงร้อยละ ๘๐ และมีแผนจะระเบิดรอบต่อไปในเขตรอยต่อแม่น้ำโขงไทย-ลาว โดยจุดแรกที่จะถูกระเบิดเพื่อรองรับการเดินเรือในแม่น้ำโขงก็คือ แก่งคอนผีหลง นี่เอง

ปัจจุบันแม้ว่า โครงการดังกล่าวจะยังไม่ได้ดำเนินการอะไรต่อ เพราะยังมีปัญหาเรื่องการปักปันเขตแดนไทย-ลาว แต่มิได้หมายความว่า แก่งคอนผีหลงจะปลอดภัย หรือโครงการจะไม่ถูกผลักดันให้เดินหน้าต่อ เพราะความคิดเรื่องการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ มักมีเสียงดังกว่าเรื่องความยั่งยืนทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเสมอ

อย่างไรก็ตาม ด้วยความเป็น *แม่น้ำระหว่างประเทศ* ของลุ่มน้ำโขง การตัดสินใจที่จะอนุมัติให้เกิดโครงการใดโครงการหนึ่งบนแม่น้ำสายนี้ จึงเป็นเรื่องที่รัฐทุกประเทศจำเป็นต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วม ไม่เฉพาะประชาชนในประเทศ แต่ยังหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย

ด้วยเหตุนี้เอง นานาทัศนะต่อโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง ที่เก็บตกมาจากงานสัมมนาดังกล่าว จึงประกอบไปด้วยประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็นจากมุมมองของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งฝ่าย รัฐบาล ราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาสังคม ดังนี้

- **คุณประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์** *รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ขณะนั้น)*
- **คุณสุพจน์ อิศรางกูร ณ อยุธยา** *ผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ*
- **ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง** *ประธานกรรมาธิการการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา (ขณะนั้น)*
- **คุณนิวัติ ร้อยแก้ว** *กลุ่มอนุรักษ์เชียงของ*
- **คุณประกร ประเสริฐวงศ์** *ผู้แทนกรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี*
- **คุณผกาวรรณ จุฬามณี** *สำนักประสานความร่วมมือระหว่างประเทศ กรมทรัพยากรน้ำ* ผู้รับผิดชอบดูแลเรื่องกรอบความร่วมมือลุ่มแม่น้ำโขง
- **คุณอิสนี ศิรายุทธ** *สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*
- โดยมี **คุณสุนี ไชยรส** *กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประธานคณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ* เป็นผู้ดำเนินการ

เบื้องหลัง *แม่โขง* กับ *กายภาพ* ที่เปลี่ยนไป

นิวัติ : แม่น้ำโขงถือเป็นแม่น้ำนานาชาติ เพราะผ่านถึง ๖ ประเทศ คือ จีน พม่า ลาว ไทย เขมร และเวียดนาม มีจุดกำเนิดทางตอนเหนือของประเทศทิเบต

มีความยาวประมาณ ๔,๙๐๙ กิโลเมตร ไหลผ่านประเทศจีนด้วยความยาวที่มากที่สุด หลังจากนั้นไหลลงสู่พม่า และเข้าสู่ประเทศไทยกับลาวโดยมีความ ยาวประมาณ ๙๗๖ กิโลเมตร แผ่นดินสุดท้ายที่แม่โขงไหลผ่าน คือ เวียดนาม

ชื่อแม่น้ำโขงไม่ทราบว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร ทางภาคเหนือ ภาคอีสานของไทย และที่หลวงพระบางในลาว เรียกว่า *น้ำของ* ต่อมาเป็น*น้ำโขง* ในปัจจุบัน ในจีนเรียกว่า *แม่น้ำหลานซาง* เข้าไปในเขมรเรียกว่า *ตนเลธม* ไปที่เวียดนาม เรียก *เกาลอง* หรือ *เก้ามังกร*

ขอให้เราเข้าใจว่า แม่น้ำโขงมีระบบนิเวศที่ซับซ้อนมาก และถือว่ามีความอุดมสมบูรณ์เป็นอันดับสามของโลก รองจากแม่น้ำอเมซอนกับแม่น้ำแซ มีปลาน้ำจืดขนาดใหญ่ที่สุดในโลก คือ ปลาหนัง หรือปลาบึกอาศัยอยู่ ถ้าจะแบ่งพันธุ์ปลาที่เราสำรวจพบจากนักวิชาการต่างๆประมาณ ๑,๒๔๕ ชนิด แต่จุดที่เชียงของซึ่งเรากำลังสำรวจตอนนี้พบอยู่ ๙๑ ชนิด

นอกจากเรื่องปลา คือ ป่าไม้ ที่มีอุดมสมบูรณ์มาก เป็นที่ต้องตาต้องใจของบรรดาประเทศที่ถือว่าอารยะแล้วเข้ามาจัดการอะไรต่างๆ

ถัดไปคือ*ไก* ซึ่งเป็นสาหร่ายน้ำจืดที่มีมากในน้ำโขง และน้ำคาน ที่หลวงพระบาง ไกเป็นอาหารของปลา เป็นอาหารของคน รวมทั้งเป็นรายได้ของชาวบ้านด้วย ประมาณเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม ชาวบ้านจะลงไปจกไกเก็บไกเป็นรายได้ของชาวบ้านประมาณ ๔-๕ เดือน โดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ เด็กๆ

ด้านกายภาพ ระบบนิเวศน้ำโขงจะมี *คอน แก่ง* และ *คก* ซึ่งเป็นระบบนิเวศแบบหนึ่ง ที่ตลิ่งฝั่งมันจะเว้าเข้าไปและน้ำมันจะโค้งเข้าไปตามนั้น และจะลึก ถือเป็นแหล่งเพาะพันธุ์พืชและสัตว์ขนาดเล็ก แหล่งขยายพันธุ์ของปลา

วัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง คือ วัฒนธรรมในการหาปลา โดยใช้เครื่องมือหาปลาแบบพื้นบ้านมี ๓ อย่าง เป็นเครื่องมือแบบดัก แบบล้อ แบบล่า ที่แบ่งออกโดยสังเขป และวัฒนธรรมในการเกษตร เนื่องจากที่ราบลุ่มน้ำโขงแถบเชียงของ

เวียงแก่น เป็นพื้นที่ที่แคบ ไม่กว้าง อีกฝั่งหนึ่งติดภูเขา พื้นที่เกษตรจะมีน้อย ชาวบ้านได้อาศัยพื้นที่แถวริมตลิ่งแม่น้ำโขงทำการเกษตร ซึ่งก็มีผักและพืชพันธุ์หลายชนิดทั้งสมุนไพรด้วย

จนมีคำกล่าวว่า *ผู้หญิงไม่ได้รับการศึกษาอะไร แต่น้ำโขง คือครูคอยสอนให้หมดทุกอย่าง* น้ำโขงสามารถเลี้ยงดูลูกหลานได้ ๗-๘ คน เพราะรายได้ของชาวบ้านส่วนใหญ่มาจากการจับปลาและทำเกษตรริมฝั่งโขง

จนกระทั่งปี พ.ศ.๒๕๐๐ สหประชาชาติเข้ามา มีการตั้งคณะกรรมการแม่น้ำโขง (Mekong Committee) เพื่อการพัฒนาลุ่มน้ำ แต่เกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองในลาว เขมร เวียดนาม เสียก่อน ความคิดในการพัฒนาก็หยุดไป มาเริ่มอีกครั้งประมาณปี พ.ศ.๒๕๒๓-๒๕๓๓ และ ๒๕๓๕ ก็มีธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank/ADB) เข้ามาเป็นผู้วางกรอบนโยบายว่าจะพัฒนาอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ๖ ประเทศอย่างไร จนกลายเป็นแผนพัฒนาสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจเกิดขึ้น

โครงการระเบิดแก่งในลำน้ำโขง หรือการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ขนาดใหญ่ คือหนึ่งในโครงการที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับแผนพัฒนาสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจดังกล่าว โดยเป็นข้อตกลงร่วมกันว่าจะมีการสำรวจแม่น้ำโขง และจะใช้แม่น้ำโขงเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ขนาดใหญ่

การสำรวจเสร็จสิ้นในปี พ.ศ.๒๕๔๔ โดยใช้เวลาศึกษารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment/EIA) หนึ่งเดือน แล้วสรุปออกมา และได้มีการระเบิดแก่ง โดยเริ่มต้นที่ประเทศจีนเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๕ องค์กรท้องถิ่นและชาวบ้านได้รับรู้โครงการนี้เมื่อเดือนเมษายน ๒๕๔๕ เพราะเห็นว่าแม่น้ำโขงเริ่มแห้ง และกระแสน้ำมีการขึ้นลงไม่ปกติ เราจึงทำเรื่องเสนอมายังคณะกรรมาธิการสิ่งแวดล้อม คณะกรรมาธิการการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา เพื่อให้ลงไปดูแลความเดือดร้อนของชาวบ้าน นั่นคือประเด็นที่สำคัญที่สุดที่เราจะนำเสนอ เพราะเป็นสิ่งที่ชาวบ้านได้รับจริงๆ คือ ผลกระทบจากการพัฒนา (มีหนังสือและนำเสนอภาพประกอบต่างๆ)

ประพัฒน์ : ในวันที่ผมมารับตำแหน่งดูแลเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้ไม่นานนัก มีพี่น้องจากเชียงของมายื่นหนังสือคัดค้านเรื่องการระเบิดแก่งคอนผีหลง ผมได้เรียกเจ้าหน้าที่จากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาสอบถามรายละเอียดข้อมูลทั้งหมด ก็ทราบข้อเท็จจริงว่า กรมเจ้าท่า กระทรวงคมนาคมได้ไปเซ็นสัญญาความร่วมมือการปรับปรุงร่องน้ำไว้เรียบร้อยแล้ว ในนั้นก็มีการระเบิดแก่งแล้ว

ผมก็ถามว่าเรื่องการศึกษา EIA ไปถึงไหน ปรากฏว่ามีเอกสารชิ้นหนึ่งศึกษาโดยนักวิชาการจากออสเตรเลีย มีจีนเป็นผู้จ้าง เอกสารเล่มไม่ใหญ่มากนัก ผมให้เจ้าหน้าที่อ่านและสรุปให้ผม ปรากฏว่า พบจุดอ่อนอย่างน้อย ๘ ข้อ ที่อธิบายไม่ชัดเจนและไม่ได้อธิบาย ยังมีอีกหลายข้อที่ยังไม่ได้ระบุ ไม่ว่าเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ มีการอธิบายถึงเรื่อง

ปรากฏการณ์อย่างคร่าวๆ ซึ่งไม่น่าจะใช่การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามเกณฑ์ทั่วไป จึงให้เจ้าหน้าที่แจ้งไปที่กระทรวงคมนาคมว่า เอกสารชิ้นนี้ยังไม่น่าจะรับได้ เนื่องจากถ้าหากว่าจะให้ศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานทั่วไปแล้ว น่าจะต้องมีสาระสำคัญและรายละเอียดที่มากกว่านี้

ขอเรียนว่า **แม่น้ำโขงในอดีต เป็นของคนที่อยู่รอบแม่น้ำโขงทุกคน เศรษฐกิจแม่น้ำโขงบางทีตีค่าเป็นตัวเลขไม่ได้ แต่คนได้กินได้ใช้กันหลายล้านชีวิต แต่ตอนนี้ แม่น้ำโขงกำลังจะเปลี่ยนไปเป็นของคนบางคน บางกลุ่ม คือ เปลี่ยนจากเศรษฐกิจรายเล็กไปเป็นเศรษฐกิจรายใหญ่** หากว่าเปิดช่องเดินเรืออย่างเต็มที่ เจ้าของผู้ที่จะได้รับประโยชน์ คือ ผู้ประกอบการทั้งหลาย พ่อค้า นายทุน เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรม ผู้ส่งเข้าส่งออก ผู้ประกอบการท่าเรือ เศรษฐกิจจะเปลี่ยนไปเป็นของรายใหญ่ๆทั้งหมด เศรษฐกิจรายเล็กๆ จะได้รับผลกระทบทันที แต่ปัญหาใหญ่คือ ห่วงโซ่อาหารของแม่น้ำโขงมันหายไป ปลาหลายชนิดกินไก และปลาอีกหลายชนิดกินปลาที่กินไก ทำให้ปลาหลายชนิดสูญพันธุ์ และมีแนวโน้มว่าจะสูญพันธุ์ไปเรื่อยๆ

ผมได้ไปพูดคุยกับนักประมงของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง (Mekong River Commission/ MRC) จากการศึกษาเบื้องต้น เขาบอกว่าชนิดพันธุ์ปลาหลายชนิดไม่พบแล้ว และจำนวนลดลงอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง นี่เฉพาะระบบนิเวศของแม่น้ำโขงที่เปลี่ยนไป และคนที่ต้องอาศัยระบบนิเวศวิทยาของแม่น้ำโขง ซึ่งกำลังเปลี่ยนไป ชีวิตของพวกเขาจะไม่เปลี่ยนไปได้อย่างไร ชีวิตคนตัวน้อยที่อาศัยแม่น้ำโขงต้องเปลี่ยนไปอย่างแน่นอน หลายชุมชนต้องแตก อยู่ไม่ได้ เพราะแม่น้ำโขงไม่สามารถจะเป็นแหล่งอาหารให้คุณได้อีกต่อไป นี่คือทางด้านนิเวศวิทยาอย่างง่ายๆ ที่สามารถศึกษาได้ในทางวิทยาศาสตร์

ประเด็นที่สอง เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของแม่น้ำโขง ผมพยายามอธิบายว่า แม่น้ำสายหนึ่งกว่าที่เขาจะอยู่ตัวได้อย่างนี้ใช้เวลาปรับเป็นหลายพัน หลายหมื่นปี กว่าที่จะลัดเลาะไปทางเส้นนี้ กว่าที่จะไม่เปลี่ยนทาง กว่าที่ตลิ่งจะไม่พัง เกาะแก่งทั้งหลายจะเป็นตัวหน่วงน้ำเอาไว้ เพื่อที่จะ

ทำให้เกิด slope ที่พอดี เมื่อไรที่เราทำให้ความลาดเทของแม่น้ำเปลี่ยนไป แม่น้ำทั้งสายจะปรับตัวทั้งแม่น้ำเลย นี่คือ ฟิสิกส์ด้านกายภาพ ถ้าคนเรียนทางด้านภูมิศาสตร์มา จะเข้าใจมัน การระเบิดแก่งๆเดียว แม่น้ำทั้งสายจะเปลี่ยน และการระเบิดแก่งหลายสิบแก่ง ยิ่งเปลี่ยนมาก ตลิ่งที่ไม่เคยพังก็จะพัง แม่น้ำหลายสาย จุดที่ตลิ่งยังดีอยู่ไม่เปลี่ยนแนวทางใหม่ ต่อไปแม่น้ำอาจเปลี่ยนแนวทางใหม่ได้

การศึกษาทางด้านกายภาพของแม่น้ำ ยังไม่มีการศึกษาว่า slope ที่เปลี่ยนไป ไม่ว่าเกาะแก่งทั้งหลาย ผมคิดว่า หินทั้งหมดที่ได้จากการระเบิดเกาะแก่งทั้งหลาย จะต้องขนกลับไปที่ลาว เพื่อป้องกันแนวตลิ่งพัง จะสังเกตได้ว่า ตอนนี้ผมได้รับหนังสือร้องเรียนเยอะมาก บางหมู่บ้านกำลังเกือบจะหายไปทั้งหมู่บ้าน ผมได้เดินทางไปจังหวัดหนองคาย ทั้งหมู่บ้านพยายามจะเอาหินไปเรียงเป็นแนวยาวเพื่อที่จะก่อมันใหม่ และปักเสาเข็ม ให้ตลิ่งมันอยู่ให้ได้ ผมบอกมันอยู่ไม่ได้หรอก ในเมื่อ slope แม่น้ำมันเปลี่ยนทิศทาง และความเร็วแม่น้ำมันเปลี่ยน คุณเอาอะไรไปขวางก็ไม่อยู่ เพราะแม่น้ำต้องปรับตัวใหม่ มังกรจากที่เคยนอนนิ่งๆ คุณทำให้มันกระดุกกระดิก มันต้องดิ้น ดิ้นจนลงตัว ใช้เวลาหลายพันปี นี่คือสิ่งที่ไม่มีใครได้เคยศึกษา

เขื่อน และ *การระเบิดแก่ง* : การพัฒนาทางเศรษฐกิจ VS ความมั่นคงทางน้ำ

นิวัติ : ผมคิดว่า ผลกระทบจากการพัฒนามี ๒ ประการ ประการแรก คือ เขื่อน ขณะนี้แม่น้ำโขงมีอยู่ ๒ เขื่อน คือ **เขื่อนมันวาน** ผลิตกระแสไฟฟ้าได้ประมาณ ๑,๕๐๐ เมกกะวัตต์ **เขื่อนดาเชาซาน** ประมาณ ๑,๒๐๐ เมกกะวัตต์ และกำลังสร้างอีก ๑ เขื่อน คือ **เขื่อนเซี่ยวหวาน** ซึ่งเป็นเขื่อนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในระดับต้นๆของโลก ผลิตกระแสไฟฟ้าได้ ๔,๒๐๐ เมกกะวัตต์ ทั้งหมดอยู่ใน

ศ.เสน่ห์ จามริก

นิวัติ ร้อยแก้ว *ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง*

ประเทศจีน ADB ได้วางแผนสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขง เพื่อจะให้ผลิตกระแสไฟฟ้าได้ ๓๗,๐๐๐ เมกกะวัตต์ ในมุมมองของจีนต่อการสร้างเขื่อน คือ ผลิตกระแสไฟฟ้า และการควบคุมลำน้ำโขง ผลกระทบจากเขื่อนที่เห็นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ จนถึงปัจจุบัน คือ

อันดับแรก กระแสน้ำขึ้นลงไม่ปกติ ถึงฤดูหน้าฝน น้ำต้องขึ้น ส่วนหน้าแล้ง น้ำก็ต้องลดไปตามฤดูกาล แต่ปัจจุบันไม่ใช่ ปัจจุบันสามวันขึ้นสามวันลง หรือหนึ่งวันขึ้น สามวันลง เกิดมาจากการเปิดปิดเขื่อนในจีนเพื่อการเดินเรือจากซื่อเหมามายังเชียงแสน ณ ปัจจุบัน

เมื่อกระแสน้ำขึ้นลงไม่ปกติ ผลกระทบก็เกิดขึ้นกับระบบนิเวศ คือ ปลา สามปีที่เราจับปลาบึกไม่ได้ ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๓-๒๕๔๖ ปีนี้ก็จับไม่ได้ซักตัว และจำนวนปริมาณปลาก็ลดลงอย่างมาก พี่น้องชาวบ้านบอกว่าเป็นการยากมากในการลงเรือหาปลา เพราะการอพยพของปลาในแม่น้ำโขงจะเป็นฤดูฤดูฝนก็จะมีปลาหลายชนิดขึ้นมาวางไข่ ฤดูหนาวก็เป็นอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงตลอดตามการขึ้นลงของน้ำ แต่ปัจจุบันน้ำขึ้น-ลงเร็วมาก การหาปลาจึงลำบาก จำนวนปลาก็ลดลง

อันดับที่สอง เมื่อมีการสร้างเขื่อน พบว่าน้ำโขงขุ่นข้นไม่ปกติ *ไก*ซึ่งเป็นสาหร่ายน้ำจืดจะเกิดขึ้นได้เมื่อน้ำมันใส น้ำโขงจะใสประมาณเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน *ไก* ก็จะเกิดกับแก่ง กับหิน มิใช่เกิดกับทราย กับดิน

ดังนั้น ถ้าน้ำมันขุ่นข้นจากการเปิดปิดเขื่อนและจากการเดินเรือขนาดใหญ่ ซึ่งเรือหนักร้อยกว่าตัน ใบพัดมีขนาดใหญ่มาก และตีตะกอนจากท้องน้ำขึ้นมาตลอด น้ำโขงจะไม่ใส *ไก*สาหร่ายน้ำจืดมันเกิดยาก การเปิดเขื่อนน้ำท่วมหินที่เกิดของไก ส่งผลให้ไกหลุดไปจากหิน และถ้าปิดเขื่อน น้ำก็แห้งหินก็โผล่พ้นน้ำ ไกก็เกิดไม่ได้ ที่เรือเดินจำนวนมากในปัจจุบันนี้ทำให้น้ำขุ่นข้น ไก ก็เกิดไม่ได้ เพราะไก ต้องใช้แสงอาทิตย์เป็นตัวสังเคราะห์ ไก เกิดไม่ลึกเท่าไร ประมาณ ๔๐-๘๐ เซนติเมตร เมื่อแสงอาทิตย์ส่องลงไม่ถึง ไก ก็ไม่เกิด นี่เป็นปัญหา เพราะไกเป็นอาหารของปลา เป็นรายได้ของคนลุ่มน้ำ

อันดับที่สาม เมื่อมีการระเบิดแก่ง ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น คือ กระแสน้ำไหลแรงผิดปกติ หมู่บ้านได้รับผลกระทบจากการพังทลายของตลิ่งประมาณ ๕ หมู่บ้าน บางหมู่บ้าน พื้นที่หายไปประมาณ ๒๐ ไร่ และในลาวต้องย้ายหมู่บ้านออกไป ๑๑๓ ครอบครัวเมื่อปีที่แล้ว เพราะตลิ่งพัง วัดวาอารามก็ต้องย้ายหมด นี่คือสิ่งที่ชาวบ้านกลัวมากและเป็นห่วงที่สุด เพราะเกาะแก่งในน้ำโขง เป็นเสมือนเขื่อนหรือฝายธรรมชาติ ตลิ่งของน้ำโขงเป็นทราย แต่เมื่อก่อนทำไมไม่พังมากมาย เพราะมีแก่งพวกนี้เป็นตัวรับน้ำในฤดูน้ำหลาก

ปัจจุบันเมื่อมีการเอาแก่งออกไป น้ำก็พุ่งแรงขึ้นชัดเจนมาก และเกิดความเสียหายที่เราสำรวจและเก็บข้อมูลไว้อยู่ นี่คือสิ่งที่พี่น้องเป็นห่วงมากที่สุด คือ คนแถบนั้นอาศัยอยู่ริมน้ำ ที่อยู่อาศัยต้องหายไปกับกระแสน้ำ พื้นที่เกษตรริมน้ำโขงก็ต้องหายไป และองค์ความรู้ในการจับปลาเปลี่ยนแปลงไปไม่เหมือนเดิมแล้ว พื้นที่เกษตรได้รับความเสียหาย นี่คือสิ่งที่เกิดขึ้นกับเราซึ่งอยากเรียนให้ท่านผู้มีเกียรติและรัฐมนตรีได้ทราบ

เจิมศักดิ์ : ผมมีโอกาสได้ติดตามสอบสวนเรื่องนี้ประมาณ ๒ ปี ในฐานะที่เป็นประธานกรรมาธิการการมีส่วนร่วมของประชาชน และในกรรมาธิการได้มีญัตติในการศึกษาเรื่องนี้ ผมคิดว่า เราต้องพิจารณาเรื่องที่คุณนิวัติกล่าวไว้ ๒ เรื่องไปพร้อมๆกัน คือ *เรื่องเขื่อน* และ*เรื่องการระเบิดแก่ง* ผมได้มีโอกาสไปคุยกับวิศวกรของจีนเรื่องการสร้างเขื่อน พบว่า แม่น้ำโขงที่ยาว ๔,๙๐๙ กิโลเมตร อยู่ในจีนประมาณครึ่งหนึ่ง จีนถือว่าเป็นแม่น้ำของเขา เขาจึงไปสร้างเขื่อน เมื่อสร้างเขื่อนเสร็จ มีปัญหาเรื่องกระแสน้ำขึ้นน้ำลงเปลี่ยนไป ผมได้ลองไปถามกับประเทศอื่นๆ ว่าเจอปัญหาแบบนี้ไหม ทางลาวบอกว่าเจอเหมือนกัน โดยเฉพาะชาวบ้าน แต่เจ้าหน้าที่ของเขาจะไม่ยอมพูดอย่างเป็นทางการ เพียงแต่มากระซิบกับเราว่า ช่วยโวยให้หน่อย กรณีโครงการที่จะระเบิดแก่งที่คอนผีหลง วัตถุประสงค์หลักก็คือ การเดินเรือเพื่อขนส่งสินค้าจากจีนไปจนถึงหลวงพระบาง ถ้าไม่ระเบิดแก่ง เรือก็จะหยุดแค่เชียงของ

เชียงแสน ไปต่อไม่ได้ เพราะฉะนั้น การระเบิดแก่งนี้จะช่วยเอื้ออำนวยให้ไปถึงลาว และนี่เองที่เป็นประเด็นว่า ทำไมทางการเขาถึงไม่ยอมพูดเสียงดัง

แต่ประเด็นที่ผมอยากนำเสนอก็คือ **โครงการนี้จะก่อให้เกิดปัญหาเรื่อง *ความมั่นคงทางน้ำ*** นั่นก็คือ

ประการแรก เราไม่รู้ว่าจังหวะน้ำมันจะขึ้นลงเมื่อไร มันขึ้นอยู่กับจีนว่าเขาจะปล่อยน้ำเมื่อไร จีนจะทำอย่างไรกับน้ำก็ได้

ผมไปจีน ท่าทีของจีนอ่อนไหวมากในเรื่องนี้ พอรู้ว่าคณะกรรมาธิการการมีส่วนร่วมของผมไป หลบซ้าย หลบขวากันน่าดู และในที่สุด เราก็ได้พบกับวิศวกรที่ดูแลเรื่องนี้ภายใต้บริษัทที่จีนลงทุน วิศวกรที่ดูแลเขื่อนมันวานบอกว่า เขื่อนนี้ผลิตกระแสไฟฟ้าเป็นหลัก และมีวัตถุประสงค์ประการเดียวคือผลิตกระแสไฟฟ้า ๒๔ ชั่วโมง ดังนั้น การผลิตกระแสไฟฟ้าจะผลิตสม่ำเสมอ จะผลิตน้อยก็ต่อเมื่อไม่มีน้ำเหนือเขื่อนในจีนเท่านั้น เขาไม่มีตัวแปรอื่น เขาไม่สนใจในเรื่องการเดินเรือ ไม่สนใจเรื่องระดับน้ำ ไม่สนใจว่าอันนั้นเป็นวัตถุประสงค์ในการเปิดปิดน้ำ น้ำจะปล่อยสม่ำเสมอ ดังนั้น น้ำขึ้น น้ำลง จึงไม่ควรจะเป็นเพราะเขื่อนมันวาน จึงไม่เกี่ยวกับเขา

แต่ตัวแทนของจีน ซึ่งมาเซ็นสัญญาปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือที่เชียงราย พร้อมกับตัวแทนอีกหลายประเทศขณะนั้น อยากจะล่องน้ำขึ้นไปดูเหนือแม่น้ำโขงว่าเป็นอย่างไร ปรากฏว่าเดินแล้วน้ำมันน้อย เดินเรือไม่ได้ ในขณะนั้นตัวแทนจีนบอกว่าน่าจะบอกสักหน่อย จะได้โทรไปบอกจีนที่เขื่อนมันวานให้ปล่อยน้ำลงมา

แสดงว่า ๒ คนนี้ต้องมีคนพูดเท็จคนหนึ่ง คนที่พูดกับผมนั้นเป็นทางการที่บอกว่า ถ้ารู้ก่อนจะโทรไปบอกให้เขาปล่อยน้ำลงมา ฉะนั้น ที่มีการปรับปรุงร่องน้ำ จีนกักน้ำไว้ให้ เพื่อจะให้มีน้ำในการเดินเรือได้สะดวก เมื่อใดน้ำแล้งจะได้ปล่อยลงมา ในการเจรจาที่ประเทศไทย ผมพบว่าจีนพูดอย่างนี้ แต่ไปที่จีน วิศวกรบอกว่าไม่เกี่ยวข้องกับระดับน้ำ ผลิตไฟฟ้าอย่างเดียว ตกลงเรื่องนี้เป็นอย่างไร

ประการที่สอง เรื่องเกษตรริมฝั่ง ผมเป็นคนกรุงเทพฯ นึกว่าเกษตรริมฝั่งนิดเดียว เป็นเรื่องเล็กน้อย แต่พอไปศึกษาจริงๆ แล้วพบว่าเป็นเรื่องใหญ่มากๆ เพราะชาวบ้านภาคเหนือมีที่ทำกินน้อยอยู่แล้ว เกษตรริมฝั่งนั้นมหาศาล เวลาที่น้ำโขงมันลดลง ทั้งสองฝั่งแม่น้ำมันยาวเป็นร้อยกิโล พื้นที่ตรงนี้ชาวบ้านสามารถทำการเกษตรได้ ถ้าเขารู้ว่าต่อไปนี้น้ำมันจะลงไปเรื่อยๆ และมันจะขึ้นอีก ๔ เดือนข้างหน้า แต่ปรากฏว่าตอนนี้พอชาวบ้านทำไป เดี๋ยวน้ำมันท่วมมา พืชพันธุ์ก็ตาย ผมล่องเรือดูแล้วมันเห็นชัดเจน ชาวบ้านก็ไม่กล้าทำ

ยิ่งกว่านั้นตลิ่งพัง ผมก็ยังไม่เชื่อ ต้องไปดูเอง จนกระทั่งไปพบกับหน่วยงานทหาร ซึ่งเขาขอไม่ให้เอ่ยชื่อ เพราะเขาต้องมีคำสั่งจากเบื้องบนถึงจะให้พูดได้ แต่นี่เขาถอดเครื่องแบบพูดกับผม แล้วพาไปดูด้วยว่าตลิ่งพังจริงหรือไม่

เขายืนยันด้วยว่าที่ชาวบ้านพูดเป็นความจริงทั้งหมด คือ *ตลิ่งพัง* เขาพาไปดูตรงที่เสาไฟฟ้า มันร่วงลงน้ำ และชี้ให้ผมดูว่าอาจารย์ครับที่พาไปดูตรงนี้เพราะคนปักเสาไฟฟ้าไม่โง่ที่จะไปปักตรงริมตลิ่ง เขาต้องปักลึกจากริมตลิ่งขนาดไหน ขณะนี้เสาไฟฟ้าทั้งต้นลงไปในแม่น้ำ อย่างนี้ไม่ต้องพิสูจน์มันก็เห็น เรานั่งเรือสังเกตอยู่หลายรอบก็เป็นเช่นนั้นจริง

เรื่องน้ำขุ่น น้ำขุ่นจริง ต่อไปถ้าระเบิดแก่งตรงนี้ ทรายจะทับถมแล้วจะต้องดูดทราย เพราะแก่งเป็นของวิเศษหลายสิ่งหลายอย่าง แต่พอคุณระเบิดแล้วทรายมันจะลง คุณจะต้องดูดทราย

เรื่องพันธุ์ปลา ชาวบ้านกระทบมาก พอน้ำขุ่นปลาก็ไม่วางไข่ ปลาบึกหายไป พูดง่ายๆ ว่า ความมั่นคงทางน้ำและสิ่งแวดล้อมกระทบแน่นอน เมื่อก่อนเราชอบสร้างฝายน้ำล้นบนแม่น้ำ อยากสร้างเขื่อนบนแม่น้ำ แต่ขณะนี้มีเขื่อนและฝายน้ำล้นโดยธรรมชาติ คือ แก่งทั้งหลาย แต่เรากำลังไปเอามันออก เพื่อให้น้ำไหลได้สะดวก เราจะเอาอย่างไรกันแน่ เวลาแม่น้ำมันไหลสะดวก ต้องไปสร้างกักน้ำไว้ มันจะได้ดี พอมันมีที่กักน้ำตามธรรมชาติ เราบอกว่าต้องไประเบิดมันออก ให้น้ำมันไหลสะดวก เพื่อการเดินเรือเชิงพาณิชย์

ประเด็นต่อมา ถ้าถามว่า ทำไมจีนจึงอยากทำเหลือเกินเรื่องการเดินร่องน้ำตรงแก่งคอนผีหลง คำตอบก็คือ *เรื่องเศรษฐกิจ*

ด้านเศรษฐกิจ จีนมีนโยบายที่จะแบ่งสินค้าส่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทที่มีคุณภาพสูง และประเภทที่มีคุณภาพต่ำ โดยจีนจะส่งสินค้าที่มีคุณภาพสูงออกทะเล เพราะสามารถที่จะไปสู่ประเทศที่มีอำนาจซื้อสูงได้ แต่จีนก็มุ่งหวังที่จะระบายสินค้าคุณภาพต่ำลงมายังลุ่มแม่น้ำโขง มาพม่า ลาว ไทย เขมร เวียดนาม ซึ่งยังไม่มีอำนาจในการซื้อสินค้าคุณภาพดีมากนัก นี่เป็นยุทธศาสตร์ทางการค้าที่จีนพยายามส่งสินค้าลงมา ลองคิดดูว่าเมื่อเปิดตลาดแล้ว เวลาจีนส่งตามแม่น้ำลงมากับไทย ส่งสินค้าย้อนแม่น้ำโขงขึ้นไป ใครได้เปรียบเสียเปรียบ เอาแค่คนหนึ่งวิ่งตามน้ำ อีกคนวิ่งทวนน้ำ มันก็พอมองเห็นประเด็นที่หนึ่งแล้ว

ประเด็นที่สอง ผมไปคุยกับรัฐมนตรีต่างประเทศลาว เขาบอกว่าเราจะต้องเห็นใจลาว เพราะบ้านเขาเมื่อก่อนอยู่หลวงพระบาง เวลาเขากลับบ้านเกิด จากเวียงจันทน์ไปหลวงพระบาง ก็ไปพบว่ามีคนขี่สามล้อที่หลวงพระบางใส่สูท เขาบอก โอ้โห เดี๋ยวนี้เอ็งใส่สูทเลยหรือ สามล้อบอกว่าซื้อจากจีน ตัวละไม่กี่ดังค์ แล้วเขาก็บอกว่ามอเตอร์ไซค์เมื่อก่อนซื้อจากไทย แต่เดี๋ยวนี้ซื้อจากจีนซื้อได้ ๓ คัน ถ้าซื้อมอเตอร์ไซค์ไทย ซื้อได้คันเดียว เห็นใจหน่อยแล้วกัน

เห็นหรือไม่ว่า ลาวมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้สินค้าจากจีนลงมา เพราะบ้านเขามันเหมาะกับสินค้าประเภทอย่างนั้นของจีน ดังนั้น ถ้าผมเป็นลาว ผมก็ไม่ค่อยอยากตะเบ็งเสียงเหมือนกัน ได้กับเสียก็หักลบกันไปบางส่วน แต่ว่าเวลาที่คุยส่วนตัวก็จะบอกว่าเราช่วยเอ็ดตะโรหน่อย ตลิ่งฉันพัง ชาวบ้านฉันเดือดร้อน แต่เราจะเอาลาวเป็นแบบอย่างไทยได้หรือไม่ เราต้องคิดให้ดี

ลองดูประเทศไทยแล้วกันว่าเศรษฐกิจจะเป็นอย่างไร สิ่งที่จีนจะส่งมาคือ ผลไม้ทั้งหลาย แอปเปิล ลูกท้อ เสื้อผ้า หอม กระเทียม ฯลฯ ชาวบ้านที่เชียงของบอกว่าเราปลูกกิโลละ ๔๐ บาท ก็จะตายแล้ว ของจีนมาถึงบ้านเรากิโลละ ๑๐ บาท พอไปดูสถิติที่กระทรวงพาณิชย์เก็บ ผมดูสถิติหลังจากเปิด

ท่าเรือ ประเทศไทยส่งเข้าจีนมากมาย ดีกว่าที่จีนส่งเข้ามาบ้านเรา แต่โทษเถอะครับ ผมเป็นประเภทไม่ชอบดูสถิติเท่านั้นก็ไปสืบต่อแถวท่าเรือ ปรากฏว่าสินค้าจีนที่เข้าประเทศไทยมา ๔ แจ้ง ๑ ข้อมูลนี้ได้จากตำรวจ ตำรวจบอกผมว่าไล่จับอยู่

ยิ่งกว่านั้นสินค้าที่ไทยส่งให้จีน คือ ไก่แช่แข็ง ตีนไก่ ปูนซีเมนต์ เหล็กเส้น เราพอจะรู้ว่าผลประโยชน์อันนี้ได้แก่ใครบ้าง ขณะเดียวกัน เรือที่มาจากจีนนอกจากส่งสินค้าลงมาแล้ว ขนมนุษย์ลงมาด้วย ผมว่ามีผู้หญิงและผู้ชายที่เข้ามาหางานทำในประเทศไทย เรือเข้ามาแล้ว มีเรือเล็กรับระหว่างทางส่งขึ้นฝั่ง ข้อมูลนี้ผมได้จากทหาร

เรื่องเศรษฐกิจต้องคิดกันหนักว่า มันจะเป็นอย่างไร ผมเป็นนักเศรษฐศาสตร์ การค้าขายเสรีมันก็ดี ก็ได้ประโยชน์ แต่ก็ต้องดูจังหวะ เวลา เมื่อไรอย่างไร ใครเป็นอย่างไร ก็ต้องดูตาม้าตาเรือเหมือนกัน

ประเด็นสุดท้าย ท่าทีของเวียดนาม เวียดนามมีความรู้สึกสูงมากตั้งแต่ต้น แต่ปัจจุบันเขาก็บอกตรงๆว่า เขาไม่มีผลกระทบ ตอนไปเวียดนาม ผมตกใจมากคุยกับระดับนักการเมืองระดับเจ้าหน้าที่ประจำ คุยกับนักวิชาการ คุยกับชาวบ้าน เขาบอกตรงกันหมดว่าไม่มีผลกระทบ ผมบอกว่าบ้านเรามีน้ำขึ้นน้ำลง บ้านเขามีน้ำขึ้นน้ำลงไหม ไม่มี ทั้งที่แม่น้ำสายเดียวกันแล้ว มันต่างกันได้อย่างไร ก็มาพบความจริงว่า น้ำที่มาจากจีนที่มาจากเขื่อน พอไปถึงเวียดนามส่วนที่มาจากจีนมันร้อยละ ๑๐-๒๐ เท่านั้นเอง มันมีแม่น้ำไหลเติมตลอด ไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำมูล ชี แม่น้ำจากพม่า เขมร ลาว ไหลเติมมาตลอด ส่วนที่กระทบจากเขื่อนของจีนต้นๆ คือ ที่ประเทศไทยกับลาว แต่ของเขามันมีน้ำอื่นเข้ามาหล่อเลี้ยง มันก็ไม่โดน นั่นประการหนึ่ง

ประการที่สอง ดูตามแผนที่ เราพบว่าเวียดนามอยู่หลังเขมร เขมรมีทะเลสาบอันใหญ่ เป็นตัวกันชนอย่างดี เวลาน้ำจากจีนมามาก แม่น้ำโขงไหลเข้าไปในทะเลสาบมาก แต่พอน้ำมันน้อย ทะเลสาบ มันไหลลงมาเติมให้แม่น้ำโขง เวียดนามอยู่ท้าย เขาก็ไม่รู้สึกอะไร เพราะน้ำในทะเลสาบคอยเติมให้ ตกลง

เวียดนามยังไม่มีปัญหา ผมก็เล่าให้เขาฟังว่าบ้านเรามีปัญหา เขาก็ตกใจและบอกว่าเราควรต้องดูแลเรื่องนี้ให้ดี เขาก็ไม่รู้ว่าผลกระทบสิ่งแวดล้อมในอนาคตข้างหน้า เขาจะโดนด้วยหรือไม่

ปัญหาตรงนี้ ผมไปคุยกับท่านทูตอังกฤษ ซึ่งเป็นคนที่เจรจาในช่วงที่เจรจากันอยู่ด้วยและลงนามกัน ต้องเข้าใจว่าเรื่องปรับปรุงร่องน้ำมี ๔ ประเทศ คือ จีน พม่า ไทย ลาว ส่วนเวียดนามกับเขมร เขาไม่เกี่ยวเรื่องปรับปรุงร่องน้ำ หรือเราเรียกว่า*ระเบิดแก่ง* แต่เขาจะถูกกระทบปลายน้ำ อย่างไรนั้นอีกเรื่องหนึ่ง

เรื่องคณะกรรมการแม่น้ำโขง และเรื่องสัญญาที่มีอยู่ข้อหนึ่งคือ ความร่วมมือในการดูแลแม่น้ำโขงร่วมกัน ๖ ประเทศ คำถามคือ ถ้าเราหาพันธมิตรให้ดี มันมีหนทางที่จะทำได้ในการที่จะต้องไม่ปล่อยให้จีนเล่นตามอำเภอใจในเรื่องน้ำเหนือแม่น้ำโขง แต่จีนจะต้องใส่ใจให้เราได้มีส่วนร่วมในการดูแลระดับน้ำในแม่น้ำโขงด้วย ผมคิดว่าเราน่าจะหยิบยกเป็นประเด็นในการเจรจากันได้ ดังนั้น อย่างที่ผมเรียนคือ เราต้องแยกกันระหว่างเรื่องเขื่อนกับเรื่องระเบิดแก่ง

สุพจน์ : ผมเห็นด้วยที่ท่านอาจารย์เจิมศักดิ์พูดหลายต่อหลายเรื่อง และจะขอเสริมว่า การที่จีนคิดทำเขื่อน นอกจากสภาพทางกายภาพของแม่น้ำที่เหมาะจะทำเขื่อนแล้ว เขายังได้ส่วนเกินจากพลังงานน้ำเอามาแจกจ่ายไปตามมณฑลต่าง ๆของเขาในแถบตะวันตกเฉียงใต้ด้วย และเขาต้องการจะพัฒนาจุดตรงนั้นด้วย

อีกอย่างเขาต้องการที่จะขายน้ำ และมีคนไทยไปร่วมลงทุนสร้างที่นั่นจริง เพราะในกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (Greater Mekong Subregion/GMS) มีการพูดถึงเรื่องความร่วมมือทางด้านพลังงาน ซึ่งจะมี power grid คือ การแบ่งปันพลังงานไฟฟ้า จากจีน จากลาว ผ่านเข้ามาทาง power line ในเมืองไทยซึ่งมีเต็มทุกตำบล ทุกอำเภอ ของเมืองไทย เชื่อมต่อไปยังประเทศเพื่อนบ้าน ในพม่า ลาว

ผมคิดว่าความร่วมมือตรงนี้มันมีที่มาที่ไป เริ่มมาตั้งแต่ปี ๒๕๓๕ ที่ GMS เกิดขึ้น และเมื่อปีที่แล้วที่พนมเปญ มีการประชุม summit ผลออกมาคือเกิดแผนพัฒนาสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ และมีจุดเน้นหนักมากทางด้านการเดินเรือและด้านการค้าขาย การลงทุน การท่องเที่ยว ผมพูดแบบกลางๆว่า การขนส่งทางน้ำที่จีนบอกว่าจะมีการระเบิดแก่งถึง ๓ ระยะด้วยกัน คือ ๑๐๐ ตันแรก ๓๐๐ และ ๕๐๐ ตัน เป็นผลมาจากกระบวนการเจรจา ซึ่งไม่ใช่การเจรจาแค่ครั้งเดียว มีการเจรจาเริ่มตั้งแต่ก่อนหน้านี้ที่จีนสำรวจเดินเรือจากเชียงรุ้งมาถึงเวียงจันทน์ สามารถเดินเรือได้ แต่ข้อเท็จจริงของแม่น้ำโขงทุกคนก็ทราบว่าถ้าหน้าแล้งเดินเรือลำบาก เดินเรือไม่ได้ บ้านเรายังดีตรงที่ประชาชนยังมีสิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสาร แต่ลองไปถามพวกจีน พม่า ลาว เขาไม่มีกลไกแบบนี้ อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องนี้ก็เกิดก่อนที่เราจะมีรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

สมัยก่อน ก่อนที่จะระเบิดเกาะแก่ง เรือจะเดินได้ในเฉพาะหน้ามรสุมเป็นเรือขนาด ๖๐ ตัน แต่ว่าอีก ๔-๕ เดือน พอเข้าหน้าแล้ง มันไม่มีโอกาสจะเดินได้เพราะจะติดโขดหิน ติดแก่ง ซึ่งเป็นอุปสรรคในการเดินเรือ เข้าใจว่าจีนเขาเดินเรือล่องมาจนถึงเวียงจันทน์ เขารู้ บวกกับสิ่งที่ฝรั่งเศสเคยทำการสำรวจมาเมื่อ ๑๐๐ กว่าปี เพราะเส้นทางการคมนาคมทางน้ำจะถูกกว่าสร้างถนนมาก นี่คือข้อเท็จจริง จีนลงทุนแค่ ๕ ล้านเหรียญเท่านั้น ที่จะระเบิดต่างๆ ถ้าเกิดว่าเรายอมให้ระเบิดแก่งคอนผีหลงไปด้วย เขาก็สามารถที่จะเดินทางจากซือเหมา ซึ่งสูงขึ้นไปทางเหนือของจีน มาถึงหลวงพระบางได้โดยสบาย และเรือขนาด ๑๕๐ ตัน สามารถเดินได้ตลอดทั้งปี

แต่ว่าการที่จะดำเนินงานต่อไปในระยะที่ ๒-๓ ไม่ใช่เรื่องง่ายๆแล้ว เพราะระยะที่ ๑ ก็มีปัญหาแล้ว อย่างของจีน แม่น้ำแยงซีเกียงมีสามแก่ง ที่เขาทำไปแล้ว เขาสามารถที่จะเดินเรือได้จากโฉ่งชิง ซึ่งเขาจะพัฒนาเป็นเมืองนครอันดับ ๔ ของประเทศจีน ไปถึงปากน้ำเมืองเซี่ยงไฮ้ ตลอดลำน้ำเป็นพันๆกิโล เรือเดินสมุทรสามารถเดินเข้ามาได้ จีนต้องอพยพคนเป็นสิบๆล้านออกไป อย่างว่า

ประเทศเขาเป็นประเทศสังคมนิยม แล้วรัฐบาลพูดอย่างไรประชาชนเขาก็ต้องทำตาม

ผมพูดจริงๆ ว่าปัญหาต่างๆที่เกิดจากการกระทำมีทั้งบวกและลบ แง่ลบอย่างการอพยพของคนมาไทย ไม่ใช่แค่เฉพาะคนจีน ยังมีเกาหลีเหนือ ซึ่งเดินทางเข้ามาไทยเพื่อใช้เป็นจุดที่จะเดินทางต่อไปยังประเทศที่สาม และยังมีเรื่องยาเสพติด และสินค้าที่เข้ามา ดังนั้น ถ้าเราไม่จัดการบ้านเมืองของเรา เจ้าหน้าที่รัฐของเรา ประชาชนของเราไม่เป็นหูเป็นตาให้กับรัฐ มันก็คงเสีย แต่ยังมีความตกลงที่สามารถจะดำเนินการได้ก่อน คือ สินค้าทางการเกษตรที่สามารถจะมาได้ จีนเขาก็ลงมาได้ ของไทยก็สามารถขึ้นไปได้ แต่เรามีอะไรที่จะขายให้กับจีนนอกจากลำไยอบแห้ง และแบบที่อาจารย์ว่าปีกไก่ หรือว่าไก่ตัดเป็นชิ้น และก็ยังมีไก่มีกระดูกส่งขึ้นไป หรือว่ากุ้ง ซึ่งก็แปลกใจไปที่เซียงรุ้ง กุ้งกุลาดำสดๆนี่ก็มีให้กิน เขาบอกว่ามาจากแถวบ้านเรา การค้ามัน two way ก็ต้องมีทั้งได้และเสีย

เราก็ยังดีกว่า ลาว และพม่า ซึ่งชุมชนสองข้างทางของเขา ที่แม่น้ำโขงไหลผ่านก็คงได้รับผลกระทบพอๆกับของเราที่ได้รับอยู่ขณะนี้ และจะได้รับมากยิ่งขึ้น ถ้าหากว่า *คอนผีหลง* จะต้องถูกระเบิด

ผมก็เห็นด้วยกับหลายคนที่บอกว่า คนที่จะได้รับประโยชน์จริงๆ ก็คือพวกนายทุนแน่นอน เพราะถ้าเกิดมีการเดินเรือ เรือที่เดินมีขนาด ๑๐๐ ตัน จะได้ทั้งการขนส่งสินค้า ด้านการท่องเที่ยว ซึ่งมันก็มีลักษณะเฉพาะพิเศษของการเดินเรือในแม่น้ำโขงตอนบน เขาอาจจะใช้เรือครูส เรือขนาดใหญ่ๆ ๑๐๐ ตัน มันก็สามารถที่จะพักแรมบนเรือได้ มีเครื่องอำนวยความสะดวกพร้อม นายทุน คือ คนที่ได้ผลประโยชน์ แต่ไม่ใช่ชาวบ้าน เห็นด้วยนะครับว่า ผลประโยชน์ที่ได้ ก็คือ ประเทศไทย แต่ว่ามันไปอยู่ในชุมชนของคนอีกระดับหนึ่ง มันมีทั้งดีทั้งเสีย แต่ว่าเราต้องชั่งน้ำหนักกันดู แล้วชุมชนต้องเปลี่ยนแปลงแน่นอน เพราะว่าสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป

สุพจน์ อิศรางกูร ณ อยุธยา *สุนี ไชยรส*

ถามหา *มาตรฐาน EIA*

เจิมศักดิ์ : เจ้าของเรื่องการระเบิดแก่งในไทย คือ กระทรวงคมนาคม คณะกรรมาธิการการมีส่วนร่วมได้ขอดูเอกสารหลักฐานทั้งหลาย ปรากฏว่าแผนที่ทุกอย่าง จุดระเบิดแก่งมีที่ไหน มาจากจีนทำทั้งหมด ไปประเทศอื่นๆที่เกี่ยวข้องขอดูเอกสารแบบเดียวกัน ก็เป็นของจีนทำทั้งสิ้น พอสาวกลับไปก็พบว่า จีนเป็นคนต้นคิด และออกเงินให้ทำ EIA (รายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม) พอเอาผลรายงานมาดู รับไม่ได้ เป็น EIA ที่ศึกษาไม่ครบ ๑ ปี ดูแล้วเป็นผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่ทำมาหยาบมาก ไม่อยู่ในระดับที่รับได้ และจากข้อมูลที่ท่านรัฐมนตรีประพัฒน์เล่าถึงกายภาพของแม่น้ำโขงแล้ว ผมคิดว่ามันเป็นเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชัดๆ เราก็ไม่ควรให้เรื่องนี้ไปอยู่ในการดูแลของกรมเจ้าท่า กระทรวงคมนาคมกรมเดียว เพราะเขาจะมองแต่

เรื่องการเดินเรือค้าขายอย่างเดียว ผมคิดว่าควรต้องมีการปรับหน่วยงานที่เข้ามารับผิดชอบใหม่ เพื่อให้มององค์รวมของเรื่องทั้งหมดได้

นิวัติ : ที่ผ่านมา การทำ EIA มีข้อจำกัด คือ เราไปศึกษาเพียงแค่วิทยาศาสตร์เท่านั้น เช่น ปลามีกี่ชนิด มีที่มาอย่างไรบ้าง แต่ไม่ได้คิดถึงวิถีชีวิต ไม่ได้มองถึงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ อารยธรรม หากมีการทำ EIA ต่อไป ผมว่าต้องรวบรวมไปถึงผลกระทบต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม อารยธรรมอันเก่าแก่ มันจะเป็นธรรมสำหรับชาวบ้านด้วย

ประพัฒน์ : ขออนุญาตเรียนความคืบหน้าให้ทราบเกี่ยวกับเรื่อง EIA เวลานี้ผมได้สั่งตั้งคณะทำงานทบทวนระบบการทำ EIA ทั้งประเทศ สาเหตุที่ต้องมีการปฏิรูป EIA ใหม่ ทุกท่านคงทราบดี คือ

๑. ผลการศึกษามักไม่ค่อยยอมรับ

๒. ผลการศึกษามักไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง

๓. ผลการศึกษามักไม่ค่อยมีคนที่มีผลกระทบจากการทำโครงการ เข้ามามีส่วนร่วมศึกษาด้วย

จึงทำให้การศึกษาของ EIA ที่ผ่านมา บางครั้งก็บิดเบือน ไม่ตรง บางครั้งศึกษาแล้วก็ไม่ครอบคลุม มันมีเหตุปัจจัยหลายอย่างมาก อาทิเช่น บริษัทผู้รับจ้างศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต้องรับเงินจากเจ้าของโครงการ เช่น ผมจะทำถนนสายหนึ่งที่จะต้องผ่านป่าชายเลน คำสั่งเขียนเอาไว้ว่าจะต้องจ้างบริษัทที่ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบสิ่งแวดล้อม และผมเองเป็นคนที่ทำโครงการหลายพันล้าน เพราะฉะนั้น หน้าที่ของคนทำโครงการ ก็คือ จะต้องทำโครงการให้ผ่าน ถ้าผลของการศึกษาไม่ผ่าน คุณก็ไม่ได้รับเงินงวดสุดท้าย หน้าที่ของคุณ คือ ต้องศึกษาให้ผ่านให้ได้ด้วยวิธีการทุกอย่าง เพราะฉะนั้น มันจึง Bias ได้

ต่อไปนี้ต้องศึกษาวางองค์กรใหม่ มีการจัดทำคณะกรรมการ ผู้ชำนาญการใหม่ มีการศึกษาโครงสร้างใหม่ บางอันไม่ต้องศึกษาลึกมาก เช่น โรงแรมมีกี่ห้อง ก็เอาง่ายๆพอ ไม่ต้องไปผ่านกระบวนการเดียวกัน

โครงการใหญ่ๆ ก็อย่าทำง่าย แล้วโครงการเล็กๆ ก็อย่าไปยาก ที่ผ่านมาทุกโครงการเราใช้ขั้นตอนเดียวกันหมด ทำให้ประเทศนี้มีโครงการติดค้างเยอะมาก และล่าช้า ต่อไปผมจะจัดประตูหลายประตู แต่ละโครงการเข้าไปในประตูแต่ละประตู โครงการไหนต้องศึกษามากๆ ก็เข้าไปประตูยากหน่อย มีคณะกรรมการที่ดำเนินการที่มั่นคงหน่อย ส่วนโครงการไหนที่ง่ายๆ มีผลกระทบน้อย ก็เข้าประตูที่เร็วหน่อย มีการพิจารณาที่ไม่ยุ่งยาก ในเวลานี้ใกล้จะเสร็จสิ้นแล้ว

ภายในสิ้นปีนี้ อาจจะเห็นหน้าตาใหม่ของระบบการทำ EIA ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่มากของประเทศนี้ ที่ต้องรีบวางระบบในคราวนี้ เพราะตอนนี้มีสัญญาณว่าเศรษฐกิจกำลังจะฟื้น เราหยุดการลงทุน คนเก็บเงินเฉยๆเอาไว้หลายปีแล้ว ถ้าเมื่อไรเศรษฐกิจถูกกระตุ้นจนฟื้น คนอยากจะลงทุนมากขึ้น เมื่อนั้นกิจกรรมเพิ่มขึ้นอีกหลายเท่า คนจะขอการลงทุนภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรม ภาคอะไรต่างๆเยอะมาก ถ้าหากว่าโครงสร้าง EIA ยังเป็นอย่างนี้จะไม่สามารถรองรับกิจกรรมต่างๆเหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะฉะนั้น ผมจึงต้องรีบทำมันให้เสร็จ ก่อนที่จะมีผู้มาขอเสนอผลงานการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นกว่านี้ ซึ่งคิดว่าภายใน ๒-๓ ปีข้างหน้า เราอาจจะพบกับปัญหานี้ นี่คือการพยากรณ์ข้างหน้า และจะต้องมีการแก้ไขปัญหาเพื่อดักทางเอาไว้

ส่วนที่มีการถามว่า ใน EIA ได้กำหนดการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หรือไม่ ตอบว่า มีครับ ในการทำ EIA จะบอกขั้นตอนเลยว่า ขั้นตอนไหนจะต้องมีประชาชนมาร่วมพิจารณาด้วย ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องเข้ามาร่วมพิจารณาด้วย ก็คือ ทำเรื่องยากให้มันยาก ทำเรื่องง่ายให้มันง่าย ไม่ใช่ว่าทำเรื่องง่ายให้มันยาก ทำเรื่องยากให้มันง่าย

ขอเข้าสู่ประเด็นโครงการระเบิดแก่ง หลังจากที่ผมได้เรียกเจ้าหน้าที่มาพูดคุย ก็ทราบว่าแม่น้ำโขงเป็นของไทยเพียงนิดเดียว เจ้าของมีหลายประเทศเหลือเกิน จีนเป็นเจ้าของมากที่สุด การทำอะไรต่อแม่น้ำโขง ไม่ใช่ทำโดยลำพังเฉพาะประเทศไทยได้ แต่ต้องอาศัยความร่วมมือ เช่น ถ้าประเทศไทยจะศึกษา EIA ของประเทศไทยเอง ก็ศึกษาได้เฉพาะเขตแดนในประเทศไทย ซึ่งมีผลน้อยมากต่อแม่น้ำโขงทั้งสาย ในฐานะที่ผมเป็นกรรมาธิการ MRC ซึ่งมีสมาชิกคือ ไทย ลาว เขมร เวียดนาม สี่ประเทศ พม่าเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ ส่วนจีนแทบจะไม่มาเลย ปัญหา MRC ส่วนใหญ่ที่เจอคือ ปัญหาเรื่องฝั่งและน้ำท่วม ดังนั้น สิ่งที่ประชุมกัน เขาก็จะเรียกร้องเสนอแผนการลดน้ำท่วม การปล่อยน้ำ ขอข้อมูลจากทุกประเทศ ไม่เคยมีปัญหาเรื่องอื่นมากนัก

กรณีที่มีการเสนอให้ศึกษาวิจัยระบบนิเวศวิทยาแม่น้ำโขงหลังการระเบิดแก่ง ผมได้เคยเสนอเข้าไปใน MRC ว่าให้การศึกษาเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของ EIA แต่ในขณะนั้นหลายประเทศก็ไม่เห็นความสำคัญ โดยส่วนตัวพยายามทำความเข้าใจกับรัฐมนตรีสิ่งแวดล้อม ๓-๔ ประเทศนั้น จนสุดท้าย ผมได้ไปขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ IUCN ซึ่งเป็นหน่วยงานกลางทำงานด้านสิ่งแวดล้อม ไม่มีผลประโยชน์อื่นใดเคลือบแฝงว่า ขอให้เขาเป็นเจ้าภาพลองไปสำรวจขอความร่วมมือจากประเทศภาคีที่เกี่ยวข้องเบื้องต้นสักรอบก่อน ปรากฏว่าได้ผล IUCN ก็ Active มาก ได้เดินทางไปเจรจากับประเทศภาคีต่างๆ และได้ไปสำรวจเบื้องต้นที่แม่น้ำโขง ก็ได้พบปรากฏการณ์ที่น่าศึกษาเพิ่มเติมได้

สิ่งหนึ่งที่ผมอยากเรียนให้ทราบ คือ ในการประชุม MRC ต่อไป ผมก็จะอาศัยผลการศึกษาเบื้องต้นของ IUCN รายงานให้ MRC ได้รับทราบ พร้อมกับเรียกร้องให้กรรมการหันมาให้ความสนใจศึกษาระบบนิเวศวิทยาลุ่มแม่น้ำโขงหลังการระเบิดแก่ง หลังการเปิดช่องทางเดินเรือ แน่นอน เราไม่สามารถที่จะไปห้ามการระเบิดแก่ง หรือการระเบิดแก่งที่ระเบิดไปแล้ว มันเป็นระบบนิเวศวิทยาที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว คงจะเรียกคืนมาไม่ได้ ตอนนี้เหลืออยู่ที่ *คอนผีหลง* ที่เดียว นอกนั้นเขาระเบิดไปหมดแล้ว หน้าที่เราคือ เราต้องอธิบาย

ถึงปรากฏการณ์ว่าเกิดอะไรขึ้นมา หลังจากการระเบิดเพื่อที่จะแจ้งให้ประชาชนของประเทศนั้น ๆทราบว่า จะต้องเตรียมการรองรับอย่างไรบ้าง

สุพจน์ : อันที่จริงแล้ว ในแง่ของข้อตกลงระหว่างประเทศมันก็มีว่า จะต้องทำการศึกษา EIA ศึกษาผลกระทบทางระบบนิเวศวิทยา ตอนที่ทำก็มีหน่วยงานของรัฐถึง ๔ ประเทศ ไปร่วมทำ แต่เขาเก็บข้อมูลในช่วงหน้าแล้ง ตอนช่วงหน้ามรสุมเขาไม่ได้เก็บข้อมูลตรงนี้ และตอนที่ไปทำ เขามีทีมสำรวจที่จะปรับปรุงร่องน้ำอย่างไร มีทางด้านระบบนิเวศวิทยา เป็นสองทีมด้วยกัน ฉะนั้นความรับผิดชอบต้องเป็นความรับผิดชอบของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐทั้ง ๔ ประเทศ ไปร่วมกันทำและให้ความเห็นชอบ ผมคิดว่าเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน เพราะต้องเป็นข้อมูลเท็จจริง ข้อมูลจะต้องมีการเก็บ เพราะว่ารัฐบาลเองก็มีข้อมูลหลักฐานที่ต้องบอกว่าน้ำจะขึ้นจะลงเมื่อไร ข้อมูลทางระบบอุทกศาสตร์มันก็คงต้องมี

อีกอย่างหนึ่ง จีนไม่เคยเป็นสมาชิกของ MRC และ MRC ก็เป็นเรื่องของประเทศท้ายน้ำ ๔ ประเทศอาจจะโชคดีที่ปีที่แล้วจีนได้เข้าไปประชุมสังเกตการณ์ MRC แต่การที่เราจะผลักดันให้เขาเข้าเป็นสมาชิกของ MRC ได้หรือเปล่า มันอยู่ที่จิตสำนึกของเขา ถ้าจิตสำนึกเขาคิดว่า แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำระหว่างประเทศทุกคนควรจะเป็นเจ้าของร่วมกัน แบบนี้ก็ดี แต่จีนเขาคิดว่า ครึ่งหนึ่งของแม่น้ำโขงอยู่ในประเทศของเขา มันก็คงต้องใช้เวลา

ผกาวรรณ : ดิฉันมาจากสำนักประสานความร่วมมือระหว่างประเทศ กรมทรัพยากรน้ำ เป็นผู้รับผิดชอบดูแลในเรื่องกรอบความร่วมมือของลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งมีความสำคัญอยู่ ๒ กรอบ กรอบแรกคือ *ความร่วมมือในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตั้งแต่จีนไปจนถึงเวียดนาม* กรอบที่สอง คือ *กรอบของความตกลงร่วมมือพัฒนาแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืน* นั่นคือกรอบของ MRC ทั้ง ๔ ประเทศตอนล่าง ซึ่งมีแนวคิดสำคัญคือเรื่องความร่วมมือเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน นั่นหมายถึง

ว่า เราพิจารณาในแง่ระบบการใช้น้ำในลุ่มน้ำโขง เพื่อจะยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งการใช้น้ำอย่างสมเหตุสมผลและเป็นธรรม หลังจากที่ได้มีกรอบอันนี้แล้ว เราก็ได้มีการแปลงในเรื่องของความตกลงไปสู่การปฏิบัติ เราก็ปรับทำแผนงาน

แผนงานสำคัญๆ มีทั้งหมด ๘ แผนงาน แผนงานแรก คือ การใช้น้ำ เรื่องของสิ่งแวดล้อม การเดินเรือ การวางแผน และพัฒนาลุ่มน้ำ การท่องเที่ยว เรื่องของพัฒนาพลังงาน การจัดการน้ำท่วม และในเรื่องของกรอบเกษตรกรรม เพื่อจะยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชน

คำถามสำคัญที่ว่า ในการศึกษาหรือการทำกิจกรรมใดๆก็ตามบนลุ่มน้ำโขง มีเรื่อง EIA หรือไม่ กรอบเรื่องของสิ่งแวดล้อม เราเน้นในเรื่องของการรักษาระบบนิเวศของลุ่มน้ำโขง เนื่องจากว่าเป็นกรอบของความร่วมมือ ๔ ประเทศ ซึ่งเราเน้นความเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ หรืออะไรก็แล้วแต่ ฉะนั้น เราจะกำหนดสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาจะต้องได้รับความเห็นพ้องต้องกันทั้ง ๔ ประเทศ ในเรื่องการกำหนด EIA มีอยู่แล้วในแผนของสิ่งแวดล้อม แต่ขณะนี้เรายังเจรจากันอยู่ เพราะประเทศเรามีระบบ EIA ของเราเอง เป็นพระราชบัญญัติออกมาแล้วให้ถือใช้ปฏิบัติ ในอีก ๓ ประเทศ อย่าง เวียดนามก็มี แต่ว่าในเขมรยังไม่มี เพราะฉะนั้นเมื่อเราจะเอากรอบ EIA มาใช้ใน ๔ ประเทศ จะต้องเป็นระบบที่เห็นพ้องต้องกันทั้ง ๔ ประเทศ

ขณะนี้ในกรอบทั้ง ๔ ประเทศ ยังไม่มี ถ้าจะถามว่ามีกิจกรรมใดบ้างที่จะต้องมีการพิจารณา EIA ก็ไม่มี แต่ในแผนการใช้น้ำ เราจะมีการเจรจาเพื่อที่จะตามกฎระเบียบการใช้น้ำด้วยกัน ๖ ฉบับ เราทำเสร็จไปแล้ว ๒ ฉบับ ฉบับแรกคือ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การบอกกล่าวเล่าแจ้งว่า ถ้าเราจะทำอะไรควรดำเนินการอย่างไรบ้าง ฉบับที่สอง เน้นเรื่องความร่วมมือระหว่างพรมแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการป้องกันตลิ่งพัง ผลกระทบพวกนี้เป็นผลกระทบข้ามพรมแดน หมายถึงว่า กิจกรรมของประเทศหนึ่ง อาจจะกระทบต่ออีกประเทศหนึ่งก็ได้

ส่วนในเรื่องกรอบของการเดินเรือลุ่มน้ำโขง มี ๒ กรอบ ซึ่งประเทศไทยอยู่ตรงกลาง กรอบแรกคือ กรอบตอนบนที่กำลังจะพูดถึงอยู่นี้ ในกรอบของความร่วมมือเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ แม่น้ำหลานซาง (แม่น้ำโขงในประเทศจีน) หรือแม่น้ำโขง ๔ ประเทศตอนบน กรอบนั้นเน้นเรื่องความปลอดภัยในการเดินเรือ เรื่องระเบียบของการเดินเรือ แต่ว่ายังไม่ได้มองประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม หรือการยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนจากรากหญ้า กรอบการเดินเรือตอนล่าง ๔ ประเทศ มีแผนงาน ซึ่งมันระบุไว้ในมาตราที่ ๙ ระบุไว้ว่าต้องใช้ได้อย่างคุ้มค่า นอกจากจะใช้น้ำได้โดยตรงแล้ว การเดินเรือก็เป็นกิจกรรมที่สำคัญอีกอันหนึ่ง จึงได้เกิดกรอบการเดินเรือลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างมีอยู่ด้วยกัน ๖ องค์ประกอบ ซึ่งจะเน้นให้เป็นระบบ ตั้งแต่ในเรื่องของการกำหนดความปลอดภัย การสร้างเครือข่ายข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการเดินเรือ และในเรื่องของการให้ความรู้ความชำนาญ และการศึกษาแก่ผู้ที่จะทำการเดินเรือ และประชาชนที่อยู่ริมน้ำ เราเน้นที่การเดินเรือทุกประเภท ทั้งเรือขนส่งเรือพาณิชย์ และเรือรับส่งผู้โดยสาร รวมไปถึงด้านสิ่งแวดล้อมของการเดินเรือด้วย

ในกรณีการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำโขงตอนบน เวียดนามเป็นคนที่กดดันผ่านทาง MRC ให้มีการเจรจากับจีน เพราะเห็นว่าด้านล่างจะเสียเปรียบ แต่พอเรามีแผนการเดินเรือเพื่อตอนล่าง ซึ่งผลปรากฏว่าประเทศที่ได้ประโยชน์มากสุดคือเวียดนาม กับเขมร เพราะฉะนั้น เขาก็เริ่มมีเสียงแผ่วลง จริงๆแล้วผลประโยชน์ของทุกประเทศ เขาจะเน้นประเทศของเขาเป็นสำคัญ ในกรอบของความร่วมมือทั้ง ๔ ประเทศ ถึงแม้จะเท่าเทียมกันก็จริง แต่ว่าก็ยังมีผลประโยชน์อื่นแอบแฝง

อิสนี : เมื่อพูดถึง EIA จะเข้าใจว่า เป็นส่วนที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ได้รับทราบหรือเข้าไปร่วมตรงนั้น แต่ในเรื่องของโครงการระเบิดแก่ง มีการตกลงร่วมกันทั้ง ๔ ประเทศ สำนักงาน

เองไม่ได้เข้าไปร่วมทำ และไม่ได้รับทราบตั้งแต่แรกในเรื่องนี้ รับทราบก็ต่อเมื่อกระทรวงคมนาคมได้ส่ง EIA มาให้ทางสำนักงานให้ช่วยพิจารณาให้ความเห็นไปประมาณวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๔๔ ซึ่งเราก็ให้ความเห็นว่ายังมีประเด็นอะไรอยู่บ้าง ซึ่งเป็นประเด็นหลักๆ ส่วนในรูปแบบของ EIA ส่วนใหญ่ข้อมูลรายละเอียดหลายประเด็นไม่ชัดเจน อาจจะเรียกว่าเป็นแค่แนวทางหรือแนวความคิดก็ชี้แจงอยู่หลายที่และมีการประชุมคณะกรรมาธิการ ทั้งสภาผู้แทน วุฒิสภา ก็บอกว่า ไม่ใช่ EIA

สำหรับผู้แทนของไทยที่ไปร่วมจัดทำ ก็คือ เจ้าหน้าที่ของกรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชย์นาวี หรือกรมเจ้าท่า ทราบมาว่าเขาได้ไปอยู่ที่โน่นเลย ทาง สผ. เองไปชี้แจงต่างๆ ก็พยายามบอกว่า มันไม่สามารถตอบหลายๆ คำถามได้ เพราะว่าข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นข้อมูลที่เขาสำรวจในเรื่องระเบิดและการเดินเรือเท่านั้น ส่วนข้อมูลทางด้านสิ่งแวดล้อมจะกว้างมาก เช่น ถ้าจะบอกว่ามีผลกระทบต่อปลาอย่างไร ก็คือว่า พูดในภาพรวมของแม่น้ำโขง และก็บอกว่าช่วงที่จะระเบิดก็จะไม่ระเบิดช่วงที่ปลาวางไข่ประมาณนั้น แต่ในแง่ของการศึกษาในฐานะที่เป็นนักวิชาการดูในเรื่องผลกระทบมันละเอียดอ่อนมากกว่า

นั้น เรามองถึงต้นน้ำข้างบนด้วยไม่ใช่มองถึงผลกระทบตรงที่ระเบิดคอนผีหลง ว่ามีผลกระทบในแง่ของการระเบิดอย่างไร เพราะมันเป็นลำน้ำซึ่งมันไหลได้ เพราะฉะนั้น มันมีผลหลายอย่าง แต่ทางผู้แทนกรมการขนส่งทางน้ำ ก็พยายามชี้แจงว่า ในตัว EIA จะใช้แบบแนวทางของประเทศไทยไม่ได้ แต่จริงๆแล้ว แนวความคิด EIA ไม่ว่าจะสากล หรือว่าในประเทศไทย มันเป็นหลักวิชาการ ซึ่งใช้หลักการเดียวกัน หลังจากที่ทางสผ.ได้ให้ความเห็นไป บอกว่าควรจะมีการศึกษาเพิ่มขึ้น เขาเอาประเด็นตรงนี้ส่งไปให้ทางจีน ซึ่งก็มีข้อชี้แจงมาเฉยๆว่า ในประเด็นของกระแสน้ำ ทางด้านอุทกศาสตร์ได้ชี้แจงไว้แล้วในรายงาน อย่างประเด็นอื่นๆก็จะทำภายหลัง เราก็ไม่ได้ทราบข้อมูลโดยละเอียด

จากมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๔๖ ได้มอบหมายให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไปศึกษาผลกระทบเพิ่มเติมและทำความเข้าใจกับประชาชน ทางสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับเรื่องนี้มา ก็พยายามจะมองหางบประมาณเข้ามาศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม มันเป็นปัญหาตรงเรื่องงบประมาณมีไม่มาก ตอนนี้เราใช้เงินงบประมาณปี ๒๕๔๖ เพิ่งได้ดำเนินการที่จะทำตามกระบวนการจ้างศึกษา และลงนามในสัญญาจ้างศึกษาไป เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคมนี้เอง มีงบอยู่ ๒.๘ ล้านบาท เราเอาไปให้สำนักงบประมาณดูสัญญาการศึกษา ได้ถูกตัดไปเหลืออยู่ ๒.๗๘ ล้านบาท ก็ได้งบอยู่แค่นี้

ในด้านขอบเขตการศึกษา เราก็มองว่าถ้าเราจะศึกษาเรื่องลำน้ำมันคงไม่ใช่ประเทศเราประเทศเดียว สิ่งที่จะทำได้ หนึ่ง พยายามที่จะใช้ข้อมูลทุติยภูมิสำหรับในเรื่องของกระแสน้ำ เพราะว่าจะเป็นตัวที่ช่วยบอก ส่วนข้อมูลที่อยู่ในประเทศไทยจะใช้ทั้งสำรวจด้วยและทุติยภูมิด้วย และอันที่สอง สิ่งที่จะได้รับจากโครงการคือว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นคืออะไรกันแน่ และมีแนวทางหรือมีมาตรการอย่างไรทั้งในระยะสั้นระยะยาว

จากที่ท่านรัฐมนตรีประพัฒน์ ได้บอกว่าจะนำเรื่องนี้ไปทำ คงเป็นประเด็นในเรื่องของเขื่อนด้วย แต่ในการศึกษานี้ เรามุ่งไปแค่เรื่องการระเบิดแก่งเท่านั้น เพราะว่าเรื่องเขื่อนนี่ค่อนข้างยากมาก เราต้องทราบข้อมูลในเรื่องรายละเอียดเขื่อนของจีนด้วยเพราะมันสัมพันธ์กันมาก ตรงนี้นั่งเป็นทุกข์เหมือนกันว่า ผลออกมาจะให้คำตอบกับประชาชนได้หรือไม่

ประกร : ผมเป็นหัวหน้ากลุ่มสิ่งแวดล้อมของกรมเจ้าท่า ปัจจุบันคือ กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี ทีมของผมที่เดินทางไปด้วย ๓ คน มีฝ่ายวิศวกรรม และฝ่ายสำรวจ ๓ คน

ช่วงที่ไปก็คือ ช่วงที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งใช้เวลา ๓ ปี มีการไปเป็นช่วงๆ แต่ละช่วงก็สั้นบ้างยาวบ้าง ข้อมูลบางอย่างเป็นข้อมูลที่มีการเก็บต่อเนื่องกันมาเป็น ๑๐ ปี ทั้งข้อมูลที่เกี่ยวกับทางด้านอุทกศาสตร์ ทั้งที่เชียงแสน และในประเทศจีนเอง

การทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมเดิมในข้อตกลงไม่ได้พูดไว้ แต่เมื่อมีการออกแบบร่องน้ำและกำหนดปรับปรุงร่องน้ำ บางส่วนมีการขุดลอก บางส่วนมีการระเบิด เอาส่วนที่เป็นหินออกไป ทางเราเสนอว่า ควรจะต้องมีการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมด้วย เนื่องจากว่าเป็นการศึกษาร่วมกัน ๔ ประเทศ การที่จะนำเอากฎหมายของคนใดคนหนึ่งเพื่อเป็นหลักเกณฑ์ในการทำคงจะยาก จึงนำเอาแนวทางที่มีการตกลงกันไว้ของ ESCAP เป็นหน่วยงานขององค์กรสหประชาชาติ ที่รวบรวมแนวทางของทุกประเทศเข้ามา และเขาก็ให้แต่ละประเทศเอาข้อมูลของประเทศตัวเองเข้ามาร่วมในการเขียน EIA ในการทำรายงานผลกระทบครั้งนี้ด้วย

เรายอมรับว่า บางส่วนข้อมูลในระดับลึกเราลงไปไม่ถึง เราเองก็ถือข้อมูลทุติยภูมิไปค่อนข้างมาก เพราะเรามีการก่อสร้างท่าเรือเชียงแสนและท่าเรือ

เชียงของ ซึ่งมีการทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยบริษัทที่ปรึกษา เราก็นำข้อมูลนั้นไปร่วมกับเขาและมีการทำแบบสอบถาม ออกไปคุยกับชาวบ้านลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งการออกแบบสำรวจ การสุ่มตัวอย่าง แน่นอนว่าไม่สามารถที่จะไปคุยกับชาวบ้านทุกคนทุกครอบครัวริมแม่น้ำโขงได้ มีการใช้วิธีทางสถิติเก็บกลุ่มตัวอย่าง ไปแจกแบบสอบถาม เก็บข้อมูลทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ขณะนี้การดำเนินการของการระเบิดแก่งทางเหนือขึ้นไป มี ๑๐ แก่ง ที่อยู่ในลาว พม่า และจีน เสร็จเรียบร้อยทั้งหมดแล้วเมื่อเดือนเมษายนที่ผ่านมา เหลือแก่งสุดท้ายคือ คอนผีหลง

เจิมศักดิ์ : ถามคุณประกรว่า หลังจากฟังข้อมูลผลกระทบในวันนี้แล้ว คุณรู้สึกอย่างไรบ้าง

ประกร : อย่างน้อยที่สุด เราก็ได้พยายามผลักดันเรื่องนี้เข้าไปให้มีการพูดถึง ยอมรับว่าเรื่องนี้เราไปคุยกัน ๔ ประเทศ ไม่มีทางที่จะเอาชนะคะคาน

กันได้ แต่เราก็พยายามเต็มที่ให้มันมีส่วนที่มีการศึกษา อย่างน้อยเขายืนยันกันไว้ในส่วนหนึ่งแล้วว่า เมื่อมีการปรับปรุงกันแล้วผลกระทบที่มันเกิดขึ้น มันไม่ควรจะหนักหนาสาหัส ในเรื่องความเร็วของกระแสน้ำ ยืนยันว่าในการศึกษาเราได้ทราบว่าจุดที่เราไประเบิดแก่งหรือปรับปรุงร่องน้ำ ความเร็วของกระแสน้ำจะลดลง และในการตรวจวัดจริงๆ หลังจากการทำแก่งทุกแก่ง มีข้อมูลยืนยันออกมาว่า กระแสน้ำลดลงเพราะว่าความกว้างพื้นที่ของร่องน้ำมากขึ้น

เจิมศักดิ์ : ประเด็นนี้ กรมเจ้าท่าพยายามชี้แจงกับผมหลายครั้งแล้ว แต่ผมอยากจะเรียนว่า ความสนใจของเราคือ ความเร็วของกระแสน้ำทั้งแท่ง แน่นอนเมื่อมีอะไรมาสะดุดทั้งแท่ง กับเมื่อเปิดออกทั้งแท่ง แน่นอนว่ามันต้องไหลเร็วกว่า และมีผลส่งให้ตลิ่งมันพัง

ประกร : เรื่องของระยะเวลาดำเนินงานที่เราเคยรายงานคณะรัฐมนตรีไปว่าส่วนของ คอนผีหลง น่าจะดำเนินการได้ในช่วงเมษายน ๒๕๔๗ ซึ่งประเมินจากวิธีเทคนิคการทำงาน ระยะเวลาที่ใช้ในครั้งแรก โดยในครั้งแรกลงมือทำในปี ๒๕๔๕ เขาทำได้แค่ ๒ แห่ง ในจำนวน ๑๑ แห่ง เราก็คิดว่ากว่าจะมาถึงคอนผีหลง ก็คงจะถึงปีถัดไปอีกปีหนึ่ง คือ ปี ๒๕๔๗ แต่อันนั้นมันก่อนที่เราจะมีมติคณะรัฐมนตรีในเรื่องให้มีการพิจารณาเขตแดนไทย-ลาวให้เรียบร้อยก่อน ดังนั้นกำหนดการเรื่องการระเบิดที่คอนผีหลงก็เลื่อนไป ไปผูกไว้กับการเจรจาเขตแดนและการจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เริ่มทำกันใหม่

นิวัติ : ถ้าผมจำไม่ผิด ในรายงานของ EIA ที่ทำกันอยู่นี้ มีข้อหนึ่งบอกว่า ถ้ามีผลกระทบเกิดขึ้นในเรื่องการไหลมาของน้ำแล้วตลิ่งพัง จะต้องมีการแก้ไขปัญหา แล้วหยุดโครงการทันที เพราะฉะนั้น มันชัดเจนที่หน่วยงานของรัฐต้องยอมรับตรงนี้

การปักปันเขตแดนไทย-ลาว : ฟางเส้นสุดท้ายที่ช่วยชะลอการระเบิดแก่ง

สุพจน์ : ขณะนี้การปักปันเขตแดนไทย-ลาว ทางบกก็ไปได้พอสมควร แถวเชียงแสน เชียงของ ถ้าไปตามถนน ระยะทางก็ประมาณ ๖๐-๗๐ กว่ากิโลเมตร แต่ทางน้ำยังไม่คืบหน้าไปเท่าไร

ท่านผู้แทนทางกรมแผนที่ทหารคงจะทราบเรื่องนี้ว่า ทุกครั้งที่จะมีการปักปันเขตแดนเราต้องทำ Term of reference/ TOR คือ กระบวนการเจรจามานั่งคุยกันก่อนว่าจะใช้อะไรเป็นบรรทัดฐานในการระบุว่า ตรงไหนเป็นเขตแดนของใคร ตอนนี้ได้ผ่านขั้นตอนการทำ TOR กับลาว ยังเหลือจังหวะที่จะต้องลงไปสำรวจว่า จะปักปันเขตแดนโดยใช้กฎเกณฑ์อะไร แล้วผมกับทางผู้แทนกรมเจ้าท่าเดิมก็ได้พูดกับจีนไว้ว่า เขาจะทำอะไรก็ทำไปตราบใดที่ลาวกับพม่าเขายินยอมในเขตอธิปไตยของเขา แต่ในส่วนที่มาเกี่ยวกับอธิปไตยของเรา ระหว่างไทยกับลาวตรงเขตชายแดน เราบอกกับจีนว่า ขอให้รอก่อน ขอให้เราปักปันเขตแดนให้เสร็จเรียบร้อยก่อน เพราะการปักปันเขตแดนเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ท่านผู้แทนทางกรมแผนที่คงจะทราบว่า มันไม่ใช่ว่าพูดแล้วสามารถทำได้เลย จีนเขาก็คงเข้าใจ และยิ่งท่านอาจารย์เจิมศักดิ์ไปบอกว่าตอนนี้คนไทยเริ่มตื่นตัวเรื่องการระเบิดเกาะแก่ง ซึ่งจีนเขาก็คงตระหนัก เพราะจีนต้องการจะเป็นมหาอำนาจในภูมิภาค จีนก็ต้องพยายามทำตัวเขาให้ดูดี จะทำตัวเป็นคาวบอยไม่ได้ เพราะเขาก็คงต้องอยู่กับเรา ต้องพยายามที่จะไม่ทำอะไรให้เสียความรู้สึกกัน ถ้าคนเกลียดจีนขึ้นมา จีนก็ลำบาก ตรงนี้ก็เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะช่วยชะลอได้

อีกเรื่องคือ เขตแดนตรงนั้นมันเป็นเขตแดนที่เรียกว่า fixed boundary คือมันจะไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสน้ำเท่าไร ตามปกติไทยกับเพื่อนบ้านเราจะใช้กระแสน้ำ แต่ความตกลงที่เรามี ซึ่งทำกับฝรั่งเศสเมื่อปี ค.ศ.๑๙๒๖

ก็บอกไว้ว่าตรงนี้เป็น fixed boundary คือ สภาพมันเปลี่ยนแปลงไปพรมแดนก็จะเปลี่ยนแปลงไป

ผมคิดว่าเรื่องผลกระทบต่างๆ คงมีแต่ว่าในฐานะเจ้าของบ้าน เราก็คงไม่อยากจะเห็นสิ่งร้ายๆ สิ่งที่ไม่ดีกลับเข้ามามีผลกระทบต่อสังคมของเรา เพราะเราจะต้องอยู่ที่ตรงนี้ และผมคิดว่าเรามีสิทธิ์ที่จะพูดกับเขาได้ ผมคิดว่าเขาก็คงมีเหตุมีผลพอที่จะต้องฟัง ประเด็นตรงนี้ก็เป็นประเด็นหนึ่งที่จะต้องนำขึ้นไปเจรจา

ผมขอเรียนนิดหนึ่งว่า ความตกลงเดินเรือที่เราลงนามกัน เมื่อปี ๒๕๔๓ ความตกลงมีผลใช้บังคับ ๕ ปี และก็จะมีผลใช้บังคับไปโดยอัตโนมัติคราวละ ๓ ปี จนกว่าคู่กรณี คู่ภาคี ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด จะบอกยกเลิกเป็นลายลักษณ์อักษร ๓ เดือน ก่อนความตกลงจะหมดอายุ ตรงนี้เป็นเงื่อนไขของความตกลง เราไม่ใช่ประเทศต้นน้ำ เรากับลาวเป็นประเทศปลายๆน้ำแล้ว ถ้าเกิดไทยบอกว่าหยุด การเดินเรือพวกนี้ก็จะไม่มี แล้วเราจะขึ้นไปก็คงจะลำบาก คงต้องหาจุดประนีประนอมที่พอดี

อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงประการหนึ่งก็คือ ประเทศที่ให้น้ำกับแม่น้ำโขงมากที่สุดคือ ประเทศไทยและประเทศลาว ไม่ใช่ประเทศจีน ตัวให้น้ำก็คือแม่น้ำสาขา ไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำสงคราม แม่น้ำกก แม่น้ำมูล แม่น้ำชี ซึ่งเป็นตัวส่งให้กับน้ำที่ไหลลงไปถึงทะเลสาบในเขมร แล้วเข้าระบบธรรมชาติของมัน ถ้าหน้าไหนน้ำท่วม น้ำจะออกไปจากแม่น้ำโขงอีกที

เราทำลายระบบนิเวศวิทยากันมาพอสมควรแล้ว จนลาวเขาบอกว่าเขาเป็นปอดให้เรา เพราะเราไม่มีพื้นที่สีเขียว ป่าเราเหลือถึงร้อยละ ๒๐ หรือไม่ ถ้าอยากเห็นพื้นที่สีเขียว ต้นไม้ใหญ่ๆต้องข้ามไปดูในลาว สิ่งเหล่านี้เราอยู่กันมาเป็นพันๆปี เราทำลายกันมาตลอดเวลา ไม่ว่าคนเหนือ อีสาน ภาคกลาง เหมือนกันหมดแบบนี้ แต่ก่อนจะถามว่าธรรมชาติที่ได้เปลี่ยนแปลงไป เรามีส่วนทำลายด้วยหรือไม่ เราอาจจะไม่ได้ทำแต่อาจจะเป็นนายทุนทำ หรือว่า

นายทุนยึมมือเราทำ แต่ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นแบบนี้ มันต้องชั่งน้ำหนักว่าอะไรมันจะไม่ดี ถ้ามันเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบแล้ว ผมก็ไม่อยากเห็นสังคมไทยต้องเผชิญ คนที่เคยอยู่ตรงนี้ตั้งแต่ปู่ ย่า ตา ยาย เมื่ออยู่ไม่ได้ก็ต้องเข้ามาขายแรงงานในเมืองหรือมาทำอย่างอื่นซึ่งชีวิตเขาอาจจะมีความสุข ถ้าเกิดไม่มีอะไรมากระทบต่อเขามากนัก แต่ว่ามันจะมีไหมสังคมแบบนั้นในโลก อาจจะมีแต่มีไม่มาก แต่อย่างไร ก็ขอให้การเปลี่ยนแปลงอย่าไปทำลายคนส่วนใหญ่ของประเทศ

การมีส่วนร่วมของประชาชน และ *ทางเลือก* ที่สมดุลมีบ้างไหม

นิวัติ : อาจจะมีคำถามว่า ถ้าไม่ระเบิดแก่ง การเดินเรือพาณิชย์จะทำอย่างไร จากมุมมองของชาวบ้าน เราคิดว่าในแผนพัฒนาสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ มีแผนสร้างถนน ซึ่งกำลังสร้างกันอยู่ เรียกถนน R2E และ R3E ถนน R3E ผ่านคุนหมิงเข้ามาที่ห้วยทราย ผ่านมาที่เชียงของ เป็นเส้นทางบก ที่เป็นตัวเลือกอันหนึ่ง ซึ่งชัดเจนว่าเราไม่ต้องระเบิดแก่งก็ได้ ถ้าจะค้าขายทางน้ำ ปัจจุบันก็สามารถเดินเรือมาถึงเชียงแสน เรือของจีนจากซื่อเหมามาที่เชียงแสนทุกวัน ส่วนการค้ากับลาว ทุกวันนี้ เชียงของก็ค้าขายกับลาวอยู่แล้ว เครื่องอุปโภค บริโภค ทุกอย่างที่หลวงพระบางและปากเมงไปจากเชียงของทั้งสิ้น และการเลือกทางเลือกแบบนี้ ก็ไม่ก่อผลกระทบกับชุมชน ชาวบ้านสามารถทำมาหากินได้เหมือนเดิม ทำไมจึงต้องการระเบิดแก่งจากเชียงของให้ไปทะลุถึงหลวงพระบาง

ในเรื่องการท่องเที่ยว ขณะนี้เชียงของกลายเป็นเมืองท่องเที่ยวชัดเจน ส่วนเชียงแสนหมดสิ้นแล้ว เมืองเก่า วัฒนธรรมความเก่าแก่ ไม่มีเหลือแล้ว ถ้ารัฐคิดเรื่องการค้าขาย เศรษฐกิจเป็นหลัก ทำไมไม่สร้างเมืองใหม่ขึ้นมาอีกเมืองหนึ่งเพื่อค้าขายกับจีนไปเลย ตอนนี้เมืองเก่าแก่ต่างๆที่เรามีอยู่ มันพังทลายหมดแล้ว นี่คือสิ่งที่เราพยายามจะบอกให้รัฐทราบ

สุดท้ายที่เราอยากจะบอกคือ ข้อเสนอในการกำหนดอนาคตของแม่น้ำโขงและคนลุ่มน้ำโขง ผมคิดว่า โครงการขนาดใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำโขงต้องให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกขั้นตอน ทุกเรื่อง มิใช่บางขั้นตอนโยนให้ชาวบ้าน บางขั้นตอนที่สำคัญก็มุบมิบ ปัจจุบันนี้มันต้องเปิดเผยและชัดเจน

สุพจน์ : ผมคิดว่า คำตอบสำคัญที่ทางจีนเลือกผลักดันทางน้ำมากกว่าทางบก ก็เพราะว่าเส้นทางบกโดยเฉพาะเส้น R3E จากเชียงของข้ามไปห้วยทรายทะลุเข้าไปถึงเชียงรุ้ง และคุนหมิง มันเส้นทางผ่านป่าเขาทั้งนั้น และสภาพมันก็คดเคี้ยว ถนนสูง โค้งต่าง ๆอันตรายมากเหมือนกัน รถที่ส่งจะส่งขึ้นไปมันทำได้ แต่ว่าสู้ทางน้ำไม่ได้ ซึ่งลงทุนน้อยกว่า แต่ตอนนี้ถนนเส้น R3 ก็ได้รับการจัดสรรงบประมาณเรียบร้อยแล้ว แบ่งเป็น ๓ ส่วน คือ จีนออกส่วนหนึ่ง ไทยออกส่วนหนึ่ง และลาวออกส่วนหนึ่ง ซึ่งลาวได้กู้มาจาก ADB และถ้าถนนสร้างเสร็จ ก็ต้องสร้างสะพานเชื่อม เพราะภูมินิเวศแถวนั้นเป็นภูเขาเยอะเหมือนกัน ผมคิดว่าในที่สุดต้องเกิดการสร้างสะพานที่เชียงของ เพื่อใช้เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งติดต่อผ่านมาทางไทย อันเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน

เจิมศักดิ์ : ถ้าถามประชาชนฝั่งลาวว่า เขามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการนี้หรือไม่ ไม่ต้องพูดเลย เพราะประชาชนฝั่งลาวค่อนข้างกลัวรัฐ ส่วนประชาชนฝั่งไทย ถามว่า มีไหม ปรากฏว่าก็ไม่มีเหมือนกัน สิ่งแรกที่ชาวบ้านอยากรู้มาก ๆ คือ อยากได้ข้อมูลว่าระเบิดแก่งกันเมื่อไร อย่างไร แล้วจะมีผลกระทบอย่างไร แต่ปรากฏว่าผมไปคุยกับชาวบ้าน ชาวบ้านบอกว่าไม่มีโอกาสได้รู้เลย ถามอำเภอ ถามจังหวัด อำเภอและจังหวัดบอกว่าให้คอยดูทีวีก็แล้วกัน ผลกระทบมันมากกว่าที่จังหวัดจะรู้ ขณะเดียวกันเราชอบให้ประชาสัมพันธ์ออกไปว่าผลกระทบมันเท่ากับร้อยละ ๐.๐๑ ไปเอาตัวเลขมาจากไหน ก็คือ การ

ไปวัดเอาหินที่เอาออก เทียบกับหินที่เหลือทั้งหมด วิธีคิดอย่างนี้ง่ายเหลือเกิน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับรู้ ขึ้นต้นก็ไม่มีแล้ว การที่ชาวบ้านจะแสดงความเห็นจึงยิ่งค่อนข้างลำบาก

นิวัติ : ข้อเสนอแนะจากชาวบ้านที่สำคัญคือ เราอยากเห็นสิ่งที่มันเกิดขึ้นให้ชัดเจนว่า จะเอาอย่างไรกันแน่ ขอให้ใช้องค์ความรู้เป็นเครื่องตัดสิน อย่าใช้ผลประโยชน์ของใครบางคนมาเป็นเครื่องตัดสิน ท่านนายกฯมักจะบอกว่า มันเป็นเรื่องของคนส่วนใหญ่ ผมคิดว่า คำๆนี้มันฆ่าคนจนมาเยอะแล้ว

นอกจากคณะวิทยากรที่มาให้ความเห็นต่อโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขงแล้ว ในวงสัมมนายังได้มีการร่วมแลกเปลี่ยนความคิดจากผู้เข้าร่วมรับฟัง ดังมีประเด็นสรุปได้ดังนี้

- โครงการระเบิดแก่งมีผลกระทบไม่เฉพาะแม่น้ำโขง แต่ยังกระทบลำน้ำสาขา เช่น น้ำสงคราม ทั้งด้านนิเวศ การขึ้นลงของน้ำ ประมง เศรษฐกิจ และประเพณีของชุมชนน้ำสงคราม
- รัฐดำเนินการโดยประชาชนไม่มีส่วนร่วม ชาวบ้านไม่รู้สาเหตุการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศที่กระทบต่อการทำมาหากินของตน ต้องเร่งให้ข้อมูล
- แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจในลุ่มน้ำโขงล้มเหลว ทั้งการสร้างเขื่อน ระเบิดแก่ง โครงการท่อส่งน้ำ ควรเปลี่ยนมายึดแนวทางความมั่นคงและสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรของชุมชน
- กรณีระเบิดแก่ง ไม่มีหน่วยราชการเข้าไปรับผิดชอบ ดูแลผลกระทบของชาวบ้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม
- การปักปันเขตแดน ไปถึงไหน ชาวบ้านไม่รับรู้ และไม่มีส่วนร่วม
- ขณะนี้เกิดปัญหาตลิ่งพังหลายจุด กระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน

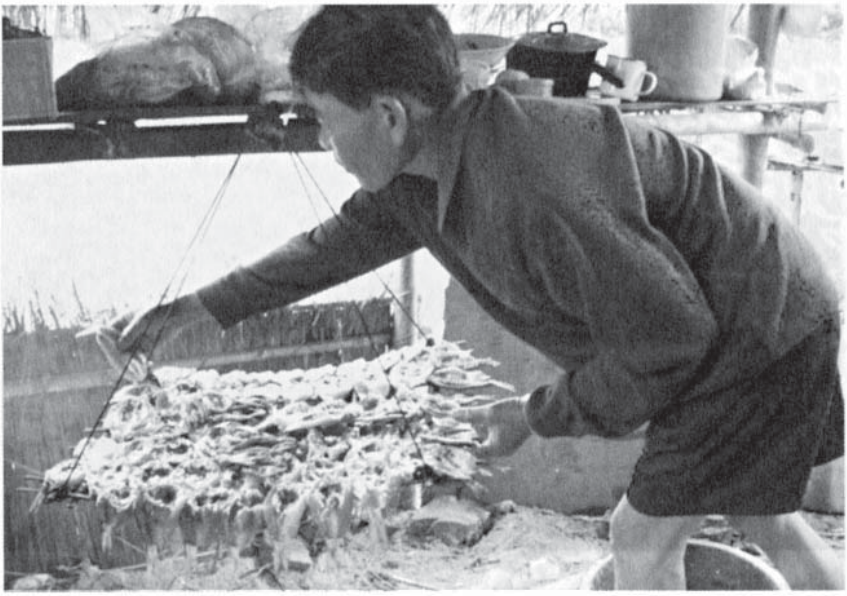

- ชาวบ้านที่เดือดร้อนต้องออกมาเคลื่อนไหว ขณะที่รัฐบอกว่าเป็นเรื่องคนกลุ่มน้อยต้องเสียสละ
- ภาคประชาชนจะต้องผลักดันให้เป็นเรื่องของส่วนรวม ที่ทุกฝ่ายต้องมาช่วยกันแก้ ดังนั้นต้องเร่งสื่อสารพูดคุย
- ควรมีการตั้งคณะทำงานร่วมกันหลายส่วน ทำงานแบบบูรณาการ เพื่อรวบรวมประเด็นสร้างความรู้ เปิดประเด็นสาธารณะ
- ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับต้นทุนทางสังคมของชุมชนในลุ่มน้ำ เพื่อวิเคราะห์ถึงผลกระทบ และต้นทุนที่ต้องสูญเสียจากโครงการ
- ผลักดันให้คณะกรรมการลุ่มน้ำที่รัฐจัดตั้งขึ้น เข้ามาดำเนินการศึกษาผลกระทบ โดยสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชนในพื้นที่

ศยามล ไกยูรวงศ์ พรพิไล เลิศวิชา

วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ วรศักดิ์ มหัทธโนบล

บทที่ ๕

นานาทัศนะต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง[๑]

ในหนังสือชื่อว่า "ไทย-พม่า-ลาว-จีน สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ สี่เหลี่ยมวัฒนธรรม" ของ **ธเนศวร์ เจริญเมือง**[๒] ซึ่งถูกตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๓๘ โดยสำนักพิมพ์คบไฟ กล่าวไว้ในบทนำว่า

"การเชื่อมสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างชาติต่างๆ เป็นกลุ่มๆ นับเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจอย่างยิ่งในเวทีเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา และในห้วง ๒-๓ เดือนที่ผ่านมา คำว่า ***สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ*** *ถือได้ว่าเป็นคำยอดฮิตคำหนึ่งในหมู่นักธุรกิจ สื่อมวลชน และบรรดาผู้สนใจเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของสังคมไทย"*

---

[๑] *สรุปจากการสัมมนาเรื่อง "ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง : ความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจจริงหรือ" จัดโดย คณะอนุกรรมการที่ดินและน้ำ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๖ ณ โรงแรมเอเชีย*

[๒] *ธเนศวร์ เจริญเมือง. ไทย-พม่า-ลาว-จีน สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ สี่เหลี่ยมวัฒนธรรม. สำนักพิมพ์คบไฟ. มกราคม ๒๕๓๘.*

สิ่งที่น่าสนใจในข้อความเบื้องต้นมี ๒ ประการ คือ

หนึ่ง การรวมกลุ่มของประเทศต่างๆ โดยใช้ *เศรษฐกิจ* เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์

สอง คำว่า *สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ* กำลังเข้ามามีอิทธิพลกำกับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของสังคมไทย

สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ที่กล่าวถึงนี้ เป็นคำเรียกชื่อ การรวมกลุ่ม ๔ ประเทศตอนบนของลุ่มน้ำโขง อันได้แก่ ไทย พม่า ลาว จีน หลังสงครามเย็นในทศวรรษที่ ๑๙๙๐ สิ้นสุดลง ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากรัฐบาลพลเอกชาติชาย **ชุณหะวัน** ดำเนินนโยบายมุ่งอินโดจีนด้วยการเสนอนโยบาย *แปรสนามรบให้เป็นตลาดการค้า* ที่สร้างความตื่นเต้นหลังจากที่ไทยเป็นศัตรูกับเพื่อนบ้านทั้งสามประเทศมานาน เพราะความคิดที่ตรงข้ามกันในอุดมการณ์ทางการเมืองคือเสรีนิยมและสังคมนิยม

ธเนศวร์ ได้ตั้งคำถามต่อไปในหนังสือเล่มเดิมว่า เหตุใดสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจจึงได้รับความสนใจอย่างมากจากหลายๆฝ่าย เขาได้ให้เหตุอยู่หลายประการที่น่าสนใจ แต่เหตุผลสำคัญเหตุผลหนึ่งที่เกี่ยวข้องและสานต่อให้เกิดโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง ก็คือ

"การจุดพลุเรื่องสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจนี้ เกิดจากนักธุรกิจในชายแดนประสานกับนักธุรกิจจากส่วนกลาง ตลอดจนนักธุรกิจต่างชาติที่มองว่า ดินแดนดังกล่าวน่าจะเป็นแหล่งการลงทุนใหม่ และตัวเองน่าจะเป็นคนแรกๆในการไปบุกเบิกเพื่อฐานะได้เปรียบในทำเล ตลาด และวัตถุดิบ....พร้อมๆกันนั้นก็มีชาติใหญ่อีกชาติหนึ่งที่ประสานเสียงอย่างแข็งขัน นั่นคือจีน ที่แสดงความกระตือรือร้นอย่างยิ่งในการเปิดดินแดนไกลทะเลของตนให้มีทางออกสู่ทะเลให้จงได้

และ 'แม่น้ำโขง' ซึ่งเป็นเส้นแดนหลักที่แบ่งกั้นประเทศทั้งสี่ และอีกสองประเทศคือ กัมพูชา และเวียดนาม จึงถือเป็นแม่น้ำที่อยู่ *ใจกลาง* พอดีของ**สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ**

ดังนั้น ในการบุกเบิกสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจให้เติบโตยิ่งขึ้น แม่น้ำโขงจึงได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายสำคัญที่ต้องเร่งพัฒนา รูปธรรมชัดเจนในวันนี้ ซึ่งเกิดจากผลผลิตของการพัฒนาแม่น้ำโขงก็คือ หนึ่ง การสร้างเขื่อนที่บริเวณแม่น้ำโขง และแม่น้ำที่ไหลลงสู่แม่น้ำโขงในประเทศภาคีต่างๆ และสอง การระเบิดเกาะแก่งในแม่น้ำโขง ซึ่งในสายตาของคนถือธงด้านการพัฒนาเศรษฐกิจมองว่า เป็น *อุปสรรค* ในการเดินเรือให้ได้ตลอดทั้งปี

ผลผลิตทั้งสองอย่าง คือ หนทางที่จะนำไปสู่การใช้ประโยชน์สูงสุดจากแม่น้ำนานาชาติสายนี้ และการผลิตไฟฟ้า เพื่อรองรับการเติบโตของสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ โดยมีประเทศจีนเป็นตัวผลักดันโครงการทั้งสองอย่างโดดเด่น และมีองค์กรระหว่างประเทศอย่าง ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) เป็นพันธมิตร รวมทั้งสนับสนุนเงินกู้ให้บางประเทศ เช่น ลาว เพื่อสร้างระบบโครงสร้างพื้นฐานในการรองรับแผนการพัฒนาที่ชื่อว่า แผนความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (Greater Mekong Subregion (GMS))

"ท่ามกลางกระแสโลกานุวัตรที่เชี่ยวกรากเช่นนี้ ดูจะไม่มีอะไรยับยั้งสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจได้เสียแล้ว ปัญหามีแต่เพียงว่าสังคมไทยจะได้อะไร คนไทยจะได้อะไร และจะสูญเสียอะไร จะปรับปรุงรูปขบวนภายในของเราเองอย่างไร เพื่อติดต่อสัมพันธ์กับชาติเพื่อนบ้านโดยเฉพาะจีน ซึ่งมีข้อได้เปรียบหลายข้อในการค้าขายกับชาติอื่นๆ"

คำถามข้างต้น ที่ธเนศร์ได้ทิ้งท้ายไว้ในบทนำของหนังสือ เมื่อ ๑๐ ปีที่ผ่านมา ปัจจุบันก็ยังคงเป็นคำถามที่ถูกตั้งจากอีกหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ภาคประชาสังคม และสื่อมวลชน

จากงานสัมมนาเรื่อง **ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง : ความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจจริงหรือ** ซึ่งจัดโดย **คณะอนุกรรมการที่ดินและน้ำ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ** เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๖ ได้รวมรวมทัศนะของ

บุคคลหลายฝ่ายที่มาช่วยวิเคราะห์ แสดงความเห็นในฐานะประชาชนไทยคนหนึ่ง ซึ่งเป็นห่วงและเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจของรัฐบาลต่อการเข้าไปเซ็นสัญญาเป็นภาคีในแผนความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (Greater Mekong Subregion (GMS)) ครั้งนี้

ผู้ร่วมแสดงทัศนะในเวทีสัมมนาดังกล่าว ประกอบด้วย

๑. คุณวิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ *สมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และเลขาธิการ มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ*

๒. คุณไกรศักดิ์ ชุณหะวัน *ประธานคณะกรรมาธิการต่างประเทศ วุฒิสภา(ขณะนั้น)*

๓. คุณวรศักดิ์ มหัทธโนบล *คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*

๔. คุณพรพิไล เลิศวิชา *หัวหน้าโครงการวิจัย 'เขตเศรษฐกิจวัฒนธรรมภาคเหนือตอนบน'* และอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ

โดยมีคุณศยามล ไกยูรวงศ์ *อนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ* ดำเนินรายการ

สามมิติของแผนพัฒนาบนแม่น้ำโขง

วิฑูรย์ : ผมอยากเรียนให้ทราบว่า ภาพกว้างของแผนพัฒนาบนแม่น้ำโขง มีมิติ ๓ อันซ้อนกันอยู่ นั่นคือ

มิติที่หนึ่ง ความร่วมมือเพื่อจะพัฒนาแม่น้ำโขง เริ่มแรกเป็นการรวมกลุ่มของ ๔ ประเทศตอนล่าง ตั้งแต่บริเวณสามเหลี่ยมทองคำลงมา คือ ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม แต่เดิมเรียกว่า *คณะกรรมการแม่น้ำโขง(Mekong Committee)* มีสหรัฐฯเป็นผู้สนับสนุน เพื่อวางแผนการพัฒนา สนับสนุนงบประมาณประสานงาน ให้คำแนะนำ เพื่อการพัฒนาแหล่งน้ำในลุ่มน้ำโขงและเป็นการร่วมมือใน

เชิงที่จะเอาชนะการขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ตั้งแต่หลังการปฏิวัติประเทศจีน ในปี ค.ศ. ๑๙๔๙ มีการสร้างเขื่อนหลายเขื่อน เขื่อนในภาคอีสานของไทยก็เกิดขึ้นในยุคนั้น แต่การร่วมมือเบื้องต้นมีลักษณะเป็นไปตามสถานภาพทางการเมือง มาสิ้นสุดลงเนื่องจากเกิดสงครามอินโดจีน และลาว เวียดนาม กัมพูชา ขอถอนตัวจากการเป็นสมาชิก

จนกระทั่งหลังปี ค.ศ.๑๙๙๕ จึงได้มีการรื้อฟื้นความร่วมมือของ ๔ ประเทศตอนล่างขึ้นอีกครั้ง และเรียกว่า *คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง* หรือ *Mekong River Commission (MRC)* ซึ่งพยายามปรับทิศทางการทำงานจากเดิม มาเป็น*การพัฒนาแบบยั่งยืน* และพยายามใช้แนวคิดที่เรียกว่า*การพัฒนาลุ่มน้ำทั้งระบบ*

มิติที่สอง ในปี ค.ศ.๑๙๙๒ ได้เกิดแผนความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ๖ ประเทศ (Greater Mekong Subregion (GMS)) ซึ่งเป็นการริเริ่มของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย หรือ ADB มาบอกว่าทำอย่างไรจึงจะมีการร่วมมือของ ๖ ประเทศบนลุ่มน้ำโขงในการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกัน และจากจุดนี้เอง เป็นที่มาของความร่วมมือในการทำโครงการพัฒนาหลายประเทศ เช่น สาขาทางด้านพลังงาน การคมนาคมขนส่ง โครงการระเบิดแก่งก็มาจากความร่วมมือของ GMS ด้วย การท่องเที่ยว การสร้างถนนเชื่อมต่อระหว่างฝั่งตะวันตก ตะวันออก ที่เรียกว่า EAST WEST CORRIDOR

มิติที่สาม เรียกว่า ASIAN เป็นความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่แตกย่อยออกเป็นเศรษฐกิจต่างๆ เช่น สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ สามเหลี่ยมเศรษฐกิจ หกเหลี่ยมเศรษฐกิจ

ประเด็นต่อไป ผมอยากจะทำความเข้าใจทางด้านภูมิศาสตร์นิดหนึ่ง ถ้าเราคิดว่าปริมาณน้ำในแม่น้ำโขงเท่ากับ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ตัวเลขที่มีผู้เชี่ยวชาญแสดงว่า มาจากจีนเพียง ๑๘.๒ เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลือเป็นปริมาณน้ำที่

เกิดขึ้นจากแม่น้ำสาขา หรือเขตพื้นที่รับน้ำตอนล่างจากประเทศจีนทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น ก็จะมีการตั้งคำถามกันว่า เวลาเราพูดว่าจีนทำอะไรกับแม่น้ำโขงข้างบน ข้างล่างมันจะกระทบอย่างไร ผมคิดว่าตัวเลขนี้มีการเล่นกันอยู่พอสมควร แน่นอนว่า ๑๘.๒ เปอร์เซ็นต์ อาจจะไม่มากเมื่อเทียบกับปากน้ำที่เวียดนาม แต่มันมากถ้าเรานึกถึงเชียงของ หลวงพระบาง เพราะ ๑๘.๒% อาจจะเป็น ๘๐% ณ ที่เชียงของก็ได้ อยากให้ทำความเข้าใจกันว่า ปริมาณน้ำที่มาจากจีน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในส่วนของจีน มันมีส่วนสำคัญกับพื้นที่ตอนล่างของไทย ลาว แต่อาจมีความสำคัญน้อยลง ถ้าเป็นช่วงตอนล่างของทะเลสาบในเขมรเป็นต้นไป

แต่ถ้าเราดูตรงนี้ เราจะพบว่า ปริมาณน้ำที่ออกมาจากสาขาของแม่น้ำโขงในลาวกับไทย ปริมาณน้ำที่รวมกันแล้ว เป็นน้ำส่วนใหญ่ของแม่น้ำโขง ที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งคือ บริเวณลำน้ำโขงในสายประธานตอนล่างยังไม่เคยมีการสร้างเขื่อนมาก่อน เพราะฉะนั้น เขื่อนที่ถูกสร้างมีบริเวณที่อยู่ในประเทศจีนเท่านั้น แต่ก็ได้มีการก่อสร้างเขื่อนในลำน้ำสาขาของแม่น้ำโขง

ประเด็นถัดมา ตัวลำน้ำสายประธานจากจีน มีการวางแผนสร้างเขื่อนหลายเขื่อนอีกประมาณ ๗-๘ เขื่อน ที่สร้างเสร็จไปแล้วมี ๒ เขื่อน ล้วนอยู่บนแม่น้ำโขงทั้งสิ้น ในขณะที่ลำน้ำสาขา จะมีการสร้างเขื่อนกันมากในเขตไทย คือ บริเวณแม่น้ำชี และแม่น้ำมูล ในฝั่งลาวก็มีแผนที่จะสร้างเขื่อนค่อนข้างมากที่สร้างไปแล้ว ก็คือ น้ำงึม น้ำเทิน และจะมีโครงการสร้างน้ำเทิน ๒ ตรงนี้คือปัญหาที่เป็นรูปธรรมใหญ่ที่สุดที่เราพูดถึง คือว่า โครงการใช้แม่น้ำโดยการสร้างเขื่อน ผลิตกระแสไฟฟ้าในตัวลำน้ำโขง จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศวิทยาของลำน้ำโขง และผลกระทบทางสังคมที่ตามมา ซึ่งเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันมาก ในส่วนประเด็นการเดินเรือ การสร้างถนนเชื่อมต่อสิ่งต่างๆเหล่านั้น อาจจะเป็นเรื่องที่กว้างกว่าเรื่องของนิเวศวิทยาในแม่น้ำโขง แต่เป็นเรื่องของ GMS ซึ่งเป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจของ ๖ ประเทศ

GMS กับการสร้างอุดมการณ์ใหม่บนลุ่มน้ำโขง : จีนยิ่งใหญ่ ไทยน่าเป็นห่วง

วิฑูรย์ : สิ่งที่เรากำลังพูดถึงการพัฒนาแม่น้ำโขง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ หรือโครงการที่มีส่วนสำคัญในการใช้ทรัพยากรแม่น้ำหรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ จริงๆแล้วเรากำลังเอาความคิดของฝรั่งมาสวมเข้ากับความเป็นจริงที่หลายท่านพูดบนภูมิภาคนี้

ความคิดฝรั่งคืออะไร คือ แผนของการจะทำเขื่อนและสร้างสายไฟต่อเชื่อมทั่วภูมิภาค ที่เรียกว่า ASIAN GRID ยกตัวอย่าง แผนของการสร้างเขื่อนในลุ่มน้ำโขง ส่วนใหญ่ก็เอารูปแบบมาจาก TENNESSY VALLEY ประเทศอเมริกา หรือเรื่องสร้างสายไฟที่จะเชื่อมต่อไฟฟ้าทั้งภูมิภาคและแลกเปลี่ยนกัน มักอ้างว่าในประเทศยุโรป เขามีระบบ Region Grid คือ สายส่งที่ต่อเชื่อมทั้งภูมิภาค หรือเวลาเราพูดถึง MRC หรือความร่วมมือทั้ง ๔ ประเทศ เราก็บอกว่าเราไปจ้างทางออสเตรเลียมาช่วย เพราะทางออสเตรเลียเขามี Merry Darling ซึ่งเป็นการสร้างองค์กรในการใช้น้ำผ่านไปตามรัฐต่างๆ จะสร้างระบบบริหารหรือระบบกฎหมายอย่างไรที่จะแก้ปัญหาระหว่างรัฐ เป็นต้น

จะเห็นว่าแนวความคิดและแบบแผนล้วนถูกผลัก หรือเอาแบบมาจากฝรั่ง แต่พอเรามาดูในความเป็นจริงหรือประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ที่เรียกว่า Geopolitics. ในภูมิภาคนี้มันคนละเรื่อง ยกตัวอย่างคำถามว่า เมื่อมีการตัดสินใจจะทำโครงการอันหนึ่งอันใดที่มีผลกระทบข้ามประเทศ เรามีประสบการณ์แบบแผน หรือกฎหมายอะไรหรือไม่ว่า ใครจะเป็นคนตัดสินใจ จะใช้มาตรฐานทางกฎหมายของใคร เกิดปัญหาขึ้นมา ใครรับผิดชอบ อันนี้ต้องบอกว่า เราไม่มีประสบการณ์

ผมยกตัวอย่าง มีการสร้างเขื่อนในประเทศเวียดนาม ชื่อเขื่อน **ยาลี** เขื่อนนี้สร้างบนแม่น้ำชื่อ **เซซาน** เป็นแม่น้ำที่มีต้นกำเนิดอยู่ในเวียดนามตอนภาคกลาง แล้วไหลผ่านเขมรทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มาลงแม่น้ำโขง

ปรากฏว่าพอเวียดนามสร้างเขื่อนยาลี แล้วมีการเปิดปิดน้ำโดยไม่ได้คำนึงถึงตอนล่าง เกิดน้ำพัดคนและสิ่งของ มีคนตายไป ๓๐ กว่าคน เป็นชาวพื้นเมืองที่รัตนคีรีของเขมร มีความเสียหายมากมาย

คนพื้นเมืองเหล่านี้ ถามว่า ใครจะรับผิดชอบ ไม่มีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนพอไปพูดกับรัฐบาลเขมร รัฐบาลเขมรก็เกรงใจรัฐบาลเวียดนาม ไม่ค่อยอยากจะยกเรื่องนี้ให้เป็นเรื่องที่จะกระทบความสัมพันธ์ทางการเมือง ก็เหมือนกับกรณีเรื่องระเบิดแก่ง ตัวแทนของรัฐบาลไทย ไม่มีใครอยากจะพูดอะไรบนจุดยืนที่ชัดเจนเกินไป เพราะเกรงใจจีน เนื่องจากประเทศใหญ่กว่า ต่อไปการสร้างเขื่อนในจีนหรือการระเบิดแก่ง มันทำให้ตลิ่งหรือการลดลงของปลาทำให้คนเดือดร้อน ถามว่าใครจะชดเชย ก็ไม่มีกฎหมาย กฎระเบียบ ไม่มีมาตรฐาน ขนาดภายในประเทศเอง กรณีผลกระทบเรื่องของประมง เราเพิ่งมายอมรับและให้ค่าชดเชยแก่คนเขื่อนปากมูลเมื่อเร็วๆนี้เอง แต่ก็ไม่มีกฎหมายหรือไม่มีอะไรที่ชัดเจนว่า เขามีสิทธิที่จะได้รับค่าชดเชย

เราจะพบว่าใน ๖ ประเทศ ไม่มีความเท่าเทียมกัน ถ้าเราไปคุยกับพี่น้องทางฝั่งลาว เขาจะบอกว่า เขาไม่เคยได้รับความเท่าเทียมจากฝั่งไทยเหมือนกัน โครงการหลายโครงการ เช่น โครงการโขง ชี มูล ซึ่งเป็นโครงการที่ประเทศเวียดนามกับกัมพูชาได้รับผลกระทบ เพราะเราปล่อยน้ำ ซึ่งควรจะไหลไปตามปกติที่จะลงไปแม่น้ำโขงน้อยลง และอนาคตจะเอาน้ำในแม่น้ำโขงปั๊มเข้ามาในฝั่งไทย ซึ่งแน่นอนว่ามันจะเกิดผลกระทบกับเขา แต่ถามว่าเวลาเราตกลงกันจริงๆ กรณี โขง ชี มูล มีข้อตกลงร่วมกันของ MRC เป็นอนุสัญญา อย่างไรก็ตาม ประเด็นผมคือว่า เราก็ใช้วิธีทุบโต๊ะเหมือนกัน ถ้าเราอยากจะทำโครงการ

โยงกลับมา ผมยังคิดว่า แนวความคิดของประเทศในภูมิภาคนี้ คือ หนึ่ง ประเทศเหล่านี้มีขนาดและอำนาจต่อรองไม่เท่ากัน สอง ทุกประเทศอยากยึดหลักอธิปไตยของตัวเองเป็นที่ตั้ง ก็คือว่า ถ้าหากว่ามันอยู่ในดินแดนของตนเอง ตัวเองอยากทำอะไร ก็อยากจะเป็นอำนาจของตัวเอง อย่างเช่น จีน ก็ถือว่าแม่น้ำโขงอยู่ในประเทศของเขา เขาจะทำอะไร หลักอธิปไตย เขาก็ทำไปโดยไม่ต้องมาคำนึงว่า ตอนล่างซึ่งอยู่ในประเทศอื่นจะเป็นอย่างไร ก็เป็นเรื่องของคุณ แต่มันก็มีความซับซ้อนกว่านั้น นอกจากมันจะเป็นแม่น้ำนานาชาติแล้ว มันยังเป็นเส้นเขตแดนของหลายประเทศ ถามว่าจะทำอย่างไร หลักอธิปไตยมันไม่ตอบคำถามทุกๆคำถามได้แล้ว แต่ขณะเดียวกัน หลักของความร่วมมือในภูมิภาคก็ยังไม่มีความชัดเจน ยังอยู่บนหลักพื้นฐานที่ว่าใครใหญ่กว่าใคร ทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ในหลักพวกนี้ไม่มีใครสนใจเรื่องของชุมชนท้องถิ่น รัฐบาลของทุกประเทศไม่สนใจเลยว่าคนที่อยู่กินกับแม่น้ำ คนที่ได้รับผลกระทบอยู่ตรงไหน เขามีสิทธิหรือไม่

พรพิไล : ดิฉันได้ศึกษาวิธีการวิจัยของตะวันตก พบว่า ดัชนีหรือสิ่งที่เขาประเมินเมื่อหลังสงครามโลก เขาเอาประเทศทั้งหมดมาดู แล้วอยากจะบอกว่าประเทศในโลกมันมีกี่ชนิด กี่ประเภท เขาดูจากอะไร เขาดูว่าพวกนี้

กำลังล่าสัตว์ พวกนี้ทำประมง พวกนี้ทำการค้า เราเอาอะไรมาวัดดี ศาสตราจารย์เบอร์รี่ บอกว่า ใครใช้พลังงานมากที่สุด ประเทศนั้นเป็นประเทศพัฒนาแล้ว ประเทศไหนใช้พลังงานน้อยที่สุด ประเทศนั้นเป็นประเทศด้อยพัฒนา แล้วเราอยู่กับเครื่องมือที่ผูกพันอยู่กับกสิกรรม ของเขาอยู่กับเครื่องมือที่ผูกพันกับระบบเครื่องยนต์ เขาใช้พลังงานสูงกว่า เราใช้น้อยกว่า โดยวิธีนี้เขาสามารถสร้างแผนที่โลกขึ้นมาได้แผนที่หนึ่ง ประกอบด้วยประเทศที่พัฒนาแล้ว ใช้พลังงานมาก ใช้เงินตรามาก กับประเทศที่ใช้พลังงานน้อย ใช้เงินน้อย กลุ่มทางนี้ด้อยพัฒนา แผนที่นี้เราก็ยอมรับ แล้วเราก็เรียกตัวเองว่ากลุ่มประเทศโลกที่มันด้อยพัฒนา

มาถึงขณะนี้ เขากำลังบัญญัติศัพท์ขึ้นมาว่า *อนุภูมิภาคแม่น้ำโขง* คำนี้ไม่เคยมีมาก่อนเป็นคำใหม่ กลุ่มประเทศ Greater MeKong Subregion (GMS) มันเป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมของผู้ถือทุนและรัฐ เป็นการเขียนแผนที่ขึ้นมาใหม่ เพราะขณะนี้มันไม่มีพื้นที่จะเข้ายึดครอง อยู่ๆเราอยากได้ป่าแถบนี้มาครอง เราจะเข้าไปยึดครองเฉยๆก็คงไม่ได้ มันไม่เป็นการสร้างความชอบธรรม เราก็ต้องนึกคิดสร้างยุทธศาสตร์ขึ้นมาก่อน และยุทธศาสตร์ที่ตะวันตกสร้างขึ้นมาก็คือ พวกคุณเป็นพวกด้อยพัฒนา ส่วนฉันพัฒนาแล้ว ดังนั้น คุณต้องทำ หนึ่ง สอง สาม

เดิมเรามีเส้นเขตแดน คือ แผนที่ประเทศไทย แต่ขณะนี้กำลังมีกลุ่มประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำซึ่งลงนามในสัญญาร่วมกัน กลุ่มผู้ลงทุนที่เห็นดีเห็นงามว่า สิ่งนี้ควรจะทำ ก็ตกลงกันว่าจะเขียนแผนที่ใหม่ โดยที่ประชาชนจะเห็นด้วยหรือไม่ ก็เป็นเรื่องซึ่งจะต้องพูดกันต่อไป

ถ้าเราดูประเทศไทย ศูนย์กลางของเราตอนนี้อยู่ที่กรุงเทพฯ เราติดต่อค้าขายกับยุโรป อเมริกา และจีนบ้าง อย่างเช่น ตอนที่ประเทศไทยมีปัญหามาก ประเทศที่มาซื้อกิจการ มาลงทุนก็คือประเทศตะวันตก เงินส่วนใหญ่จะเป็นดอลลาร์ เพราะฉะนั้น แผนที่ของโลกมันเบนอำนาจมาจากทางยุโรป สหรัฐฯ คือ ทางกลุ่มคนผิวขาว ขณะนี้เมื่อเราพูดถึง Subregion หรือหกเหลี่ยม

เศรษฐกิจ จะมาจากผิวเหลือง ผู้ซึ่งเป็นมังกรหลับมาช้านาน แต่ตอนนี้ตื่นแล้ว

ที่ผ่านมากรุงเทพฯจะมีความสำคัญในการตัดสินนโยบาย แต่ขณะนี้มันกำลังเกิดแผนที่ใหม่ขึ้น ซึ่งมองจากแผนที่แบบเดิม เราไม่เห็นเส้นเขตแดนของมัน แผนที่ใหม่คือ แผนที่ทางเศรษฐกิจ ที่กำลังจะย้ายใจกลางจากกรุงเทพฯ มาอยู่ที่เชียงราย ส่วนทางจีนแต่ไหนแต่ไรมา จีนไม่เคยให้ความสำคัญกับคุนหมิง จีนเห็นคุนหมิงเป็นกลุ่มรัฐของไตโบราณ ซึ่งจีนก็ส่งคนของตนเข้ามาดูแลปกครองร่วมกับคนไทย

ในปัจจุบันนี้ มีวารสารรายเดือนชื่อ *แม่น้ำโขง* ฉบับภาษาไทย ผลิตมาจากทางฝั่งจีน วารสารนี้ Popular มากในเชียงใหม่ คนรวยในเชียงใหม่จะอ่านกัน เขาพูดเรื่องแอปเปิ้ลว่า จีนมีความพร้อมอย่างไรบ้างที่จะผลิต จีนกำลังเริ่มบุกเบิกแบบไหน แล้วก็พูดถึงสามเหลี่ยมปากแม่น้ำที่ดินเค็มมาก จีนจะจัดการเอา Nano technology เข้าไปพัฒนาเปลี่ยนแปลงมันอย่างไร แล้วจีนพร้อมที่จะปรับแม่น้ำเส้นนี้ให้อุดมสมบูรณ์ และพูดถึงการเดินเรือจากแม่น้ำโขงว่าจะทำให้ความสัมพันธ์ของมิตรประเทศเป็นอย่างไร โดยที่ยูนนานจะเป็นสถานีการค้าที่สำคัญลงใต้ เพราะเดิมเขาจะมาสุดที่เชียงแสน ถ้ามาจากคุนหมิงและปล่อยสินค้าไปในประเทศใกล้เคียง แต่ในปัจจุบันนี้ ถ้าเขาสามารถล่องลำน้ำโขงได้ หมายความสามารถลงสู่ตอนล่างได้เลย

กลับมาที่ประเทศไทย เรารู้หรือไม่ว่าสินค้าขาขึ้นของเราจะเอาอะไรไปค้าขายกับเขา เราไม่รู้จะเอาอะไรไปค้าขาย ประเทศไทยยังต้องใช้เวลาอีกนานกว่าจะก้าวไปพัฒนาอุตสาหกรรม แต่ที่เขาจะปล่อยสินค้าทางเหนือมันก็มหาศาล เพราะฉะนั้น จีนเดิมทีไม่ค่อยจะสนใจร่วมแผนยุทธศาสตร์ลำน้ำโขงเวลานี้ เป็นผู้ออกวารสารลำน้ำโขงเสียเอง และจีนกำลังเป็นใจกลางในการเผยแพร่อุดมการณ์ของลุ่มน้ำโขงขึ้นมาใหม่ นั่นหมายความว่า ในใจของคน ในเวลานี้เกิดแผนที่ขึ้นในใจแล้ว แม้แผนที่รัฐชาติ nation state คนยังรู้สึกว่ามันมีอยู่ รู้ว่าเมืองหลวงเราอยู่ที่นี่ แต่ก็พบว่าเมืองหลวงแท้จริงมันจะเริ่มย้ายไปอยู่ที่ไหน

ถ้าปัญหาเกิดขึ้นแถบนี้มีมากทั้งเศรษฐกิจ การเมือง ผู้ที่ลงมาแก้ปัญหาอยู่เรื่อยๆ กลายเป็นเงินทุนและนักเทคนิคจากจีน เพราะว่าเขามีความเชี่ยวชาญ มีการลงทุนได้ มีการวางแผน มีนักวิชาการที่ลงมาทุ่มเท ในขณะที่ฝ่ายไทยสาละวนอยู่กับแผนของตัวอยู่ข้างล่าง จีนไม่ใช่ไม่ทำ จีนลงมาแล้ว การสัมมนาสำคัญๆ ซึ่งเป็นการจัดความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน ส่วนใหญ่จีนเป็นผู้จัดสัมมนา ดิฉันได้เอกสารสัมมนาจากประเทศจีนเยอะมาก แสดงว่าจีนกำลังสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมเพื่อเตรียมบุกเบิกว่า จีนจะเป็นศูนย์กลาง เวียดนามเป็นไม่ได้ เพราะเวียดนามอยู่ในภาวะแพ้สงครามมานาน จะต้องใช้เวลาอีกมาก จุดยุทธศาสตร์ที่ตั้งของเวียดนามมันก็ไม่ใช่ พลังทางเศรษฐกิจของจีนใหญ่กว่า เพราะฉะนั้น ขณะนี้เกิดหกเหลี่ยมเศรษฐกิจ บางคนเรียกสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ จริงๆ คือ การเขียนแผนที่ใหม่ทับซ้อนลงไปบนแผนที่ของประเทศไทยอีกชั้นหนึ่ง โดยที่ยังไม่ต้องมีจริงก็ได้ ไม่จำเป็นต้องวาดแผนที่ทาสีใหม่ แต่ว่าแผนที่อันนี้กำลังเกิดขึ้นแล้ว

ดังนั้น GMS ที่จริงก็คือ แผนพัฒนาใหม่เพื่อให้เงินหยวนเป็นศูนย์กลาง แทนที่จะเป็นฝ่ายโลกตะวันตกที่ได้เปรียบอยู่ตลอดเวลา

ท่านอาจารย์**สุภา ศิริมานนท์** ที่ได้เสียชีวิตไปแล้ว ได้พูดไว้คำหนึ่งเมื่อ ๓๐ ปีมาแล้วว่า ขอให้ระวังจีนให้ดี จีนไม่เคยคลายความคิดที่จะมุ่งลงใต้เลย คำว่า *ระวัง* นี้ไม่ได้แปลว่าเขาจะมาฆ่าฟัน แต่จีนเคยเป็นประเทศมหาอำนาจในฝั่งนี้มาก่อน จีนได้ลดราลงไป เพราะเขาเป็นประเทศคอมมิวนิสต์พักหนึ่ง เมื่อจีนเปิดประเทศ เขาเปิดแนวรบหลายด้าน

ดิฉันอยากจะเรียนว่า ผู้ที่มีความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจ GMS คือคนที่อยู่ในภูมิภาคนั้น เช่น คนเชียงใหม่ เชียงราย เชียงของ แม่สาย ที่รู้ดีว่าเป็นอย่างไร จะให้คนอื่น รัฐ หรือกลุ่มเศรษฐกิจอื่น มาอธิบายว่าเราเป็นอย่างไร หรือมานิยามว่าเราเป็นอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เราก็มีสิทธิปฏิเสธว่าเราไม่ใช่ คำว่า*อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง* เกิดเองไม่ได้ ถ้ามนุษย์ไม่ได้ไปตกลง

จับมือแลกเปลี่ยน และเราเป็นเจ้าของพื้นที่ เราต้องดูว่าถ้าเราจับมือตกลงแล้ว แผนที่มันเกิดขึ้นจริงๆ เส้นทางน้ำทั้งหมดสิ่งที่จะเกิดขึ้นจริงๆ คือ ๑. การค้าโสเภณีกลางลำน้ำและริมฝั่ง ๒. อาชญากรรมต่างๆ เพราะว่าทะเลหรือแม่น้ำเป็นเส้นทางที่ยากที่สุดในการจัดการ ยิ่งกว่าถนน บนอากาศก็ยังไม่น่ากลัวเท่าไร เพราะว่ามันแพง แล้วบนถนนมีความจำกัด แต่บนแม่น้ำสิ่งที่จะเกิดขึ้นมากมายมันก็มี

นอกจากนี้ ในระหว่างประเทศที่เป็น GMS มีสิ่งต่างๆ ก็คือ ประเทศเหล่านี้ไว้วางใจกันแล้วหรือไม่ เรากับพม่า เราไว้ใจกันดีพอที่เราจะสามารถคุยกันหรือไม่ เวลาที่เกิดปัญหา ความสัมพันธ์ของเราทั้งหลาย ไทย ลาว เวียดนาม กัมพูชา พม่า เป็นความสัมพันธ์ที่ปัดแกว่ง ดิฉันไม่ได้บอกว่า ไม่ไว้ใจ แต่บอกว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเรา ไม่ใช่ความสัมพันธ์แบบเชียงใหม่กับกรุงเทพฯ เชียงรายกับกรุงเทพฯ ลำพูนกับกรุงเทพฯ ที่ยังตกลงกันได้ เพราะว่ามันยังพอจะเป็นประเทศเดียวกัน และเราไปเป็นอนุภูมิภาคเขาอีกทีหนึ่ง ถ้าเกิดปัญหาอะไรขึ้น เช่น มีการค้าโสเภณีตลอดสายน้ำโขง ลาว กัมพูชา พม่า ไทย พร้อมที่จะมานั่งคุยกันหรือไม่ ต่างประเทศต่างก็มีความหวาดระแวงกันขึ้น เราอยู่ในภาวะที่สุ่มเสี่ยงที่สุด ในฐานะนักวิชาการ ดิฉันดูแล้วเสี่ยงมากที่เราเดินเข้าไปในสถานการณ์แบบนี้

ปัญหาเหล่านี้ขอขมวดไว้อย่างคร่าวๆว่า จากลุ่มน้ำโขง ออกไปเป็น ๑๐๐ กิโลเมตร จะยังมีลุ่มน้ำสาขา ซึ่งต้องเตรียมพร้อมว่าจะเกิดปัญหาอะไรขึ้นบ้าง ในแผน GMS ได้เตรียมแผนสำหรับท่านไว้แล้ว ท่านที่มีลุ่มน้ำสาขา อย่างเช่น ลุ่มน้ำปิง กก น่าน ลุ่มน้ำที่เล็ก ไกลออกไปที่จะได้รับผลกระทบ เขามีแผนเตรียมไว้แล้วว่า เมื่อมีการเปิดเส้นทางลุ่มน้ำโขง และการพัฒนาอุตสาหกรรมอาจจะเกิดปัญหาขึ้น เพราะฉะนั้น เราจึงต้องเตรียมแผนรับมือเอาไว้ ชื่อว่า *โครงการลดปัญหาความยากจนและลดปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตห่างไกลที่จะได้รับผลประโยชน์จากลุ่มน้ำโขง* นี่แปลว่า รู้และเตรียมไว้แล้วว่าจะต้องมีปัญหาแน่นอน

วรศักดิ์ : จริงๆแล้วสิ่งที่เป็นแผนการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนที่เราเห็นอยู่ในทุกวันนี้ จีนได้วางแผนแม่บทมาประมาณ ๒๐ ปีแล้ว เป็นขั้นตอนที่จีนจะมุ่งสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศรอบๆตัวเอง ซึ่งตรงกับช่วงทศวรรษ ๑๙๙๐ ด้วยเหตุนี้ เราจึงได้พบกับคำว่า *สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ* หรือ *หกเหลี่ยมเศรษฐกิจ* ในตอนต้นทศวรรษ ๑๙๙๐ สิ่งที่เป็นความบังเอิญ ก็คือ ในช่วงเดียวกัน รัฐบาลไทยสมัยท่านชาติชาย ชุณหะวัณ ได้เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า หมายความว่า สิ่งที่ไทยต้องการบังเอิญไปสอดคล้องกับความต้องการของจีนเข้าพอดี

ฉะนั้น ถ้าหากถามผมว่า แล้วพม่า ลาว เขมร เวียดนาม ประเทศเหล่านี้ยังไม่ได้คิดในตอนนั้น และตกใจด้วยที่ถูกรุกมาขนาดนี้ แล้วตัวเองต้องมาตั้งรับ ด้วยเหตุนี้ จึงไม่แปลกอย่างน้อยเกือบทศวรรษ ๑๙๙๐ ที่พม่าและลาวมักจะเงียบเสียงอยู่เสมอแต่ไปประชุมร่วมด้วยทุกครั้ง

ฉะนั้น ไม่ว่าการตัดถนนหนทาง จากจีนผ่านพม่ามาสู่ไทย ผ่านลาวมาสู่ไทยจึงมีความล่าช้า แต่นั่นไม่ใช่ความต้องการสูงสุดของจีน จริงๆแล้วในการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่จีนต้องการและใฝ่ฝันมากที่สุด ถือเป็นหัวใจยิ่งของการพัฒนา คือ การพัฒนาแม่น้ำโขง เพราะในแม่น้ำโขง เฉพาะฤดูน้ำหลาก ประมาณ ๖ เดือน จีนสามารถระวางสินค้าในเรือประมาณ ๑๐๐ ตัน แต่ถ้าเป็นถนนซึ่งหลายช่วงสภาพแย่มาก ตามศักยภาพรถบรรทุกของจีนประมาณ ๑๐ ตัน แต่วิ่งได้ตลอดทั้งปี เมื่อเปรียบเทียบกับแม่น้ำโขงครึ่งปี แต่ได้ ๑๐๐ ตัน ถามว่าอย่างไหนคุ้มค่ากว่ากัน ฉะนั้นถ้าหากว่าแม่น้ำโขงสามารถแล่นเรือได้ตลอดทั้งปี ความคุ้มค่าจะไม่ยิ่งเกิดขึ้นหรือ นี่คือ ความคิดของจีน

ด้วยเหตุนั้นจึงไม่แปลกที่ว่า ทำไมเส้นทางบนบกที่มีการพูดคุยกัน จีนก็บอกว่าดี แต่จีนไม่เคยควักกระเป๋ากับเส้นทางบนบก นอกจากสนับสนุนกับโครงการเล็กๆ งบประมาณไม่สูงมากนัก เช่นเดียวกัน ทำไมจีนจึงรู้สึกเฉยๆ

เมื่อ ดร.มหาธีร์ ของมาเลเซียบอกว่า ความร่วมมือทางเศรษฐกิจเส้นทางหนึ่งที่ใช้ได้เลย คือ รถไฟ จากมาเลเซียวิ่งผ่านตลอดภาคใต้ของไทย เข้ามาภาคกลาง แล้วออกไปทางเขมร ยกเว้นลาว เพราะลาวไม่มีรถไฟ จากเขมรนั้นเข้าไปในโฮจิมินท์ซิตี้ ไซ่ง่อน แล้วขึ้นไปทางฮานอย แล้วเข้าไปในประเทศจีน ซึ่งการลงทุนมีไม่สูงมาก แต่จะเสียเวลาในการขนถ่ายสินค้าเมื่อพ้นจากไทยหรือพ้นจากเวียดนาม ซึ่งรางรถไฟของไทยเป็นรางเล็ก แต่ลงทุนไม่สูงก็เพิ่มรางจาก ๑๐๐ เมตร มาเป็น ๑๕๐ เมตร

สิ่งที่มหาธีร์เสนอนั้นน่าสนใจ เพราะระวางสินค้าบนรถไฟมันไม่น้อยเลย แต่จีนก็เฉยๆ สู้แม่น้ำโขงไม่ได้ เพราะอะไรก็แล้วแต่ที่เป็นร่วมมือทางเศรษฐกิจที่สามารถเพิ่มศักยภาพให้กับเวียดนาม จีนจะเฉยๆ เพราะว่าความสัมพันธ์ของสองประเทศนี้ไม่ดีโดยเด็ดขาด

ดังนั้น กล่าวเฉพาะแม่น้ำโขงโครงการใดก็แล้วแต่ ประเทศที่คัดค้านอย่างโดดเด่นที่สุดในคณะกรรมาธิการลุ่มน้ำ คือ เวียดนาม

จีนไม่ได้ต้องการแม่น้ำโขงเพียงแค่เรื่องการเดินเรือเท่านั้น แต่ต้องการในเรื่องของพลังงานด้วย ซึ่งตอนนี้จีนสร้างเสร็จไปแล้ว คือ เขื่อนมันวาน เขื่อนต้าเฉาชาน เขื่อนจิ่งถง และเขื่อนนั้วจาปู้ มีประมาณแปดหรือเก้าเขื่อน ผมเคยได้ไปสัมภาษณ์ที่ปรึกษาผู้ว่าราชการมณฑลยูนนาน ผมถามว่าสิ่งที่จีนต้องการใช้แม่น้ำโขงล่องเส้นทางคมนาคมในการขนถ่ายสินค้า ถ้าเกิดว่าไม่สำเร็จจะทำอย่างไร เช่น ระเบิดเกาะแก่งก็มีคนคัดค้าน ระเบิดไม่ได้สักที หรือแค่แล่นมาไม่มีเกาะแก่ง ไม่มีอุปสรรค แต่ไม่มีประเทศใดเห็นด้วย ที่ปรึกษาท่านนี้ถอนหายใจ บอกว่าไม่ทราบจะทำอย่างไร เป็นเรื่องที่ช่วยไม่ได้ เพราะจีนจำเป็นจะต้องใช้แม่น้ำโขงให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วยการสร้างเขื่อน ฉะนั้นผมบอกได้เลยว่า ความคิดนี้ของจีน ไม่มีทางเปลี่ยนได้ แต่ถ้าเรารู้จักวัฒนธรรมการเมืองของจีน เราคุยกันได้

รู้จักจีน เพื่อเข้าใจที่มา โครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง

วรศักดิ์ : จีนนั้นมีแนวคิดทางเศรษฐกิจใหญ่อยู่ ๒ เรื่องด้วยกัน ซึ่งแยกกันไม่ได้ คือ แนวคิดการใช้กลไกตลาด พูดง่ายๆ คือ นำกลไกทุนนิยมมาใช้ แต่เติ้งเสี่ยวผิงบอกว่า จีนยังเป็นลัทธิมาร์กซ์อยู่ แต่ด้วยหัวใจของกลไกตลาด คือ ความสามารถพัฒนาทางการผลิต เติ้งบอกว่า อะไรก็แล้วแต่ที่สามารถพัฒนาทางการผลิต ถือว่าไม่ขัดกับลัทธิมาร์กซ์ จึงเอากลไกตลาดมาใช้ ประเด็นคือ

ธุรกิจและวิสาหกิจต่างๆ รวมทั้งอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ร้อยละ ๘๐-๙๐ ยังเป็นของรัฐบาลอยู่ ดังนั้น การใช้กลไกตลาดตรงนี้ไม่ขัดแย้ง เพราะทุกอย่างเป็นของรัฐ แต่เมื่อจีนต้องการที่จะเข้าเป็นสมาชิก WTO การที่ทุกอย่างยังเป็นของรัฐอยู่จึงเป็นอุปสรรคอันใหญ่หลวง เพราะเมื่อเป็นของรัฐ จีนต้องทำทุกวิถีทางที่จะคิดถึงเรื่องของความมั่นคงเสมอ แต่ถ้ายอมตาม WTO จีนจะทำอะไรไม่ได้ ทางออกของจีน คือ การพยายามปฏิรูปการเกษตรและอุตสาหกรรมของจีนให้เป็นตลาดมากขึ้น

สิ่งที่จีนทำตั้งแต่ทศวรรษนี้เป็นต้นไปเป็นเรื่องที่สำคัญมาก พยายามที่จะแปรรูปให้เป็นเอกชนไปหมด หมายความว่าต่อไปนี้ อุตสาหกรรม วิสาหกิจ หรือว่าในภาคเกษตร จะต้องพึ่งตนเอง ฉะนั้นผู้บริหารในวิสาหกิจเหล่านี้จะต้องคิดค้นในการบริหารที่จะทำให้วิสาหกิจของตัวเองอยู่รอดให้ได้

สื่อ ร้อยละ ๘๐-๙๐ เป็นของจีน แต่ปัจจุบันนี้จีนต้องการปฏิรูปสื่อด้วย จีนมีหนังสือพิมพ์เป็นร้อย เป็นพันหมื่นฉบับ แต่เป็นของรัฐทั้งนั้น ตอนนี้จีนกำลังถกเถียงว่าจะแปรรูปหรือยุบให้เหลือกี่ฉบับที่เป็นของรัฐ แนวโน้มตอนนี้ของจีนก็คงไม่ได้เป็นสังคมนิยมแล้ว แต่ยังเป็นอยู่เรื่องหนึ่งคือ ประเด็นทางการเมือง

ประเด็นทางการเมืองเป็นเรื่องที่น่าสนใจ เมื่อ ๕ ปีที่ผ่านมา จีนได้ปฏิรูปหน่วยบริหารของรัฐบาลด้วย คือ การยุบกระทรวง ทบวง กรม จาก ๔๐ หน่วย เหลือเพียง ๒๙ ปรากฏว่ามีคนตกงานเป็นล้านๆคน แต่ไม่มีปัญหา เพราะรัฐบาลจีนรับประกันคนที่ตกงาน ๒ เรื่อง คือ ยังมีที่อยู่ ที่กิน จึงไม่แปลกใจว่าทำไมจีนจึงไม่มีการประท้วงจากคนว่างงาน แต่ปัญหาไม่ได้อยู่ตรงนี้ คนเหล่านี้ที่ตกงานส่วนมากจะเป็นผู้บริหารระดับสูง ที่หันไปทำธุรกิจส่วนตัวและทำขึ้นด้วย และนี่คือที่มาของความคิดอ่านของเจียงเจ๋อหมิง อดีตเลขาธิการของคอมมิวนิสต์ ที่บอกว่าคนเหล่านี้เป็นสมาชิกพรรค เสียสละเพื่อพรรค เราจะปฏิเสธคุณูปการของคนเหล่านี้ไม่ได้ และการที่คนเหล่านี้ได้สร้างธุรกิจขึ้นมา เท่ากับเป็นการสร้างชาติ

ด้วยเหตุนี้ ถ้าหากพรรคคอมมิวนิสต์คิดจะรับเอานักธุรกิจ ซึ่งเห็นว่ามีคุณูปการมาเป็นสมาชิกพรรค คนที่จะมาเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ได้แต่

เดิม มาจาก ๓ ชนชั้น คือ ชนชั้นกรรมกร ชาวนา และปัญญาชน แต่ขณะนี้จะมีนักธุรกิจเข้ามาเป็นสมาชิกพรรคได้ ซึ่งจำนวนหนึ่งก็เป็นอยู่แล้ว การเป็นสมาชิกพรรคมีผลทางการเมืองในจีนอย่างมาก เพราะว่าต่อให้ท่านจบปริญญาเอก เป็นศาสตราจารย์ แต่ถ้าหากท่านไม่ได้เป็นสมาชิกพรรค ตำแหน่งทางการบริหารก็จะไม่สูงมาก อย่างมากก็หัวหน้ากอง แต่ถ้าท่านเป็นสมาชิกพรรค ท่านจบแค่ ป.๔ ท่านอาจได้เป็นถึงระดับผู้บริหารประเทศ หรือผู้บริหารมณฑล ปัญหาคือว่า ณ ขณะนี้ หรือในอนาคต นักธุรกิจจะมาเป็นสมาชิกพรรค ก็หมายความว่า นักธุรกิจจะต้องมีอำนาจทางการเมือง

ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงการเมืองของจีนจะสอดคล้องกับการปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เป็นตลาดมากขึ้น มีความเป็นเอกชนมากขึ้น ในขณะที่อำนาจทางการเมืองผ่านการเป็นสมาชิกพรรค ก็จะมีความเป็นเอกชนมากขึ้นเหมือนกับหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทย นั่นคือ ในอนาคตชนชั้นพ่อค้าจะมาเป็นนักการเมืองมากขึ้น สิ่งที่เป็นการเปลี่ยนแปลงภายในจีนเศรษฐกิจและการเมือง ผมคิดว่ามีนัยที่สำคัญมาก

และเรื่องแม่น้ำโขง หรือเรื่องสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจเป็นเพียงแค่กระพี้เดียวในทัศนะของจีนในการร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน หรือแม้แต่การพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศของตัวเอง

กลไกไม่พร้อม ฐานคิดไม่ยาว ตั้งรับลูกเดียว : นี่คือ ประเทศไทย

วิฑูรย์ : ถ้าเราดู ๓ ระดับ ระดับของภูมิภาค เราอยู่บนพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมกัน หลักอธิปไตย เราพบว่ามันไม่ตอบคำถาม เพราะเป็นแม่น้ำนานาชาติ กฎหมาย ระบบการเมืองแต่ละประเทศก็ไม่เท่ากัน เรามีคำถามว่าในกรณีที่รัฐบาลไทย บางครั้งโดยรัฐมนตรี บางครั้งโดยเจ้าหน้าที่ไปเซ็นสัญญา

เซ็นตอนไหนบ้าง เซ็นอะไรบ้างในการประชุมระหว่างประเทศ พอเซ็นกลับมาให้รัฐบาลจะต้องยอมรับ นั่นเหมือนกับว่ากระบวนการตัดสินใจได้เกิดขึ้นแล้ว เช่น ระเบิดแก่ง ถามว่ามาตรฐาน EIA ของประเทศไหน เป็นไปตามกฎหมายของประเทศไหน ของประเทศไทยหรือเปล่า ไม่ชัด ประเด็นเหล่านี้มันไม่มีความชัดเจนว่าใครคือผู้ตัดสินใจ ทั้งๆที่เรื่องนั้นตามรัฐธรรมนูญ หรือกระบวนการของกฎหมายไทย คุณจะต้องมีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หรือประชาพิจารณ์ แต่ประเด็นคือ ไปตกลงมาแล้ว หรือหลายเรื่องประเทศเพื่อนบ้านอาจบอกว่าเขาไม่มีมาตรฐานอันนี้ เขาไม่มีเรื่องประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไทย ไม่มีองค์กรพัฒนาเอกชน คำถามคือ เราจะใช้มาตรฐานอันไหน จะใช้วิธีการอย่างไร

เราพบว่าผู้ที่ผลักดันโครงการ มีการใช้จุดอ่อนนี้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง เช่น ประเทศไทยอาจจะอ้างว่าถ้าใช้มาตรฐานไทย ประเทศลาวก็อาจมีปัญหา เพราะไม่ได้ใช้มาตรฐานเดียวกับเรา คนที่ผลักดันโครงการก็จะเอามาตรฐานต่ำเป็นข้ออ้าง เช่น ถ้าเห็นว่ามาตรฐานไทยต่ำกว่าลาว ก็จะเอามาตรฐานไทย ถ้าลาวต่ำกว่าไทย ก็จะเอามาตรฐานของลาว

ดังนั้น จะเห็นว่า ไม่ว่าจะเป็น ADB หรือ MRC หลายครั้งที่พฤติกรรมในขณะที่ตัวเองพูดว่าส่งเสริมเรื่องธรรมภิบาล สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของประชาชน แต่ขณะเดียวกัน เวลาตัวเองจะผลักดันโครงการที่มีคนคัดค้าน เช่น กรณีของไทยก็จะไปอ้างมาตรฐานที่ต่ำกว่า ธรรมาภิบาลที่แย่กว่า ขณะนี้ก็เกิดกระบวนการนี้ในส่วนภูมิภาค การตัดสินใจซึ่งผูกมัดประชาชนในประเทศนั้น แต่เป็นการตัดสินใจโดยไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ หรือกระบวนการภายในประเทศของตนเอง

พรพิไล : ตอนนี้ปัญหาอยู่ที่ว่า ประเทศไทยกำลังตกอยู่ในฐานะเป็นฝ่ายรับทางยุทธศาสตร์ และผู้ที่ถือหมากเป็นฝ่ายเดินลงใต้คือจีน เราตกเป็น

ฝ่ายรับว่า เขาจะให้เราทำอะไร เขาจะให้ระเบิดเมื่อไร เขาจะว่าอย่างไรต่อไป เราไม่ได้เป็นฝ่ายรุกทางยุทธศาสตร์เลย เราไม่ได้เป็นฝ่ายบอกว่าเราอยากพัฒนาแม่น้ำโขง ถึงแม้ว่าจะพูดร่วมกัน คนที่เซ็นสัญญาไม่ได้ไปเซ็นด้วยจิตสำนึกที่ว่า เราต้องการลำน้ำโขงเพื่ออะไร ดิฉันอ่านเอกสารทั้งหมดแล้ว สรุปความได้ว่า จริงๆแล้วไทยคล้ายๆกับถูกจับมือเซ็นอยู่ และไม่ทราบเจตนาที่แท้จริงหรือเป็นความต้องการของใคร

ทีนี้ประเด็นคือ เรามักจะยอมรับง่ายๆ เมื่อมีการอ้างว่า โลกมันได้เปลี่ยนไปแล้ว แต่ความจริงที่เรามักมองไม่ทะลุ ก็คือ โลกในขณะนี้มีสองโลกซ้อนกันอยู่

โลกใบที่หนึ่ง เป็นโลกที่เราวัดค่าเป็นเงินตราได้ทั้งหมด คือ โลกที่ผลิตสินค้าอุตสาหกรรม สินค้าเกษตรส่งออก เช่น ผลิตลำไย ยางพารา สินค้าที่นับจำนวนได้ วัดได้ว่าปีหนึ่งๆ เราส่งออกไปกี่ล้านตัน ได้เงินมากี่แสนเหรียญ อันนี้คือตัวที่บอกว่า ประเทศไทยดีหรือไม่ดี รวยหรือไม่รวย เรียกว่าเศรษฐกิจมหภาคหรือเศรษฐกิจใหญ่

โลกใบที่สอง เป็นโลกเศรษฐกิจของประชาชน ที่ซ้อนกันอยู่ ซึ่งวางอยู่ที่การใช้งานของระบบนิเวศหรือจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริง ตัวอย่าง สวนลำไย กลุ่มลุ่มน้ำแอ่งเชียงใหม่ ลำพูน มีลำไยอบแห้ง เป็นสินค้าส่งออกสำคัญไปจีน และเราก็ได้กำไรมาเล็กๆ น้อยๆ ประมาณ ๕๐๐-๖๐๐ ตัน ได้เงินประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ บาท จากการลงทุน ๓-๔ หมื่นบาท ได้กำไรเล็กน้อย เรียกว่าเศรษฐกิจที่วัดได้เป็นการส่งออก แต่เศรษฐกิจที่แท้จริงที่อยู่กับชีวิตของคน คือ การหาปลาในน้ำ เก็บผักต่างๆที่ขึ้นมาตามธรรมชาติที่เราปลูกอยู่ใต้ต้นลำไย การเก็บพืชผลต่างๆ ทำการผลิต เช่น ทางเหนือ อาหารที่มีคุณค่า หรือใช้ประโยชน์เป็นมูลค่าสินค้าทางเศรษฐกิจสูงที่สุด คือ ผักกาดจอ ปลาแม่น้ำ และจะเป็นพวกน้ำปู คนเชียงรายต้องรู้จัก ตรงนี้คือเศรษฐกิจที่ยังไหลอยู่ เป็น

กี่หมื่นกี่แสนจะไม่มีคนวัด เพราะว่าสิ่งเหล่านี้ไม่มีใครชั่งกิโลขายเป็นตัวเลขให้รัฐบาล มันวัดไม่ได้ ทำนองเดียวกันกับลุ่มน้ำโขง ตัวสินค้าส่งออกสำคัญๆ จะเป็นสินค้าที่วัดได้เท่านั้น แต่สินค้าที่กระจายอยู่ในลุ่มน้ำโขงมันมาจากภูมิประเทศเหล่านี้ คือ ดอน ผา แก่ง หาด คก หลง หนอง ภูมิศาสตร์นี้เป็นสภาพภูมิศาสตร์ที่ก่อเกื้อให้เกิดอาหาร ปลา สัตว์น้ำ และการผลิต คนที่ทำการผลิตริมฝั่งแม่น้ำโขง ก็ต้องรู้ว่าถ้าสภาพแม่น้ำโขงเปลี่ยน สภาพภูมิศาสตร์เปลี่ยน ผลผลิตลุ่มน้ำโขงจะเป็นอย่างไร

ผลผลิตจากสภาพภูมิศาสตร์ดังกล่าว ถือเป็นเศรษฐกิจระบบที่สองเดินคู่ไปกับระบบที่หนึ่ง แต่แผน GMS ได้เอาใจใส่หรือไม่ว่า ระบบเศรษฐกิจระบบที่สองที่เป็นของประชาชนจะเดินอย่างไร GMS จะไม่สนใจเรื่องนี้ เขาสนใจว่าจะตั้งเราเป็นนิคมอุตสาหกรรม แต่นิคมเหล่านี้ไม่ใช่พื้นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยที่มีความพร้อม ถ้าเราจะพัฒนาเข้าสู่สิ่งนั้น เราต้องใช้เวลาเหมือนกัน เช่น เวลานี้จีนกำลังจะเข้าสู่ยุทธศาสตร์ลุ่มน้ำโขง เขากำลังจะขนสินค้าส่งมาให้เรา ลองดูในตลาดจีนกำลังเริ่มทำอะไร แต่ก่อนพวกเครื่องเจาะสว่านทั้งหมดเราซื้อจากอเมริกา แต่เวลานี้เราซื้อจากจีน รวมทั้งตะปู ค้อนเลื่อย สิ่ว ขวาน เครื่องเจาะน้ำ ระหัดวิดน้ำด้วย สิ่งเหล่านี้เป็นอุตสาหกรรมขั้นต้นที่จะนำไปสู่การผลิตต่อไป ถึงแม้จะมีคุณภาพต่ำกว่าตะวันตก แต่จีนก็ผลิตและเตรียม

ทีนี้เรากำลังเตรียมตั้งนิคมต่างๆ แต่เราไม่ได้เตรียมแผนยุทธศาสตร์สำหรับสิ่งเหล่านี้ เมื่อถึงเวลาที่น้ำโขงเขาเสร็จ เราจะเอาอะไรล่องเรือขึ้นไปค้าขายกับเขา เราไม่มีสินค้าของเรา

ในแง่ของการพัฒนาพื้นที่ ดิฉันอ่านวารสารแม่น้ำโขงเห็นได้ในนี้ว่า จีนมีการเตรียมพื้นที่อย่างมาก เวียดนามกำลังเตรียมปลูกลำไย มีการพัฒนาพันธุ์ลำไยอย่างยิ่ง รวมทั้งพันธุ์แอปเปิล องุ่น ซึ่งกำลังพัฒนาแข่งขันกัน กำลังดูว่าใครจะเป็นผู้ยึดตลาดใหม่คือ หกเหลี่ยมเศรษฐกิจ หรือสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ แต่ประเทศไทยของเราศูนย์กลางยังคงอยู่ที่กรุงเทพฯ ไม่ได้มีการเตรียมพร้อม

เวลาเราพูดว่า เราจะต้องเตรียมพร้อม ปรับตัวเข้าสู่โลกใหม่ โลกมันต้องเปลี่ยนแปลง เราจะไม่เปลี่ยนไม่ได้ เราต้องเตรียม แต่ใครจะเป็นคนเตรียม คนที่ปลูกผักริมโขงหรือคนที่หาปลาลุ่มน้ำโขงจะเป็นคนเตรียมหรือ จริงๆถ้าประเทศจะทำการขุดแก่ง หรือว่าอนุญาตให้เขาขุดออกมาและจะทำลำน้ำโขงแบบนี้ รัฐจะต้องเป็นใจกลางในการเตรียมพร้อมลงทุนทางทรัพยากร ทางการวิจัย ทางการผลิตเครื่องมือพื้นฐานในการทำมาหากินที่จะเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมพื้นๆอย่างลำไย เฉพาะแอ่งเชียงใหม่ ลำพูน ที่ออกมามันมหาศาล มีการวิจัยพัฒนาเพื่อการแปรรูปลำไยเพื่อจะส่งขึ้นไปขายที่จีนหรือไม่ หรือว่ามีแต่ลำไยอบแห้งเฉยๆ เพราะว่าเป็นเทคโนโลยีที่ไม่ต้องลงทุน จริงแล้วเป็นเรื่องที่แปลก เพราะเราไม่ได้เตรียม แต่เวลาใช้แผน เราจะเขียนได้ทุกครั้งว่า ผู้ซึ่งอยู่ในพื้นที่ต่างๆเหล่านี้ จะต้องเตรียมเข้ารับยุคใหม่ ในขณะที่ประเทศอื่นๆอย่างเวียดนาม มีการทำการวิจัย ศึกษา รวมทั้งมีการทำแผนแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

ดิฉันคิดว่า เป็นการยากเหมือนกันที่สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ หรือหกเหลี่ยมเศรษฐกิจจะพัฒนาไปอย่างมั่นคง ถ้าหากว่าคนของพื้นที่เหล่านี้ยังไม่ทราบว่าเขาจะทำอย่างไร อันนี้พูดเน้นเฉพาะไทย ดิฉันคิดว่าประเทศไทยลำบากเรากำลังเผชิญกับศึกใหม่อีกด้านหนึ่ง คือ ศึกทางด้านแม่น้ำโขง มองในแง่บวกถ้าผู้วางแผนของประเทศสามารถเตรียมการได้หมด ก็จะช่วยเปิดตลาดใหม่ พื้นที่ทางเศรษฐกิจใหม่ แต่ถ้าเราไม่ได้มีการเตรียมอะไรเลย เราต้องตกเป็นฝ่ายรับ เท่ากับว่าการเปิดพื้นที่ใหม่นี้เราตกเป็นฝ่ายรองในทุกกรณี

วรศักดิ์ : ผมคิดว่า แม้จีนจะไม่เปลี่ยนความคิดเรื่องการสร้างเขื่อนหรือการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง แต่ผมก็ไม่ได้สิ้นหวัง จากประสบการณ์ของผมพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองของจีนจะมีบุคลิกภาพอย่างหนึ่ง ซึ่งถ้าเป็นคนไทยมองจะไม่สบอารมณ์ แต่ถ้าเป็นคนจีนจะถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา คือ จะ

แสดงอาการหงุดหงิดเล็กน้อย แต่ถ้าเรานิ่งแล้วเสนอเขาดีๆว่าแม่น้ำโขงที่จีนระเบิดเกาะแก่ง รวมทั้งที่สร้างเขื่อน เรามาศึกษาวิจัยร่วมกันดีหรือไม่ และควรเชิญพม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม ให้รู้เรื่องกันไปเลยว่า ถ้าระเบิดแล้วมันจะมีผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้าง เรื่องนี้ผมไม่โทษจีน เพราะความคิดอ่านในการพัฒนาประเทศของจีน โดยเฉพาะในเรื่องอุตสาหกรรมไม่ต่างจากของไทยเมื่อสามสี่สิบปีก่อน ที่สร้างแต่เขื่อน ซึ่งเป็นความคิดที่มุ่งแสวงหากำไรเฉพาะหน้าและระยะสั้น ในประเด็นนี้ก็เหมือนกัน ถ้าหากว่าเราอดทน จีนไม่ทำอะไรได้ ไม่มีทางที่จะขนระเบิดมาระเบิดคอนผีหลงได้ เพราะเป็นการละเมิดอธิปไตย ที่พูดอย่างนี้ไม่ได้มองว่าทุกอย่างจะราบรื่น แต่ผมสงสัยอยู่ข้อเดียว เวลาผมคุยกับทางจีน ทำไมจีนบอกว่าเอา แต่ทำไมรัฐบาลไทยเอาของเขาอย่างเดียว ทำไมไม่เสนออย่างที่ผมเสนอ อย่าบอกว่าผมไม่เคยเสนอความคิดนี้ให้กับรัฐบาล ผมเสนอทุกรัฐบาล

สิ่งที่ผมพูดมา ก็เพื่อต้องการเรียกร้องหน่วยงานของรัฐว่าไม่ใช่รับอะไรจากจีนมาโดยไม่ยั้งคิด ไม่รั้งรอ และจริงๆ เราต่อรองกับจีนได้ และเขามีความสุขด้วย ถึงเขาจะมีท่าทีอะไรก็ช่างเขา ผมคิดว่าประเด็นนี้ด้านหนึ่งอยู่ที่ตัวเราด้วยว่าเราจะทำอย่างไร ฉะนั้น การพัฒนาหรือการเจรจาต่อรองเรื่องแม่น้ำโขง ไม่ว่าจะเป็นการระเบิดเกาะแก่ง การสร้างเขื่อน เราต้องคุยกันให้รู้เรื่องก่อนจะไปคุยกับจีน ตราบใดที่รัฐบาลไม่ว่าพรรคการเมืองไหนก็ตาม ถ้าเกิดยังคิดแบบนี้ ทุกอย่างเหลวหมด คือ ยอมจีน รวมทั้งประเภทโครงการขนาดใหญ่ของไทยล้วนไปสนับสนุนการสะสมทุนของชนชั้นนายทุนในส่วนกลางและในท้องถิ่นนั้นๆ ถ้ายังเป็นอย่างนี้ ผมคิดว่าเราไม่แก้ของเราต่างหาก

ไกรศักดิ์ : ผมคิดว่าเวลาเรามองมิติการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ คือ เราต้องปกป้องมิให้จีนเข้ามาครอบงำเรามากขึ้น อาศัยชุมชนเป็นแนวหน้า หากเรือใหญ่จากจีนเข้ามาทุ่มตลาดในไทย เดือนตุลาคม รัฐบาลเซ็นสัญญาการ

ค้ากับจีนแล้ว โดยไม่บอกประชาชน และจะอนุญาตให้สินค้าเกษตรเข้าในประเทศไทยได้อย่างเสรี มีกระเทียม ขิง ผลไม้ทุกอย่าง ซึ่งปัจจุบันแม้จะเสียภาษีก็ยังถูกกว่าสินค้าไทย รัฐบาลไม่ได้บอกเราเรื่องนี้ และเขากำลังจะเซ็นสัญญากับประเทศอื่นๆอีก ๖-๗ ประเทศ เป็นการค้าเสรีเพื่อเอาอกเอาใจเขา โดยพยายามสร้างภาพพจน์ที่ดี แต่ประชาชนจะเสียเปรียบอย่างไร รู้สึกว่ารัฐบาลจะไม่สนใจใดๆทั้งสิ้น

จีนถือเป็นประเทศที่กดขี่ประชาชนมากที่สุดในเรื่องการสร้างเขื่อน ลาว และไทยก็มีส่วน แต่น้อยกว่าจีนมาก เราจึงจำเป็นต้องรณรงค์เรื่องนี้ทุกหน่วยงาน ทุกกลุ่มขององค์กรประชาชน ให้มีการประชุมในเรื่องนี้ และพูดกันอย่างตรงไปตรงมา

ด้านเศรษฐกิจการเมือง ประเทศไทยควรอยู่ในจุดที่มีบทบาทมากที่สุด เราควรมีจุดร่วมกับประชาชนในเรื่องนี้ที่จะเห็นเอกเห็นใจชาวเขมร และชาวเวียดนาม ซึ่งเขาได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนในจีน และประเทศของเรา

พวกฝรั่งที่คุณวิฑูรย์ว่า เมื่อก่อนก็สร้างแต่เขื่อน ที่อเมริกามีเป็นพันเขื่อน แต่ตอนนี้จะมีโครงการสามปีทุบทิ้ง ๓๐๐ กว่าเขื่อน ถามว่าทำไมต้องทุบทิ้ง เพราะประชาชนฉลาดขึ้น ต่อต้านรัฐบาลมากขึ้น ตอนนี้แนวโน้มจะทุบเขื่อนทิ้ง เพราะมันทำลายธรรมชาติ ซึ่งมาจากการเรียกร้องสิทธิของชุมชนต่างๆ ตราบใดคุณยังไม่มีอำนาจที่จะต่อต้านอำนาจรัฐได้ มันก็ทำลายธรรมชาติตลอดเวลา เราต่อสู้ไม่รู้ว่าล้มตายข้างถนนมากี่ปีแล้ว ได้ประชาธิปไตยมาถึงขนาดนี้ ต้องให้มันเป็นประโยชน์ด้วย

นักวิชาการไม่ใช่ชาวบ้าน แต่เห็นใจชาวบ้าน ก็ต้องประสานซึ่งกันและกัน ต้องให้ข้อมูลกับคุณ ต้องเป็นตัวแทนประชาชน พูดแทนประชาชน ส่วนผมได้รับเลือกตั้งมาก็ต้องพูดแทนประชาชน เขื่อนแม่น้ำโขง ผมไปเห็นแล้ว ขอให้พวกคุณต้านให้เต็มที่แล้วผมจะไปช่วย เรียกมาเมื่อไรก็ไปเมื่อนั้น เมื่อเรารู้

ข้อมูลแล้ว เราต้องใช้อำนาจประชาชนให้เต็มที่ คุณจะบอกว่าจีนเป็นอย่างโน้นอย่างนี้ เขามีอำนาจอยู่แล้ว เขาย้ายคนเป็นสิบล้าน แล้วปีนี้มันสร้างตั้ง ๓๐-๔๐ เขื่อน และจะไปสนับสนุนให้พม่าสร้างเขื่อนอีก

ดังนั้น หลักการมันไม่มีแล้ว ตอนญาติผู้ใหญ่ผมคนหนึ่ง ที่เคยเป็นนายกฯพาผมไปสวีเดน และนายกสวีเดนฉายสไลด์เรื่องเขื่อนของเขาว่าเขื่อนเขาดีอย่างไร เขาอธิบายว่าเขื่อนของเขาเก่งอย่างไร พ่นน้ำได้ดี แต่นายกฯไทยถามอย่างเดียวว่า ประชากรของสวีเดนที่อยู่ในชนบทมีกี่เปอร์เซนต์ ทูตสวีเดนตอบ มีร้อยละ ๒ เท่านั้น นายกฯไทยบอกว่า มิน่าถึงสร้างเขื่อนได้มากมาย ของเรามีร้อยละ ๕๐ สร้างไม่ได้เหมือนท่าน ตราบใดเรามีประชากรเท่านี้ เราไม่สามารถไล่คนจนออกจากประเทศ แล้วส่งไปอเมริกาหรือบราซิลได้ ยุโรปลดทอนความยากจน โดยไล่คนจนไปอยู่ที่อเมริกาและออสเตรเลีย แล้วของเราจะไปอยู่ที่ไหน มันไม่ง่ายขนาดนั้น แต่มันเป็นขาวดำอย่างที่ผมพูด

สิ่งที่คนไทยและรัฐไทยต้องทำในวันนี้

วิฑูรย์ : ผมคิดว่า โครงการระเบิดแก่งเป็นแค่จุดเริ่มเล็กๆ มันจะมีอะไรอีกเต็มเลยที่จะมาและซับซ้อนกว่านี้ แล้วเราจะรับมือได้อย่างไร อยากจะบอกว่า เราต้องจริงจังในเรื่องการระเบิดแก่ง ดังนั้น เราต้องหามาตรฐานกฎเกณฑ์ และต้องมีความพร้อมในการรับมือกับสิ่งเหล่านี้ ผมคิดว่าหลักของ ๓ อำนาจ อำนาจของชุมชนหรือสิทธิชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำโขง เป็นตัวเดียวที่เป็นความหวังในขณะนี้ และต้องหวังที่ประเทศไทยมากกว่าประเทศอื่นๆ เพราะประเทศอื่นมีข้อจำกัดมากที่ประชาชนในท้องถิ่นจะเข้ามามีส่วนร่วม การเริ่มต้นอย่างจริงจัง อย่างเช่น การระเบิดแก่ง จะเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะสร้างมาตรฐานและกฎเกณฑ์รวมกันของทั้งระดับภูมิภาคและการอยู่ร่วมกันของแม่น้ำโขงต่อไป

ผมอยากจะฝากเป็นข้อเสนอต่อคณะกรรมการสิทธิฯ คือ เรื่องนี้ถือเป็นเรื่องที่คนถูกละเมิดสิทธิ ถูกกระทบสิทธิ ไม่รู้ว่าจะไปเรียกร้องหรือไปหาคนรับผิดชอบที่ไหน ยกตัวอย่าง กระทรวงทรัพยากรฯ ก็ไม่ชัดว่า เรื่องนี้ผมรับผิดชอบ ทางด้านกรมเจ้าท่าก็บอกว่า มันเป็นเรื่องเชิญมาระหว่างประเทศ รัฐบาลไทยก็บอกว่าเป็นเรื่องของสี่ประเทศ คือ ไม่ชัดเจน

ผมอยากจะเสนอว่ากรรมการสิทธิฯ ควรจะตั้งคำถามหรือมีข้อเสนอว่าความร่วมมือของภูมิภาคนี้ มันต้องชัดเจนที่มาที่ไป ตรงไหนคือจุดที่เราในฐานะที่ถูกละเมิดจะไปเริ่มต้นได้ ใครจะไปตัดสินให้เรา หรือปัญหานี้ใครจะเป็นคนตัดสินว่า จะเลิกหรือจะทำต่อ

ประเด็นที่ผมอยากเน้นคือ ในทางการเมือง ในทางอำนาจอธิปไตย มันอยู่ตรงไหน ในที่สุด ผมเชื่อว่ากรณีระเบิดแก่งจะไม่ชัดเจน ประเด็นเรื่อง

ความมั่นคงในอำนาจอธิปไตย ทุกประเทศยอมรับว่ามันเป็นประเด็น sensitive คือ จีนเขาไม่ปฏิเสธอยู่แล้ว ถ้าคุณยกปัญหานี้ขึ้นมา ดังนั้น เมื่อไรก็ตามที่คุณอ้างเรื่องความขัดแย้งของพรมแดนระหว่างไทย-ลาว เขาฟัง แต่คำถามว่าในทางกลไกใช่หรือไม่ ผมว่าไม่ชัด ผมว่าการศึกษาเรื่องนี้ของคณะกรรมการสิทธิฯ จะเป็นข้อเสนอหรือคำถามก็ตามในทางอธิปไตยของประเทศแล้ว กลไกที่จะรับผิดชอบต่อปัญหานี้ ต่อสิทธิของประชาชน มันคืออะไร อยู่ตรงไหน มันอยู่ในระดับประเทศหรือระหว่างประเทศอย่างไร ผมคิดว่าน่าจะใช้กรณีของการระเบิดแก่งเป็นบทเรียนที่นำไปสู่การตอบคำถามเรื่องนี้ เพราะว่าในอนาคตจะมาอีกมาก และมันจะใหญ่กว่าโครงการระเบิดแก่งหลายพันเท่า

พรพิไล : ดิฉันพยายามนึกว่าแล้วจะมีทางออกอะไรบ้างไหม หลังจากที่ได้คุยกันแล้วจึงคิดเรื่องหนึ่งขึ้นมาว่าเมื่อมี Mekong Subregion ซึ่งรัฐบาลเป็นผู้เซ็นสัญญา ควรจะต้องมี Mekong networking ซึ่งประชาชนจะเซ็นสัญญาระหว่างประชาชนด้วยกันเอง Mekong networking ควรจะเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน ไทย ลาว พม่า เวียดนาม กัมพูชา กล่าวคือ เป็นเครือข่ายของประชาชนตามฝั่งลำน้ำโขง แม่สาย เชียงใหม่ ลำพูน พะเยา อาจจะไปถึง เขมร เวียดนาม กลุ่มประชาชนที่ได้รับปัญหาโดยตรง แต่ไม่ได้รับผลดีจากการพัฒนา หรือแม้กระทั่งประชาชนที่ได้รับผลดี และเขาต้องการแก้ปัญหาหรือคิดร่วมกันว่าจะเตรียมแก้ปัญหาเหล่านี้อย่างไร Mekong Networking หรือเครือข่ายลุ่มน้ำโขงของประชาชน ที่จะทำเอกสารและทำการศึกษาวิจัยร่วมกัน ชี้ให้เห็นปัญหาร่วมกัน จัดการสัมมนาร่วมกัน เสียงไทยเพียงเสียงเดียว ไม่มีทางที่จะดัง ถ้าเราต้องการพูดให้ชัดๆว่า จะทำอย่างไรต่อไป จำเป็นต้องจับมือกับพี่น้องลุ่มน้ำโขงด้วยกัน เพื่อที่จะเสนอปัญหานี้ขึ้นไปถึงระดับโลก

ถ้าเราดูวิธีการที่เขาเสนอมาเป็น เขตสี่เหลี่ยมหรือหกเหลี่ยมเศรษฐกิจ แต่เวลาที่เราอธิบายว่าเราไม่อยากจะได้โครงการ เพราะมันมีปัญหา เราเสนอ

ประเด็น คอนผีหลง ปลาบึก ประเด็นแบบนี้ เมื่อเรายกขึ้นมาพูด น้ำหนักในการพิจารณามันไม่เพียงพอ เหมือนกับว่าเวลาคนทั่วโลกทั้งประเทศฟัง เขาจะรู้สึกว่าเราหวงพื้นที่เล็กๆแถวนั้น มันเป็นคู่ตรงข้ามที่ใหญ่กับเล็ก คืออันหนึ่ง พูดเรื่องสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ดูมันใหญ่ เหมือนว่าเป็นทิศทางการพัฒนาที่จะนำสินค้า เงินตรา ทำให้เกิดการค้าขาย ทำให้ธนาคารปล่อยเงินออกมาได้ ทำให้เศรษฐกิจที่เคยซบเซาสะพัด พอเราบอกเรื่องคอนผีหลง ฟังดูเป็นแก่งเท่านั้น

ดิฉันคิดว่าจะพูดเรื่องคอนผีหลง หรือเกาะแก่ง เราควรยกประเด็นขึ้นมาให้ชัดเจนว่า เขตเศรษฐกิจสี่เหลี่ยมมี ๒ ระบบ เราต้องชี้ให้เห็นตัวเลขและข้อมูลว่า มันมีเครือข่ายเศรษฐกิจที่เป็นของชาวไร่ ชาวนา ชาวประมง ที่เขาทำการผลิตอยู่ว่ามีปริมาณการผลิตเท่าไร มีปลาอยู่กี่สายพันธุ์ เหมือนอย่างหนังสือเรื่องคอนผีหลงที่ทำขึ้นมา แต่นี่มันอยู่ในขอบข่ายของคอนผีหลง แต่ถ้าเราจะเสนอข้อมูลที่คัดค้านในประเด็นใหญ่อย่างนี้ ดิฉันคิดว่ามันต้องการคำอธิบายในขอบเขตที่ใหญ่กว่านี้ ในขณะที่ทางฝ่ายจีนออกหนังสือวารสารแม่น้ำโขงว่า เขาต้องการผลักดันแอปเปิล กระเทียม ผักต่างๆ ซึ่งเขาพร้อมแล้วเครื่องมือ เทคโนโลยีจากจีน การท่องเที่ยวที่สวยงาม เขาจะพูดถึงเขตเศรษฐกิจใหม่ที่มีการค้าขายระหว่างกัน ผู้ถือทุนฝ่ายไทยที่มาจับมือกับจีนอย่างอบอุ่นและเป็นมิตร เมื่อภาพมันออกมาอย่างนี้ ผู้ลงทุนและรัฐก็มองเห็นข่าวสารและข้อมูลชุดนี้

ฝ่ายประชาชนก็จะต้องอธิบายได้ในขอบข่ายที่ใหญ่เท่าๆกัน มันต้องออกหนังสือในทำนองเรื่องของพี่น้องสองฝั่งโขง แต่เสนอความเห็นข้อมูลข่าวสารอีกแง่มุมหนึ่ง เช่น เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนของสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ นอกเหนือจากเรื่องปลาบึก พืชพันธุ์ธัญญาหารสองฝั่ง มันมีการผลิตเท่าไร ดิฉันคิดว่าคำนวณได้ ดิฉันเคยคำนวณเฉพาะลุ่มน้ำขาน เฉพาะเศรษฐกิจที่มาจากใบตองตึงอย่างเดียว คำนวณได้ถึง ๘๐ ล้าน ต้นไม้ชนิดเดียวที่อยู่ในป่าเต็ง รัง คำนวณปริมาณ ๘๐ ล้านบาท แต่เป็นตัวเลขที่รัฐบาลไม่ชอบประเมิน และ

เศรษฐกิจมหภาคก็ประเมินไม่เป็น ชาวบ้านต้องเป็นผู้ประเมิน ดัชนีแบบนี้อย่างที่คุณวิฑูรย์พูด มันเป็นวิธีคิดที่ไม่เข้าใจ เขาคิดว่าเชื่อมสาย วางสายไฟฟ้าเข้าไป มันก็จะเป็นเศรษฐกิจอีกระบบหนึ่งขึ้นมา แต่มันเป็นหรือไม่ ลองดูภาพกรุงเทพฯ มันก็เป็นอยู่ข้างบน คนจนอยู่ข้างล่าง

นอกจากนี้ เราต้องเสนอภาพเครือข่ายของระบบนิเวศสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจด้วย ถ้าเราเสนอเฉพาะระบบนิเวศของคอนผีหลง มันจะเป็นประเด็นการต่อสู้เฉพาะแก่ง ไม่พอ จำเป็นต้องขยายขึ้นไปอีก ให้เสนอภาพระบบนิเวศของแม่น้ำโขง จริงๆแล้วมันควรมีการวิจัยระหว่างประเทศในหมู่ชาวบ้านด้วยกัน เราสามารถชี้ให้เห็นเครือข่ายของวัฒนธรรมสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ คือ เดิมมีเครือข่ายอยู่หลายเครือข่าย เครือข่ายการท่องเที่ยวแบบที่ประชาชนไปมาหาสู่กัน เครือข่ายเกี่ยวกับพระธาตุทางเหนือ เครือข่ายในการไหว้พระธาตุก็มีอยู่ เครือข่ายของการไปมาหาสู่ระหว่างคนชาติไต พี่น้องชาติไตก็มีอยู่ ทุกวันนี้ การค้าขายระหว่างตอนเหนือกับจีนในลักษณะเครือข่ายของพี่น้องบนเส้นทางธรรมดาที่ไม่ใช่การลงทุนขนาดใหญ่เป็นร้อยล้านก็มีอยู่ สิ่งเหล่านี้แม้มันจะดูไม่มีค่าเป็นพันล้าน แต่มันเป็นชีวิตจริงของประชาชนจำนวนมาก

ภาพเหล่านี้ เรายังไม่ได้เสนอออกมาให้ชัดเจน และดิฉันคิดว่าเราคงจำเป็นที่จะต้องช่วยกันนำเสนอภาพเหล่านี้ออกมา ชี้ให้เห็นว่าฐานะของแม่น้ำโขง ไม่ใช่มีแต่เพียงฐานะการเปิดเส้นทางการค้าใหม่ของผู้มีทุนขนาดใหญ่ และต้องชี้ให้เห็นว่าแม่น้ำโขงมีฐานะอะไรอย่างอื่นอีกบ้าง อย่างเช่น ความสวยงามของลุ่มน้ำโขงเป็นทรัพย์สินหรือไม่ หรือว่ามีเฉพาะการลงทุนที่เป็นสินทรัพย์ ความสวยงามเป็นสินทรัพย์มหาศาล ถ้าผู้พัฒนาการท่องเที่ยวสามารถทำได้ การท่องเที่ยวขึ้นเป็นพันล้าน บางประเทศขึ้นเป็นหมื่นล้านก็มี เพราะฉะนั้นสิ่งที่เป็นสินทรัพย์ที่สำคัญซึ่งคำนวณค่าไม่ได้ก็คือว่า มันเป็นแก่งที่ต้องมีการสะสมตัวที่ยาวนาน การค้นคว้าของคอนผีหลง ชี้ให้เห็นว่ามีปลากี่สายพันธุ์ และกว่าปลากี่สายพันธุ์จะเกิดขึ้น มันต้องมีสารอาหารอีกกี่ชนิดที่เกิดจากระบบนิเวศ ซึ่งท่านได้ชี้ให้

เห็นว่า ประกอบไปด้วย คอน ผา แก่ง หาด คก หลง และหนอง

ดิฉันเข้าใจว่า ความเข้าใจของประเทศตะวันตก อากาศหนาวอยู่เกือบตลอดทั้งปี ยากที่เขาจะมาเข้าใจว่า คอน ผา แก่ง หาด คก หลง และหนอง มี function อะไรสำหรับผู้คน ดิฉันเห็นว่า หนังสือคอนผีหลงเป็นตัวอย่างสำคัญที่สุดที่อธิบายพื้นที่ทางสังคมของเรา เราต้องการเล่มอย่างนี้อีกหลายๆ เล่ม รวมทั้งเล่มใหญ่อีกเล่มหนึ่งที่อธิบายเครือข่ายเศรษฐกิจลุ่มน้ำโขงของฝ่ายประชาชนด้วย

ดิฉันคิดว่าปัญหาและปัจจุบันในอนาคตคงจะมาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากอำนาจของทุนมันก็ขยายขอบเขตไปทั่วโลกในการใช้พื้นที่ บนผิวน้ำ บนพื้นดิน ในอากาศ ฝ่ายประชาชนก็มีหนทางน้อย เพราะทุกที่ค่อนข้างกีดกัน ถ้าฝ่ายประชาชนต้องมีความชอบธรรม ก่อนอื่นเราต้องอธิบายตัวเราเองได้ชัดเจนก่อนว่ามันคือเรื่องอะไร ไม่อย่างนั้นเรื่องนี้ก็ไม่ยั่งยืน เราเป็นเจ้าของพื้นที่ บ้านเรือนเราอยู่ตรงนี้ ตราบใดที่แม่น้ำโขงไม่พัดมันจมหายไป มันยังอยู่ตรงนั้น

ถ้าหากประชาชนไม่เป็นฝ่ายนำเสนอข้อมูลขึ้นมาให้ชัดเจน ประชาชนก็ไม่ได้ครอบครองพื้นที่ที่จะอธิบายปัญหา นี่เป็นจุดตั้งต้น ถามว่าจะแพ้หรือชนะ ดิฉันไม่ทราบจะจบตรงไหน ยากมากที่จะบอก จริงๆประวัติศาสตร์วิวัฒนาการของโลกทั้งโลก มันมี ๒ อย่าง คือ ฝ่ายทุนชนะบ้าง ฝ่ายประชาชนชนะบ้าง หรือทั้งสองชนชั้นสูญสลายไปด้วยกัน แต่ในฐานะนักวิชาการและสนใจข่าวสารข้อมูล ดิฉันรู้สึกว่าข่าวสารข้อมูลมาจากฝ่ายรัฐ หรือฝ่ายผู้ถือทุนมากเกินไป เหนือไปกว่านั้นข่าวสาร ข้อมูลเหล่านั้นวัดคำนวณมาจากวิธีคิดจากตะวันตกอย่างเดียว เช่นวัดกำลังเร็วของน้ำ วัดกำลังไฟฟ้าของเขื่อน วัดกำลังพลังงานที่จะใช้ วัดจำนวนตันของสินค้าที่จะขนได้ วัดจำนวนไฟฟ้าที่จะได้ วัดจำนวนน้ำมันที่จะบริโภค การวัดดัชนีเหล่านี้มันชี้อะไร

ดังนั้น ถ้าเราคิดว่าข้อมูล ข่าวสารของเราก็สำคัญ เราอธิบายตัวเองก่อนเลย เริ่มจากที่เราอธิบาย ๗,๐๐๐ ชุมชนลุ่มน้ำโขง มันมีนัยสำคัญในมิติต่างๆอย่างไร ถามว่าถ้าทำแบบนี้จบ แล้วจะชนะจริงหรือ ดิฉันไม่อาจทราบได้ รู้แต่ว่าแก่งที่เป็นอุปสรรคในการเดินเรือสูง ๒ เมตร ในสายตาของเขาก็คือว่า มันเป็นอุปสรรคในการเดินเรือ แต่ฝ่ายประชาชนบอกว่ามันเป็นแก่งที่สำคัญ เพราะสูงถึง ๒ เมตร แสดงว่ามันสะสมพลังการผลิตของสัตว์น้ำมาก มันถึงจะสูง ๒ เมตรได้ และคำว่าสูง ๒ เมตร มันหมายถึงกำลังการผลิตอื่นๆของสัตว์เล็กๆที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่าอย่างอื่นอีกมาก วิธีคิดแบบนี้เป็นวิธีคิดของเขตร้อน และการศึกษาในเขตร้อนมันมีน้อย ส่วนใหญ่มีดัชนีการศึกษาของเขตหนาว เวลาที่ฝรั่งมาทำการศึกษา มันเป็นเรื่องของการศึกษามาจากเขตหนาว เราต้องชี้ประเด็นไปจากระบบนิเวศของเขตร้อนว่ามันหมายความว่าอย่างไร และที่สำคัญ มีความหมายในบางฤดู และไม่มีความหมายเลยในบางฤดูกาล ถ้าเราช่วงชิงเป็นผู้อธิบายสิ่งเหล่านี้ ดิฉันคิดว่ามันมีความสำคัญมาก เพราะเวลานี้การต่อสู้มี ๒ ฐาน คือ ฝ่ายทุนยึดหมด อีกฝ่ายหนึ่งที่ต่อสู้ทางด้านข้อมูลข่าวสาร

วรศักดิ์ : ผมเห็นด้วยกับอาจารย์พรพิไลที่พูดว่า ถ้าพูดถึงเรื่องคอนผีหลงอย่างเดียวมันไม่พอ ครั้นจะให้มันกว้างออกไปอีกอย่างที่อาจารย์พรพิไล พูดเรื่องการทำงานศึกษาวิจัย ถามว่าในแง่หลักการ ผมเห็นด้วย แต่ถ้าเป็นประเด็นย่อยลงมาอย่างที่อาจารย์พรพิไลเสนอ เช่น ศึกษากันในระดับภาคประชาชน ถ้าร่วมกับเพื่อนบ้าน ในกรณีจีน ผมคิดว่ามีปัญหา เพราะในประเทศจีนนั้น ถ้าเราเข้าไป แล้วบอกว่าต้องการศึกษาร่วมกับประชาชน ในที่สุดแล้ว มันก็ต้องผ่านกระบวนการของรัฐ ซึ่งเขาจะมาควบคุม ถามว่ามันจะมีวิธีการศึกษาหรือไม่ เมื่อเจอปัญหาอุปสรรคแบบนี้ มีแต่ว่ามันต้องใช้เวลานาน นั่นคือตัวนักวิจัยเองจะต้องไปอยู่ในหมู่บ้านนั้นเลย ซึ่งอันนี้ต้องใช้งบประมาณและเวลายาวนานพอสมควร นี่เป็นอุปสรรค แต่ผมก็ไม่คิดว่าจะเกิดความสิ้นหวังอะไร

ประเด็นต่อมา หลักคิดของผมก็ยังคงวนเวียนอยู่ในของรัฐไทย ถ้าหากว่าเป็นการศึกษาวิจัยจากแหล่งทุนภายในหรือภายนอกประเทศ ในทุกวันนี้ก็วางขอบเขตให้เราอยู่แล้ว แต่ผมขอเปิดเผยเรื่องจริงเรื่องหนึ่ง ผมได้รับการทาบทามให้มาเป็นหัวหน้าโครงการศึกษาเรื่องแม่น้ำโขงเมื่อปีที่แล้ว และผมปฏิเสธไป ผมเห็น proposal นั้นดีมาก ถ้าศึกษาได้สำเร็จจริง แต่ผมไม่คิดว่าแหล่งทุนที่ว่าจะอนุมัติตามเสนอนั้น เพราะเขาไปพูดอย่างเปิดเผยในที่สาธารณะเป็นสิบครั้งว่าสิ่งที่เขาสนใจคือ หัวใจอยู่ที่การพัฒนาเศรษฐกิจ เขาพูดถึงเส้นทางคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำ ถ้าหากผมศึกษาตาม proposal ที่วางไว้ มูลค่าของงานวิจัยชิ้นนั้นนับสิบล้าน เป็นโครงการระยะยาวด้วย สมมุติทุกอย่างเคลียร์หมด ศึกษาแบบที่อาจารย์พรพิไลพูดเลย เพียงแต่แตกต่างตรงที่เราไม่ได้ร่วมกับประชาชนโดยตรง แต่ร่วมมือกับหน่วยงานวิชาการของลาว พม่า จีน ซึ่งตรงนี้ผมคิดว่ามันมีปัญหาอยู่ สมมุติว่าได้ผลออกมาแล้ว จีนไม่ควรระเบิดเกาะแก่งหรืออะไรก็ตาม ผลที่ตามมา คือ ความคิดของรัฐไทยอาจเป็นอุปสรรคในการพัฒนาทุนของเขา ผมไม่ได้พูดเช่นนี้เพื่อตีตนไปก่อนไข้ แต่ต้องการบอกว่า สิ่งที่ผ่านมามันพิสูจน์ไปแล้วไม่ใช่หรือ การศึกษา

วิจัยระดับประชาชนไม่ว่าเขื่อนปากมูล บ่อนอก-หินกรูด ท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย ถามว่านี่คือการศึกษาระดับประชาชนใช่หรือไม่ เพียงแต่ว่ามันสวนทางกับความคิดของรัฐไทย ดังนั้นจึงถูกปฏิเสธ และไม่ว่าจะศึกษามากน้อยขนาดไหน เมื่อถูกปฏิเสธ ในที่สุดมันจะเข้าสู่วงจรเดิมคือเกิดการต่อสู้ทางชนชั้นขึ้นมา

ไกรศักดิ์ : ในทุกประเทศ ถ้ามันมีการแบ่งแยกในเชิงสังคม ระหว่างอำนาจกับผู้ที่ใช้อำนาจ ผู้ที่มีอำนาจมักจะต้องการใช้เงิน การใช้ เหล็ก ปูน เป็นสิ่งที่ให้รายได้ของผู้ที่มีอำนาจ โดยไม่คำนึงถึงคนจน คนจนเป็นปัจจัยการผลิต ไล่ไปที่โน้น ลากไปที่นี่ ไม่พอใจก็ฆ่าทิ้ง คนที่มีอำนาจอยากจะสร้าง จะระเบิด ทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างเดียว ถ้ามันกระทบกระเทือนจิตใจของเราหรือกระทบกระเทือน แหล่งที่ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด ทำมา เรามีสิทธิที่จะต่อต้านและปกป้องวิถีชีวิตไม่ว่ารัฐบาลไหน ดังนั้น สิ่งที่เราทำก็ถูกต้องแล้ว ค้านมัน

คิดว่ามันกระทบกระเทือนกับเรา เราค้านในส่วนที่พวกคุณมาเคลื่อนไหว ผมก็ทำตาม เพราะเห็นมีเหตุ มีผล ชนก็ชน ส่วนจะได้ผลหรือไม่ได้ ก็ลองดู แต่ปากมูลมันสร้างไปแล้ว และผมก็ยอมรับว่ามันสร้างในสมัยญาติผู้ใหญ่ผม คือ มันเป็นมติออกมาตอนนั้น ๕ เขื่อน เราตะลุมบอนได้ ๔ เขื่อน หลุดปากมูลมาได้อันเดียว เพราะมันไม่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ แค่นั้นจริงๆ แล้วแก่งมันสวยงามอย่างไร มันเป็นผลของธรรมชาติ เป็นพันๆปี อาจเป็นล้านปี แล้วเราทำลายมันสิ้นเชิง เป็นสิ่งที่ผมเสียใจที่สุดจนถึงทุกวันนี้ อย่างไรก็ตาม ต้องขอโทษคนยากคนจนด้วย ถ้าครอบครัวของผมมีส่วนในการทำร้ายจิตใจทั้งหมด ตอนนี้กำลังชดใช้บาปเต็มที่ ขอให้บอกมาว่าจะให้ทำอะไร เพราะมันต้องทำอยู่แล้ว ผมคิดว่านักการเมืองในยุคประชาธิปไตย ควรต้องทำตามมติประชาชน ถ้าไม่ทำ ก็อย่าไปเลือก ไล่มันออกไป

บทที่ ๖

โครงการระเบิดแก่งในมิติสิทธิมนุษยชน

โครงการปรับปรุงร่องน้ำ เพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง หรือชื่อสั้นๆว่า *โครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง* ถือได้ว่าเป็นโครงการพัฒนาของรัฐในระดับระหว่างประเทศ ซึ่งมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนประชาชนที่ใช้ประโยชน์ในลุ่มน้ำโขงตอนบน ตอนกลาง และตอนล่าง หากพิจารณาในกรอบของระบบนิเวศลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำโขงมีความสำคัญอย่างมหาศาลต่อประชาชนคนไทย และประเทศเพื่อนบ้าน ๕ ประเทศ ได้แก่ จีน พม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ทั้งทางวัฒนธรรม การดำรงชีวิตที่สัมพันธ์กับความหลากหลายทางชีวภาพในลุ่มน้ำโขง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน คือ บริเวณชายแดนไทย-พม่า-ลาว-จีน มีกลุ่มคนไตที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดอาศัยอยู่มาแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน ไม่ว่าการเมืองของรัฐชาติทั้งสี่ประเทศจะเคยทำสงครามมาก่อนก็ตาม กลุ่มชาติพันธุ์ไตนี้มีตั้งแต่ *คนไตขืน ไตเหนือ ไตยอง ไตลื้อ ไตดำ ไตแดง* และ *ไตยวน* เป็นต้น ในด้านความหลากหลายทางชีวภาพ พื้นที่แม่น้ำโขงทั้งหมด ๘๑๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร มีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ปลามากเป็น

อันดับ ๓ รองจากแม่น้ำอเมซอนในทวีปอเมริกาใต้ และแม่น้ำแซร์ในทวีปแอฟริกา มีจำนวนพันธุ์ปลาที่สำรวจพบ ๑,๒๔๕ ชนิด และมีพื้นที่ชุ่มน้ำ ๗๙๕,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร

การพัฒนาลุ่มน้ำโขง ในมุมมองของรัฐบาลทั้ง ๖ ประเทศ ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเป็นสำคัญ ดังปรากฏในแผนความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (Greater Mekong Subregion/GMS) ภายใต้ความร่วมมือของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank/ADB) ในปี พ.ศ.๒๕๓๔ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ กลุ่มนักลงทุนได้ร่วมกับรัฐบาลผลักดันแนวความคิด *สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ* โดยให้จังหวัดเชียงรายในฐานะเป็นเมืองหน้าด่าน เป็นศูนย์กลางการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๓๗-๒๕๔๗ ขยายเป็น *หกเหลี่ยมเศรษฐกิจ* โดยให้มีการรวมกลุ่ม ๘ จังหวัด ในเขตภาคเหนือตอนบนเป็นกลุ่มยุทธศาสตร์ของการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (Economic Cooperation Strategy/ECS) ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจในลุ่มน้ำโขงได้ก้าวข้ามพรมแดน ความเป็นอธิปไตยของรัฐชาติด้วยการมีความตกลงร่วมกันเพื่อแปลงแผนสู่การปฏิบัติ ตัวอย่างที่ปรากฏชัดคือ ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือในการพัฒนาลุ่มน้ำโขงอย่างยั่งยืน (Agreement on the cooperation for the sustainable development of the Mekong Basin) เป็นกรอบทางกฎหมาย และอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง (Mekong River Commission/MRC) เพื่อให้ประเทศสมาชิก ๖ ประเทศ ร่วมมือกันพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงอย่างยั่งยืน โดยให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการใช้น้ำในทุกๆด้าน ตั้งแต่ การใช้ การจัดการ การอนุรักษ์น้ำ การชลประทาน พลังงานน้ำ การเดินเรือ การควบคุมน้ำ การประมง และการท่องเที่ยว นอกจากนี้มีการทำความตกลงเขตการค้าเสรี (Free trade Agreement/

FTA) ระหว่างไทยกับจีน และมีกลุ่มยุทธศาสตร์ของการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (ECS) กับพม่าและลาว และความตกลงว่าด้วยการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง–แม่น้ำโขง

ในขณะที่การพัฒนาโครงการของรัฐและเอกชนภายใต้ความร่วมมือ ทางเศรษฐกิจมีความก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว แต่ประเด็นสิทธิมนุษยชนที่สำคัญที่สุดในขั้นพื้นฐานกลับถูกละเลยไป คือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิของชุมชนท้องถิ่นที่ต้องการกำหนดอนาคตของตนเองและชุมชน โดยสามารถที่จะทำให้พวกเขาเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สามารถรู้เท่าทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในการพัฒนายุคโลกาภิวัตน์และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระบบนิเวศลุ่มน้ำโขงและความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ใน ๖ ประเทศ ที่พึ่งพาระบบนิเวศลุ่มน้ำโขง กลับไม่ได้ถูกนำมาศึกษาวิจัย ให้เกิดความเข้าใจต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ร่วมกับแม่น้ำโขง

ในอดีตถึงปัจจุบันอย่างยั่งยืน ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม ได้อย่างไร

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้รับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลและชุมชนไว้อย่างชัดเจน หลักการพื้นฐานที่สำคัญ คือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิเสรีภาพของบุคคลและชุมชนต้องได้รับการคุ้มครอง (มาตรา ๔) การให้คุณค่าแห่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเคารพในสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคนั้น คือหัวใจสำคัญที่รัฐบาลต้องเคารพในความคิดเห็น การแสดงออก การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงใดๆที่มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคนและชุมชน รวมทั้งต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรับรองโดยรัฐธรรมนูญ เช่น ในมาตรา ๔๖ มาตรา ๕๖ มาตรา ๕๘ มาตรา ๕๙ และ มาตรา ๒๙๐ นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญในหมวดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา ๗๖ และ ๗๙ ยังบัญญัติให้รัฐบาลต้องมีนโยบาย ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง และการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเมือง ตลอดจนการสงวนบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมถึงมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

ยิ่งไปกว่านั้น **ในฐานะแม่น้ำโขงเป็นลุ่มน้ำระหว่างประเทศ จึงยิ่งต้องมีการปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน** (Universal Declaration of Human Rights) **กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม** (International Covenant On Economic Social And Cultural Rights) และ**กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง** (International Covenant On Civil And Political Rights) กติการะหว่างประเทศเหล่านี้ ได้กำหนดหลักการของ

สิทธิมนุษยชน และสิทธิชุมชนที่สำคัญคือ ประชาชนมีสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิต แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตนเอง มีสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และมีสิทธิในการดำรงชีวิตภายใต้คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี รวมถึง ***อนุสัญญาแรมซาร์*** **ว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำระดับนานาชาติ ที่จะต้องมีการศึกษาและประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังก่อนตัดสินใจดำเนินโครงการใดๆ**

กรณีโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง **คณะอนุกรรมการที่ดินและน้ำ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีความเห็นว่า เป็นบทเรียนให้แก่ประเทศไทย รวมถึงประเทศเพื่อนบ้าน และประชาคมโลกได้เป็นอย่างดีว่า การพัฒนาโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขงซึ่งส่งผลกระทบต่อหลายประเทศร่วมกัน และการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจได้ละเมิดสิทธิของประชาชนและชุมชนไทยตามรัฐธรรมนูญ และพันธกรณีระหว่างประเทศในมิติสิทธิมนุษยชน** ในประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

๑) แผนพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในลุ่มน้ำโขง ทั้งแผนความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (GMS) สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ และ ECS มีผลกระทบต่อคนไทยโดยตรงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตภาคเหนือตอนบน และจังหวัดเชียงราย ที่จะเป็นศูนย์กลางการขยายตัวของสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ เมื่อประเทศไทยเปิดการค้าเสรีกับจีน **ก่อนการอนุมัติแผนฯ รัฐบาลไม่ได้ทำรายงานการศึกษาวิเคราะห์ถึงผลกระทบของแผนฯที่มีต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นและเครือข่ายทางวัฒนธรรมของไทย ไม่มีการชี้แจงข้อมูลให้แก่ประชาชนอย่างชัดเจน และที่สำคัญคือประชาชนทั้งผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงและประชาชนไทยทั่วไปไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดแผนฯ แต่อย่างใด**

๒) **โครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขงเป็นการกำหนดโดยภาครัฐและธุรกิจเอกชนบางกลุ่มเท่านั้น** ดังจะเห็นได้จากการตัดสินใจของรัฐบาลไทยร่วมกับประเทศจีน ลาว และพม่า ในการดำเนินการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง โดยไม่ได้รับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรง และประชาชนในแต่ละรัฐนั้นว่ามีความคิดเห็นอย่างไร ตลอดจนคนไทยในวงกว้างไม่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารของโครงการที่เชื่อมโยงกับแผนพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจก่อนการตัดสินใจของรัฐบาลว่า มีข้อดีข้อเสียอย่างไร และไม่มีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใดๆ

๓) กระบวนการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศของโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง ดำเนินการโดยตัวแทนของกรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี กระทรวงคมนาคม ร่วมกับตัวแทนของจีน พม่า และลาว โดยจีนเป็นผู้ประสานงาน และคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบต่อรายงานฯ เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๔๕ หลายฝ่ายมีความเห็นว่า รายงานฯ ยังไม่รอบด้านในหลายประเด็น และไม่ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

พ.ศ.๒๕๓๕ เพราะฉะนั้น **รายงานฯ จึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย ตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทย และรัฐธรรมนูญมาตรา ๕๖ โดย ที่ประชาชนประเทศอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องก็ไม่ได้มีส่วนร่วมให้ข้อมูล**

๔) **เนื้อหาในรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ดำเนินการโดยคณะทำงานร่วมฯเป็นรายงานภาพกว้าง ไม่สามารถชี้แจงข้อมูลให้ประชาชนได้รับรู้ถึงผลกระทบด้านบวกและด้านลบที่เชื่อมโยงกับแผนพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจทั้งหมด** การจัดทำรายงานฯ อิงกับกรอบการศึกษาที่แคบ เพื่อดูความเป็นไปได้ของการระเบิดแก่งแม่น้ำโขงเพื่อการเดินเรือ แต่ยังขาดข้อมูลด้านสภาพแวดล้อม เช่น ผลกระทบด้านการประมง ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบนิเวศของลุ่มน้ำโขง การท่องเที่ยว การสัญจร และผลกระทบทางสังคมต่อการดำรงชีวิตของประชาชนที่พึ่งพากับลุ่มน้ำโขง การเปลี่ยนแปลงลำน้ำในระยะยาวไม่ชัดเจน และไม่มีมาตรการป้องกัน อีกทั้งรายงานฯไม่ได้ศึกษาผลกระทบครอบคลุมทั้งลุ่มน้ำโขงและลำน้ำสาขาใน ๔ ประเทศ

๕) การทำข้อตกลงระหว่างประเทศ และการทำแผนพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศในลุ่มน้ำโขง มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงกฎหมายเพื่อให้ความสะดวกต่อการเปิดการค้าเสรี ผลกระทบทางการเมืองด้านความมั่นคงของประเทศ และผลกระทบทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นที่ต้องแข่งกับตลาดนำเข้าของบรรษัทข้ามชาติและการลงทุนของจีน ตลอดจนผลกระทบต่อสังคมและระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำโขง **ข้อตกลงและแผนลักษณะดังกล่าวมีผลกระทบต่ออธิปไตยของชาติและเขตอำนาจรัฐ ควรต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๔ แต่กรณีนี้กลับเป็นดุลพินิจการตัดสินใจของรัฐบาลโดยลำพัง**

ข้อเสนอของ คณะอนุกรรมการที่ดินและน้ำ ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ต่อรัฐบาลและสาธารณชน

๑) รัฐบาลควรนำความเห็นจากหลายฝ่ายต่อรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่จัดทำโดยคณะประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมร่วม รวมทั้งรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ดำเนินการโดยบริษัทที่ปรึกษา ภายใต้การสนับสนุนของสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาพิจารณาทบทวนโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง

๒) การตัดสินใจทางการเมืองและการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกันระหว่างประเทศของรัฐบาลไทย ควรมีการศึกษาผลกระทบของแผนอย่างรอบด้าน และชี้แจงข้อมูลแผนพัฒนาฯ และโครงการพัฒนาอย่างครบถ้วน โดยจัดกระบวนการให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนพัฒนาฯและโครงการ เพื่อสร้างความร่วมมือกับภาคประชาชนให้เข้มแข็ง และจะช่วยเสริมอำนาจการต่อรองให้กับรัฐบาลในการเจรจาทางการเมืองระหว่างประเทศอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยไม่เสียเปรียบเช่นกรณีของโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง

๓) การพัฒนาโครงการใดๆระหว่างประเทศ ควรเคารพต่อพันธกรณีระหว่างประเทศและอนุสัญญาต่างๆอย่างเคร่งครัด รวมทั้งกรอบของกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ ที่มีมาตรการป้องกัน และควบคุมผลกระทบทาง เศรษฐกิจ สังคม ระบบ

นิเวศ และสิ่งแวดล้อม เช่น ควรมีการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่ครอบคลุมทุกมิติทั้ง ๔ ประเทศ ตามกฎหมายของไทย และกฎหมายของประเทศเพื่อนบ้านก่อนการอนุมัติโครงการ และสำหรับประเทศไทย การทำข้อตกลงหรือแผนพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศ ควรให้รัฐสภาให้ความเห็นชอบ และให้ประชาชนมีส่วนร่วมก่อนการตัดสินใจของรัฐบาล

๔) ประเทศไทยมีข้อเด่นของการทำการเกษตรกรรมที่สร้างผลผลิตต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่น และสู้กับตลาดโลกได้ ซึ่งระบบเศรษฐกิจดังกล่าว สัมพันธ์กับความอุดมสมบูรณ์ของลุ่มน้ำโขง และลุ่มน้ำสาขาในไทยที่หล่อเลี้ยงให้ระบบการเกษตรกรรมของไทยมีความยั่งยืน แต่แผนพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกลับไม่ได้ให้ความสำคัญ เพราะฉะนั้น เครือข่ายของภาคประชาชน จึงควรสร้างความร่วมมือของเครือข่ายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่จะพัฒนาเครือข่ายเศรษฐกิจของท้องถิ่น และระบบนิเวศลุ่มน้ำโขงให้ยั่งยืน

๕) ปรับแผนยุทธศาสตร์ความร่วมมือการพัฒนาเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงทั้งหมดอย่างจริงจังและรอบด้าน เพื่อกำหนดแผนและความร่วมมือระหว่างประเทศที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนทุกประเทศ

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

กรชุลี ดาราสว่าง. ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง : ประเทศไทยไร้จุดยืน. (เอกสารอัดสำเนา).

กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี. สรุปรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง ตั้งแต่แนวเขตประเทศจีน-พม่า ถึงบ้านห้วยทรายประเทศลาว. เอกสารประกอบการสัมมนาชี้แจงโครงการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง, ณ โรงแรมลิตเติ้ลดั๊ก จังหวัดเชียงราย, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๔๕.

กลุ่มรักษ์เชียงของ. ข้อเรียกร้ององค์กรชาวบ้านและองค์กรพัฒนาเอกชนต่อกรณีโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง. (เอกสารอัดสำเนา)

กลุ่มรักษ์เชียงของ. ความวิตกกังวลของชาวบ้านชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง อ.เชียงของ และ อ.เวียงแก่น จ.เชียงราย ต่อกรณีโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง. (เอกสารอัดสำเนา).

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, คณะอนุกรรมการที่ดินและน้ำ. บท

สรุปจากการสัมมนาเรื่อง "ระเบิดแก่งแม่น้ำโขง : ความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจจริงหรือ" วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๖ ณ โรงแรมเอเซีย.

โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ. ภาคประชาสังคมกับการจัดการน้ำในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องภาคประชาสังคมกับการจัดการน้ำในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ณ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ๘-๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๕. (เอกสารอัดสำเนา)

โครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในอินโดจีนและพม่า. บทสรุปย่อของบทวิเคราะห์เกี่ยวกับรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการปรับปรุงเส้นทางเดินเรือในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง. (เอกสารอัดสำเนา)

โครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในอินโดจีนและพม่า. วังน้ำในแม่น้ำโขง : อีกหนึ่งผลกระทบที่ไม่มีการรายงานและเข้าไม่ถึงของโครงการปรับปรุงเส้นทางการเดินเรือพาณิชย์. (เอกสารอัดสำเนา)

โครงการแม่น้ำและชุมชน กลุ่มรักษ์เชียงของ. ความไร้เดียงสาของอีไอเอระเบิดแก่งแม่น้ำโขง. (เอกสารอัดสำเนา)

โครงการแม่น้ำและชุมชน และกลุ่มรักษ์เชียงของ. ระเบิดแก่ง : ว่าด้วยการพัฒนาสู่หายนะเรื่องใหม่. (เอกสารอัดสำเนา).

โครงการแม่น้ำและชุมชน. ลำดับเหตุการณ์โครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง. (เอกสารอัดสำเนา)

ธเนศวร์ เจริญเมือง. ไทย-พม่า-ลาว-จีน สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ สี่เหลี่ยมวัฒนธรรม. โครงการจัดพิมพ์ คบไฟ. มกราคม ๒๕๓๘.

นิวัติ ร้อยแก้ว (บ.ก.). ทางเลือกแม่น้ำโขง : การค้าที่เป็นธรรมและไม่ระเบิดแก่ง. จัดพิมพ์โดย กลุ่มรักษ์เชียงของ โครงการแม่น้ำและชุมชน. มกราคม ๒๕๔๗.

ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. การเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง. (เอกสารอัดสำเนา)

สหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์(IUCN). ขอบเขตการสำรวจเพื่อการประเมินผลกระทบ ด้านความหลากหลายทางชีวภาพบริเวณแม่น้ำโขง ในเขตภาคเหนือของประเทศลาว และในเขตประเทศไทย. มีนาคม ๒๕๔๖. (เอกสารอัดสำเนา)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. นโยบายและแนวทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจสังคม ภายใต้โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ๖ ประเทศ. (เอกสารอัดสำเนา)

สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. รายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม จากการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง.(จัดทำโดย บริษัท ทีม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริ่ง แอนด์ แมเนจเมนท์ จำกัด และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย)

สุภาพร นิภานนท์ (บ.ก.). คอนผีหลง : บ้านของปลา พืชพันธุ์ และผู้คนแห่งลำน้ำของ. จัดพิมพ์โดย กลุ่มรักษ์เชียงของโครงการแม่น้ำ และชุมชนและเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง-ล้านนา. กันยายน ๒๕๔๖.

www.searin.org/th/mekong/mek_a๑.htm

เอกสารภาษาอังกฤษ

Brian Finlayson, Centre for Environmental Applied Hydrology, School of Anthropology, Geography and Environmental Studies, The University of Melbourne. Report to the Mekong River Commission.

Dr.Chris Cocklin and Ms.Monique Hain จาก Monash Environment Institute Monash University Australia. Evaluation of the EIA for the Proposed Upper Mekong Navigation Improvement Project Report Prepared for the Mekong River Commission -Environmental Program.

ภาคผนวก

หยุดระเบิดแก่งแม่น้ำโขง เครือข่ายสิทธิชุมชน

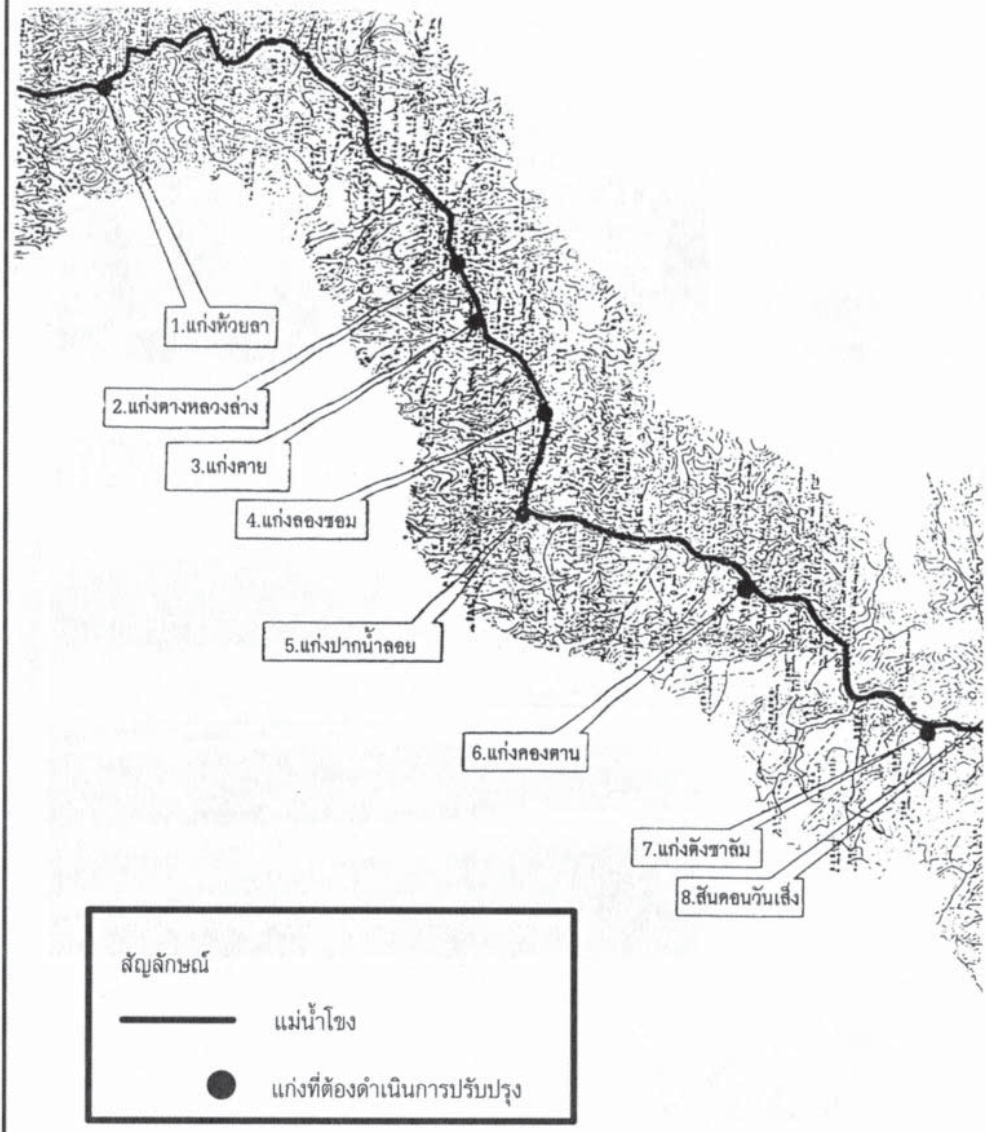

รูปที่ 2.1-1 : แก่งขนาดใหญ่ 11 แก่งในแม่น้ำโขงที่ต้องดำเนินการปรับปรุง

ที่มา: สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,
รายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม
จากการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์
ในแม่น้ำล้านช้าง - แม่น้ำโขง , มิถุนายน ๒๕๔๗

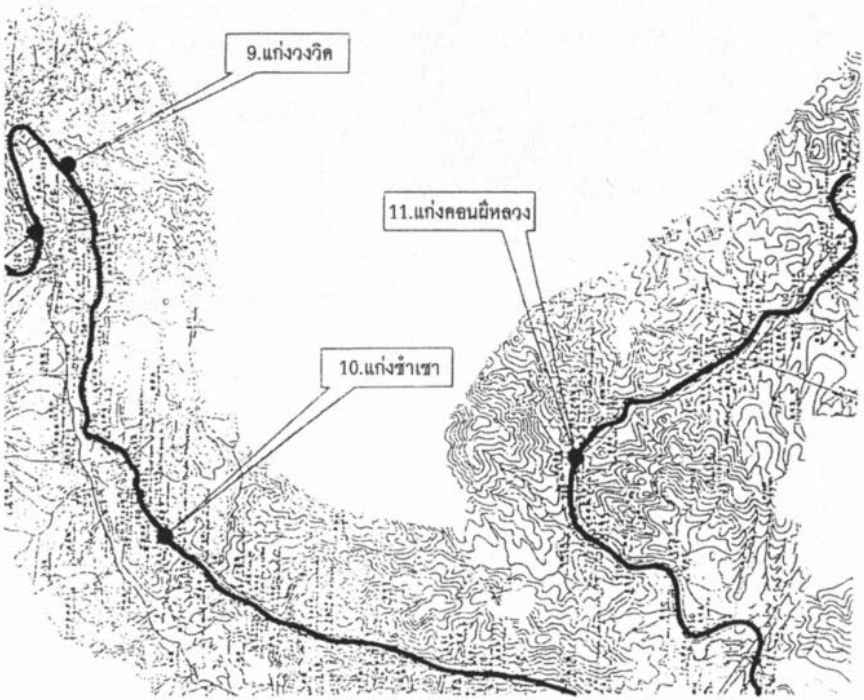

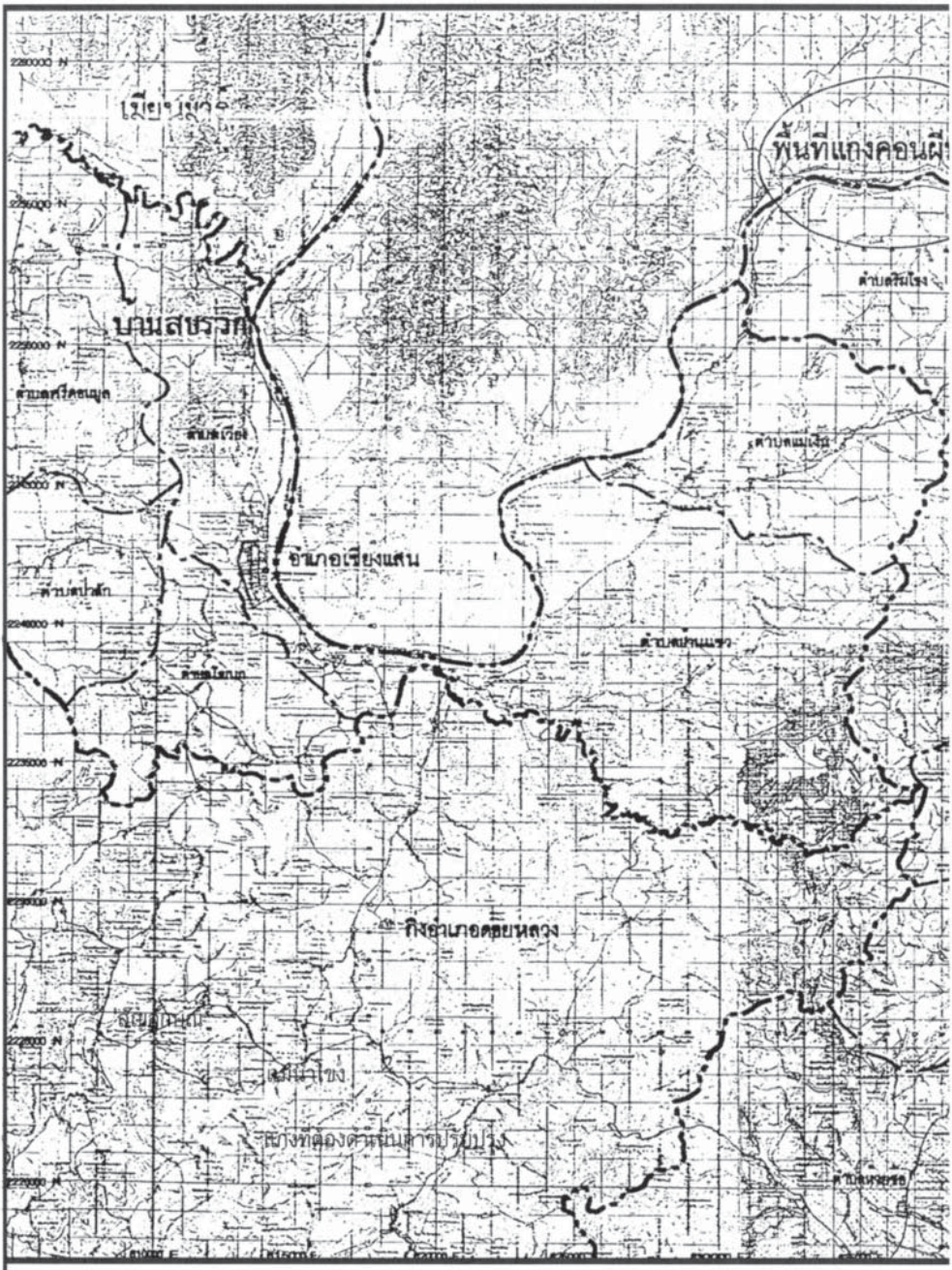

รูปที่ 4.1-1 : ขอบเขตพื้นที่ศึกษาระดับมหาภาค

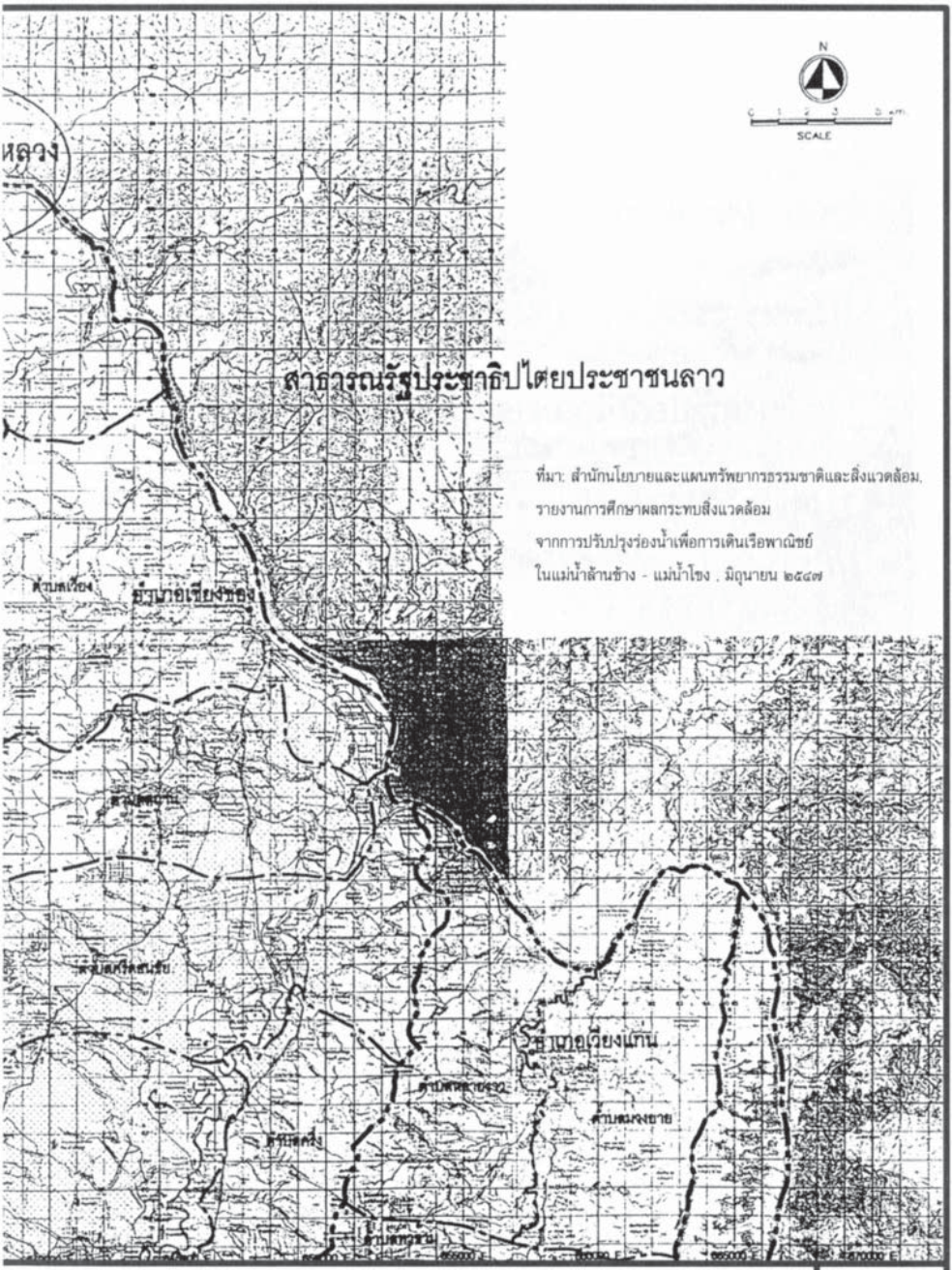
N
SCALE
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ที่มา: สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,
รายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม
จากการปรับปรุงร่องน้ำเพื่อการเดินเรือพาณิชย์
ในแม่น้ำล้านช้าง - แม่น้ำโขง , มิถุนายน ๒๕๔๗

TEAM

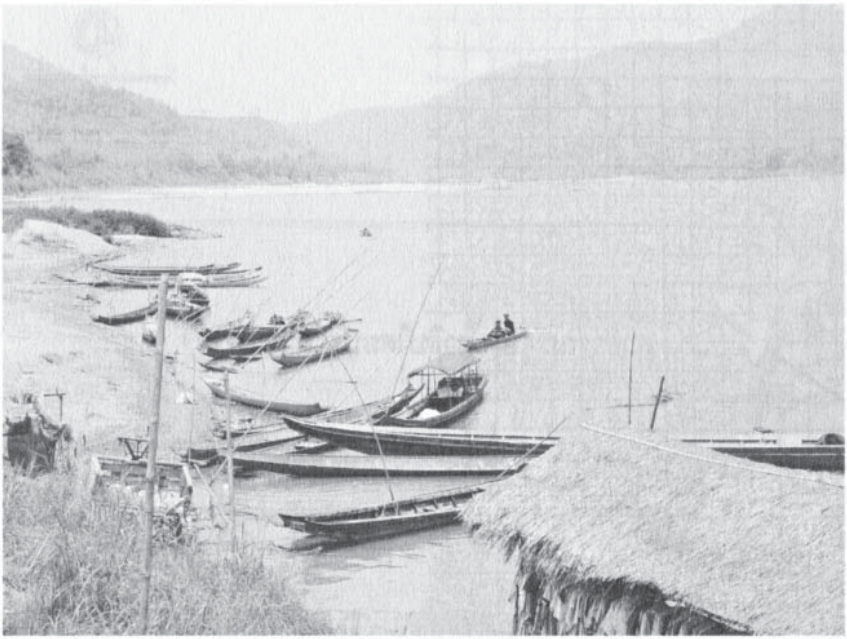

(๑)

Asian Positive Regionalism*

Saneh Chamarik
Chairperson, National Human Rights Commission of Thailand

We have gone through the two-day deliberations on one most crucial problem of our time, i.e. Natural Resource Management and Cooperation Mechanism in the Mekong Region. A fairly wide range of topics have been touched upon, starting from the issue of development in general to those concerning energy development and the rights and liberties of the grass-root people and communities. As well comes along the immediate problems arising from the controversial Upper Mekong Navigation Improvement Project (UMNP), providing for a comprehensive dredging and blasting of the hindering rapids and shoals along the way. It is indeed this shared sense of concern and urgency that prompted our gathering here.

---

*Opening Address, 18th November 2004, International Conference on Natural Resource Management and Cooperation Mechanism in the Mekong Region, 16th-18th November 2004, United Nations Conference Centre, Bangkok, Thailand

As we all know, this UMNP was initiated by China, and soon after agreed upon by the three participating nations: Myanmar, Lao PDR, and Thailand. The whole rationale for China is to serve as a means to improve the capability of commercial vessels to navigate from Yunnan Province into Laos and Southeast Asia along the Lancang and Mekong Rivers. As for the other three junior parties, it is looked upon as a great opportunity to benefit from potential economic growth in neighbouring China through increased trade-so-called "free trade" for that matter. That is to say, "to catch the express train" in the current Thai jargon.

Now that it is time for presentation of the outcomes of the previous two-day seminar, I beg all of us, if I may, to pause for a moment to do some hard rethinking about the whole matter. For, in spite of the specific focus on the Mekong river basin involving such problematics like the inter-state relations and the equitable and sustainable use of natural resources, as pointed out in the seminar programme, the real issue and challenge goes far beyond that. It is not just the matter of specific cases or circumstances, but involves the whole spectrum of human world view and understanding. In other words, the Mekong river basin issue and solution just could not possibly serve as an end unto itself. In view of current globalization and along with it, regionalization, it inevitably forms part of global perspective and challenge. It is indeed the fundamental question of what kind of regional order is desirable and appropriate for Asia to develop and progress with freedom, justice, and peace vis-?-vis the Hobbesian-styled politics of domination that has been going on for so long under the impact of century-old globalization and self-aggrandizement. Asia, including China as dominant power, certainly can no longer afford that kind of contradictions and divisiveness from within imposed upon itself.

The point is that this dialogue on the Mekong region should not confine itself to mere specifics and technicalities where one more often than not gets lost with no effective and long-term solution in sight. Let me just elaborate a little further.

The fact is that China and Southeast Asian nations have come a long, long way since after collapse of the Soviet empire and end of the cold war in early 1990s. All are practically free and independent from the heavy burden of polarization and ideological and armed rivalry and confrontation. This is not just for the absence of big power play of some twenty years ago. It is basically the built-in quality inherent in the indigenous aspirations, resourcefulness and resilience as demonstrated in their life-long and persistent struggles. On my then optimistic note, it is the fundamental question of how these potential qualities can be mobilized to bring about cohesiveness and solidarity. Mind you, this is not only to serve as countervailing force thereby warding off the politics of domination from outside, both politically and economically, but also to create a new and positive sense of regionalism.** Along this line of perception and thinking, then, the existing inter-state relationships could be transformed into the bridge for mutual understanding and co-existence, instead of mutual insecurity and rivalry.

All this clearly has great relevance to what is being attempted at this dialogue on the Mekong region. The way one sees it, it could very well

---

**Saneh Chamarik, "Towards Positive Regionalism in Southeast Asia", paper delivered at the conference on Peace and Transformation in the Asia-Pacific Region, Yokohama,Kanagawa, Japan, 26-29 March, 1984.

serve as starting point for furthering the cause for Asia as a whole, somewhere along the line of European Union development. It is all the more significant and necessary in the case of Asia as tropical resource-rich region. So first and foremost, an objective knowledge and understanding of our natural resource base needs to be sufficiently grasped. The Mekong river basin, for instance, must needs be seen as forming part of the whole tropical resource base of Asia, not for its own sake and in isolation. All are inherently inter-related. Any adverse repercussions on one part are bound to affect the rest. The implication here is that it is far from enough to see into the Mekong issue as a mere problem of specific inter-state relations and equitable use of resources. It is the question of resource-base integrity as a whole that really matters. And this tells a lot of things about the so-called assessment of social and environmental impacts, which more often than not tends to serve economic growth.

This brings us to another problematic concerning the idea of economic growth. It is historically an ideology of self-aggrandizement and domination both within and without, and still remains very much so. Unfortunately, most if not all Asian nations, willy-nilly, subject themselves to it, despite their declared freedom and independence after long years of struggles and hardships. The point here is that the hoped-for positive regionalism promoting mutual trust and co-existence can hardly, if at all, be brought about under the aegis of growth ideology. This is not to go against growth per se. It is growth for its own sake and for domination that must needs be done away with. Here, the issue of common people's rights and liberties comes into the picture. Mind you, again, it is to be not just so-called participatory rights handed down from

above. It is inherent in the right to livelihood and self-reliance as well as self-development. How this aspect of basic human rights is to be translated into practice in matter of natural resource management, is something that earnestly needs close attention in this particular forum.

Last, but not least, is the question of national sovereignty that significantly stands in the path towards positive regionalism as here suggested. The principle and practice of national sovereignty is now some three centuries old. It did serve its purpose as institutional and legal instrument in establishing peace and security against widespread anarchy in Europe. And this then was extended to all other parts of the world in the course of colonial expansion. No doubt it has been a great help in the course of nation building and security in the past century. That is to be seen as part of historical process of human and social development. But then along the line, state security with its inherent absolutism turns against human rights and security. This is of course one most delicate and sensitive point to be carefully worked out. At any rate, one thing is clear: that is, the absolutism of national sovereignty needs to be closely scrutinized so that political reform could appropriately be carried out, especially in the sphere of human rights and liberties as well as the right to livelihood and self-development of the grass-root people and communities. It should not be difficult to see that this line of thought and action would have a very significant bearing on the specific problem of regional natural resource management under discussion.

Finally, my apology for a somewhat long-winded opening address. The main purpose is to collectively find ways and means towards

meaningful and effective solution. The ultimate answer lies in the alternative regional order that could accommodate the integrity and sustainable management of Asia's tropical resource base. Then as prerequisites, the inter-related issues of growth and sovereignty needs to be thoroughly looked into, so that an appropriate and just solution could be found, at le ast in terms of political and institutional reforms with a view to alternative and positive regional order in Asia.

November 18, 2004

คำประกาศกรุงเทพฯ

เนื่องในโอกาสการประชุมเรื่อง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและกลไกความร่วมมือในภูมิภาคแม่น้ำโขง

๑๖-๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗

ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ

กรุงเทพฯ ประเทศไทย

พวกเรา ตัวแทนชุมชนและองค์กรภาคประชาสังคมในประเทศภูมิภาคแม่น้ำโขง ผู้ร่วมแบ่งปันแม่น้ำลานซาง-แม่โขง และแม่น้ำนู-สาละวิน ขอเสนอคำประกาศถึงรัฐบาลและหน่วยงานผู้ให้ทุนระหว่างประเทศซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาในภูมิภาคแม่น้ำโขง

พวกเรา ขอสนับสนุนหลักการแห่งการร่วมมือกันอย่างเท่าเทียมระหว่างประเทศต่างๆ ที่ใช้น้ำร่วมกันในภูมิภาคแม่น้ำโขง โดยการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมของประชาชนในภูมิภาค

พวกเรา ไม่พอใจกับแนวทางและกลไกความร่วมมือซึ่งขาดกระบวนการที่สมดุลย์ ซึ่งรัฐบาลในประเทศภูมิภาคแม่น้ำโขงและหน่วยงานผู้ให้ทุนระหว่างประเทศดำเนินการอยู่

แนวทางเหล่านี้ ได้สร้างความความขัดแย้งอย่างรุนแรง และบ่อนทำลายวิถีชีวิต วัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่น และระบบนิเวศต่างๆ ภายในภูมิภาคแม่น้ำโขง โดยการสนับสนุนการพัฒนาโครงการเขื่อนขนาดใหญ่ การระเบิดแก่ง การผันน้ำข้ามลุ่ม และการทำไม้เชิงพาณิชย์

ด้วยจิตสำนึกของความร่วมมือภายในภูมิภาคเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พวกเราขอเสนอหลักการและแนวทางสำหรับหน่วยงานรัฐบาลในภูมิภาคแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นผู้ตัดสินใจ รวมถึงสถาบันการเงินระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง เพื่อการพิจารณาดังต่อไปนี้

- เสริมสร้างความเข้มแข็ง และส่งเสริมเครือข่ายชุมชนท้องถิ่น และความสมานฉันท์ของภาคประชาสังคมในภูมิภาคแม่น้ำโขง
- ส่งเสริมและตระหนักถึงสิทธิชุมชนท้องถิ่น เพื่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการดำเนินการจัดการที่ยั่งยืน (เช่น ผ่านทางด้านการศึกษา การสร้างศักยภาพ การถ่ายทอดเทคโนยี และอื่นๆ)
- ต้องเคารพในวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และแนวทางการดำเนินชีวิตที่เป็นมาอย่างดั้งเดิม
- ทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาคแม่น้ำโขงเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศที่ประชาชนทั้งหมดในภูมิภาคเป็นเจ้าของร่วมกัน ดังนั้น ไม่มีรัฐใดรัฐหนึ่งจะมีสิทธิในการตัดสินใจเพียงลำพังในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอันจะส่งผลกระทบข้ามพรมแดนต่อระบบนิเวศ
- จัดตั้งสถาบันวิจัยที่เป็นอิสระในภูมิภาคแม่น้ำโขง เพื่อสร้างงานวิจัยและการวิเคราะห์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและความยั่งยืน เช่น ประเด็นการพัฒนาด้านพลังงาน, ความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงมิติอื่นๆ เกี่ยวกับการใช้

ทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาค และเสนอมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสม ภายใต้หลักการที่โปร่งใสและมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน

- ส่งเสริมให้มีตัวแทนภาคพลเมืองทุกภาคส่วนของสังคมจากทุกประเทศในการวางแผน การตัดสินใจ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
- ตระหนักถึงสิทธิของประชาชนทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เยาวชน ผู้หญิง กลุ่มชาติพันธุ์ และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม ในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งประชาชนในภูมิภาคแม่น้ำโขง ได้พึ่งพาเพื่อความเป็นอยู่ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
- สร้างกลไกคู่ขนานสำหรับการประสานร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (เช่น สภาประชาชนแม่น้ำโขง) เพื่อที่จะส่งเสริมบทบาท และสะท้อนความต้องการและข้อห่วงใยของประชาชนในภูมิภาคแม่น้ำโขง
- ปฏิรูปแผนการ และกลไกการตัดสินใจของรัฐบาลที่เป็นอยู่ในขณะนี้ โดยให้ความสำคัญกับสิทธิ และความมุ่งหมายของประชาชนในภูมิภาค อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

บทบาทของรัฐบาล

- รัฐบาลของประเทศในภูมิภาคแม่น้ำโขง ควรดำเนินการจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ บนพื้นฐานของการเคารพในสิทธิ และจิตวิญญาณแห่งความสมานฉันท์ของประชาชนในภูมิภาค เพื่อก่อผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน

- รัฐบาลของประเทศในภูมิภาคแม่น้ำโขง ควรจะคำนึงถึงประเด็นด้านอธิปไตยของประเทศและของภูมิภาคเสียใหม่ และนานาประเทศ โดยใช้บรรทัดฐานและปฏิบัติการที่ดีสำหรับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (โดยเฉพาะในประเด็นแม่น้ำข้ามพรมแดน ประเด็นต้นน้ำ-ปลายน้ำ และปฏิญญาสากลว่าด้วยเรื่องสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ ที่รวมถึงประชาชนพื้นถิ่นและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์)

บทบาทของหน่วยงานระหว่างประเทศ

- หน่วยงานระหว่างประเทศ ควรทำการศึกษาเพื่อทบทวนแผนการพัฒนาโครงการไฟฟ้าพลังน้ำ และข้อเสนอเกี่ยวกับโครงการโครงข่ายสายส่งไฟฟ้าในภูมิภาคแม่น้ำโขงในปัจจุบันอย่างรอบด้าน โดยยืนอยู่บนพื้นฐานของของการพัฒนาที่ยั่งยืนและเท่าเทียม
- หน่วยงานระหว่างประเทศควรเปลี่ยนบทบาทจากการสนับสนุนด้านการเงินสำหรับโครงการไฟฟ้าพลังน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งบ่อนทำลาย มาสู่การส่งเสริมการลงทุนในโครงการพลังงานขนาดเล็กที่ประหยัดต้นทุนพลังงานหมุนเวียน เพื่อผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น
- หน่วยงานระหว่างประเทศ ควรให้ความสนใจอย่างยิ่งต่อการติดตามตรวจสอบ การประเมินโครงการ และการปฏิบัติตามบรรทัดฐานและแนวปฏิบัติของนานาชาติ ในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม
- หน่วยงานระหว่างประเทศควรถูกตรวจสอบ สำหรับโครงการพัฒนาที่ผ่านมาซึ่งก่อให้เกิดความเสียหาย เพื่อเป็นหลักประกันว่าประชาชนที่ได้รับผลกระทบอันเกิดขึ้นจากโครงการจะได้รับการชดเชยอย่างเป็นธรรมและทันท่วงที

(๒)

การอภิปราย และนิทรรศการเรื่อง

ผลกระทบจากการพัฒนาแม่น้ำโขงตอนบน : มุมมองภาคประชาสังคมและงานวิจัยจาวบ้าน

๒๖-๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๗

วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน

- กลองสะบัดชัย โดยจาวบ้านน้ำแพร่
- ปาฐกถา **"ความมั่นคงทางอาหารและปัญหาสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน"** โดย รศ.สุริชัย หวันแก้ว
- สรุปสถานการณ์การพัฒนาแม่น้ำโขงตอนบนล่าสุด โดย เครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (เพียรพร ดีเทศน์) และ เควิน ลี นักวิชาการแม่น้ำโขงจากประเทศจีน
- อภิปราย **"การพัฒนาแม่น้ำโขงตอนบน และผลกระทบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง มุมมองภาคประชาสังคม"** ดำเนินรายการ โดย ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ
  - ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดย คุณบุญธรรม ทิพย์ประสงค์ รองประธานหอการค้าจังหวัดเชียงราย ฝ่ายชายแดน และเลขานุการสมาคมเศรษฐกิจวัฒนธรรมไทย-พม่า จังหวัดเชียงราย
  - มุมมองด้านสิทธิมนุษยชน โดย คุณสุนี ไชยรส กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
  - คุณเหลาไท นิลนวล กลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำสงคราม จ.สกลนคร

- กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามรัฐธรรมนูญ
  โดย คุณเตือนใจ ดีเทศน์ รองประธานกรรมาธิการการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ วุฒิสภา

❁ สะล้อซอซึง โดยจาวบ้านเวียงแก้ว เชียงของ

❁ นำเสนอรายงานวิจัยจาวบ้าน โดยนักวิจัยจาวบ้าน ดำเนินรายการโดย อ.ประชัน จันระวังยศ ผู้อำนวยการโรงเรียนผ่านศึกสงเคราะห์ ๑

- มองแม่น้ำโขงจากชุมชนผ่านงานวิจัยจาวบ้าน และผลกระทบจากโครงการพัฒนา โดย คุณนิวัฒน์ ร้อยแก้ว กลุ่มรักษ์เชียงของ
- เรื่องเล่าจากสายน้ำ ของ คอนผีหลง และคนหาปลา
  โดย ลุงเสาร์ ระวังศรี คนหาปลาบ้านเวียงแก้ว
- ปลาและเครื่องมือหาปลา สายสัมพันธ์คนกับน้ำของ
- เกษตรริมน้ำของ
- แม่ญิงน้ำของและไก (ฉวีวรรณ พวงสมบัติ)
- พืชริมน้ำ ความมั่นคงทางอาหารและสุขภาวะ

❁ งานวัฒนธรรมลำน้ำของ จากกลุ่มชาติพันธ์ไทลื้อและไทยวน ร่วมงานลอยกระทงริมฝั่งของ

๒๗ พฤศจิกายน รวมพลคนรักแม่น้ำของ

❁ แวะหาดแฮ่ บ้านเมืองกาญน์เรียนรู้วิถีการหาปลา

❁ แวะผาพระ เรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยผู้รู้ท้องถิ่น

❁ อ่านคำประกาศลอยเรือโปรยดอกไม้แสดงความรักต่อแม่น้ำโขง บริเวณผาฟ้า

❁ เยี่ยมบ้านไทลื้อ ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนไทลื้อท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง

❁ ปาฐกถาพิเศษ **"อารยธรรมลุ่มน้ำโขงตอนบนกับโลกาภิวัฒน์"**
โดย รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม

- เรียนรู้การทำเกษตรริมน้ำ
- ล่องเรือกลับ แวะแก่งคอนผีหลง

ตลอดงานมีการจัดนิทรรศการ "แม่น้ำโขงของฉัน"
โดยเพื่อนพ้อง จากประเทศลุ่มน้ำโขง

จัดโดย

คณะนักวิจัยจาวบ้านน้ำของ

เครือข่ายนักวิจัยไทบ้าน ๖ ลุ่มน้ำ

(ปากมูล ราษีไศลสงคราม สาละวิน สะเอียบ เชียงของ)

เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง-ล้านนา

เครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

Oxfam America

สหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (IUCN)

องค์กรร่วมจัด

ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม และ Mekong Watch

We love
the Mekong

แม่น้ำโขง
แม่น้ำแห่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรม
งานวิจัยจาวบ้าน...

(๓)

การประชุมของคณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำและแร่ กรณีโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง

๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๗

หลังจากมีข้อเสนอแนะจากหลายฝ่าย รวมถึงคณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ ให้มีการทบทวนโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง คณะรัฐมนตรีก็มีมติให้ชะลอโครงการ โดยมีมติสำคัญ ๒ ข้อ คือ

๑) ให้สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติมให้ชัดเจนก่อน

๒) ให้กระทรวงกลาโหม เจรจาปักปันเขตแดนไทย-ลาวให้เสร็จสิ้น

คณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำและแร่ จึงจัดประชุมเพื่อติดตามตรวจสอบผลการดำเนินการแก้ไขปัญหาของภาครัฐ เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๗ ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยมีผู้มาชี้แจงคือ

- กระทรวงการต่างประเทศ โดยผู้อำนวยการกองส่งเสริม ผู้อำนวยการกองสนธิสัญญา และเจ้าหน้าที่การทูต กรมเศรษฐกิจ
- สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยผู้อำนวยการกลุ่มคมนาคม สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม
- กระทรวงกลาโหม โดยรองผู้อำนวยการกองเขตแดนระหว่างประเทศ
- กรมทรัพยากรน้ำ โดยผู้อำนวยการส่วนงานคณะกรรมการแม่น้ำโขง

- กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชย์นาวี (กรมเจ้าท่าเดิม)
  โดย ผู้อำนวยการส่วนตรวจท่า

ข้อสรุปจากการชี้แจงครั้งนี้คือ

๑) การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติมตามมติคณะรัฐมนตรี พบว่าไม่มีการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระดับมหภาคร่วมกันระหว่างประเทศตลอดลำน้ำ ด้วยข้ออ้างว่า คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบรายงานการศึกษาสิ่งแวดล้อมที่จีนทำมา โดยทั้ง ๔ ประเทศรับรอง ประกอบกับจีนได้ระเบิดแก่งทั้งหมดตามโครงการแล้ว เหลือเฉพาะแก่งคอนผีหลง ที่อยู่ชายแดนไทย-ลาว จึงทำการศึกษาเฉพาะบริเวณแก่งคอนผีหลง

เมื่อจำกัดการศึกษาเฉพาะบางพื้นที่ และเฉพาะบางประเด็น รายงานจึงมีข้อสรุปว่า ผลกระทบจากการระเบิดแก่งคอนผีหลงมีต่ำ เนื่องจากไม่เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา ในขณะที่ไม่มีการศึกษาเชื่อมโยงถึงการสร้างเขื่อนในจีน การเปิดปิดน้ำจากเขื่อน และผลกระทบต่อระบบนิเวศ รวมทั้งการกัดเซาะริมตลิ่งฝั่งโขงซึ่งกระทบให้ตลิ่งฝั่งลาวพังมากกว่าฝั่งไทย จนชุมชนทั้งลาวและไทยลาวเองก็เริ่มทักท้วง เช่น ผลจากการสร้างท่าเรือเชียงของ การเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำจากเขื่อนในจีน การเดินเรือของจีนในแม่น้ำโขง และการปล่อยน้ำเสียลงน้ำโขงโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ไม่มีประเด็นการศึกษาโดยตรงถึงผลกระทบหลังการระเบิดแก่งไปแล้วจำนวนมาก

๒) การปักปันเขตแดนไทย-ลาว

กระทรวงกลาโหมได้เจรจาปักปันเขตแดนทางบกได้กว่า ๙๐ เปอร์เซนต์แล้ว แต่การเจรจาปักปันเขตแดนทางน้ำต้องชะลอออกไปก่อน เนื่องจากต้องอาศัยภาพถ่ายทางอากาศ แต่การกำหนดเกณฑ์ระหว่างไทย-ลาวยังต่างกัน โดยลาวเสนอยึดแนวเดิมตั้งแต่สมัยฝรั่งเศส แต่ไทยเห็นว่าไม่เป็นไปตามหลักสากล จึงรอให้มีการจัดจ้างทำการศึกษาชายแดนทางน้ำก่อน เนื่องจากไม่เคยมีการกำหนดมาก่อน และตราบใดที่การปักปันเขตแดนทางน้ำยังไม่ยุติ กระทรวงกลาโหมก็ยืนยันว่า ขอให้ชะลอการระเบิดแก่งคอนผีหลงไว้ก่อน

๓) การขอให้ยกเลิกโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขง

โดยทั่วไปมีข้อสรุปว่า ข้อตกลงที่เกิดขึ้นเป็นการตกลงระหว่างรัฐต่อรัฐ และมีมติคณะรัฐมนตรีเห็นชอบ รวมทั้งออกระเบียบต่างๆตามมาอีก ๖ ฉบับ ดังนั้น ถ้าจะยกเลิกโครงการได้จึงต้องให้คณะรัฐมนตรีตัดสินใจ

กระทรวงการต่างประเทศให้ข้อมูลว่า ในข้อตกลงที่ ๒๓ มีการระบุว่า จะมีการทบทวนสนธิสัญญาหลังจากครบ ๕ ปี นั่นคือ จะครบกำหนดในปี ๒๕๔๘ และจะมีผลต่ออัตโนมัติไปอีก ๓ ปี ยกเว้นภาคีขอยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลง โดยทุกฝ่ายต้องเห็นชอบพร้อมกันทั้ง ๔ ประเทศ

ดังนั้น ข้อตกลงเรื่องโครงการระเบิดแก่งแม่น้ำโขงจึงสามารถแก้ไขได้ ถ้ารัฐบาลไทยตัดสินใจและนำไปหารือกับภาคีทั้ง ๔ ประเทศ

(๔)

ถ้อยแถลงสภาประชาชนแม่น้ำโขง ต่อการประชุมสุดยอดจีเอ็มเอส

จากการประชุม **บทบาทสภาประชาชนแม่น้ำโขง ต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภูมิภาคแม่น้ำโขง** เนื่องในโอกาสการประชุมสุดยอด ความร่วมมือ ด้านเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (จีเอ็มเอส) ครั้งที่ ๒ วันที่ ๔-๕ กรกฎาคม ๒๕๔๘ ที่นครคุนหมิง ประเทศจีน ในวันที่ ๓๐ มิถุนายน-๒ กรกฎาคม ๒๕๔๘ ณ โรงแรมริมกกรีสอร์ท จังหวัดเชียงราย กลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมในลุ่มแม่น้ำโขง และองค์กรพันธมิตร ดังรายนามข้างท้ายนี้ ขอแถลงจุดยืนร่วมกันดังต่อไปนี้

สืบเนื่องจากการประชุมเรื่อง **การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และกลไกความร่วมมือในภูมิภาคแม่น้ำโขง** ในวันที่ ๑๖-๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ ที่ผ่านมา ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ กรุงเทพฯ ซึ่งตัวแทนชุมชนและองค์กรภาคประชาสังคมในประเทศภูมิภาคแม่น้ำโขง ได้เสนอคำประกาศกรุงเทพฯ ถึงรัฐบาลและหน่วยงานผู้ให้ทุนระหว่างประเทศซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาในภูมิภาคแม่น้ำโขง โดยมีสาระสำคัญแสดงความไม่เห็นชอบกับแนวทางการพัฒนาในภูมิภาคแม่น้ำโขงภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาที่มีอยู่ เนื่องจากความล้มเหลวที่เกิดขึ้นตามแผนการปฏิบัติงานดังกล่าว ทั้งในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน ความโปร่งใสในการดำเนินงาน ในโครงการขนาดใหญ่

จำนวนมากที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งกำลังสร้างความเดือดร้อนอย่างมากให้กับประชาชนในภูมิภาคแม่น้ำโขง ผู้ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน แม่น้ำ และป่าไม้เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตที่สำคัญ ทั้งนี้ ในการประชุมดังกล่าว ได้มีการจัดตั้งสภาประชาชนแม่น้ำโขงขึ้น โดยจุดประสงค์เพื่อให้เป็นกลไกที่สำคัญและเป็นเวทีสำหรับประชาชนในลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อมีบทบาทในการติดตาม และผลักดันการมีส่วนร่วมของประชาชนภายใต้กลไกการพัฒนาในลุ่มแม่น้ำโขง รวมทั้งเพื่อประสานเครือข่ายประชาชนในลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อสนับสนุนการพัฒนาตนเอง แสวงหาทางเลือก การสร้างฐานการพัฒนาโดยแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนฐานภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ในนามตัวแทนชุมชนและองค์กรภาคประชาสังคมในประเทศภูมิภาคแม่น้ำโขง ผู้ร่วมแบ่งปันแม่น้ำหลานชาง-แม่โขง และแม่น้ำนู-สาละวิน ซึ่งมารวมตัวกันอยู่ในที่นี้ ในฐานะสภาประชาชนแม่น้ำโขง ขอมีถ้อยแถลง เนื่องในโอกาสการประชุมสุดยอดผู้นำความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion : จีเอ็มเอส) ตามข้อเสนอของธนาคารพัฒนาเอเชีย (เอดีบี) ในช่วงวันที่ ๔-๕ กรกฎาคม ที่จะถึงนี้ ณ นครคุนหมิง ประเทศจีน ดังต่อไปนี้

จากแนวทางการพัฒนาตามกรอบจีเอ็มเอส ตั้งแต่เริ่มแรกก่อตั้งในปี ๒๕๓๕ โครงการต่างๆภายใต้แนวทางการสนับสนุนเศรษฐกิจแบบตลาดทุนเสรีนิยมที่มุ่งหมายให้เชื่อมโยงกันระหว่างประเทศในภูมิภาคแม่น้ำโขง ซึ่งเน้นการสนับสนุนการลงทุนธุรกิจภาคเอกชน เน้นการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมต่อในภูมิภาค เช่น โครงการเขื่อนขนาดใหญ่ การระเบิดเกาะแก่งในแม่น้ำโขง การผันน้ำข้ามลุ่มน้ำ และการจัดการป่าไม้เชิงพาณิชย์ ในประเทศสมาชิกทั้ง ๖ ประเทศ คือ จีน พม่า ลาว ไทย กัมพูชา และเวียดนาม โครงการต่างๆที่กำลังเกิดขึ้นในแต่ละประเทศ กำลังสร้างความแบ่งแยกและความขัดแย้งอย่าง

รุนแรงระหว่างภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม เมืองและชนบท การขูดรีดทรัพยากรธรรมชาติได้บ่อนทำลายต้นทุนทางเศรษฐกิจ วิถีชีวิต วัฒนธรรมของประชาชนในภูมิภาคแม่น้ำโขงอย่างต่อเนื่อง และไม่มีทีท่าว่าจะหยุดยั้ง ตรงกันข้าม รัฐบาลในภูมิภาคแม่น้ำโขง ร่วมกับเอดีบี กลับเดินหน้าดำเนินการตามแผนการต่อไป โดยละเลยปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และผลกระทบต่อฐานต้นทุนทรัพยากรธรรมชาติ โดยไม่มีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง

ที่ประชุมมีมติร่วมกันว่า โครงการภายใต้กรอบจีเอ็มเอส ซึ่งดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน มีปัญหาด้านธรรมาภิบาล ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน ในทุกโครงการที่ดำเนินการไปแล้ว เช่น โครงการสร้างเขื่อนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าในประเทศต่างๆ ที่เด่นชัดคือ การสร้างเขื่อนในประเทศจีน ซึ่งหลังจากเขื่อนม่านวาน (Manwan) และเขื่อนต้าเฉาซาน (Dachaoshan) สร้างเสร็จลง ประชาชนในลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างในประเทศไทย ลาว กัมพูชา และ

เวียดนามพบความเปลี่ยนแปลงระดับน้ำของแม่น้ำโขง และจำนวนปลาลดน้อยลง ทั้งนี้ ข้อเสนอเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนบนแม่น้ำโขงสายหลัก และน้ำสาขาภายใต้กรอบจีเอ็มเอส เกี่ยวข้องโดยตรงกับข้อตกลงการซื้อขายไฟฟ้าในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (Regional Power Trading Operation Agreement) ซึ่งจะมีการลงนามในบันทึกความเข้าใจ (MOU) ในการประชุมสุดยอดผู้นำ ที่นครคุนหมิงในครั้งนี้ด้วย โครงการดังกล่าว ซึ่งมีความสลับซับซ้อนในเรื่องทางเทคนิคและขั้นตอนการดำเนินการ นับได้ว่าเป็นการเสนอโดยปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละประเทศโดยสิ้นเชิง ไม่มีการให้เหตุผลในเรื่องความจำเป็น และความคุ้มทุนของโครงการ รวมทั้งปัญหาโครงสร้างและความเป็นอิสระในการกำกับดูแลและความพร้อมของกลไกการปฏิบัติงาน ทั้งในระดับประเทศ และระดับภูมิภาคแต่อย่างใด

สำหรับโครงการระเบิดเกาะแก่งในแม่น้ำโขงเพื่อการเดินเรือพาณิชย์ เป็นโครงการที่มีผลโดยตรงต่อความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของปลาบึก และปลาเศรษฐกิจที่สำคัญอื่นๆ และการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในแม่น้ำโขง และการกัดเซาะฝั่งน้ำอย่างรุนแรง ข้อตกลงเขตการค้าเสรีและนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ ก่อให้เกิดปัญหาทั้งประเด็นความขัดแย้งในเรื่องความสูญเสียทรัพยากร และระบบเศรษฐกิจในท้องถิ่นของประชาชน และปัญหาในเรื่องผลประโยชน์ทางด้านการค้าและเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งกำลังเป็นที่ถกเถียงกันอย่างหนักในขณะนี้ เช่นเดียวกันกับปัญหาที่เกิดจากการขยายถนนเพื่อรองรับการแลกเปลี่ยนทางการค้าระหว่างประเทศ ได้สร้างความเดือดร้อนให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ริมสองข้างทาง ทั้งการอพยพโยกย้าย ปัญหาการสูญเสียที่ดินซึ่งไม่มีการฟื้นฟูและชดเชยการสูญเสียที่เหมาะสม และการขยายตัวของปัญหาสังคมต่างๆ ทั้งเรื่องการค้าแรงงาน และปัญหาจากการขายบริการทางเพศดังที่ปรากฏอยู่ในกรณีทางหลวงหมายเลขหนึ่ง ซึ่งเชื่อมโยงประเทศกัมพูชากับประเทศเวียดนามอยู่อย่างรุนแรงในขณะนี้ ทั้งนี้ ยังรวมถึงปัญหาทุจริตคอรัปชั่นในโครงการต่างๆเหล่านี้

ด้วยจิตสำนึกของความร่วมมือภายในภูมิภาคเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นธรรม พวกเรา**ขอเสนอหลักการและแนวทางสำหรับการประชุมสุดยอดผู้นำจีเอ็มเอส** ที่กำลังจะมาถึงในวันที่ ๔-๕ กรกฎาคม ดังต่อไปนี้

- ขอให้หยุดยั้งแผนงาน หรือโครงการที่กำลังอยู่ในระหว่างการเสนอดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นไว้ในทันที จนกว่าจะมีการปรึกษาหารือกับประชาชน อย่างโปร่งใสและกว้างขวางเสียก่อน
- ทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาคแม่น้ำโขงเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศที่ประชาชนทั้งหมดในภูมิภาคเป็นเจ้าของร่วมกัน ดังนั้น รัฐใดรัฐหนึ่งหรือองค์กรทางการเงินระหว่างประเทศหนึ่งใด เช่น ธนาคารพัฒนาเอเชีย จึงไม่มีสิทธิที่จะตัดสินใจในการพัฒนาใดๆโดยพลการ ซึ่งจะมีผลกระทบข้ามพรมแดนต่อวิถีชีวิต และต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาคแม่น้ำโขงอย่างที่เป็นอยู่ ประชาชนในภูมิภาคแม่น้ำโขง ขอยืนยันสิทธิในการกำหนดอนาคตของตนเอง สิทธิในการใช้ทรัพยากร

ธรรมชาติ ร่วมมีส่วนในการดำเนินการจัดการทรัพยากรในแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

- รัฐบาลของประเทศในภูมิภาคแม่น้ำโขง ควรดำเนินการจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ บนพื้นฐานของการเคารพในสิทธิ และจิตวิญญาณแห่งความสมานฉันท์ของประชาชนในภูมิภาค เพื่อก่อผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน โดยคำนึงถึงประเด็นด้านอธิปไตยของประชาชาติและของภูมิภาค โดยเฉพาะในประเด็นแม่น้ำข้ามพรมแดน ประเด็นต้นน้ำ-ปลายน้ำ และประเด็นสิทธิมนุษยชนของประชาชนพื้นถิ่นและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ มิใช่คำนึงถึงเรื่องเศรษฐกิจแบบตลาดเสรีแต่เพียงอย่างเดียว
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศและระดับภูมิภาค รวมทั้งเอดีบี ต้องทำการติดตามตรวจสอบ ประเมินโครงการ และแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่สูญเสียไป จากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ภายใต้กรอบจีเอ็มเอสที่ผ่านมาอย่างจริงจัง ก่อนที่จะเสนอโครงการใหม่ เช่น ในโครงการซื้อขายไฟฟ้าในภูมิภาค จะต้องทำการศึกษาเพื่อทบทวนแผนการพัฒนาโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำที่มีอยู่ และข้อเสนอเกี่ยวกับโครงข่ายสายส่งไฟฟ้าในภูมิภาคแม่น้ำโขงอย่างรอบด้าน ว่าข้อเสนอที่มีอยู่ในปัจจุบัน ยืนอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนและเท่าเทียมหรือไม่
- หน่วยงานระหว่างประเทศควรเปลี่ยนบทบาทจากการสนับสนุนด้านการเงินสำหรับโครงการขนาดใหญ่ ซึ่งบ่อนทำลาย มาสู่การส่งเสริมการลงทุนในโครงการขนาดเล็ก เช่น โครงการพลังงานหมุนเวียน (เขื่อนขนาดใหญ่ไม่ใช่พลังงานหมุนเวียน) ซึ่งทั้งประหยัดต้นทุน และเอื้อประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น แทนที่จะสนับสนุนการทำลายล้างจากโครงการขนาดใหญ่ดังที่เป็นอยู่

ทั้งนี้พวกเรา ในนามผู้เข้าร่วมการประชุม **"บทบาทสภาประชาชนแม่น้ำโขง ต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภูมิภาคแม่น้ำโขง"** ขอยืนยันความต้องการที่จะให้รัฐบาลของประเทศในลุ่มน้ำโขงทั้งหมด และธนาคารพัฒนาเอเชีย ดำเนินการโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ความโปร่งใส ธรรมาภิบาล โดยพวกเรา ซึ่งมาร่วมกันริเริ่มสภาประชาชนแม่น้ำโขง มีเจตนารมณ์อันแน่วแน่ในการทำหน้าที่ตรวจสอบ และผลักดันให้การดำเนินการเป็นไปอย่างจริงจังและต่อเนื่องต่อไป รวมทั้งจะร่วมกันแสวงหาทางเลือก เพื่อให้การพัฒนาลุ่มน้ำโขง เป็นการพัฒนาที่มีความสมดุล มีเสรีภาพ และเป็นธรรม นำมาซึ่งสันติสุขอย่างแท้จริง

องค์กรร่วมจัด

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
คณะกรรมาธิการต่างประเทศ วุฒิสภา
คณะกรรมาธิการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ วุฒิสภา
โครงการฟื้นฟูนิเวศน์วิทยาในอินโดจีนและพม่า
มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ (กป.อพช.เหนือ),
เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง-ล้านนา, เชียงราย
โครงการแม่น้ำและชุมชน, เชียงราย
กลุ่มรักษ์เชียงของ, เชียงราย
เครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำมูล/ชี, ขอนแก่น
ชมรมอนุรักษ์ลุ่มน้ำสงคราม, สกลนคร
โครงการทามมูล, สุรินทร์
ชมรมศิษย์เก่าบูรณะชนบทและเพื่อน, กรุงเทพฯ
และ องค์กรชุมชนจากภูมิภาคต่างๆในลุ่มน้ำโขง

(๕)

การประชุมสุดยอดผู้นำ GMS ที่คุนหมิง ประเทศจีน (๔-๕ กรกฎาคม ๒๕๔๘)

"คำประกาศคุนหมิง"*

๑. ผลสำเร็จที่ผ่านมาตลอด ๑๓ ปี มีความก้าวหน้าเด่นชัดมากที่สุด ในเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการคมนาคม และความร่วมมือในด้านพลังงาน และความพยายามที่จะลดอุปสรรคด้านกฎระเบียบด้านการค้าและการลงทุน และการแก้ปัญหาความยากจน

๒. โลกาภิวัตน์ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาค ซึ่ง GMS จะต้องร่วมมืออย่างใกล้ชิด แก้ไขในลักษณะหุ้นส่วนในระยะต่อไป ได้แก่ ความยากจน ช่องว่างการพัฒนา และผลกระทบของโลกาภิวัตน์ต่อความมั่นคงของมนุษย์ เช่น การก่อการร้าย อาชญากรรม ยาเสพติด การค้ามนุษย์ และโรคติดต่อต่างๆ

๓. หลักการดำเนินงานของ GMS คือ การให้ความสำคัญในเรื่องความเท่าเทียมและเคารพซึ่งกันและกัน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของ

---

*สรุปจากสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (จากการประชุม GMS SUMMIT ครั้งที่ ๒ ที่คุณหมิง ประเทศจีน ๔-๕ กรกฎาคม ๒๕๔๘)

ระดับการพัฒนา การตัดสินใจบนพื้นฐานของความเห็นพ้อง แต่สามารถยืดหยุ่นในเรื่องความสมัครใจ และเวลาที่พร้อมเข้าร่วมดำเนินงานโครงการพัฒนาตามลำดับเป็นขั้นตอน ตามความสำคัญเร่งด่วน และมุ่งเน้นสิ่งที่ปฏิบัติได้จริง

๔. การกำหนดทิศทางความร่วมมือ GMS ในอนาคตเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ใน ๔ ด้าน ดังนี้

๔.๑ โครงสร้างพื้นฐาน : เร่งรัดการเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐานในอนุภูมิภาคในลักษณะบูรณาการโดย

- ด้านโครงข่ายคมนาคมขนส่ง : พัฒนาแนวเส้นทางเชื่อมโยงเหนือ-ใต้ และตะวันออก-ตะวันตก ให้แล้วเสร็จภายในปี ๒๕๕๑ และแนวทางเชื่อมโยงตอนใต้เลียบชายฝั่งทะเล ให้แล้วเสร็จภายในปี ๒๕๕๓ ตามลำดับ เพื่อให้เส้นทางได้มาตรฐาน ไร้อุปสรรคข้ามพรมแดน และสามารถขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ (multi-modal) ได้ และกำหนดแนวทางเร่งขยายความร่วมมือพัฒนาทางรถไฟ ทางน้ำ และทางอากาศ ในระยะต่อไป
- ด้านโทรคมนาคม : มุ่งสร้างเครือข่ายเคเบิลใยแก้ว และพัฒนาเป็น Broadband สนับสนุนการใช้ ICT เพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานความรู้และลดช่องว่าง
- ด้านพลังงาน : เร่งสร้างกรอบกฎระเบียบที่โปร่งใส การสร้างความมั่นคงทางพลังงาน (energy security) โดยส่งเสริมความร่วมมือด้านพลังงานทางเลือก โดยเฉพาะ Biofules ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับสาขาเกษตร

๔.๒ การค้าการลงทุน :

- เร่งสร้างบรรยากาศการลงทุนที่ดี โดยเน้นการพัฒนาประสิทธิภาพทางการเงิน กฎระเบียบที่โปร่งใส อำนวยความสะดวกการพัฒนามาตรฐานการค้าการลงทุน

- เห็นชอบกรอบแผนกลยุทธ์ความร่วมมือด้านการค้าการลงทุน และให้ GMS จัดทำแผนปฏิบัติการในระยะต่อไป โดยมุ่งเน้นการสร้างข้อมูลค่าผลิตภัณฑ์ของอนุภูมิภาค และการเพิ่มโอกาสการเชื่อมโยงในห่วงโซ่การผลิตระหว่างประเทศ (Global Value Chain and Value Creation)
- สนับสนุนทางเชิงรุกของภาคเอกชน ทั้งในการเข้ามามีส่วนร่วมจัดทำแผน แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น และยืนยันการสนับสนุน GMS Business Forum จากภาครัฐ ๖ ประเทศ

๔.๓ สังคมและสิ่งแวดล้อม

- มุ่งหน้าการแก้ความยากจนอย่างเป็นรูปธรรม โดยดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนในลักษณะองค์รวม
- การพัฒนาด้านเกษตร โดยเน้นพัฒนาคุณภาพเกษตรกร สร้างความปลอดภัยและความมั่นคงด้านอาหาร (Food Safety & Food Security) การพัฒนากิจกรรมการผลิตข้ามพรมแดน ตลอดจนความร่วมมือเพื่อเฝ้าระวังและป้องกันโรคติดต่อในสัตว์และคน
- การใช้ความรู้และเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาความสามารถในการแข่งขัน โดยต้องเริ่มที่การพัฒนาคุณภาพของคน พัฒนาและสร้างเครือข่ายสถาบันการศึกษาในอนุภูมิภาค
- การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในแถบลุ่มน้ำแม่น้ำโขงร่วมกัน
- การท่องเที่ยวเพื่อสร้างงาน และกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชนท้องถิ่น

๔.๔ การระดมทุน และแสวงหาภาคีร่วมพัฒนา : สร้างความสัมพันธ์กับภาคีการพัฒนา ทั้งในด้านวิชาการและการเงินจาก Development Partner ต่างๆ รวมถึงภาคเอกชน วิชาการ และองค์กรชุมชน และขอให้ ADB เพิ่มบทบาทในการสนับสนุนการถ่ายทอดความรู้ด้านวิชาการและการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ GMS

๕. การประชุม GMS Summit ครั้งที่ ๓ กำหนดจัดในปี ๒๕๕๑ โดย สปป.ลาว เป็นเจ้าภาพ โดยจะเป็นปีที่โครงข่ายทางด้านกายภาพจะครบเต็มระบบ และการอำนวยความสะดวกกฎระเบียบผ่านแดนจะมีผลทางปฏิบัติอย่างสมบูรณ์ ดังนั้นจึงต้องมีการวางแผนการลงทุนอย่างใกล้ชิดระหว่างภาครัฐ-เอกชน โดยภาคเอกชนต้องเข้ามามีบทบาทหลักในการกำหนดเป้าหมายและแผนการเข้าลงทุนประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยรัฐเป็นผู้จัดหาสิ่งจูงใจและสร้างความมั่นใจในการเข้าลงทุนของเอกชนอย่างเป็นระบบ

(๖)

เวทีชาวบ้านในชุมชนแม่น้ำโขงตอนล่าง เพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำข้ามพรมแดน โดยการสนับสนุนของโครงการเพื่อการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP)

ความเป็นมาของการประชุมที่เชียงของ วันที่ ๒๙-๓๑ สิงหาคม ๒๕๔๘

โครงการเพื่อการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) จัดทำ **"โครงการเวทีชาวบ้านในชุมชนแม่น้ำโขงตอนล่างเพื่อการจัดการทรัพยากรน้ำข้ามพรมแดน"** ซึ่งมีพื้นที่ดำเนินการทั้งในไทย ลาว และกัมพูชา

ที่ผ่านมา ชุมชนไม่มีเวทีเพื่อบอกความต้องการของชุมชน ภาครัฐ ภาคธุรกิจ และองค์กรระหว่างประเทศเป็นผู้ตัดสินใจแต่ฝ่ายเดียว โดยไม่สนใจฟังชุมชน ผลคือ มักนำไปสู่ความขัดแย้ง ยูเอ็นดีพี จึงเสนอแนวคิดให้จัดการใช้ทรัพยากรน้ำโขงโดยฟังชุมชนด้วย ยูเอ็นดีพีจึงจัดให้มีการประชุมเสวนาหรือ dialogue ระหว่างตัวแทนชุมชนไทย-ลาว และกัมพูชา จากพื้นที่ดำเนินการของยูเอ็นดีพี ที่เชียงของ จ.เชียงราย ในวันที่ ๒๙-๓๑ สิงหาคม ๒๕๔๘

วัตถุประสงค์คือ ส่งเสริมการเสวนาแลกเปลี่ยนข้ามพรมแดนกันระหว่างชุมชนที่อยู่อาศัยและพึ่งพาแม่น้ำโขงในกัมพูชา ลาว และไทย

๑. เพื่อพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันโดยตรงเกี่ยวกับปัญหาร่วมกันที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเพื่อเสริมศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน

๒. แสวงหาแนวทางและกลไกแก้ความขัดแย้งข้ามพรมแดน อันเกิดจากการใช้ประโยชน์แม่น้ำโขง และแนวทางป้องกันความขัดแย้งระดับท้องถิ่น โดยชี้ปัญหาข้ามพรมแดนและลำดับความสำคัญของปัญหา พร้อมทั้งสนับสนุนให้ชุมชนที่พึ่งพิงแม่น้ำโขง มีจุดยืนข้ามพรมแดนร่วมกัน ในการใช้และรักษาทรัพยากรแม่น้ำโขง

๓. เพื่อให้ยูเอ็นดีพี เข้าใจ **"ธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม"** ในทางปฏิบัติระดับชุมชน โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับทรัพยากรข้ามพรมแดน เพื่อนำไปใช้ในการจัดทำโครงการพัฒนาอื่นๆต่อไป

ผลลัพธ์จากการประชุมโดยย่อ

๑. เกิดเครือข่ายชุมชนแม่น้ำโขง ข้ามพรมแดนระหว่างไทย ลาว และกัมพูชา และได้พัฒนาจุดยืนร่วมกันที่จะรักษาทรัพยากรแม่น้ำโขง มีความตกลงร่วมกันที่จะรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรแม่น้ำโขง

และเสนอความต้องการของชุมชนข้ามพรมแดน ต่อผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆ เกี่ยวกับการจัดการและการใช้ทรัพยากรแม่น้ำโขง

๒. ชุมชนเหล่านี้ตกลงที่จะร่วมกันแก้ไขระดับชุมชน ต่อปัญหาความเสื่อมโทรม ปัญหาทรัพยากรปลาลดน้อยหรือสูญพันธ์ ปัญหาการกัดเซาะตลิ่งพังที่เกิดตามธรรมชาติและเกิดจากการกระทำของมนุษย์ ปัญหาการปนเปื้อนของสารเคมีการเกษตรในแม่น้ำ

๓. ชุมชนเหล่านี้ได้เพิ่มศักยภาพตนเอง เพื่อการรักษาธรรมาภิบาลแม่น้ำโขง

๔. ยูเอ็นดีพีได้แนวทางที่สำคัญและยุทธศาสตร์ในการส่งเสริม ให้คำแนะนำระดับนโยบายด้านธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อมแม่น้ำโขง แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกระดับทั้งภาครัฐและประชาสังคม

กรณีตัวอย่าง ปัญหาและทางแก้ไข
“ตลิ่งพังรุนแรงที่บ้านต้นผึ้ง ฝั่งลาว”

ในช่วงการบรรยายเรื่องสิทธิมนุษยชน โดย สุนี ไชยรส ได้พูดถึงสิทธิชุมชนข้ามพรมแดน กรณีปัญหาผลกระทบต่อชุมชนและประเทศอื่น ซึ่งประเทศใดประเทศหนึ่งไม่อาจกระทำโครงการหรือดำเนินการใดๆได้ตามใจชอบ เพราะแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำระหว่างประเทศ ตามอนุสัญญาแรมซาร์ (พื้นที่ชุ่มน้ำระดับนานาชาติ) ต้องมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง และมีการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวข้อง และยกตัวอย่างปัญหาตลิ่งพังที่บางชุมชนริมฝั่งลาวกำลังประสบปัญหารุนแรง และมีเสียงสะท้อนจากชุมชนลาวที่มาร่วมเสวนาว่า อยากให้รัฐบาลลาวช่วยหางบประมาณมาทำเขื่อนป้องกันตลิ่งพัง เช่นเดียวกับที่ฝั่งไทยทำไปบ้างแล้ว

แม่หลวง อนุสรณ์
(ผู้ใหญ่บ้านหญิงจากลาว)

เมื่อผู้บรรยายแลกเปลี่ยนว่า การสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งพังไม่ใช่ทางแก้ปัญหาที่แท้จริงและยั่งยืน ทั้งฝั่งไทยและลาว เพราะไม่มีวันทำเขื่อนริมสองฝั่งโขงจนเต็มหมดได้ นอกจากจะแก้ปัญหาไม่ได้แล้ว ยังส่งผลกระทบเสียหายต่อระบบนิเวศ และวิถีชีวิตชุมชนสองฝั่งโขงอย่างรุนแรง เพราะปัญหามาจากการดำเนินโครงการต่างๆของหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ในจีน การระเบิดแก่งแม่น้ำโขง และการก่อสร้างริมฝั่งไทย

แม่หลวง (ผู้ใหญ่บ้านหญิง) อนุสรณ์ของลาว ร้องไห้ในที่ประชุม บอกว่าตื้นตันใจที่คนไทยเป็นห่วงคนลาว และมีคำถามว่า แล้วจะให้ชุมชนลาวทำอย่างไร เช่น บ้านต้นผึ้งตลิ่งพังจนต้องย้ายบ้านจำนวนมาก และจะพังต่อไปเรื่อยๆ?

สุดท้าย มีข้อคิดร่วมกันว่า ชุมชนริมโขงและทุกฝ่ายในไทยต้องช่วยกันเผยแพร่ปัญหานี้ และสะท้อนเป็นส่วนหนึ่งของผลกระทบจากโครงการต่างๆ ทั้งไทยและจีน ขณะที่ชุมชนลาวต้องบันทึกเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนของตน การเปลี่ยนแปลงของตลิ่ง วิถีชีวิตการปลูกผักและหาปลา ควบคู่กับการเสนอเรื่องราวต่อรัฐบาลลาว ขณะที่ยูเอ็นดีพีและองค์กรต่างๆต้องช่วยให้เกิดเวทีการหารือและนำเสนอทางแก้ไขร่วมกันระดับรัฐบาล จนถึงในการประชุมระดับกรรมาธิการแม่น้ำโขง

การประชุมสุดยอดจีเอ็มเอสที่คุนหมิง : ยิ่งซ้ำรอยความผิดพลาดต่อประชาชนลุ่มน้ำโขง

สุนี ไชยรส*

ความยิ่งใหญ่แห่งลุ่มน้ำโขงที่เป็นมายาวนานในอดีต อยู่ที่ระบบนิเวศและความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ที่หล่อเลี้ยงผู้คนหลากหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ ก่อเกิดภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่น เศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาที่ยั่งยืน สืบสานวิถีชีวิตแห่งวัฒนธรรม สร้างสังคมที่สงบสุข และกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ที่ประชาชนในลุ่มน้ำโขงต่างผูกพันกันด้วยสายน้ำ

ต้องทบทวนความผิดพลาดของจีเอ็มเอสในทิศทางการพัฒนา

โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (จีเอ็มเอส) ของ ๖ ประเทศ คือ ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และจีน ตั้งแต่ปี ๒๕๓๕ โดยมี**ธนาคารพัฒนาเอเชีย (เอดีบี)** เป็นผู้สนับสนุนหลัก ในช่วงเวลา ๑๐ ปีที่ผ่านมา ได้ก่อผลกระทบจากทิศทางการพัฒนาที่ผิดพลาดอย่างใหญ่หลวงและร้ายแรง และถ้าไม่ทบทวนจะเกิดความหายนะต่อทรัพยากร

**บทความเผยแพร่ในงาน 'เวทีชาวบ้าน ไทย-ลาว-กัมพูชา', ๓๐ สิงหาคม ๒๕๔๘*

ธรรมชาติ สภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตของผู้คนในลุ่มน้ำโขงอย่างมหาศาล ที่ไม่อาจคืนกลับมาได้

ทิศทางและวิสัยทัศน์ของเอดีบี สอดคล้องกับผู้นำรัฐบาลในกลุ่มประเทศนี้ กล่าวคือ เน้นแก้ปัญหาความยากจน โดยถือว่ากลไกและตัวชี้วัดสำคัญที่สุดคือ การสนับสนุนธุรกิจภาคเอกชน การขยายตลาดสินค้าข้ามประเทศ และตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ นั่นคือทิศทางการพัฒนาของแต่ละประเทศเช่นนี้ได้ก่อปัญหากระทบต่อประชาชน และเกิดความไม่เป็นธรรมโดยตัวเองอยู่แล้ว แต่ทิศทางการพัฒนาและโครงการของจีเอ็มเอส ได้ซ้ำเติมความรุนแรงยิ่งขึ้น แทนที่การหารือระหว่างประเทศจะมีบทบาทช่วยแก้ปัญหาความยากจน และความไม่เป็นธรรม ทั้งในแต่ละประเทศ และการเอาเปรียบระหว่างประเทศ

แผนงานที่มีความสำคัญในลำดับสูง ๑๑ โครงการ ของจีเอ็มเอสที่ผ่านมาเน้นที่การสร้างโครงข่ายระบบขนส่งทั้งทางบกและทางเรือ นำไปสู่การสร้างทางหลวงจำนวนมากในทุกประเทศ และการระเบิดแก่งแม่น้ำโขงเพื่อการเดินเรือเชิงพาณิชย์ โครงการผันน้ำระหว่างประเทศในลุ่มน้ำโขงและลุ่มน้ำสาละวิน โครงการซื้อขายไฟฟ้าและการเชื่อมโยงโครงข่ายสายส่งไฟฟ้า และเป็นที่มาของการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่จำนวนมาก

ปัญหาสำคัญที่สุดคือ ภาคประชาชนในแต่ละประเทศไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งที่ดิน ป่า ลำน้ำ ทั้งที่แม่น้ำโขงเป็นลำน้ำนานาชาติที่ต้องได้รับการคุ้มครองตาม อนุสัญญาพื้นที่ชุ่มน้ำ (อนุสัญญาแรมซาร์) ที่ต้องมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้านและจริงจังตลอดลำน้ำเมื่อจะมีโครงการขนาดใหญ่ใดๆเกิดขึ้น ซึ่งบทเรียนที่เห็นผลกระทบได้ชัดเจนคือ การระเบิดแก่งแม่น้ำโขง และการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ในประเทศจีนที่กระทบต่อระดับน้ำ ระบบนิเวศ ปลาบึก วิถีชีวิตชาวประมง และการปลูกพืชผักริมน้ำของชุมชนจำนวนมาก

การเวนคืนที่ดินและใช้พื้นที่ป่าที่สมบูรณ์เพื่อสร้างทางและเขื่อน ไม่มีการกำหนดเงื่อนไขให้มีมาตรการพิเศษที่เป็นจริง ที่จะช่วยทำให้ประชาชนได้มี

ส่วนร่วมและได้รับการดูแลอย่างเป็นธรรม เพื่อช่วยประชาชนในหลายประเทศที่ไม่มีเงื่อนไขการมีส่วนร่วมและมีอำนาจต่อรอง ทำให้เกิดการแย่งชิงและทำลายถิ่นที่อยู่ ที่ทำกิน วิถีชีวิต ระบบนิเวศ สภาพแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติของผู้คนจำนวนมาก

การไม่มีส่วนร่วมของภาคประชาชนในแต่ละประเทศ ยังนำมาซึ่งปัญหาการคอรัปชั่น ความไม่โปร่งใส ในการใช้เงินภาษีของประชาชน รวมทั้งการก่อหนี้สาธารณะในอนาคตจากการกู้ยืมหน่วยงานระหว่างประเทศ ให้ประชาชนแต่ละประเทศต้องเป็นผู้รับภาระอีกมหาศาล

รัฐบาลในประเทศที่มีศักยภาพสูงกว่า ใช้โครงการเหล่านี้ในการแย่งชิงและซื้อราคาถูกในทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งการผันน้ำ การซื้อไฟฟ้าพลังน้ำ ป่าไม้ โครงการพัฒนาอุตสาหกรรมและการเกษตร อาศัยที่ดิน แรงงานราคาถูก และความอ่อนแอของรัฐบาลประเทศที่ด้อยกว่า ซึ่งยิ่งสร้างความไม่เป็นธรรมและการเอารัดเอาเปรียบต่อประชาชนมากยิ่งขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต

นอกจากนี้ยังมีปัญหาการค้ามนุษย์ การอพยพแรงงานข้ามชาติ ที่รุนแรงยิ่งขึ้นในภูมิภาคนี้

ความพยายามของหลายฝ่าย :
คำประกาศกรุงเทพ และสภาประชาชนแม่น้ำโขง

บทเรียนที่เกิดขึ้นนำมาซึ่งการรณรงค์อย่างต่อเนื่องจากภาคประชาสังคมที่ก่อรูปเป็นเครือข่ายในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประชุมเรื่อง **การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและกลไกความร่วมมือในภูมิภาคแม่น้ำโขง** เมื่อ ๑๖-๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ ที่ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ และมีคำประกาศกรุงเทพวิจารณ์ทิศทางการพัฒนาดังกล่าวของรัฐบาลต่างๆและผู้ให้ทุนระหว่างประเทศ และเรียกร้องให้มีการจัดตั้งสภาประชาชนแม่น้ำโขง เพื่อเป็นกลไกผลักดันและเวทีเครือข่ายภาคประชาชน ให้สามารถมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนฐานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ก่อนประชุมจีเอ็มเอส ครั้งที่ ๒ ที่คุนหมิง เมื่อวันที่ ๔-๕ กรกฎาคม ๒๕๔๘ มีการประชุมคู่ขนานเรื่อง **บทบาทสภาประชาชนแม่น้ำโขงต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภูมิภาคแม่น้ำโขง** ในวันที่ ๓๐ มิถุนายน-๒ กรกฎาคม ๒๕๔๘ ที่จังหวัดเชียงราย เพื่อหวังจะผลักดันและเสนอแนะการแก้ไขทิศทางการพัฒนาของจีเอ็มเอส

ถ้อยแถลงของสภาประชาชนแม่น้ำโขง ในนามตัวแทนชุมชนและองค์กรภาคประชาสังคมผู้ร่วมแบ่งปันแม่น้ำหลานชาง-แม่โขง และแม่น้ำนู-สาละวิน มีประเด็นสำคัญคือ ขอให้การพัฒนาลุ่มน้ำโขง มีความสมดุล มีเสรีภาพ และเป็นธรรม นำมาซึ่งสันติสุขอย่างแท้จริง

- ขอให้หยุดยั้งแผนงานหรือโครงการที่กำลังเสนอ จนกว่าจะมีการหารือและมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอย่างโปร่งใสและกว้างขวางก่อน
- ขอให้ตรวจสอบ ประเมินโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ผ่านมา รวมถึงการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่สูญเสียไป
- รัฐบาลของประเทศในภูมิภาคแม่น้ำโขง ต้องจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นฐานของการเคารพในสิทธิและจิตวิญญาณแห่งความสมานฉันท์ของประชาชนในภูมิภาค เพื่อก่อผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม

กัน โดยคำนึงถึงอธิปไตยของประชาชาติ ประเด็นผลกระทบต้นน้ำ-ปลายน้ำ และสิทธิมนุษยชนของชุมชนท้องถิ่น

- หน่วยงานระหว่างประเทศ ควรเปลี่ยนบทบาทมาสนับสนุนการลงทุนในโครงการขนาดเล็ก เช่น พลังงานหมุนเวียน ซึ่งต้นทุนต่ำและเอื้อประโยชน์ท้องถิ่นมากกว่า

การพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ที่ดีที่สุด คือการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะจาก**คำประกาศกรุงเทพ** และ**ถ้อยแถลงของสภาประชาชนแม่น้ำโขง** ดูจะเป็นทิศทางที่เดินขนานกับการประชุมจีเอ็มเอสที่คุนหมิงจริงๆ เพราะ**คำประกาศคุนหมิง** ยังยืนยันทิศทางการพัฒนาที่ผ่านมาอย่างภาคภูมิใจในผลสำเร็จ เชื่อมั่นว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และมั่นใจว่าเป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนได้ถูกทาง โดยไม่สนใจข้อเสนอแนะใดๆจากภาคประชาสังคม

โครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ต่างๆยังเดินหน้าต่อไป บนพื้นฐานพัฒนาการค้า การลงทุนโดยธุรกิจภาคเอกชนและการอ้างถึงตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจ ไม่มีการทบทวนปัญหาและบทเรียนใดๆ ไม่มีการกำหนดทิศทางและมาตรการกลไกที่ชัดเจนใดๆที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับสิทธิในการกำหนดการพัฒนาด้วยตนเอง และการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น มีเพียงคำพูดและโครงการเล็กๆแทรกประกอบเอาไว้ อ้างถึงว่ามีการพูดถึงประชาชนและสิ่งแวดล้อมอยู่บ้างเท่านั้น

เป็นเรื่องที่น่าสลดใจที่ไม่มีการตั้งคำถามและหาคำตอบอย่างจริงจังว่าทำไมยิ่งมีความร่วมมือข้ามชาติในการพัฒนามากขึ้น ประชาชนยิ่งยากจนลงประเทศที่ด้อยกว่ายิ่งด้อยมากขึ้น

ทำไมยิ่งทุ่มเทเงินทุนเพื่อการพัฒนา และเป็นหนี้ต่างประเทศมากขึ้น ประชาชนลุ่มน้ำโขงยิ่งถูกกดดันออกจากพื้นที่ทำกิน สูญเสียวิถีชีวิตประมง ชุมชนริมน้ำและถูกเอารัดเอาเปรียบมากขึ้น

รัฐบาลทุกประเทศในจีเอ็มเอส เอดีบี และหน่วยงานระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ผู้ตั้งตัวเป็นผู้กำหนดโครงการพัฒนาต่างๆที่ส่งผลต่อชะตากรรมผู้คนลุ่มน้ำโขงจำนวนมหาศาลนี้ สำนึกหรือไม่ว่า ทุกคนต่างมาแล้วก็ต่างไป...**ความสูญเสียและหายนะที่ยิ่งใหญ่ต่อธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ความทุกข์ยากของประชาชนหลากหลายเผ่าพันธุ์ – อาชีพ หลากหลายวิถีชีวิต ที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก และนับวันขยายตัวมากขึ้น ที่สำคัญคือ เป็นความสูญเสียที่ไม่อาจดึงกลับคืนมาได้เหมือนเดิม ต่อให้ใครยืนยันว่ากล้าอาสาจะรับผิดชอบ แต่ความเป็นจริงก็คือ ไม่มีใครสามารถรับผิดชอบได้จริง เพราะเป็นความสูญเสียที่ไม่อาจวัดได้เป็นตัวเงินและไม่มีวันหวนกลับคืนได้อีก**

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เป็นองค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๑๙๙ และมาตรา ๒๐๐ และพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประกอบด้วย ประธานกรรมการและกรรมการ ๑๐ คน ซึ่งวุฒิสภาเป็นผู้คัดเลือกตามรายชื่อที่คณะกรรมการสรรหาได้คัดเลือกนำเสนอ มีวาระการดำรงตำแหน่ง ๖ ปี และดำรงตำแหน่งเพียงวาระเดียว มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- ส่งเสริมการเคารพและปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชน ทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ
- ตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำ อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรืออันไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและเสนอมาตรการการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำ หรือละเลยการกระทำดังกล่าว เพื่อดำเนินการในกรณีที่ปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอให้รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป

- เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรีเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
- ส่งเสริมการศึกษา วิจัย และเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน
- ส่งเสริมความร่วมมือและประสานงานระหว่างหน่วยราชการ องค์การเอกชน และองค์การอื่นในด้านสิทธิมนุษยชน
- ส่งเสริมการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน
- จัดทำรายงานประจำปีเพื่อประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนภายในประเทศเสนอต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และเปิดเผยต่อสาธารณชน
- ประเมินผลและจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีเสนอต่อรัฐสภา
- เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีและรัฐสภาในกรณีที่ประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีสนธิสัญญาเกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
(พ.ศ.๒๕๔๔-๒๕๕๐)

๑. ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก	ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรัล ดิษฐาอภิชัย	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๓. คุณหญิงจันทนี สันตะบุตร	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๔. นางสาวนัยนา สุภาพึ่ง	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๕. ศาสตราจารย์เกียรติคุณประดิษฐ์ จริญไทยทวี	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๖. นายวสันต์ พานิช	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุทิน นพเกตุ	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๘. นางสุนี ไชยรส	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๙. นายสุรสีห์ โกศลนาวิน	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๑๐. คุณหญิงอัมพร มีศุข	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๑๑. นางสาวอาภร วงษ์สังข์	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คำอธิบายความหมาย ของเครื่องหมาย

รูปทรงดอกบัว คือ ความมีคุณธรรม ความเอื้ออาทรระหว่างเพื่อนมนุษย์อันเป็นจริยวัตรอันดีงามของคนไทย

รูปคนล้อมเป็นวงกลม คือ การสร้างพลังความร่วมมือกับทุกภาคส่วนสังคม เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนให้เป็นส่วนสำคัญในกระบวนการพัฒนาประเทศ

รูปมือ คือ การร่วมมือกับทุกภาคส่วนของสังคมทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ ในการโอบอุ้มคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพด้วยหลักแห่งความเสมอภาคและภราดรภาพ

สีน้ำเงิน คือ สีของความเชื่อมั่นของประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคม
คือ ความมุ่งมั่น อดทนในการทำงานเพื่อประชาชน
คือ ความสามัคคีและการประสานพลังอย่างหนักแน่นจากทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย

คณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ

๑. นางสุนี ไชยรส	ประธานอนุกรรมการ
๒. นางสาวอาภร วงษ์สังข์	อนุกรรมการ
๓. นางสาวรัชดา ฉายสวัสดิ์	อนุกรรมการ
๔. นายอิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์	อนุกรรมการ
๕. นางสาวศยามล ไกยูรวงศ์	อนุกรรมการ
๖. นายอำนาจ วงศ์บัณฑิต	อนุกรรมการ
๗. นางสาวพรพิไล เลิศวิชา	อนุกรรมการ
๘. นายหาญณรงค์ เยาวเลิศ	อนุกรรมการ
๙. นางสาวอาภา หวังเกียรติ	อนุกรรมการ
๑๐. นายบารมี ชัยรัตน์	อนุกรรมการ
๑๑. นางสาวธิติมา รุญเจริญ	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๒. นายนิติธร ทองธีรกุล	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๓. นางสาวน้ำอ้อย เกียรติวงศ์ทอง	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะอนุกรรมการสิทธิในทรัพยากรน้ำและแร่

๑. นายวสันต์ พานิช	ประธานอนุกรรมการ
๒. นางสุนี ไชยรส	รองประธานอนุกรรมการ
๓. นายชาญวิทย์ อร่ามฤทธิ์	อนุกรรมการ
๔. นางภินันทน์ โชติรสเศรณี	อนุกรรมการ
๕. นางรตยา จันทรเทียร	อนุกรรมการ
๖. นายศศิน เฉลิมลาภ	อนุกรรมการ
๗. นายหาญณรงค์ เยาวเลิศ	อนุกรรมการ
๘. นายขรรค์ชัย คงเสน่ห์	เลขานุการ
๙. นางแววตา สุขวาณิชวิชัย	ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า

๑. นางสุนี ไชยรส	ประธานอนุกรรมการ
๒. นายกฤษฎา บุญชัย	รองประธานอนุกรรมการ
๓. นายบารมี ชัยรัตน์	อนุกรรมการ
๔. นายพรชัย ตันติวิทยาพิทักษ์	อนุกรรมการ
๕. นางสาวรัชดา ฉายสวัสดิ์	อนุกรรมการ
๖. นางสาวศยามล ไกยูรวงศ์	อนุกรรมการ
๗. นายอิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์	อนุกรรมการ
๘. นางสาวลดาพร เผ่าเหลืองทอง	เลขานุการ
๙. นางดวงสมร หมอกแก้ว	ผู้ช่วยเลขานุการ

แนะนำหนังสือของ
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)

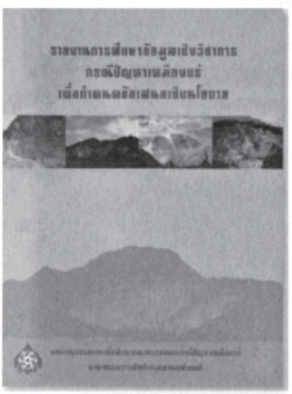

๑.
รายงานการศึกษาข้อมูลเชิงวิชาการ กรณีปัญหาเหมืองแร่ เพื่อกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบาย
(คณะอนุกรรมการเพื่อศึกษาและตรวจสอบกรณีปัญหาเหมืองแร่)

๒.
นิเวศสามน้ำ
(คณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ)

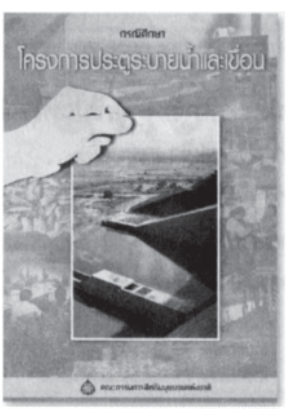

๓.
กรณีศึกษาโครงการประตูระบายน้ำและเขื่อน
(คณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ)

๔.
รายงานการศึกษา กรณีสวนส้มฝาง
แม่อาย ไชยปราการ
(คณะอนุกรรมการด้านที่ดินและน้ำ)

๕.
ผลการตรวจสอบ
การละเมิดสิทธิมนุษยชน
กรณีความรุนแรงอันเนื่องมาจาก
โครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย

๖.
ข้อเสนอจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
ต่อรัฐบาลกรณีโครงการโรงไฟฟ้า
พลังงานความร้อนจากถ่านหิน หินกรูด -บ่อนอก
และโครงการท่อส่งก๊าซและโรง
แยกก๊าซธรรมชาติ ไทย-มาเลเซีย

๗.
รายงานการศึกษาการต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิ
และทรัพยากรของชุมชน
กรณีโครงการบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่าน

๘.
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พ.ศ. ๒๕๔๐

๙.
หลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไป
เกี่ยวกับสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน
และกติการะหว่างประเทศ
ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

๑๐.
กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ
สังคม และวัฒนธรรม

๑๑.
หลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไป
เกี่ยวกับสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน
และอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการ
เลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ

๑๒.
หลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไป
เกี่ยวกับสนธิสัญญาด้าน
สิทธิมนุษยชน
และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

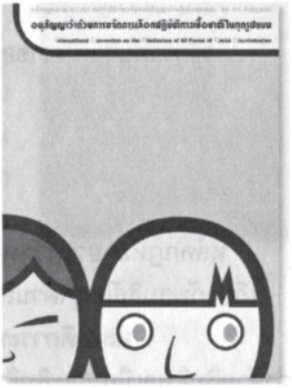

๑๓.
อนุสัญญาว่าด้วย
การขจัดการเลือกปฏิบัติ
ทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
National Human Rights Commission of Thailand

ถ้อยแถลงสภาประชาชนแม่น้ำโขง ต่อการประชุมสุดยอดจีเอ็มเอส

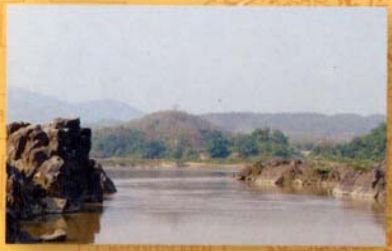

“

✣ ขอให้หยุดยั้งแผนงาน หรือโครงการที่กำลังอยู่ในระหว่างการเสนอดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นไว้ในทันที จนกว่าจะมีการปรึกษาหารือกับประชาชนอย่างโปร่งใสและกว้างขวางเสียก่อน

✣ ทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาคแม่น้ำโขงเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศที่ประชาชนทั้งหมดในภูมิภาคเป็นเจ้าของร่วมกัน ดังนั้น รัฐใดรัฐหนึ่ง หรือองค์กรทางการเงินระหว่างประเทศหนึ่งใด เช่น ธนาคารพัฒนาเอเชีย จึงไม่มีสิทธิที่จะตัดสินใจในการพัฒนาใดๆโดยพลการ ซึ่งจะมีผลกระทบข้ามพรมแดนต่อวิถีชีวิต และต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาคแม่น้ำโขงอย่างที่เป็นอยู่ ประชาชนในภูมิภาคแม่น้ำโขงขอยืนยันสิทธิในการกำหนดอนาคตของตนเอง สิทธิในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมมีส่วนในการดำเนินการจัดการทรัพยากรในแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

✣ รัฐบาลของประเทศในภูมิภาคแม่น้ำโขงควรดำเนินการจัดการ และปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ บนพื้นฐานของการเคารพในสิทธิและจิตวิญญาณแห่งความสมานฉันท์ของประชาชนในภูมิภาค เพื่อก่อผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันโดยคำนึงถึงประเด็นด้านอธิปไตยของประชาชาติและของภูมิภาคโดยเฉพาะในประเด็นแม่น้ำข้ามพรมแดน ประเด็นต้นน้ำ-ปลายน้ำ และประเด็นสิทธิมนุษยชนของประชาชนพื้นถิ่นและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ มิใช่คำนึงถึงเรื่องเศรษฐกิจแบบตลาดเสรีแต่เพียงอย่างเดียว

”